

*ВІСНИК СТУДЕНТСЬКОГО
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
«ВАПРА»*

**ВІННИЦЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ІНСТИТУТУ
ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Випуск 163

Вінниця 2023

**ВІСНИК СТУДЕНТСЬКОГО
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
«ВАПРА»**

**ВІННИЦЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ІНСТИТУТУ
ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Випуск 163

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ХІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

*«Актуальні проблеми ефективного соціально-
економічного розвитку України: пошук молодих»*

20 квітня 2023 року

Вінниця 2023

Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Вип.163. 306 С.

У Віснику розглядаються глобальні імперативи підприємницького потенціалу компаній на внутрішньому та зовнішньому ринках; проблеми та перспективи соціального забезпечення громадян; сучасні моделі, стратегії, технології менеджменту; стан, виклики та перспективи розвитку публічного управління в Україні. Значна увага приділяється стратегічним напрямкам розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в контексті динамічних євроінтеграційних процесів; фінансовому механізму забезпечення соціально-економічного розвитку країни; моделюванню та проєктуванню процесів управління в соціально-економічних системах; маркетинговим технологіям в умовах інноваційного розвитку бізнесу. Висвітлюються проблеми якості та безпеки сучасного товарознавства; регіональний та національний виміри тенденцій розвитку індустрії гостинності та харчової промисловості; політично-правові, історичні та соціально-психологічні тенденції державотворення в Україні. Досліджуються передумови професійної самореалізації молоді в умовах ринкової економіки: мовний, соціальний та міжкультурний аспекти.

Розраховано на аспірантів, молодих вчених, здобувачів вищої освіти, що цікавляться проблемами соціально-економічного розвитку суспільства.

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії – **Замкова Н. Л.**, д-р філос. наук, професор
Відповідальний секретар – **Мартинова Л. Б.**, д-р екон. наук, доцент

Члени редакційної колегії:

Громова О. Є., д-р екон. наук, доцент, **Іваницька Н. Б.**, д-р філол. наук, професор, **Прутська О. О.**, д-р екон. наук, професор, **Стопчак М. В.**, д-р іст. наук, професор, **Іванченко Г.В.**, канд. екон. наук, доцент, **Копчикова І. В.**, канд. екон. наук, доцент, **Красняк О. П.**, канд. екон. наук, доцент, **Крижак Л. М.**, канд. техн. наук, доцент, **Кудирко О. М.**, канд. екон. наук, доцент, **Махначова Н. М.**, канд. екон. наук, доцент, **Мельничук О. П.**, канд. екон. наук, доцент, **Осіпова Л. В.**, канд. екон. наук, доцент, **Павлюк Т. І.**, канд. екон. наук, доцент, **Романовська Ю. А.**, канд. екон. наук, доцент, **Рябенька М. О.**, канд. екон. наук, доцент, **Тернова А. С.**, канд. техн. наук, доцент, **Фіалковська Л. В.**, канд. техн. наук, доцент, **Яремко С. А.**, канд. техн. наук, доцент.

Свідоцтво Вінницького обласного управління юстиції про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації № 662-20-р серія ВІЦ від 14 грудня 2006 року.

Наукові роботи друкуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Алєвцева А.В.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 9

Амонс Я. І.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ..... 17**

Базюк В. В.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ..... 23**

Бевз Н. В.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ..... 30**

Белоус А. А.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ..... 38**

Березовська А. О.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА СИСТЕМИ
НАДАВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ..... 43**

Бойко А. Г.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕНСІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ..... 51**

Бондаренко В.А.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ..... 58

Волинець А. М. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	63
Волчастий Д. Я здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	72
Гавлюк Є. І. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ.....	78
Галуза І. І. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	84
Гордій В. О. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БЛАГОДІЙНОСТІ.....	90
Грушко О. О. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПОНЯТТЯ І СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	96
Гусар Н. С. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	102
Дзівінський М. А здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	108
Димнич Д. А. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА В СИСТЕМІ НАДАВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ.....	114

Дідоренко А. К. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ БЕЗРОБІТНИМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	120
Дідух Ю. О. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	128
Дмитрук М.С. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ЦИФРОВІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	136
Євангелій С.Ю. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	142
Керейник Є.С. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИПЛАТ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	148
Кислейко М.М. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	156
Колісніченко А.М. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ НАПРЯМКИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	166
Кривешко А.О. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ.....	171
Кушнір О. А. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ГРОМАДІ.....	179

Мазур А.С. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	191
Мороз М.С. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ БЕЗРОБІТНИХ.....	196
Нестерюк А.О. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ.....	203
Омельчук Н.В. здобувача освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....	210
Педорук Д.І. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ.....	220
Поліщук Д.О. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	229
Соботюк М. А. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	237
Сорока Т.С. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ЖИТЛОВІ СУБСИДІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ АДРЕСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ.....	242
Тихонюк Р.Є. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	248

Ткач М. І. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ.....	253
Токовий Ю.В. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	262
Трасковський О. О. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	268
Уманчук О.О. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАЙБІЛЬШ ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ.....	274
Федоренко А.М. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	282
Ходак А.О. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СТАНУ.....	288
Чайковський О.М. здобувач освітнього ступеня «магістр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	293
Чорна В. О. здобувач освітнього ступеня «бакалавр» Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ НАСЕЛЕННЯ.....	300

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 316.354.4

Алєвцева А.В.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто сутність категорії «волонтерства» та «волонтерської діяльності» як суспільнокорисної діяльності, що має на меті досягнення інших цілей крім суспільного блага та ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Обґрунтовано, що мотивом волонтерської діяльності є саморозвиток, формування цілісної моральної особистості. Розглянуто основні види волонтерства та їх значення.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, соціальне волонтерство, екологічне волонтерство, культурне волонтерство, медичне волонтерство, проєктне волонтерство, івент-волонтерство.

Волонтерство відіграє велику роль у соціальному розвитку країни: волонтери допомагають людям у складних життєвих ситуаціях, надають соціальну та медичну допомогу, працюють у благодійних організаціях і на фондах, організовують і проводять соціальні та культурні заходи. Крім того, волонтерство сприяє розвитку і самовизначенню особистості, підтримує збільшення соціальної активності громадян та встановлює соціальні зв'язки між учасниками.

Волонтерство – це не тільки корисна діяльність для інших, а й можливість для кожного з нас знайти нові джерела задоволення від життя, проявити свої таланти та навички, а також допомогти людям, які потребують нашої підтримки. В нинішньому стані Україна потребує якомога більше волонтерів і

некомерційних організацій, які будуть покладати всі свої ресурси на вирішення локальних або глобальних соціальних проблем. Під час кризових подій, таких як Революція Гідності українське суспільство показало свою готовність до добровільної роботи на благо країни, відбулась активізація населення, створення нових ідей та рішучих дій. Зараз, під час війни підтримка волонтерів має надзвичайно значуще значення.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що волонтерський рух в Україні набув особливо важливого статусу з 2022 року, він став ключовою рисою активного громадянського суспільства в Україні, його масовий і стихійний характер проявились саме під час кризових подій, а тому важливо прослідкувати динаміку його розвитку і поширення серед українського населення.

Останнім часом проблеми волонтерського руху в нашій державі набули актуальності серед вітчизняних вчених. Зокрема, Я.С. Буздуган досліджувала загальний розвиток, стан і статус світового волонтерського руху. В аналітичній доповіді Д.М. Горелова та О.А. Корнієвського розглянуто не лише зарубіжний досвід волонтерської діяльності, але й розлого схарактеризовано сучасне становище українського волонтерства в умовах зовнішньої агресії. На аспектах перспективи вдосконалення провадження волонтерської діяльності щодо надання волонтерської допомоги фізичним та юридичним особам сконцентровано увагу К.О. Сидоренка. У свою чергу, М.М. Чухрай окреслила подальшу перспективу розвитку волонтерства в реаліях становлення громадянського суспільства, що полягає у детальному вивченні інтеграції волонтерського руху в систему соціальних інститутів. Предметом дослідження В.Л. Голуба стали поняття та категорії державного управління у сфері волонтерської діяльності. Також окремі напрями практичної реалізації волонтерської діяльності знайшли свій вираз у публікаціях Н.І. Карпач, Ю.Ю. Семенової, І.М. Тохтарова, В.В. Щорс та ін. Разом зі значною увагою дослідників до різних аспектів волонтерської діяльності в системі взаємовідносин держави та суспільства питання державного визнання волонтерської діяльності як чинника розвитку державно-громадських відносин у науці досі не розглядалося.

Поняття «волонтерська діяльність» («волонтерство») почало використовуватися в українській науковій літературі, починаючи з 90-х років ХХ століття. Зазначимо, що перегляд соціологічних, філософських і тлумачних словників, виданих до цього періоду, свідчить про його відсутність у цих виданнях. Соціологічний словник С. А. Купрієнка, опублікований у 2015 році, трактує термін «волонтерство» як «добровільне виконання обов'язків з надання соціальної допомоги, послуг, добровільного патронажу над інвалідами і, хворими, а також соціальними групами населення, що опинилися в складних життєвих умовах». Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи визначає волонтерський рух (volunteer movement) як «доброчинну діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому». У Словнику із соціальної роботи наводиться таке тлумачення цього поняття: «Волонтерство - це добровільне прийняття обов'язків з надання безоплатної соціальної допомоги, послуг, патронажу над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами, які опинилися в складній життєвій ситуації».

Волонтерська діяльність (волонтерство, волонтерський рух) як соціальний феномен сучасного суспільства є предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних учених. Так, В. В. Вашкович визначає волонтерську діяльність як «специфічну форму благодійництва, добровільну, безоплатну діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану». В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко та Т. М. Байдак під волонтерською діяльністю розуміють «окремий вид соціальної активності, ознаками якого є відсутність винагороди (фінансове відшкодування повинне бути менше вартості виконаної роботи), добровільність, користь від діяльності (групі або особам, що одержують винагороду, або суспільству в цілому, навколишньому середовищу)» [2]. З точки зору І. Д. Зверєвої, волонтерська робота - це

«доброчинна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому». Становить також інтерес підхід до поняття «волонтерська діяльність» І. В. Літяги та С. М. Ситняківської, які стверджують, що «волонтерська діяльність - це будь-яка соціальна, суспільно корисна, систематична та вмотивована неприбуткова діяльність фізичних і юридичних осіб, що проводиться шляхом виконання робіт, надання послуг громадянам, організаціям та суспільству загалом» [3].

У психологічній літературі феномен волонтерства трактується як: форма громадянської участі в суспільно корисних справах, спосіб колективної взаємодії та ефективний механізм вирішення актуальних соціальних проблем; діяльність, яка є непримусовою; ґрунтується на прагненні допомогти; справа, зроблена без попередньої думки про фінансову винагороду; робота, а не гра; добровільний вибір діяльності, який відображає особисті погляди й позиції; активна участь громадянина в суспільному житті, що виражається зазвичай у спільній діяльності в межах різних асоціацій, сприяє покращенню якості життя; національна ідея - ідея милосердя та доброчинності, ресурс філантропії людинолюбства, добродійності, благодійної діяльності, соціальної підтримки, заступництва й захисту знедолених громадян через милосердя.

Поняття «волонтерська діяльність» («волонтерство») почало використовуватися в українській науковій літературі, починаючи з 90-х років ХХ століття. Зазначимо, що перегляд соціологічних, філософських і тлумачних словників, виданих до цього періоду, свідчить про його відсутність у цих виданнях. Соціологічний словник С. А. Купрієнка, опублікований у 2015 році, трактує термін «волонтерство» як «добровільне виконання обов'язків з надання соціальної допомоги, послуг, добровільного патронажу над інвалідами і, хворими, а також соціальними групами населення, що опинилися в складних життєвих умовах». Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи визначає волонтерський рух (volunteer movement) як «доброчинну діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах

неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому». У Словнику із соціальної роботи наводиться таке тлумачення цього поняття: «Волонтерство - це добровільне прийняття обов'язків з надання безоплатної соціальної допомоги, послуг, патронажу над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами, які опинилися в складній життєвій ситуації» [2]. Волонтерська діяльність (волонтерство, волонтерський рух) як соціальний феномен сучасного суспільства є предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних учених. Так, В. В. Вашкович визначає волонтерську діяльність як «специфічну форму благодійництва, добровільну, безоплатну діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану». В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко та Т. М. Байдак під волонтерською діяльністю розуміють «окремий вид соціальної активності, ознаками якого є відсутність винагороди (фінансове відшкодування повинне бути менше вартості виконаної роботи), добровільність, користь від діяльності (групі або особам, що одержують винагороду, або суспільству в цілому, навколишньому середовищу)» [4]. З точки зору І. Д. Зверєвої, волонтерська робота - це «доброчинна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому». Становить також інтерес підхід до поняття «волонтерська діяльність» І. В. Літяги та С. М. Ситняківської, які стверджують, що «волонтерська діяльність - це будь-яка соціальна, суспільно корисна, систематична та вмотивована неприбуткова діяльність фізичних і юридичних осіб, що проводиться шляхом виконання робіт, надання послуг громадянам, організаціям та суспільству загалом» [2].

Залежно від провідного напрямку діяльності існують різноманітні види волонтерства: соціальне, екологічне, культурне, медичне, проєктне, івент-волонтерство, медіаволонтерство та ін.

Соціальне волонтерство передбачає роботу у соціальних службах з сім'ями, дітьми та молоддю, вразливими групами населення. До основних соціальних послуг належать соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальний супровід, консультування [5].

Велику популярність у світі та в Україні має екологічне волонтерство, яке здійснюється за такими напрямками: моніторинг якості води (наприклад, перевірка в сільських громадах води в криницях, свердловинах та інших водоймах); моніторинг стану навколишнього природного середовища (відстеження змін у стані довкілля різних територій, проведення фото- та відеоспостережень за флорою і фауною, попередження та недопущення підпалів сухої рослинності чи накопичення несанкціонованих сміттєзвалищ побутових відходів на територіях заповідних фондів тощо); освітнє волонтерство у напрямі популяризації природоохоронного, здорового способу життя; інформаційне волонтерство (написання статей, наукових робіт, зйомок документальних фільмів, фото- та відео, наприклад, про екологічні проблеми сучасності); реабілітація та порятунок тварин (допомога тваринам, постраждалим від природних катастроф або антропогенного впливу). Вагомою рисою сучасного екологічного активізму стає переосмислення цінностей завдяки пандемії коронавірусу. Подібна тенденція може бути помітною не лише на індивідуальному рівні, а й серед організацій та навіть самих державних управлінців.

Особливо набуває популярності діяльність волонтерських організацій щодо безпритульних і покинутих тварин [3]. Метою волонтерської діяльності в даному випадку є: будівництво притулків для безпритульних тварин; створення гідних умов життя та лікування тварин; перевлаштування підопічних тварин; створення стерилізаційного пункту для гуманного регулювання чисельності безпритульних тварин; робота з загубленими тваринами; створення в містах волонтерських служб допомоги тваринам; пропаганда гуманного ставлення до тварин серед населення. Медичне волонтерство - це добровільна діяльність у сфері охорони здоров'я, що включає такі напрями: допомогу медичному

персоналу в лікарнях, профілактичну роботу з населенням, безкоштовні консультації лікарів, проведення безкоштовних медичних оглядів населення [4]. В Україні під час проведення АТО медичне волонтерство отримало нове забарвлення: медики-волонтери виїжджали на передову під час відпусток чи неоплачуваних відгулів для лікування хвороб, що не мали характеру бойової травми.

Культурне волонтерство (волонтерство в сфері культури) включає роботу волонтерів у музеях, на виставках, під час розповсюдження квитків, оцифрування історичних документів, рукописів, літературних творів, музики, сайтів про театральне мистецтво тощо. Сучасним прикладом волонтерства у сфері культури є архівування сайтів українських музеїв і бібліотек, цифрових експонатів, текстів і публікацій у відкритому доступі, проведене волонтерами з усього світу.

Найпоширенішим видом волонтерства як в Україні, так і за кордоном, є івент-волонтерство. Це волонтерська (добровольча) діяльність, спрямована на допомогу в організації та проведенні великих значущих подій місцевого, регіонального і міжнародного рівнів (допомога на конференціях, з'їздах, форумах, святах, концертах тощо) [5].

Новим видом волонтерства, що виникло завдяки науково-технічному прогресу, є медіаволонтерство. Це - діяльність фотографів, журналістів, які в Інтернеті висвітлюють усе, що роблять волонтерські організації, і так інформують населення та сприяють залученню нових волонтерів.

Новітнім видом волонтерської діяльності є онлайн-волонтерство, суть якого полягає в можливості дистанційного надання різноманітних послуг. Швидкі зміни в технологіях дозволили багатьом людям, зокрема молоді, допомагати іншим без фізичної присутності. Дійсно, некомерційні організації у всьому світі дедалі більше покладаються на віртуальних добровольців для таких завдань: переклад, управління онлайн-контентом сайту, організації кампаній, збір коштів, розсилка інформації, проведення онлайн-дослідження. Віртуальне волонтерство надає багато можливостей для маломобільних осіб, а також для людей, які бажають гнучкості у витрачанні свого часу [5].

Отже, перелік послуг, які можуть надаватися волонтерами є досить широким і залежить від інтересів та діяльності самого волонтера. Волонтерство - це не просто персональна задоволення, але і можливість допомогти іншим та покращити якість їхнього життя. Крім того, волонтерська діяльність забезпечує можливість участі в суспільному житті та підвищує громадянську активність. Отримувати новий досвід, поглиблювати соціальні зв'язки, сприяти розвитку комунікативних навичок та вмінню працювати в колективі. Така діяльність може стати можливою для будь-якої людини, яка має бажання допомагати іншим, проявити своє зацікавлення в соціальній сфері та знайти нових друзів і однодумців.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст.435). Інтернет ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
2. Проценко О. О. Соціокультурний та інституційний простір волонтерства в Україні: контексти та динаміка. Вісник Львівського національного університету імені І. Франка. Серія соціологічна. 2018. Вип. 10. С. 117–123.
3. Проценко О. О. Соціологічні теорії вивчення волонтерства. Соціологія у (пост)сучасності: XVI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених, 15–16 березня 2018 р.: зб. тез доп. Харків, 2018. С. 80–81.
4. Становлення та розвиток волонтерського руху в Україні (історико-правове дослідження). Актуальні проблеми правознавства. 2019. С. 22– 26.
5. Щорс В. В. Волонтерський рух в Україні. Психологічна газета. 2018. № 24 (144). С. 15-18.
6. Юрченко І.В. Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні: наукові доповіді і повідомлення IV Всеукраїнської соціологічної конференції. К, 2018.

Амонс Я. І.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розглянуто механізм використання інформаційних технологій в системі соціального забезпечення. Здійснено систематизацію понять інформатизації громади. Встановлено взаємозв'язок інформаційних технологій з технічним і програмним середовищем. Обґрунтовано, що впровадження сучасних інформаційних технологій забезпечує цілісність інформаційної сфери, що розвивається згідно з певними закономірностями.

Ключові слова: інформаційні технології, соціальне забезпечення, соціальні ризики, ОТГ, громада, інформатизація.

Постановка проблеми та її зв'язок з актуальними теоретичними та практичними завданнями. Використання інформаційних технологій у сфері соціального забезпечення істотно змінює зміст різних видів діяльності, виводить на новий, вищий рівень інформаційне забезпечення суспільних процесів на всіх щаблях владної ієрархії. Адже, соціальне забезпечення є інструментом політики, що застосовується для регулювання рівня життя населення і передбачає надання послуг та матеріальних ресурсів у різних формах, що фінансуються державою. Сьогодні відбуваються суттєві зміни в соціокультурних реаліях, зумовлені впровадженням нових інформаційних технологій у суспільне життя. Нові інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою впливають на подальший економічний та суспільний розвиток людства.

Теоретико-прикладною основою дослідження стали роботи провідних вчених та практиків, а саме: С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко, Р. Матвійчук, Г. Олійник, Н. Пасенко, Н. Р. Нижник, Т. Семигіна, Л. Т. Тюття та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження та формування механізму використання інформаційних технологій в системі соціального забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Соціальне забезпечення трактується, як система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо). З макроекономічної точки зору соціальне забезпечення - це система управління соціальними ризиками з метою компенсації шкоди, зниження або запобігання їх дії на процес розширеного відтворення населення. Як соціально-економічна категорія соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків [1].

Принцип соціального забезпечення передбачає надання соціального захисту іншим категоріям населення (державні службовці, військові, діти-сироти тощо) і фінансування таких соціальних видатків за рахунок податкових надходжень у бюджет. На основі цього принципу відбувається фінансування державної соціальної політики, в тому числі програм в галузі охорони здоров'я, середньої та вищої освіти. Принцип соціального забезпечення є визначальним у системах соціального захисту з уніфікованим базовим набором соціальних послуг, що надаються всім громадянам держави. Такі системи функціонують у скандинавських країнах (в Данії, Швеції, Фінляндії), а також у Великій Британії. Характерною рисою систем соціального захисту в цих країнах є переважно бюджетне фінансування соціальних програм (особливо в Данії, Великій Британії та Швеції), а також державна організація соціальних установ (наприклад, Національна служба охорони здоров'я Великої Британії).

Крім того, принцип соціального забезпечення є принципом солідарної підтримки всіх членів суспільства щодо певних груп осіб. Проте, в Німеччині принцип соціального забезпечення розглядається, насамперед, як принцип відшкодування завданої шкоди з боку держави [1].

Фінансування соціального забезпечення за рахунок бюджетних коштів прямо залежить від ефективності економіки, тому під час економічного спаду може приводити до перевантаження державних фінансів та відповідних

негативних наслідків. Однак застосування цього принципу є необхідним у випадках неможливості надання соціальних гарантій відносно тих ризиків, до яких неможливо застосувати принцип страхування.

Практика свідчить, що у кожній громаді потрібні доступні адміністративні послуги, а система їх надання має бути організована із застосуванням сучасних підходів, у тому числі електронного урядування, принципів створення інтегрованих офісів надання адміністративних послуг. Надання адміністративних послуг через їх інтегровані офіси за принципом «єдиного офісу» та «єдиного вікна» істотно поліпшує доступність для громадян державних та муніципальних сервісів. А якщо ці сервіси супроводжуються належною автоматизацією та переведені в он-лайн, то долаються практично усі бар'єри між органами влади та населенням [2].

Інформаційні технології в системі соціального забезпечення – це технології, що забезпечують та підтримують інформаційні процеси, тобто процеси пошуку, збору, передачі, збереження, накопичення, тиражування інформації та процедури доступу до неї, з використанням програмних продуктів.

Завдання Програми інформатизації громади враховують такі напрями: нормативно-правове, організаційне та методичне забезпечення інформатизації в громади; створення та розвиток інформаційної інфраструктури; інформаційне забезпечення діяльності громади, потреб населення, підприємств, установ та організацій. Розглянемо основні терміни інформатизації громади (табл. 1) [4].

Інформаційні технології впливають на: підвищення якості та кількості послуг, створення умов для підвищення рівня життя населення; зміну умов дії соціально-економічного механізму внаслідок зміни умов праці і залучення інформації як предмета праці; значне скорочення інвестиційних та управлінських витрат; розширення доступу до інформації з боку більшої кількості користувачів й удосконалення можливостей одержання, збереження, поширення інформації при використанні різноманітних джерел; підвищення ефективності економічних контактів; створення нових можливостей [3, с. 27].

Таблиця 1 – Поняття інформатизації громади

Визначення	Характеристика
Інформатизація	сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, громадян та суспільства на основі створення, розвитку й використання інформаційних систем, мереж, ресурсів, інформаційних технологій, які ґрунтуються на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.
Інформаційна технологія	цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.
Засоби інформатизації	електронно-обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне й інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі та мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій.
Е-урядування	форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості і прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян.
Е-демократія	форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення й державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування ІКТ.
Електронна послуга	послуга, надана громадянам та організаціям в електронному вигляді за допомогою ІКТ.
Інформаційна інфраструктура	сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій та управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування.
інформаційне суспільство	орієнтоване на інтереси людей суспільство, в якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися, обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяти суспільному, особистому розвитку та підвищувати якість життя.

Загалом, інформаційні технології невід’ємно пов’язані з технічним і програмним середовищем, в якому її реалізовано. Інформаційні технології залежать від таких компонентів (рис. 1).

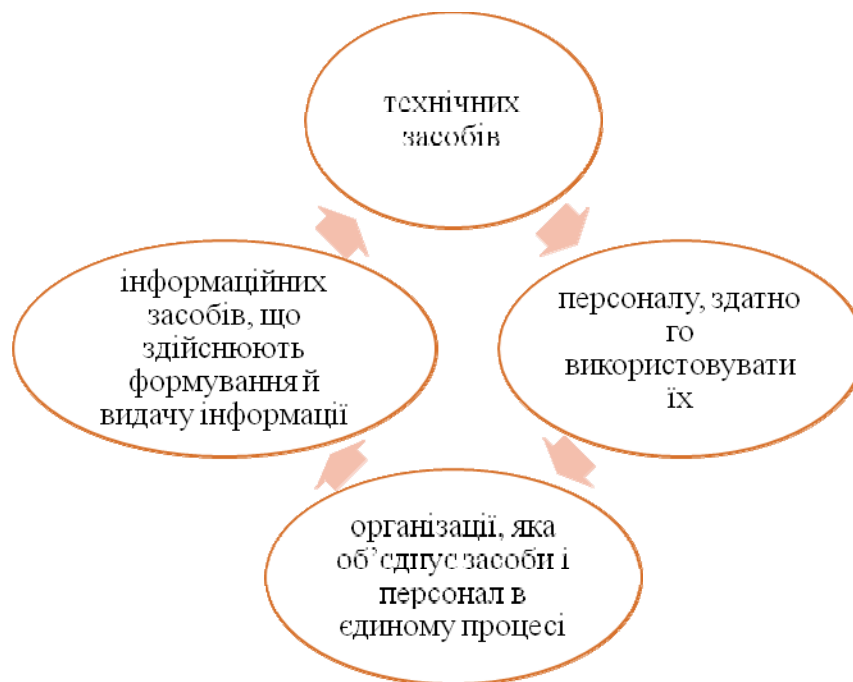

Рисунок 1 – Взаємозв’язок інформаційних технологій з технічним і програмним середовищем

Основним завданням інформаційних технологій є [3, с. 28]:

- досягнення універсальності методів комунікацій;
- підтримка систем мультимедіа і максимальне спрощення інтерфейсу “людина-технології”, який ґрунтується на принципах інтуїтивного інтерфейсу;
- відкритість стандартів, тобто використання протоколів та програмних інтерфейсів, що гарантували б створення єдиного інтерфейсу для всіх взаємодій з інформаційними технологіями.

Для підготовленого суспільства електронні послуги та сервіси є найзручнішим інструментом взаємодії влади та громади. Саме через призму якості та доступності сервісів для громадян і бізнесу, реалізації визначених Законом повноважень має організовувати свою роботу орган місцевого самоврядування ОТГ. А це означає, що лише оптимальне застосування доцільних інформаційних технологій є шляхом для належної організації роботи кожного органу місцевого самоврядування ОТГ.

Впровадження сучасних організаційних підходів у роботі органу місцевого самоврядування ОТГ, у т.ч. застосування інформаційних технологій, неможливе без ініціативи, або підтримки «першої особи» - місцевого голови. Така особа повинна добре розуміти суть належного урядування, організацію ефективного надання адміністративних та інших послуг, застосування інформаційних технологій. Також важливо, щоб підтримку впровадженню інформаційних технологій надавали місцеві депутати та громада. Тому, для системного впровадження та застосування інформаційних технологій потрібно розробити і затвердити Концепцію розвитку інформаційних технологій (Програму інформатизації ОТГ), у якій необхідно описати існуючий стан (недоліки) застосування інформаційних технологій, сформулювати заходи на наступні 3 роки та рік, які впроваджуватимуться в ОТГ, підрахувати реальні видатки на виконання завдань, відпрацювати питання залучення коштів з різних джерел фінансування.

Такий документ є елементом формування бачення впровадження інформаційних технологій владою ОТГ, мінімізації помилок та прорахунків і є необхідним для комунікації з громадою, депутатським корпусом. Наявність деталізації витрат є корисною і для залучення додаткових ресурсів (державних і грантових). Робота над таким документом дозволяє об'єднати зацікавлених людей, сформулювати команду, напрацювати бачення оптимального застосування інформаційних технологій.

Висновки. Таким чином, основні структурні елементи інформаційного простору соціального забезпечення – це інформаційний ресурс, інформаційні технології та інформаційні системи, спрямовані на забезпечення інформаційних потреб суспільства і держави.

Список використаних джерел:

1. Соціальне забезпечення. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 06.04. 2023).
2. Загальні рекомендації щодо застосування інформаційних технологій у діяльності органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад та створених ними центрів надання адміністративних послуг. URL: <http://cnap.in.ua/wp-content/uploads/2017/08/11> (дата звернення: 07.04. 2023).

3. Климчук О. В. Інформаційні системи і технології в управлінні. Конспект лекцій для студентів СО “Магістр” заочної форми навчання спеціальності 073 Менеджмент освітньо-професійна програми “Менеджмент у судовій сфері” галузі знань 07 Управління та адміністрування. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 160.

4. Програма інформатизації на 2021 - 2025 роки. URL: <https://tsarichanka-gromada.gov.ua/16-programa-informatizacii-na-2021-2025-roki-1611218868/> (дата звернення: 08.04. 2023).

УДК 34.352.84(477):364-053

Базюк В. В.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

У статті розглядається проблема функціонування соціальних послуг в Україні, зокрема особливостей їх надання на рівні територіальної громади. Актуальність теми зумовлена наявним дисонансом між задекларованим у нормативно-правових актах спектром соціальних послуг й механізмом їх реалізації та фактичним станом питання. Окрім того, значно вплинули на сферу соціальних послуг явища децентралізації та де інституалізації.

Ключові слова: соціальні послуги, територіальна громада, децентралізація, нормативно-правове регулювання, населення, система управління.

Соціальний захист є невід’ємною частиною політики держави, яка в змозі нести відповідальність за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Це та складова, від ефективності якої залежить цивілізаційний розвиток будь-якого суспільства. Дослідження сутності соціального захисту, його місця в соціальній політиці держави становить значний інтерес в складних умовах сьогодення, адже соціальний захист є засобом збереження фінансової рівноваги та добробуту у суспільства.

Процеси децентралізації кинули виклик сформованій в Україні системі надання соціальних послуг. Гостро постали питання про те, як мають взаємодіяти учасники системи в нових умовах, як має бути розмежовано повноваження між різними рівнями територіальних організацій у наданні послуг, яким чином стимулювати розвиток ринку соціальних послуг [2].

Окремим аспектам соціального захисту присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені та фахівці, зокрема Н. Болотіна, І. Дьяконова, А. Спіфанов, І. Сало, В. Базилевич, П. Шевчук, О. Палій, В. Скуратівський, В. Москаленко, І. Басанцов, Т. Косова, І. Михайловська, О. Неліпович, А. Гарсія, Дж. Груат та ін.

Організовуючи роботу в мирний час і розуміючи, що соціальна робота та надання соціальних послуг - це професійна діяльність, і тут, як в медицині, головне - не зашкодити, ми дуже виважено підходили до прийняття рішень про надання соціальних послуг, ґрунтовно вивчали ситуацію кожної людини, її проблеми і можливості, працювали лише в тісному контакті з людиною, максимально залучаючи її до вирішення власних проблем, працювали на довірливих відносинах з людиною.

Слід зазначити, що історично Україні була притаманна модель надання соціальних послуг населенню у вигляді забезпечення роботи соціальних служб та центрів, які безпосередньо надавали такі послуги. Із розвитком процесів децентралізації державного управління, зміцненням ролі ринкових інститутів у процесах становлення української держави та, відповідно, домінування ринкових підходів в усіх сферах її суспільно-політичного й економічного буття, пріоритети зсунулися у бік фінансового забезпечення нужденних – тобто надання не стільки безпосередньо послуг, скільки фінансової допомоги для вирівнювання можливостей громадян на вільне отримання таких послуг в умовах ринку.

Надання соціальних послуг регулюється Законом України «Про соціальні послуги», яким встановлено, що надання соціальних послуг здійснюється шляхом ведення випадку, що включає низку етапів (аналіз заяви, оцінювання

потреб, визначення середньомісячного сукупного доходу заявника, прийняття рішення, розроблення індивідуального плану, укладення договору, виконання договору, здійснення моніторингу) і по часу займає до 10 робочих днів.

Основним законом України громадянам гарантується соціальний захист у різних формах його прояву:

1. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ч. 5 ст. 17).

2. Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів (ч. 3 ст. 36).

3. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ч. 1 ст. 46).

4. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ч. 2 ст. 47).

5. Включно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки (п. 6 ч. 1 ст. 92).

6. Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування (п. 3 ч. 1 ст. 116). Отже, варто відзначити, що основоположні засади соціального захисту відображені в Конституції України та знаходять своє продовження в інших національних нормативно-правових актах.

Рішення про надання соціальних послуг приймають структурні підрозділи з питань соціального захисту населення виконавчих органів сільських,

селищних, міських рад, а також обласних державних адміністрацій щодо надання стаціонарного догляду. Крім того, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад може бути прийнято рішення про призначення та виплату компенсації фізичним особам, які доглядають за своїми рідними.

Надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів. Це довгий алгоритм дій, на який в умовах воєнного стану ми не маємо часу. Соціальні послуги є концептуальним поняттям комплексу соціального захисту й соціального забезпечення. Ключові організаційно-правові принципи реалізації соціальних послуг, котрі спрямовуються на допомогу у складних життєвих обставинах, ліквідацію або мінімізацію їх наслідків особам і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах, регулюються Законом України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 17 січня 2019 року [1].

Одним із основних інструментів упровадження Закону є реалізація пілотного проєкту «Розвиток соціальних послуг», затвердженого 03.03.2020 Кабінетом Міністрів України [2]. Ключову функцію в безпосередньому втіленні даного проєкту відводиться об'єднаним територіальним громадам.

Соціальна політика держави, як відзначають багато дослідників – це найважливіший соціальний механізм перетворення суспільства. Суб'єктами соціальної політики є: держава (загальнодержавний і регіональний рівні), саме громадянське суспільство, приватні корпорації. Вони здійснюють як профілактичний, так і компенсаційний соціальний захист, соціальну підтримку. Вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням соціального захисту, є прерогативою держави. Система соціального захисту – підсистема національної економіки, тобто явища, процеси, види діяльності та об'єкти, які пов'язані з забезпеченням життєдіяльності суспільства, людини, задоволенням їхніх потреб, інтересів. Це систему принципів, методів, законодавче встановлених державою соціальних гарантій, заходів і закладів, які забезпечують оптимальні умови життя, задоволення потреб населення.

Соціальний захист створює гарантії допомоги на випадок настання

соціальних ризиків, яких може зазнати будь-який громадянин упродовж життя: хвороба, інвалідність, травматизм, старість, втрата годувальника, безробіття, міграція та ін. Охоплює соціальне забезпечення, соціальне страхування і соціальну допомогу (підтримку), сукупність дій, спрямованих на надання допомоги під час життєвих криз.

Соціальні послуги — комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Дотримуємося думки, що соціальні послуги — це комплекс заходів, що надаються людині, яка потрапила у складні життєві обставини та не може їх подолати самотійно [2].

Соціальна послуга - допомога громадянину з метою поліпшення умов його життєдіяльності і (або) розширення його можливостей самотійно забезпечувати свої основні життєві потреби. Соціальні послуги надаються в процесі соціальної роботи. Різні види соціальних послуг можуть надаватися державними, приватними і громадськими організаціями. Соціальні послуги надаються в сфері освіти, громадського харчування, охорони здоров'я, охорони правопорядку, протипожежної безпеки, працевлаштування, усиновлення дітей, досліджень і лобіювання.

Упродовж десяти років в системі соціального захисту населення тривають реформи і однією з найважливіших є реформа в наданні соціальних послуг, яка на відміну від інших механізмів соціального захисту (пільг, субсидій та допомог), реально може допомогти людині подолати або мінімізувати наслідки складних життєвих обставин.

Для того, щоб під час війни розширити можливості для людей отримувати соціальні послуги, спрощено критерії діяльності надавачів соціальних послуг на час воєнного або надзвичайного стану. Зокрема, вони зможуть залучати до надання послуг працівників і волонтерів, які не мають

документів, що підтверджують їхній фаховий рівень. Також не буде братися до уваги наявність або відсутність фінансової заборгованості. Натомість надавачі окремих соціальних послуг, які мають відповідати спеціальним критеріям, повинні підготувати та облаштувати укриття для отримувачів послуг та персоналу.

Сьогодні можна спостерігати як відбувається постійний розвиток мережі установ і підприємств соціального обслуговування, виникає їх новий вигляд, що дозволяє охоплювати все більш широкий спектр соціальних проблем різних шарів і груп населення. Важливого значення набувають інститути соціального обслуговування самотніх людей похилого віку, міжвідомча робота по організації соціальної підтримки літніх людей, розвиток територіальних центрів соціального обслуговування.

Це пов'язано із збільшенням питомої ваги літніх людей у складі населення, зміною соціального статусу людини в старості, припинення або обмеження трудової діяльності, трансформацією ціннісних орієнтирів, самого способу життя і спілкування, а також виникнення різних ускладнень як в соціально-побутовій, так і в психологічній адаптації до нових умов. Все це диктує необхідність вироблення і реалізації специфічних підходів, форм і методів соціальної роботи з пенсіонерами та літніми людьми

Важливим фактом є те, що в умовах децентралізації на об'єднані територіальні громади буде покладено вирішення значної частки соціальних питань, зокрема питання освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення тощо. Тому, сьогодні особливої актуальності набуває обговорення питання якісного надання та наближення соціальних послуг до осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах і потребують допомоги в умовах об'єднаної територіальної громади.

Управління соціальним розвитком на будь-якому рівні територіальної організації – це комплекс заходів з виявлення і вирішення існуючих соціальних проблем, тобто зводиться до того чи іншого варіанту розробки та реалізації соціальної політики. Тому соціальну політику можна визначити і як діяльність

суб'єктів управління різного рівня, спрямовану на управління соціальним розвитком суспільства. На загальнонаціональному рівні соціальна політика є одним з найважливіших напрямів внутрішньої політики держави, який пов'язаний з відтворенням соціальних ресурсів і забезпеченням, як стабільності соціальної системи, так і динамічності її розвитку.

Таким чином, метою соціальної політики є регулювання відносин між суспільством та окремими соціальними суб'єктами, спільнотами, соціальними групами. Вона покликана вирішувати протиріччя між інтересами різних суб'єктів, між поточними і перспективними інтересами суспільства. Соціальна політика реалізується за допомогою соціальних заходів та здійснення соціальних програм, що проводяться державними, регіональними та місцевими органами, а також приватними корпораціями і деякими громадськими організаціями.

Підводячи підсумки, варто відзначити, що соціальна політика держави є рушійним механізмом перетворення суспільства. В якості суб'єктів соціальної політики можуть бути: держава, саме громадянське суспільство, приватні корпорації. Вони здійснюють як профілактичний, так і компенсаційний соціальний захист, соціальну підтримку в самих різних сферах суспільного життя: фінансовій, промисловій, сфері послуг, екологічній, медичній, освітній. Для того, щоб населення схвалювало проведену соціальну політику, спрямовану на підвищення його рівня і якості життя, необхідно визначити та затвердити соціальні орієнтири суспільного добробуту, в тісному взаємозв'язку з соціальними інтересами населення, враховуючи можливості конкретних верств населення, ресурсні умови регіонів для надання доступних соціальних послуг.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 14.09.2020).
2. Горбунова-Рубан С. О., Вітковська І. М. Система надання соціальних послуг: сучасний стан. *SOCIOПРОСТІР*. 2020. Вип. 9. С. 17–22.

3. Миронюк С. А. Національна поліція в системі суб'єктів надання соціальних та сервісних публічних послуг. *Актуальні проблеми забезпечення публічного замовлення та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Дніпро, 25 жовтня 2019 р.). Дніпро: ДДУВС, 2019.

4. Довідник територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), центрів надання соціальних послуг по Україні станом на 01.01.2020. URL: <https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/sp/dov-01012020.xlsx> (дата звернення: 14.09.2020).

5. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики від 23.06.2020 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення: 14.09.2020).

УДК 331.5

Бевз Н. В.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ**

У статті здійснено теоретичний аналіз особливостей діяльності сучасних українських служб зайнятості. Увагу зосереджено на сучасних тенденціях їх функціонування в умовах людиноцентричних підходів до розвитку економічної та соціальної політики держави. Автор статті прослідковує розвиток та функціональні зміни вітчизняних служб зайнятості в історичному розрізі.

Ключові слова: *державна служба зайнятості, суспільство, соціальна політика, безробіття, ринкова економіка.*

Постановка проблеми та її зв'язок з актуальними теоретичними або практичними завданнями. Як відомо, рівень розвитку будь-якого суспільства значно впливає на сферу зайнятості населення цього суспільства. Тому

державні органи, що здійснюють адміністративно-управлінський вплив на зайнятість, несуть відповідальність за усі процеси, що відбуваються у цій сфері. Одним із головних завдань сучасних державних служб зайнятості є розвиток сервісів, розширення та вдосконалення технологій взаємодії з клієнтами, цифровізація наданих послуг у клієнтському середовищі.

Сьогодні гостро постає необхідність в ухваленні нових підходів до розвитку сфери зайнятості, за яких саме людина та її праця знаходитиметься у центрі економічної та соціальної політики держави. На таких людиноцентричних підходах наголошує і Міжнародна організація праці. На нашу думку, державна служба зайнятості є тією організацією, яка зобов'язана допомагати і підтримувати громадян під час кризових моментів на ринку праці, використовуючи при цьому інноваційні цифрові рішення в поєднанні з традиційними послугами індивідуальних консультацій та допомогою з працевлаштуванням [2, с. 41].

Формулювання цілей статті. З огляду на актуальність означеної проблеми, метою статті є теоретичний аналіз особливостей функціонування сучасної служби зайнятості в Україні.

Посилання на сучасні дослідження та публікації. Фундаментальні дослідження інноваційних підходів до концептуальних рішень сфери зайнятості, методологічний аналіз державного регулювання ринку праці в умовах трансформації та євроінтеграції вітчизняної економіки знаходимо в працях Д. Богині, О. Демуша, Л. Долгова, Г. Кулікова, Л. Лісогора, В.Федоренка та інших учених [1, с. 27].

Вагомий внесок у розробку методології наукового пізнання, вивчення та розкриття сутності категорії «зайнятість» стали праці таких вчених, як, зокрема, А. Бабенко, Г. Купалова, Е. Лібанова, В. Онікієнко, О. Шкільов, К. Якуба та інші. Проблему зайнятості та працевлаштування населення в Україні вивчали такі вітчизняні науковці, як, зокрема, В. Васильченко, О. Грішнова, Г. Джегур, Н. Зезека, В. Петюх, В. Савченко та інші вчені. Результати досліджень означених науковців окреслюють важливі закономірності впливу соціально-економічних факторів на підвищення рівня зайнятості населення, що позитивно впливає на якість праці в суспільному виробництві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, державна служба зайнятості співіснує з системою соціального страхування, що проявляється, насамперед, при наявності безробіття. При цьому сама система соціального страхування розвивається відповідно до рівня ефективності проведення економічної та податкової політики. Відповідно до сучасних тенденцій розвитку ринку праці в Україні важливо враховувати те, що статус безробітного і всі ті права, що набуває особа зі статусом зареєстрованого безробітного, стають транзитом, а не пасивною можливістю споживання «страхових благ». Соціальні державні виплати по безробіттю є лише джерелом підтримки в момент активної діяльності та адаптації людини до нових умов на ринку праці та нового соціального статусу. Тому «відпочивати», перебуваючи на обліку в службі зайнятості, не просто не доцільно, а й не вигідно [3, с. 27].

Істотною перевагою державної служби зайнятості є те, що вона не обмежується винятково посередництвом у працевлаштуванні, а надає широкий спектр послуг, які допомагають людині в управлінні кар'єрою впродовж усього життя. Служба зайнятості має також можливості адаптувати кваліфікацію безробітного до потреб роботодавця. Це сприяє формуванню додаткових стимулів для осіб із тимчасовим статусом безробітних до розвитку професійних й особистих навичок, до формування нових професійних компетентностей, якщо у цьому є необхідність та якщо наявна освіта не відповідає потребам ринку праці. Разом із тим, тимчасово безробітний повинен бути готовим до роботи за новою спеціальністю, професією, а не зводити професійне навчання чи перекваліфікацію до формального проходження.

В минулому столітті, зокрема в 20-ті роки, українська державна служба зайнятості виникла з необхідності працювати з тимчасово безробітними особами, для чого були створені біржі праці. Відмінною рисою цих бірж в порівнянні зі сучасною державною службою зайнятості України є те, що вони мали обмежений спектр дій, який полягав в допомозі тимчасово безробітним у пошуку роботи та наданні грошової допомоги безробітним [2, с. 65].

З того часу, як була створена державна служба працевлаштування в

Україні ще в 20-ті роки минулого століття, вона була піддана численним реорганізаціям зі зміною її функцій, які то розширювалися, то звужувалися. Проте, всі ці реформи зберегли в складі служби структури, що займалися працевлаштуванням незайнятих громадян. Комітет по трудових ресурсах був утворений у 1956 році, який став основою для створення Державного комітету Ради Міністрів України по праці в 1976 році, а потім Державного комітету України по праці (Держкомпраці України). Центральне бюро працевлаштування, яке згодом було перейменовано у Республіканський центр зайнятості і профорієнтації населення, увійшло до складу Держкомпраці України як середня ланка. Республіканський центр зайнятості та профорієнтації населення мав широкий спектр обов'язків, серед яких планування напрямлень робочої сили у менш розвинені райони Далекого Сходу та Сибіру [2, с. 97].

У період переходу до ринкових економічних відносин і зміни галузевої структури народного господарства виникає необхідність широкомасштабного міжгалузевого і міжтериторіального перерозподілу працівників на зовсім інших засадах. Це вимагало значного покращення якості робочої сили, максимального оперативного співставлення й узгодження наявної якості робочих місць з наявною якістю робочої сили. Для цього важливою була перебудова діючої служби працевлаштування шляхом створення централізованої структури державних органів, які б забезпечили комплексне вирішення питань, пов'язаних із регулюванням зайнятості населення і формуванням ринку праці. Саме тому у грудні 1990 року на основі існуючої служби працевлаштування постановою Ради Міністрів України була створена республіканська, а з початку 1994 року – державна служба зайнятості [1, с. 112].

Початкова основа, на якій була створена державна служба зайнятості, не відповідала вимогам ринкових відносин ні в кількісному, ні в якісному аспектах. Вона складалася лише з 2200 працівників, включаючи спеціалістів та технічний персонал. Це означало, що один працівник служби мав на своєму обліку понад 24 тисяч жителів, що в 20 разів перевищувало навантаження на працівника аналогічної служби в Швеції або Німеччині. У цей період державна

служба зайнятості працювала лише в 52% міст та районів України. Було виявлено, що багато працівників, які займали посади спеціалістів, не мали необхідної освіти та спеціального навчання. Також до служби зайнятості приходило багато військових пенсіонерів та інших людей без спеціальної кваліфікації, через мізерну заробітну плату та невисокий авторитет служби в той час. Витрати на утримання цієї служби також були низькими (близько 10 млн. грн. на рік в той період), і в основному склалися з заробітної плати.

Процес працевлаштування в той час зорієнтований був на комплектування підприємств та організацій, а не на індивідуальні потреби громадян. Це було зумовлено тим, що більшість суб'єктів господарювання мали недостатньо кваліфікованих кадрів через низьку продуктивність праці або несприятливі умови роботи. Особливо це стосувалося будівництва, сільського господарства, галузей легкої, харчової, вугільної та металургійної промисловостей. Кожен працевлаштований громадянин оплачував службі 5 гривень, а підприємства та організації отримували премії та інші бонуси за перевиконання планів щодо працевлаштування та оргнабору. Тому важливо було задовольнити замовника, тобто підприємство, перш за все.

Сучасна система державної служби зайнятості функціонує в зовсім інших умовах та з метою досягнення різних цілей порівняно з минулим. Нині, замість нестачі кадрів, існує зростаюче безробіття, і замість ненадійних «п'ятирок» з підприємств, є гарантований законом фонд сприяння зайнятості населення. Однак, змінюється спрямованість діяльності служби, яка тепер має на меті задовольняти потреби саме людини з метою запобігання масового безробіття.

Досягнувши 2019 року, державна служба зайнятості сформулювала кілька завдань, що спрямовані на поліпшення індивідуального підходу до своїх клієнтів. Розглянемо кожне з цих завдань докладніше.

З початку 2019 року державна служба зайнятості здійснює індивідуальний підхід до клієнтів шляхом впровадження інституту кар'єрного радника за допомогою Постанови Кабінету Міністрів України №792 від 19.09.2019 р. Клієнти, які звертаються до служби як безробітні, тепер можуть вирішити, як

розвивати свою кар'єру та як професійно реалізуватися. Важливо, щоб соціальні служби зайнятості враховували індивідуальні потреби клієнтів, а не нав'язували послуги, яких вони не потребують. Для досягнення бажаного результату, клієнт та співробітник служби зайнятості, що виконує функції кар'єрного радника, складають і підписують індивідуальний план працевлаштування, в якому міститься перелік заходів, необхідних для забезпечення працевлаштування [3, с. 28].

Одним з основних завдань, що стоять перед державною службою зайнятості при зміні підходу до обслуговування клієнтів, є навчання співробітників навичкам орієнтування на результат - успішне працевлаштування безробітного. Клієнти повинні мати можливість впливати на процес надання послуг, щоб їм надавалися індивідуально підібрані послуги відповідно до їхніх потреб, а не стандартизовані чи загальноприйняті для всіх. Спеціаліст, який виконує функції кар'єрного радника, має забезпечувати індивідуальний підхід до надання послуг без нав'язування, оскільки це є стандартом для будь-якої служби, що надає сервіс, включаючи державну службу зайнятості.

Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України спільно з Міжнародною організацією праці відповідає за проведення навчання співробітників державної служби зайнятості. З метою розподілу повноважень між спеціалістами з працевлаштування, станом на 16.04.2019 року було проведено 324 тренінги та підготовлено 3197 працівників з метою впровадження інституту кар'єрного радника.

Починаючи з II кварталу 2019 року, державна служба зайнятості розпочала роботу над декількома завданнями, включаючи створення та впровадження інституту консультанта роботодавця, системи управління результативністю та показників оцінки, моніторингу ефективності надання послуг клієнтам, а також підготовку пропозицій до законодавства, що регулює надання послуг клієнтам державної служби зайнятості та покращення реалізації активних програм сприяння зайнятості.

Однією з основних проблем, які супроводжують діяльність державної служби зайнятості, є незадовільні умови праці та оплати, що пропонуються роботодавцями. Також важко сприяти легальній зайнятості через неохочість деяких роботодавців та працівників вести справи легально, або неправильно оформляти трудові відносини. Оскільки державна служба зайнятості працює лише з легальними вакансіями, то виникає проблема з намірами деяких суб'єктів ринку праці. Це створює дисонанс між заявами бізнесу про важливість людей та реальною створенням належних умов для легальної праці з гідною оплатою.

12 березня 2020 року набула чинності постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2020 р. № 206 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо передачі окремих повноважень від Міністерства соціальної політики до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства у сфері зайнятості населення».

Ухвалення постанови доповнює зміни, передбачені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо формування державної політики у сфері праці, трудових відносин, зайнятості населення та трудової міграції» № 341-IX від 05 грудня 2019 р. У відповідності до нових пріоритетів, відтепер економічна, а не соціальна політика буде визначати вектор розвитку ринку праці в Україні. Такий крок сприятиме узгодженню діяльності органів, що відповідають за економічний розвиток і регулювання сфери зайнятості в нашій державі.

Сучасний ринок праці в Україні постійно трансформується, поєднуючи світові та регіональні тенденції, і виклики, які постають перед національною економікою. Регулювання сфери зайнятості населення вимагає одночасно враховувати визначені державою заходи, пов'язані зі сприянням економічному зростанню, і удосконалювати механізми соціальної підтримки та підвищення благополуччя українських громадян [4, с. 84].

Із проведенням цієї інституційної реформи зміни в державній службі зайнятості не завершуються – і надалі будуть впроваджуватися нові форми роботи та сервіси, спрямовані на підвищення якості надання послуг безробітному населенню та роботодавцям.

Висновки. Основною метою діяльності державної служби зайнятості є допомога громадянам в управлінні своєю кар'єрою та забезпечення навчання на протязі життя, щоб вони могли бути конкурентоспроможними на ринку праці. Відносно всього іншого, безробітні та роботодавці мають вільний вибір щодо конкуренції та вибору партнера у сфері зайнятості. Незважаючи на те, що державна служба зайнятості має повноваження з адаптації безробітних до потреб сучасного ринку праці та підвищення їх привабливості для роботодавців, вона повинна підвищувати свою співпрацю з приватними агентствами зайнятості, громадськими організаціями, суб'єктами освітньої діяльності, організаціями роботодавців та профспілками як стейкхолдерами. Оскільки головна мета усіх державних служб зайнятості полягає в зменшенні кількості безробітних та збільшенні кількості легально зайнятих людей, то їх спільна робота є критично необхідною.

Список використаних джерел:

1. Богиня Д. П., Куліков Г. Т., Шамота В. М., Лісогор Л. С., Долгова Л. І. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати / НАН України; Інститут економіки. Київ, 2021. 300 с.
2. Демуш О. Б. Розвиток ринку праці в умовах трансформації економіки : Дис. канд. наук: 08.00.07. 2018. 198 с.
3. Павлюк Т. І. Зайнятість як економічна категорія: її роль у функціонуванні ринкової економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. 2016. Вип. 14. С. 26-31.
4. Федоренко В. Г., Казановський А. В. Державна служба зайнятості України в контексті протидії новим викликам ринку праці. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 83-85.

Белоус А. А.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Стаття присвячена дослідженню діяльності громадських організацій в системі соціального захисту. Розглянуто важливість громадських організацій у забезпеченні соціального захисту населення, їхній внесок у організацію благодійних акцій та соціальних програм. Проаналізовано роль громадських організацій у захисті прав та інтересів людей, які цього потребують.

Ключові слова: *громадські організації, соціальний захист, благодійність, безробітні, малозабезпечені, хворі, інваліди, права, підтримка, захист прав, соціальна політика, рівність, доступ до соціальної допомоги, громадськість, внесок.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день проблема полягає у тому, що соціальний захист населення в Україні не є ефективним і не забезпечує необхідних гарантій людям. Державні органи не завжди здатні забезпечити всі соціальні потреби населення. У зв'язку з цим зростає важливість діяльності громадських організацій у системі соціального захисту. Практичне завдання полягає в тому, щоб дослідити діяльність громадських організацій в системі соціального захисту населення, визначити їхній внесок у забезпечення соціальних потреб громадян та визначити можливі шляхи підвищення ефективності їхньої діяльності [5, с. 58]. Теоретичні завдання включають аналіз теоретичних підходів до вивчення ролі громадських організацій у системі соціального захисту, дослідження основних принципів та інструментів діяльності громадських організацій в цій сфері, а також визначення можливостей для підвищення їхнього впливу на поліпшення соціального захисту населення.

Формулювання цілей. Дослідження впливу та ролі громадських організацій на соціальний захист населення.

Посилання на сучасні дослідження та публікації. У багатьох українських дослідженнях («Громадські організації в системі соціального захисту населення: аналіз досвіду країн Європи», «Роль громадських організацій у забезпеченні соціального захисту в Україні», «Соціальні інновації в діяльності громадських організацій: досвід України» та ін.) досліджувався досвід роботи громадських організацій у системі соціального захисту населення в країнах Європи та можливості його впровадження в Україні, проблеми й перспективи розвитку громадського сектору в цій сфері. Зазначимо деяких вітчизняних вчених, які досліджували дане питання: І. Бекешкіна (соціолог, директор Фонду "Демократичні ініціативи" ім. Ілька Кучеріва, активно займається дослідженням соціальних та громадських аспектів суспільства), В. Лисяк (кандидат економічних наук, викладач та науковець, який досліджує роль громадських організацій у соціальному захисті та соціальному розвитку), О. Слободян (доктор соціологічних наук, професор, займається дослідженням громадської активності та її впливу на соціальний захист населення).

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність громадських організацій є важливим інструментом у забезпеченні соціального захисту населення. Вони допомагають реалізувати права та інтереси людей, організовують благодійні заходи, соціальні програми та проекти, які спрямовані на поліпшення якості життя людей.

Розглянемо шість основних аспектів розвитку громадської організації [1]:

1) Підготовка. Цей етап передбачає визначення необхідності організаційного розвитку, формування команди, яка буде займатися процесом розвитку та розробку стратегії і плану реалізації. На цьому етапі важливо забезпечити залучення всіх зацікавлених сторін (наприклад, керівництва, співробітників, волонтерів) і створити сприятливе середовище для реалізації процесу розвитку.

2) Аналіз. Цей крок полягає в зборі інформації та даних про поточний стан організації, її сильні та слабкі сторони, можливості розвитку та потенційні загрози. Аналіз може включати проведення опитувань, інтерв'ю, аналізу документів, спостережень та інших методів збору даних.

3) Діагноз і цілі. На основі зібраної інформації та аналізу, на цьому етапі організація визначає свої проблеми та можливості для розвитку, встановлює конкретні цілі й завдання, які мають бути досягнуті в процесі розвитку.

4) Зворотній зв'язок. Цей крок включає обговорення отриманих результатів аналізу та діагностики з усіма зацікавленими сторонами. Зворотній зв'язок допомагає забезпечити прозорість процесу розвитку, врахувати різні точки зору та ідеї, а також отримати підтримку і зобов'язання від учасників організації щодо реалізації змін.

5) Зміни (розвивальна діяльність). На цьому етапі реалізуються плановані зміни та дії для досягнення встановлених цілей. Розвивальна діяльність може включати внутрішні реформи, проведення навчальних програм, реорганізацію структури організації, розробку нових проектів та ініціатив, а також покращення комунікацій між усіма учасниками. Важливо контролювати процес змін та вносити корективи за потреби, щоб забезпечити ефективність дій.

6) Навчайтеся та розвивайтеся. Останній крок полягає в оцінці результатів розвитку організації та аналізі отриманого досвіду. На цьому етапі важливо зрозуміти які дії були успішними, а які — ні, та забезпечити постійне вдосконалення організаційних процесів і практик. Вивчення та розвиток мають стати ключовими елементами культури організації, що сприяє підтримці неперервного процесу розвитку і зміцнення організації. Ці кроки відображено на рисунку 1.

Одним з найважливіших завдань громадських організацій є підтримка людей, які потребують соціального захисту, таких як безробітні, малозабезпечені, хворі та інваліди. Вони забезпечують їм необхідну допомогу, надають цінні поради та підтримку, а також захищають їхні права. Громадська організації також займаються допомогою людям, які потрапили у складні й

Рисунок 1- Шість важливих кроків у розвитку організації [1]

непередбачувані життєві обставини, наприклад, внаслідок природних лих або війн [3, с. 112]. На практиці громадські організації можуть забезпечити додаткові ресурси для реалізації соціальних програм та проектів. Вони здатні залучити фінансову та іншу підтримку від державних органів та підприємств, міжнародних та благодійних організацій. Не менш важливим завданням громадських організацій є популяризація соціальної політики та сприяння її реалізації на практиці. Вони залучають увагу громадськості до проблем соціального захисту і забезпечують їх вирішення за допомогою державних органів та інших зацікавлених сторін.

Благодійність є однією з головних сфер діяльності громадських організацій в системі соціального захисту. Це можуть бути різні благодійні заходи, збір коштів для допомоги учасникам бойових дій, пораненим військовим та їхнім родинам, забезпечення допомоги малозабезпеченим і бездомним людям [4].

Важливим аспектів діяльності громадських організацій є залучення додаткових ресурсів для реалізації соціальних програм та проектів. Громадські організації можуть залучати фінансову та іншу підтримку від державних органів, міжнародних організацій, приватних компаній та інших благодійних організацій. Це дає можливість розширювати обсяги надання соціальної допомоги, покращувати якість послуг та розробляти нові програми й проекти [2].

Громадські організації також можуть сприяти впровадженню нових технологій та інновацій у сфері соціального захисту населення. Наприклад, розробляти онлайн-сервіси для звернення громадян за допомогою, використовувати соціальні мережі для популяризації освітніх та інформаційних програм, впроваджувати нові технології для надання медичних послуг.

Висновки. Отже, діяльність громадських організацій є важливим елементом системи соціального захисту в Україні. Вони можуть забезпечувати підтримку людям, які потребують соціального захисту, захищати їхні права та представляти їхні інтереси в державних органах. Для досягнення максимальної ефективності діяльності громадських організацій у системі соціального захисту населення необхідно сприяти їхньому розвитку, підтримувати їхні ініціативи та забезпечувати достатні ресурси для реалізації соціальних програм і проектів. Держава, бізнес та громадські організації повинні спільно працювати над розв'язанням цих проблем, щоб забезпечити належний рівень соціального захисту населення в Україні.

Список використаних джерел:

1. Аналіз діяльності громадської організації: саморефлексія. URL: <https://gurt.org.ua/articles/40208/>
2. Ігнатенко К. Соціальний захист дітей в діяльності державних організацій на сході України. *SocialWorkandEducation*, Vol. 8. №3 2021. pp. 329-340.
3. Любецька М. М. Аналіз зарубіжного досвіду надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. (19). С. 109-116.
4. Насібова О. В. Благодійність як джерело фінансових ресурсів соціального захисту населення. *Ефективна економіка*. 2020. №10. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8260>
5. Орловський О. Я. Застосування норм права соціального захисту: теоретико-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 57-64.

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА СИСТЕМИ НАДАВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

У статті розглянуто актуальну проблему реалізації технологій соціальної діагностики та соціальної профілактики. Відзначено, що соціальна діагностика дозволяє визначити пріоритети, стратегії соціальної допомоги клієнту, здійснити вибір форм та засобів надання соціальної допомоги. Підкреслено, що для успішного оперування зазначеними технологіями фахівець соціальної сфери повинен добре опанувати як науковими, так і практичними основами діагностики.

Ключові слова: *соціум, соціальна технологія, соціальна робота, соціальна діагностика, соціальна профілактика*

Актуальність теми дослідження. Технології соціальної діагностики, як у минулому, так і сьогодні широко застосовують у суспільстві з метою його оптимізації та успішного функціонування. Історія розвитку технологій соціальної діагностики дозволяє аналізувати їх застосування на всьому історичному шляху та є складовою будь-якого дослідження щодо управління соціумом. Розглядаючи історичні аспекти технологій соціальної діагностики, можна простежити соціологічну думку та еволюцію даного поняття, що необхідно будь-якому досліднику, який займається вивченням актуальних тенденцій у сфері соціальних технологій.

У своєму історичному розвитку технології соціальної діагностики пройшли низку етапів як протягом донаукового, так і протягом наукового періоду розвитку науки. Відтак, важливим є виокремлення закономірностей їх розвитку на сучасному етапі, що інспірує актуальність теми дослідження.

Мета дослідження: визначення закономірностей виникнення та розвитку технологій соціальної діагностики.

Виклад основного матеріалу. У суспільстві, що розвивається, основним видом соціальних інновацій, що надає серйозний вплив на характер соціальних відносин, є соціальні технології. Значення соціальних технологій сьогодні досить велике. Протягом існування суспільства соціальні технології завжди були актуальні, та їх застосування здійснювалося паралельно з розвитком соціуму.

Спочатку соціальні технології застосовувалися в незначних формах (невеликих соціальних групах на підприємствах), але з розвитком науки і техніки, а також зі зміною суспільної свідомості почала розширюватися і сфера їх застосування, яка спрямована переважно на управління соціальними процесами в системі соціального планування. Тому соціальні технології можна диференціювати як елемент культури, що виявляється як результат творчого процесу та будується за своїми законами [3].

Соціальні технології можна розглядати як область наукового знання, що ставить обґрунтоване питання стосовно можливості специфічних операцій із результатами пізнавальної діяльності. Наразі соціальні технології пов'язуються не лише з управлінськими функціями незначного об'єкта соціальної динаміки, але й із глобальними проблемами сучасного суспільства (ризики, несприятливі політичні, економічні та соціальні зміни, що існують у суспільстві, та ін.). Соціальні технології також поширюються на економічну, соціально-політичну та духовну сфери життя.

Соціальна діагностика – найважливіший технологічний етап у вирішенні соціальних проблем клієнта. Ефективність соціальної служби багато в чому зумовлюється застосуванням різноманітних методів та технологій у вирішенні конкретних проблем клієнтів [6].

Серед загальних, універсальних технологій, використовуваних соціальними працівниками, соціальними педагогами, однією з найбільш значущих є соціальна діагностика, що становить невід'ємну частину як початкового, так і подальших етапів діяльності фахівців соціальної служби. Сучасна соціальна діагностика є дуже складним, важким і трудомістким процесом, який вимагає від фахівця із соціальної роботи не лише великих знань і досвіду, а й значних тимчасових витрат.

Діагностика соціальних проблем є пізнавальним процесом, який із року в рік ускладнюється у зв'язку з використанням інноваційних соціально-медичних, соціально-педагогічних, соціально-психологічних, соціально-економічних, соціально-реабілітаційних та інших методів, а також у зв'язку з впровадженням у практику соціальної служби методів математичного моделювання та прогнозування соціальної патології, електронних технологій тощо. Все це значно знижує кількість діагностичних помилок, але водночас зобов'язує фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів постійно підвищувати свою кваліфікацію, опановувати та впроваджувати нові методи соціальної діагностики та соціального впливу.

Фахівець із соціальної роботи при діагностуванні соціальної проблеми клієнта у своїх висновках повинен спиратися на закони логіки. Значення діагностики у сфері соціальних відносин і процесів залежить від того, що й вчасно і правильно визначені ознаки і причини виникнення соціальної проблеми дозволяють сподіватися на благополучний перебіг соціалізації, соціальної адаптації і позитивні результати життєдіяльності клієнта.

Неправильний соціальний діагноз не лише знецінює зусилля соціального працівника, а й зводить нанівець шанси вирішення соціальної проблеми клієнта, позитивний прогноз соціального функціонування клієнта. Все це говорить про те, що діагностика у соціальній роботі – надзвичайно важливий тип діяльності, яка потребує високої кваліфікації фахівців.

На основі соціального діагнозу виділяються пріоритети, стратегії соціальної допомоги клієнту, здійснюється вибір форм та засобів надання соціальної допомоги. Нині у соціально-діагностичному процесі беруть участь представники різних спеціальностей (медичні працівники, педагоги, психологи, соціологи, юристи, правоохоронці) [9].

Отже, постановка соціального діагнозу – це продукт колективної праці, але головна роль у ньому все ж таки належить фахівцю із соціальної роботи або соціальному педагогові. У діагностично складних випадках фахівець завжди повинен вдаватися до консультації, експертної оцінки висококваліфікованих спеціалістів як у своїй, так і в інших соціальних сферах.

Соціальна діагностика відповідно до розв'язуваних завдань може здійснюватися на різних рівнях.

Загальносоціальний рівень організації соціальної діагностики становить рівень всього суспільства в цілому, на якому ведеться робота з виявлення загальних тенденцій розвитку в галузі економіки, соціальної політики, духовного життя і т. ін., або його великих соціально-демографічних груп: дітей, молоді, людей похилого віку, жінок, чоловіків тощо. Цим займаються інститути, фонди, наукові центри, асоціації. Мета соціальної діагностики загальносоціального масштабу – науково-інформаційний супровід державної соціальної політики загалом та різних її елементів (сімейної, молодіжної політики, демографічної безпеки, девіантної та адиктивної поведінки різних прошарків населення тощо).

Завдання соціальної діагностики – збирати, обробляти та аналізувати відомості про становище у соціальній сфері країни з метою відстеження результатів соціально-економічної політики держави та вироблення пропозицій про внесення до неї за потреби певних коректив. Інструментарій таких досліджень здебільшого соціологічний, психологічний, економічний, демографічний, юридичний [2].

Регіональний (територіальний) рівень організації соціальної діагностики – рівень соціальної групи чи територіальної спільноти (наприклад, розвиток етнічних груп, територіальних груп, трудових колективів тощо), регіонів (місто, область чи ОТГ). Цим займаються відповідні служби при адміністраціях, а також наукові підрозділи у суб'єктах адміністративного регіону [4].

Мета соціальної діагностики регіонального (територіального) масштабу – аналіз та прогнозування змін соціального функціонування у тому чи іншому регіоні, а також оцінка соціального самопочуття населення території. Завдання соціальної діагностики – здійснення адекватних практичних організаційних заходів (наприклад, адресна соціальна допомога малозабезпеченим прошаркам населення заснована на конкретних соціальних показниках вартості життя, прожиткового мінімуму, середньої заробітної плати, середньої пенсії тощо).

У процесі провадження соціальної діагностики регіонального рівня організуються дослідження на місцях, ведеться постійний соціально-економічний територіальний моніторинг. Крім того, використовуються результати регіональних досліджень стосовно відповідної території (і в порівнянні з іншими територіями).

Локальний та індивідуальний (особистісний) рівень організації соціальної діагностики – рівень безпосередньої взаємодії з клієнтами. Цим займаються фахівці у закладах соціального обслуговування населення, соціально-педагогічних центрах, соціальних притулках, соціальні педагоги та психологи навчальних закладів [5].

Мета соціальної діагностики локального масштабу – персоніфікування (надання «адресності») при виявленні проблем життєдіяльності клієнта та знаходження правильних засобів для їх вирішення.

Фахівець із соціальної роботи, як і будь-яка людина, може помилятися. Але він повинен зробити все можливе для виключення помилки, бо у соціальній, соціально-педагогічній роботі помилки можуть мати непередбачувані наслідки.

Зокрема, до суб'єктивних причин помилок належать: недостатня кваліфікація фахівця із соціальної роботи, інших спеціалістів; неповнота зібраної інформації, необхідної для встановлення соціального діагнозу; недостатнє чи запізніле обстеження клієнта; відсутність відомостей стосовно спеціальних методів дослідження за можливості їх отримання; переоцінка можливостей застосування спеціальних методів дослідження; абсолютизація думки, погляду спеціаліста-консультанта; відсутність консультацій, коли вони були необхідні та можливі [9].

Помилки соціальної діагностики обумовлені, насамперед, рівнем професійної підготовки фахівця із соціальної роботи, його характерологічними особливостями, здатністю аналізувати та узагальнювати отримані дані. Нерідко фахівець із соціальної роботи потрапляє під своєрідний «гіпноз» нових концепцій та методів діагностики та намагається нерідко пов'язати наявні ознаки соціальної проблеми та дані методів її дослідження з «модним» на даний момент соціальним діагнозом.

Молоді фахівці із соціальної роботи часто не приділяють належної уваги співбесіді з клієнтом з питань історії їхнього життя та соціальної проблеми, що виникла, методика обстеження у них спрощена та поверхова. Адже аналіз скарг клієнта у його важкій життєвій ситуації визначає спрямованість подальшого обстеження та відкриває шлях до встановлення соціального діагнозу.

Наразі склалися три групи методів, які використовуються в практичній діяльності фахівця із соціальної роботи. Це методи діагностики соціальних процесів, методи діагностування особистості та методи обробки та аналізу інформації [3].

До методів діагностики соціальних процесів належать:

- зондажно-інформаційне обстеження конкретного соціуму, збір відомостей про стан домоволодіння та інфраструктури, чисельність, склад та динаміку місцевого населення тощо;

- соціально-історичні обстеження, у тому числі вивчення історії заселення та освоєння даної території, процесів складання та зміни складу місцевого населення та його занять, релігійних та побутових традицій місцевих жителів, причин зміни населення тощо. Це чітко простежується під час зіставленого аналізу розвитку різних регіонів країни, в результаті проведеної соціальної політики країни різні особливості дещо нівелюються, але ігнорувати їх вплив у діагностичної діяльності соціальним працівникам не можна;

- інформативно-цільовий аналіз різних документів, статей з місцевої та центральної преси, матеріалів електронних засобів інформації, листів та скарг громадян у ЗМІ, органи влади тощо;

- соціальне картографування, тобто показники, що характеризують соціально-просторовий розподіл і динаміку населення, залежність якості життя від чинників, що диференціюють стан довкілля, його символічну та реальну цінність. Соціальна карта є ефективним інструментом виявлення просторової картини розміщення ділянок, територій, інтенсивно відвідуваних громадянами, забруднених ділянок міста, районів соціальної напруги тощо;

- визначення індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП), що включає

такі аспекти, як очікувана тривалість життя, рівень освіти, реальний подушний валовий внутрішній продукт. У сукупності ці показники відображають три основні якості: здорове життя, знання, гідний людини рівень життя [2].

До методів діагностування особистості можна віднести спостереження, бесіду, інтерв'ю, анкетування, соціометрію та низку інших. Загальновідомо, що за однією ознакою соціальної проблеми встановити достовірно її діагноз практично неможливо.

Більше того, при багатьох соціальних явищах та чи інша властива їм ознака не виявляється через її приховування. Тому при постановці соціального діагнозу всі можливі та доступні дослідженню ознаки соціальної проблеми необхідно враховувати в сукупності, логічному зв'язку з урахуванням результатів проведених досліджень. Причому пріоритет слід надавати результатам досліджень особистості клієнта та його якості життя [7].

Однак при роботі з низкою соціальних проблем вирішальну роль можуть відігравати результати спеціальних соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних та соціально-правових досліджень. Ідеально, якщо при постановці соціального діагнозу результати дослідження особистісних характеристик та якості життя повністю збігаються із соціально-економічними, соціально-правовими та іншими даними. В іншому випадку зазначені дані необхідно перевіряти ще раз, перш ніж надавати їм вирішальну роль [6].

Соціальний діагноз не може вважатися остаточним, поки спеціаліст працює з клієнтом. Можливо, у процесі їхньої взаємодії виявляться факти, які змусять якщо не переглянути, то скоригувати зроблений висновок.

Вирішення будь-якої проблеми може актуалізувати інші проблеми, які були замасковані або відсунуті на задній план при вирішенні проблеми, яка спочатку здавалася найбільш актуальною. Тому соціальна діагностика як контроль над станом ситуації клієнта та відстеження змін у ній здійснюється протягом усієї діяльності з надання допомоги даному клієнту. Внаслідок подальшого спостереження та додаткового обстеження клієнта соціальний діагноз можуть уточнювати, а іноді й змінювати [8].

На всіх етапах діагностичного процесу необхідно прагнути постановки правильного соціального діагнозу. Правильним соціальним діагнозом вважається такий, за яким слідують доцільні за цих обставин адаптаційні, реабілітаційні та профілактичні заходи. В основі діагностики лежить проблема аналізу та узагальнення чинників, що характеризують соціальний розвиток людини, соціальних груп, суспільства.

Висновки. Таким чином, соціальна діагностика вирішує типові для неї завдання, до яких належать: виявлення специфічних соціальних якостей, особливостей розвитку та поведінки клієнта; визначення ступеня розвиненості різних властивостей, їх виразності у кількісних та якісних показниках; опис діагностованих особливостей клієнта, коли це необхідно; ранжування специфічних властивостей клієнта. Для того, щоб бути фахівцем високої кваліфікації в галузі соціальної діагностики, соціальний працівник повинен добре опанувати як наукові, так і практичні основи діагностики. Знання лише наукових основ методики або знання методики без розуміння та наукового обґрунтування не гарантують високого рівня професіоналізму у цій галузі.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. Технології соціальної роботи в школі з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. № 1 (3). С. 15–22.
2. Доронюк Т., Солодько А. Загальний огляд ситуації з внутрішньо переміщеними особами в Україні (листопад-грудень 2014). *Центр дослідження суспільства*. URL: : <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/zahalnyi-ohliad-sytuatsii-z-vnutrishno-peremishche-nymy-osobamy-v-ukraini-lystopad-hruden-2014>
3. Комарніцька Л. М. Особливості технологій соціальної роботи з молоддю. *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів*. 2019. С. 45-47.
4. Лібанова Е. М. Надмірна соціально неприйнятна нерівність: головний виклик для українського суспільства. *Вісник Академії наук України*. 2017. № (5). С. 22-25.

5. Потіщук О. О., Руденко Т. П. Соціальна робота як невід’ємна складова сучасного суспільства. *Практика соціальної роботи*. 2019. № 1. С. 110-121.

6. Реут А. Г. Система державної соціальної допомоги в Україні: сучасні виклики та вплив на бідність. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 1. С. 44-54.

УДК 364.35(045)

Бойко А. Г.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасна пенсійна система України має відповідати реаліям соціально-економічного розвитку країни, міжнародним стандартам пенсійного забезпечення та світовим тенденціям розвитку пенсійних інститутів. Ступінь соціально-економічної ефективності функціонування пенсійного забезпечення конкретної країни може бути визначений на підставі того, наскільки високий рівень соціального забезпечення пенсіонерів надається та наскільки воно збалансоване і стійке.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійна реформа, гендерна рівність, пенсійна система, пенсійний вік.

Україна, як держава, прагне захищати права своїх громадян, тому вона встановлює порядок, який передбачає соціальне забезпечення певних категорій громадян. У такий спосіб проявляються соціальні функції держави. Соціальний захист в Україні здійснюється в декількох формах, однією з них є пенсійне забезпечення, обсяг і рівень якого багато в чому залежить від виконаної роботи, трудового стажу та розміру заробітку.

Пенсійне забезпечення є базовою та однією з важливіших суспільно соціальних гарантій сталого розвитку населення, оскільки безпосередньо

стосується інтересів непрацездатного населення, а воно зазвичай становить приблизно понад 25-30% населення будь-якої країни. На сьогоднішній день у цивілізованому суспільстві проблема накопичення коштів для забезпечення людей у старості швидко переростає з індивідуальної в загальнонаціональну проблему.

Держава із соціально орієнтованою економікою не може ігнорувати проблеми матеріального забезпечення значної частини свого населення. Тому можна констатувати, що проблема пенсійного забезпечення є однією з найактуальніших проблем багатьох країн, що постає на зараз, зокрема перед Україною.

Пенсійне забезпечення як головний базовий елемент соціального захисту повинно забезпечити людям матеріальну компенсацію незворотної втрати джерела доходу, яка викликана настанням старості та втратою працездатності.

Ступінь вивчення соціальних та економічних питань функціонування і розвитку пенсійних систем, зокрема пенсійної системи в Україні, значно відстає від потреб сучасної практики, що не дає змоги оперативно і конструктивно вирішувати актуальні проблеми забезпечення соціальної безпеки громадян України. Для вирішення проблем, пов'язаних із соціально-економічною ефективністю пенсійного забезпечення громадян України, необхідно виділити недостатню розробленість теоретичних засад сутності та особливостей понять пенсійного забезпечення та його соціально-економічної ефективності, а також пенсійної системи та Пенсійного фонду.

З результатів огляду літератури щодо пенсійного забезпечення можна стверджувати, що соціальне забезпечення – це система, яка складається з різних системоутворюючих ознак, зокрема таких як: множинність елементів, стійкий характер їх зв'язку один з одним, цілісність та функціональне призначення.

В Україні соціальне забезпечення є системою суспільних, соціальних, економічних та правових відносин, що складаються між громадянами та органами держави, місцевого самоврядування та державними організаціями, з приводу надання громадянам пенсій та інших видів забезпечення зі спеціальних

фінансових джерел при настанні певних життєвих обставин [1]. Поняття «пенсійна система», «пенсійне забезпечення» та «пенсійний фонд» були досліджені у значній кількості теоретичних наукових праць, однак дослідження все ще тривають, тому що в процесі розвитку та функціонування пенсійна система, пенсійне забезпечення та пенсійний фонд потребують постійного удосконалення, поліпшення та модернізації, і тому зміст та структурне наповнення цих понять швидко та часто змінюються. Ось чому з метою більш повного змістовного розкриття сутності цих понять виникає необхідність зробити аналіз науково-теоретичних робіт за темою дослідження.

Сутність понять «пенсійна система», «пенсійне забезпечення» та «пенсійний фонд» у науковій літературі трактується по-різному, тому слід приділити увагу підходам до трактування та сутності трактування цих трьох понять, а також дати визначення понять ефективності та соціально-економічної ефективності пенсійного забезпечення.

Дослідження сутності проблем пенсійної системи та пенсійного забезпечення в цілому, становлення їх складових стали предметом наукового розгляду наприкінці XIX ст. Тому в працях класиків політичної економіки В. Петті , А. Сміта , К. Менгер, Т. Мальтуса , Д. Рікардо можна знайти тільки основні базові теоретичні підходи, які в XX ст. набули подальшого розвитку у працях відомих економістів: Дж. Кейнса, Т. Шульца, В. Вайсброда, Г. Беккера, Ф. Махлупа та Є. Россета.

В Україні станом на початок 2021 року було 10,6 млн пенсіонерів, не більш як 3 млн із них – працюють. За даними Пенсійного фонду, середньомісячний розмір виплат становив лише близько 3 тисяч гривень. Проаналізуємо як змінювалась кількість пенсіонерів за роки незалежності України.

У перший рік незалежності України пенсіонерів у країні було 13,1 млн осіб, за два роки їх побільшало до 14,2 млн.

У 1994-2000 роках налічувалося 14,5 млн пенсіонерів, у 2001-2004 роках їх у країні було 14,4 млн.

Наступні кілька років чисельність пенсіонерів в Україні почала знижуватися: у 2005 році – 14,1 млн, у 2006-му – 14 млн, у 2007-му – 13,9 млн, у 2008-му – 13,8 млн, у 2009 -2011 роках – 13,7 млн.

Зазначимо, що саме у 2011 році в Україні почали збільшувати пенсійний вік для жінок – з 55 до 60 років. Для виходу на пенсію стала обов'язковою наявність трудового стажу щонайменше 15 років. Страховий стаж для чоловіків було встановлено на рівні 35 років, для жінок – 30 років.

У 2012 році в Україні було 13,8 млн пенсіонерів, у 2013-му – 13,6 млн, у 2014-му – 12,1 млн, у 2016-му – 12,3 млн, у 2017-му – 11,9 млн, 2018-му – 11,7 млн, 2019-му – 10,9 млн, 2020-му – 10,8 млн.

За даними Пенсійного фонду, на початок 2023 року в Україні було 10,7 мільйонів пенсіонерів, тоді як на початок 2022 року їх було на 200 тисяч більше. Середня пенсія в Україні становить 4 623 грн - близько 126 доларів за офіційним курсом.

Згідно з даними Пенсійного фонду, станом на 1 січня 2023 року в Україні було зареєстровано 10 мільйонів 687 тисяч пенсіонерів, а роком раніше – 10 мільйонів 841 тисяча [2].

Головна причина скорочення числа пенсіонерів, це висока смертність. З одного боку, це природній процес – так чи інакше люди старіють. З другого боку це пов'язано з недосконалістю системи соціального захисту, охорони здоров'я тощо. Тобто рівень життя впливає і на тривалість життя.

Друга причина зменшення кількості пенсіонерів – це пенсійні реформи. Насамперед йдеться про підняття пенсійного віку. Адже в 2011 році жінкам почали поступово піднімати пенсійний вік з 55 до 60 років. В 2021 році перехідний період закінчився і таким чином жінки стали виходити на пенсію пізніше. Наразі і у жінок, і у чоловіків вік виходу на пенсію встановлено на рівні 60 років [2].

Проте сьогодні навіть в 60 років можна не вийти на пенсію, якщо у людини не буде необхідної кількості стажу. Раніше, щоб вийти на пенсію, було достатньо мати п'яти років стажу. В жовтні 2011 року цю планку підняли до 15 років, в 2018 року – до 25 років і надалі ця вимога продовжує зростати – щороку на один рік. В 2023 році людина не може піти на пенсію вчасно, якщо не буде мати 30 років стажу, в наступному – 31 рік, потім – 32 роки тощо. Цей

період триватиме до 2028 року, коли всім для призначення пенсії треба буде мати 35 років стажу. Це стосується і жінок, і чоловіків. Але на сьогодні не всі працюють офіційно, не кожен в принципі може знайти собі роботу і напрацювати необхідну кількість стажу. Таким чином, пенсія може призначатися в 63 або навіть в 65 років залежно від наявного стажу на дату настання конкретного віку. В деяких випадках у 65 років призначається вже не пенсія, а державна соціальна допомога – саме для тих осіб, які за новими правилами пенсію не заробили. Тобто велика кількість людей не може вчасно оформити пенсію, і нових пенсіонерів з року в рік стає менше.

Третя причина щодо зменшення кількості пенсіонерів – це міграційні процеси. Через війну люди шукають прихисток в інших країнах. Звісно, за кордон переважно виїхали жінки працездатного віку разом з дітьми, але є і певний відсоток пенсіонерів, які також залишили країну. Частина людей, які виїхали за кордон чи залишилися на окупованих територіях, все ще знаходяться на обліку в Пенсійному фонді України. Але рано чи пізно може постати питання про тимчасове призупинення нарахувань таким особам виплат.

Попри зменшення кількості пенсіонерів, потреба на виплату пенсій зростає.

В січні 2022 року держава витратила на виплату пенсій 44 мільярди гривень, а вже в грудні 2022 року – 51 мільярд гривень. Після березневої індексації 2023 року щомісячна потреба на виплату пенсій в Україні перетнула позначку в 55,5 мільярди гривень. Це означає, що навіть невеличка індексація для 10 мільйонів пенсіонерів потребує величезних дотацій з бюджету [3].

Перехід української пенсійної системи на багаторівневу та впровадження пенсійного накопичення призупинили через повномасштабне вторгнення. Але на початку 2023 року цей напрямок діяльності держави є одним з пріоритетних.

Реформа полягає в тому, що працевлаштовані українці матимуть свої пенсійні накопичувальні рахунки. Кошти йтимуть туди з трьох джерел: внесок роботодавців, внесок держави на паритетних із роботодавцем засадах та добровільні внески громадян.

Пенсійна система України, яка працює зараз, спирається на принцип солідарності поколінь. Це означає, що ті, хто працюють, фінансують пенсії тих, хто закінчив трудову діяльність. Тобто внески, які робляться у пенсійний фонд України, йдуть на виплату пенсій.

На кінець 2021 року, за даними Держстату, в Україні працювало 15,5 млн людей. Новіших даних немає, адже після 24 лютого 2022-го такі дослідження не проводяться. За даними Пенсійного фонду України, на 1 липня 2022 року пенсію в Україні отримували 10,7 млн людей.

Пенсійна реформа в Україні розпочалася ще у 2004 році. Тоді прийняли закони «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення». Ціль реформи — перейти на трирівневу пенсійну систему.

Перший рівень - це солідарні пенсії. Коли громадяни, що працюють, сплачують внески до Пенсійного фонду, і з цих коштів виплачуються пенсії нинішнім пенсіонерам.

Другий рівень. Система пенсійних накопичень. Коли людина, роботодавець або обоє сплачують щомісячно відсоток до спеціального пенсійного фонду, яким людина буде користуватися після виходу на пенсію. Одна з переваг накопичувальної пенсії — її можна передати у спадок.

Третій рівень. Добровільне недержавне пенсійне забезпечення. Завдяки йому можна накопичити додаткові пенсійні кошти для себе, близьких або працівників свого підприємства.

Зараз в Україні функціонують лише перший і третій рівні. Тобто діє змішана пенсійна система.

З 1 січня 2023 року завдання Пенсійного фонду України змінилися. Так, Пенсійний фонд України з 2023 року буде, зокрема:

- реалізувати державну політику з питань пенсійного забезпечення загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю та медичного страхування, надання житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу;

- здійснювати страхові виплат та надавати соціальні послуги відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 р. № 1105-XIV та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV;

- проводити перевірки обґрунтованості видачі, продовження листків непрацездатності і документів, що є підставою для їх формування, на базі інформації з електронних систем та реєстрів;

- здійснювати профілактику нещасних випадків;

- перевіряти достовірність відомостей, поданих страхувальником для отримання страхових коштів, дотримання порядку використання страхувальником наданих йому страхових коштів, відмовляти у фінансуванні виплат у разі відмови або перешкоджання страхувальником проведенню перевірки, виявлення фактів подання страхувальником недостовірності відомостей або порушення порядку використання страхових коштів;

- контролювати використання страхувальниками та застрахованими особами страхових коштів;

- застосовувати фінансові санкції, передбачені законом, а також накладати адміністративні штрафи тощо [3].

З 1 січня 2023 року Фонд соцстраху припинить своє існування, а ПФУ поглине цей Фонд. Це відбудеться внаслідок набрання чинності 1 січня 2023 року Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 21.09.2022 р. № 2620-IX.

Пенсійний фонд має бути в змозі у довгостроковій перспективі нагромаджувати, акумулювати та забезпечувати ресурси для виконання встановлених державою грошових зобов'язань перед громадянами, а також зберігати купівельну спроможність накопичених внесків та підтримувати відповідність між пенсійними внесками громадян та рівнем пенсійного забезпечення у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Демченко К. І. Характеристика видів пенсійних систем. Економіка, фінанси, облік та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 20 квіт. 2019 р. Полтава, 2019.
2. Гендер у деталях: Гендерна експертиза українського законодавства: сутність, необхідність та методологічні основи. URL: <https://genderindetail.org.ua>
3. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua>
4. Пенсійний фонд України: Видатки та доходи бюджету Пенсійного фонду України. <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/vydatky-ta-dohody-byudzhetu-fondu/>

УДК 331.522

Бондаренко В.А.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Ринок праці є невід'ємною частиною економічної системи, оскільки саме на ринку праці відбувається формування, розподіл та відтворення робочої сили. Зараз, коли для стабілізації та відновлення економіки одним із впливових факторів стає людський капітал, дедалі більшої актуальності набуває питання ефективного функціонування ринку праці.

Ключові слова: персонал, трудові ресурси, переміщені особи, розвиток, безробіття, оплата праці.

Ринок праці в Україні протягом багатьох років характеризується високими показниками міграції робочої сили. Окрім зовнішньої міграції працездатного населення в європейські країни, США, Канаду та сусідні країни колишнього СНД, ми спостерігаємо внутрішню міграцію населення із сіл у великі міста. Так, за даними державної статистики внутрішні переміщення приблизно в 10 разів переважають за обсягом зареєстровані випадки зовнішньої міграції. Більше половини усіх переїздів здійснюються всередині регіонів і лише близько третини - між регіонами держави [2]

Актуальність даної обраної теми набуває особливого значення в умовах розвитку економіки України разом з зайнятістю населення та її проблемами, регіонального створення ринку робочої сили і запобігання масового безробіття в регіонах. Серед інших ринків, центральне місце посідає ринок праці. За рахунок робочої сили, кількісно-якісної збалансованості засобів виробництва, технічно-організаційного рівня підприємств та структурних змін і способу господарювання формується кон'юнктура ринку. Зумовлений людським фактором виробництва, регіональний ринок праці здатний самостійно діяти та створювати умови для вирішення певних завдань в сучасних умовах розвитку економіки.

Найпривабливішими містами для міграції із сіл є Київ, Львів та Одеса. Через відтік кадрів за кордон, на ринку праці зміцніла тенденція, коли у центрі опинився працівник, а не роботодавець. Така зміна пов'язана із зменшенням пропозиції робочої сили за певними видами діяльності в яких попит залишився незмінним. Також змінилися і канали пошуку фахівців. Окрім звичайних джоб-сайтів, компанії почали використовувати Telegram-канали та соціальні мережі, стали активніше користуватися професійною соціальною мережею LinkedIn.

Проблеми вивчення ринку праці України, його стан та можливості розвитку були основоположними для досліджень таких науковців: Качан Є. П., Богиня Д. П., Горілий А. Г., Воротіна Л. І. та багато інших. Проте протягом останніх років ситуація на ринку праці України є достатньо нестабільною та потребує додаткових рекомендацій щодо його функціонування, що визначає актуальність обраної теми.

Ринок праці – система відносин, які склалися у суспільстві з приводу купівлі – продажу специфічного товару – «робочої сили». Наразі ринок праці включає також в себе політичні, соціальні та економічні відносини. Саме ці відносини найкраще описують сучасний стан та рівень розвитку ринку праці на даному етапі. Учасниками даних процесів виступають: держава, підприємці та працівники. Основний товар на ринку праці – робоча сила – володіє фізичними та моральними якостями, які використовуються у ході виробничого процесу [1].

Попит і пропозицію робочої сили, її ціну та вартість визначають фундаментальними елементами на ринку праці. Попит формується роботодавцями, саме вони диктують потреби ринку на робочу силу зі сторони підприємств та організацій. Пропозиція формується залежно від демографічної ситуації в країні, віку, статі та освіти робочої сили. Визначальними факторами для робочої сили є її вартість та ціна. Заробітна плата працівників – це ціна, за яку вони можуть пропонувати свою робочу силу [2].

Економічний спад, який зараз прослідковується в Україні породжує за собою ще одну проблему – відтік робочої сили. При чому, зараз територію України в пошуках роботи покидають як представники середнього класу, так і висококваліфіковані кадри. Із близько трьох мільйонів українських мігрантів – 30% мають вищу освіту.

Так, варто відзначити стрімке збільшення міграції серед студентів. Навчальна міграція набула свого розвитку за рахунок можливості навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном. Якщо ще кілька років тому міграція відзначалася сезонним характером, то останні дватри кризових роки вона стає постійною. Найбільш привабливими для трудових мігрантів з України є Польща, Чехія, Італія [1].

Так, норвезький економіст Ерік Райтнер прогнозує, що відкриття кордонів між Україною та Європейським Союзом спричинить відтік молоді до 9 мільйонів осіб. Він пояснює, що Латвія, у свій час, таким чином втратила 20% трудових ресурсів країни. Е. Райтнер стверджує, що Україні необхідно спрямувати всі свої сили на збереження виробництва, аби запобігти втраті ще більшої кількості працездатного висококваліфікованого населення [3].

Провівши аналіз ринку праці України можемо сказати, що ситуація достатньо ускладнена. Інтеграційні процеси, про які так гучно говорять політики та експерти, вимагають удосконалення та проведення більш ефективної політики на ринку праці. Передовими цілями мають бути зменшення безробіття, збільшення кількості робочих місць, створення вигідних умов праці, сприяння тому, щоб українські фахівці працювали на благо держави, адже проблема еміграції трудових ресурсів є однією з ключових проблем ринку праці України.

На ринку праці визначаються деякі недоліки, які мають вплив на ефективний розвиток ринку праці України:

- 1) Значна частка представників простих професій у порівнянні з низькою часткою професіоналів і фахівців;
- 2) Нерівномірність попиту і пропозиції на робочу силу;
- 3) Низький рівень зайнятості та оплата праці, що супроводжується збільшенням темпів безробіття.

Проблема створення ефективної системи зайнятості населення вимагає особливої уваги формування ринку праці та його прогнозування. Взагалі, сукупність взаємопов'язаних ринків охоплюють різноманітні сфери людської діяльності, які загалом являють собою ринкову систему.

Взаємопов'язані ринки мають спільну рису таку, як взаємодія між собою на основі цін, де під впливом попиту і пропозиції створюють конкуренцію тощо. Щоб приймати економічні рішення та погоджувати їх, постачальники і споживачі ресурсів користуються інформацією ринкових цін. Крім того, формування попиту на робочу силу і пропозиції та формування попиту є сферою ринку праці. Це механізм узгодження між роботодавцями і найманими працівниками умов праці, заробітної платні тощо.

За результатами здійсненого прогнозу, передбачалося, що у 2020 році кількість вакансій, зареєстрованих у державній службі зайнятості, становитиме 1 246 тис., що на 8% більше, ніж у 2019 році. Кількість зареєстрованих безробітних становитиме 1 082 тис. осіб, це на 6% більше ніж у 2019 році. У 2020 році спостерігався дефіцит кадрів в розмірі 164 тис. осіб. Але на тлі пандемії коронавірусної інфекції, прогнози тенденцій ринку праці, як і реальний економічний стан, набули істотних змін. Фактор COVID-19 став ключовим. Загальнонаціональний карантин в Україні триває від березня 2020 року. За півтора року локдаун неабияк вплинув на сферу зайнятості населення – кількість безробітних зросла.

Регулювання ринку праці є важливим напрямом розвитку національної економіки та є об'єктивно необхідним процесом, оскільки він безпосередньо впливає на розширення зайнятості, підвищення добробуту та якості життя населення.

В сучасних умовах основними факторами, що впливають на процеси, які відбуваються на ринку праці, є:

- структурна перебудова економіки, зокрема переважаючий розвиток галузей сфери послуг;
- прискорене економічне зростання;
- нарощування потенціалу підприємництва; науково-технічний прогрес,
- інформатизація суспільства;
- державне регулювання розвитку трудового потенціалу, ринку праці та зайнятості.

За ознакою ділової активності, визначених співвідношенням зайнятих та безробітних, усі регіони України поділяються на активні та депресивні. Відповідно, активним регіонам притаманні перспективи розвитку, а депресивним – відплив інвестицій, робочих місць, які спричиняють відплив робочої сили. Таким чином, нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів зумовлена різною ефективністю використання ресурсного потенціалу в регіоні, що спричиняє відмінний один від одного попит та пропозиції робочої сили.

Регіональні диспропорції, в даному випадку, покликані різним рівнем розвитку традиційних потужностей промислових центрів, де екстенсивний характер впливає з динамічного розвитку економіки країни в цілому, а в стані стагнації залишаються регіони з низьким рівнем розвитку промислового потенціалу.

Таким чином, структурні зрушення на ринку праці обумовлені трансформацією суспільних і економічних відносин в сучасному глобалізованому світі. Посилення конкуренції, розвиток економіки знань, інформаційних технологій, зміни в змісті і формах праці потребують оновлення системи регулювання ринку праці. Для України також актуальними є внутрішні чинники соціально-економічної нестабільності, пов'язані із посиленням соціальної напруги в суспільстві на фоні зниження рівня життя, погіршенням умов зайнятості, територіальними та професійно-кваліфікаційними диспропорціями між попитом та пропозицією на ринку праці, загостренням ситуації на локальних ринках праці.

Тобто суспільний запит на ефективні рішення в сфері регулювання питань зайнятості є високим, оскільки очікування населення щодо підвищення добробуту та якості життя пов'язані із реалізацією права на гідну працю. Серед інструментів регулювання ринку праці найбільш перспективними є ті, що враховують об'єктивний вплив глобальних трендів і спрямовані на активізацію інноваційної зайнятості, підприємницької активності населення, забезпечення збалансованості ринку освітніх послуг та ринку праці, прогнозування обсягу і структури попиту і пропозиції на ринку праці, підвищення конкурентоспроможності фахівців і розширення кола гідних робочих місць.

Формування, функціонування та розвиток ринку праці як невід'ємного структурного елементу загальноекономічного ринкового механізму, підпорядковані загальним законам і тенденціям розвитку ринкової економіки. При цьому специфіка форм та механізмів його функціонування, що формується під впливом розвитку системи суспільних відносин, диференціюється в залежності від ступеня ринкової трансформації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про зайнятість населення: Закон України. (ВВР). 2013. № 24. ст. 243 - https://taxlink.ua/ua/normative_acts/zakon-ukraini-prozaynyatist-naselennya/
2. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhsluzhbazajnyatosti-pro-rinok-praci-v-ukrayini-za-periodkarantinu>

УДК 331.101.262(045)

Волинець А. М.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Трудовий потенціал є одним з ключових факторів економічного розвитку країни. Формування трудового потенціалу передбачає створення необхідних умов для підготовки та розвитку працівників, їхньої мотивації та забезпечення соціального захисту. Процес формування, використання та розвитку

трудового потенціалу є дуже актуальним в сучасних умовах, оскільки це пов'язано з проблемами зайнятості населення, зростанням безробіття та низькою ефективністю використання робочої сили в країні зокрема через пандемію та воєнний стан. У статті розглянуті теоретичні основи розвитку трудового потенціалу, а саме: соціально-економічна сутність, сучасний стан, його структурні елементи, основні фактори формування, особливості використання трудового потенціалу та шляхи підвищення його ефективності.

Ключові слова: *трудоий потенціал, продуктивність, робоча сила, зайнятість, працездатність, безробіття.*

Зміни, що відбуваються сьогодні у світі, доводять, що основним фактором економічного розвитку та виробничого потенціалу країни є її робоча сила. Формування та використання трудового потенціалу є ключовою складовою розвитку країни. Наявність та стан трудових ресурсів безпосередньо впливають на рівень економічного розвитку країни, забезпечення ефективності виробництва та продуктивності праці.

Постановка проблеми. Однією з гострих і найбільшою значущою проблемою для сталого соціально-економічного розвитку України є проблема збереження й зміцнення трудового потенціалу. Проблема формування та використання трудового потенціалу є важливою для ефективного функціонування суспільства. Питання розвитку трудового потенціалу України є досить актуальним і пов'язане з диспропорціями у використанні робочої сили в країні. Дисбаланс характеризується низьким рівнем життя населення та зростанням безробіття яке в сучасних умовах обумовлено пандемією COVID-19 та воєнним станом в країні. Також зростають структурні диспропорції зайнятості та невідповідність між професійно-кваліфікаційними характеристиками людей та їхньою зайнятістю. Поточні потреби національної економіки та відтік економічно активного населення за кордон у пошуках захисту та кращого життя, усі ці фактори негативно впливають на економічний розвиток країни. Одна з головних умов соціально-економічного розвитку країни - це ефективне та якісне використання трудового потенціалу, оскільки створення сприятливих умов для його використання і відтворення сприятиме

сталому економічному розвитку країни та сприятиме підвищенню соціальної стабільності та добробуту у суспільстві. Негативним чином на реалізацію трудового потенціалу впливає звуження можливостей працевлаштування зайнятих під впливом кризових явищ, утримання невисокого рівня економічної активності населення. Вирішення даного проблемного питання потребує розробки комплексного та системного підходу до вивчення категорії трудового потенціалу, умов його відтворення, механізмів підвищення ефективності використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку та розподілу трудових ресурсів висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Теоретико-методологічні й практичні аспекти формування, використання та розвитку трудового потенціалу підприємства, визначення його структури, оцінки використання в процесі трудової діяльності можна бачити у працях: О. Амоші, В. Антонюк, С. Бандури, Д. Богині, О. Грішнєвої, Т. Заяць, В. Куценко, В. Стешенко, А. Чухно, Л. Шевчук та інші. Висвітлені питання завжди привертали увагу багатьох науковців та практиків, але зараз в сучасних умовах ці питання набули ще більшої актуальності.

Формулювання цілей статті. Сформулювати сутність даного поняття та визначити основні його характеристики, структуру та фактори формування. Зазначити використання трудового потенціалу, розвиток та визначити шляхи підвищення ефективності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на незгасаючий науковий інтерес до цієї проблематики, дослідження нових викликів розвитку та використання трудового потенціалу в країні, що забезпечуватиме рівень її конкурентоспроможності та місце на світовій арені не зменшує своєї актуальності за даних умов. Стан трудового потенціалу України відображається в таких показниках, як рівень зайнятості, рівень безробіття, освітній рівень населення, якість робочої сили та її динаміка.

Останнім часом, Україна зазнає від'ємного впливу демографічного чинника на трудовий потенціал, спричинено це багатьма факторами зокрема

пандемією коронавірусу та воєнними діями на території країни. На жаль через це все зменшується кількість населення та працездатних людей, що може спричинити негативний вплив на розвиток економіки та зменшення конкурентоздатності країни. Трудовий потенціал можна зазначити як динамічну систему, що включає економічну, демографічну, та соціальну підсистеми, об'єднані спільністю трудової діяльності.

Трудовий потенціал - це соціально-економічна категорія, що утворилася на базі окремих категорій різних наук: політичної економії - «робоча сила» та «сукупний працівник», ринкової економіки - «людський капітал», економіки праці - «трудові ресурси», демографії - «населення» і перебуває з ними у тісному зв'язку. Водночас категорія «трудовий потенціал» більш змістовна, ніж будь-яка з цих категорій. Внутрішній зв'язок з кожною з них виражається в сутності їх цільового призначення - характеристиці різних аспектів включення людини у суспільне виробництво та суспільно-економічні відносини: як одного з ресурсів виробництва (праці), головної виробничої сили та фактора виробництва (особистісного), суб'єкта суспільного виробництва та соціально-трудова відносин (економічно активного населення), що роблять трудовий потенціал найважливішою складовою економічного потенціалу [1, с. 133].

Трудовий потенціал можна визначити як інтегрованість кількісної та якісної характеристик робочої сили, що забезпечує певні можливості у створенні матеріальних і духовних благ суспільства. Визначення трудового потенціалу залежить від інтенсивних та екстенсивних чинників. Перша група чинників діє на формування трудового потенціалу безпосередньо, збільшуючи його кількісно, а друга справляє неоднозначний вплив на цей процес. Трудовий потенціал досліджується як структура, що містить індивідуальний потенціал (трудовий потенціал одного працівника); потенціал суспільної організації праці на цій території; етнокультурний потенціал території. Структурні елементи трудового потенціалу також подаються в іншому розрізі, як представлено на рис.1 [4, с. 367].

Трудовий потенціал	здоров'я	очікуванатривалістьжиття,витратинаохоронуздоров'я,смертністьзавіком
	творчий потенціал	доходи від авторських прав, кількість патентів іміжнароднихпремійнаодногожителя,темпитехнічногопрогресу
	активність відтворення	середнякількістьроківнавчаннявшколітаВНЗ,витратина відтворення
	професіоналізм	доходивідекспорту,втративідаварій
	ресурсиробочогочасу	кількістьпрацездатногонаселення,кількістьзайнятих,рівеньбезробіття,кількістьгодинробочогочасунарік

Рисунок 1 - Структура трудового потенціалу

Швидкі темпи інноваційних змін та процесів інформатизації, охоплюючи всі ланки економічної системи, впливають на трудовий потенціал шляхом зміни вимог до їх кількісних і якісних характеристик, які є визначальними для формування, розвитку та використання трудових ресурсів. Під впливом впровадження новітніх технічних та технологічних розробок суттєво змінюються структура продуктивність праці та умови праці. Все це вимагає від людини постійних динамічних пристосувальних змін.

Трудовий потенціал і механізм його формування характеризується кількісними і якісними факторами, тобто може розглядатись як соціально-економічна, так і обліково-статична категорія, наведено на рис. 2 [2].

Рисунок 2 – Кількісні та якісні фактори формування трудового потенціалу

В сучасних умовах, працевлаштування в Україні це тривалий і складний процес, під час якого людина приділяє достатню кількість уваги та зусиль. Складні умови праці, низька заробітна плата, висока конкуренція, нестабільність робочих місць, пандемія COVID-19, війна створюють безліч перешкод для успішного пошуку роботи. Досить часто невдалі пошуки роботи призводять до заниженої самооцінки, розчарування, припинення пошуків роботи, розпачу, що призводить до зайнятості у тіньовому секторі або ж виїзді за кордон у пошуках кращих умов праці, більшої кількості робочих місць, захисту від війни та вищої заробітної плати, це все негативно відбивається на кількісних результатах, структурно-якісних характеристиках трудового потенціалу.

Формування трудового потенціалу – це процес набуття економічно активного населення до трудової та підприємницької діяльності ознак, необхідних для використання у трудовій діяльності, здобуття певних знань і навичок, фізичного, емоційного, духовного, професійного розвитку, можемо бачити на рис. 3 [3, с. 92].

Рисунок 3 - Фактори формування трудового потенціалу

Характерними ознаками сьогодення є зменшення доходів населення, розповсюдження неформальних форм зайнятості, що характеризуються низьким рівнем соціальної захищеності та невпевненості в завтрашньому дні, посилення соціальної нерівності та диспропорційності розвитку. Реалізація та використання трудового потенціалу відбувається за умов забезпечення зайнятості населення, яка в українських реаліях характеризується звуженням можливостей. Однак, як зазначалося вище, суттєвого поширення набула трудова міграція в країні та неформальні трудові відносини. Використання трудового потенціалу у вигляді неформальних трудових відносин пояснюється як безальтернативністю прикладання праці в умовах кризи, так і відсутністю

контролю з боку держави щодо дотримання трудового законодавства та низьким рівнем довіри до системи державного соціального захисту. Галузевий розподіл неформальної зайнятості залишається протягом тривалого часу незмінним [5, с. 161].

Трудовий потенціал можна вважати як важливу складову людського потенціалу який є одним із найважливіших факторів економічного зростання та інноваційного розвитку суспільства. Показником ефективності трудового потенціалу є рівень життя, що забезпечується насамперед рівнем заробітної плати. На жаль, сучасний стан розвитку трудового потенціалу України змушує констатувати переважання негативних тенденцій, які проявляються у зменшенні його кількісних та погіршенні якісних характеристик.

Лише продуктивна зайнятість населення забезпечує зростання валового внутрішнього продукту, підвищення добробуту населення, формування фінансово-економічних підвалин розвитку країни. На макrorівні саме зайнятість є тим засобом, який забезпечує окремій особі отримання доходу і певний рівень доходу для працівника і членів його сім'ї, поліпшення якісних характеристик людського капіталу. З іншого боку, трудова діяльність зайнятої особи перетворює її з людини, котра потребує соціального захисту, в соціально захищену особу, яка до того ж бере участь у соціальному захисті інших членів суспільства [7, с. 5].

Підвищення ефективності трудового потенціалу включає в себе створення умов щодо самореалізації та можливостей працевлаштування, а також гідної праці. Таким чином, розвиток трудового потенціалу відбувається в площині ринку праці та зайнятості. Саме державна політика, спрямована на забезпечення інституційних змін ринку праці має забезпечити як умови розвитку трудового потенціалу, так і його розширеного відтворення. Розробка і впровадження конкретних інструментів потребує формалізації управлінської моделі розвитку трудового потенціалу країни.

Сьогодні, як ніколи раніше, стає очевидним той факт, що розбудова справедливої, успішної та соціально відповідальної держави неможлива без

ефективного використання її людського ресурсу. Соціально-економічний розвиток визначаються не стільки досконалістю засобів виробництва, скільки людиною, її інтелектом, вміннями та навичками. [6, с. 40].

Висновок. Отож, трудовий потенціал можна розглядати як сукупність потенційних здібностей наданих природою, і як сукупність набутих протягом життя здібностей, які населення використовує у трудовій діяльності. Можна сказати, що на збереження та приріст трудового потенціалу країни впливає підвищення рівня життя на основі збільшення доходів населення. Створення продуктивних робочих місць серед населення дозволить створити умови для ефективного функціонування національної виробничої системи, задовольнити всі потреби працівників на рівні встановлених законодавством гарантій, забезпечити баланс між попитом та пропозицією робочої сили, щоб створити відповідність між кількістю існуючих робочих місць та професійно-кваліфікованою робочою силою, а також створити умови для скорочення ручної непрестижної праці. Розвиток трудового потенціалу в динамічних умовах сучасної економіки потребує нових підходів, адаптованих до соціально-економічних перетворень. Тому необхідно встановити комплексне державне регулювання для залучення працездатного населення до зайнятості у важливих галузях української економіки. Успішно подолати кризові явища можна завдяки вдосконаленню технології державної служби зайнятості, а саме реалізації додаткових заходів щодо створення робочих місць, удосконалення податкового законодавства та, як наслідок підвищення фактичного рівня зайнятості та доходів населення.

Список використаних джерел:

1. Акіліна О. В, Ільч Л. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підруч. К. : Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2020. 952 с.
2. Акулов М. Г., Драбаніч А. В., Євась Т. В. та ін. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2021. 328 с.
3. Бутко М. П., Неживенко А. П. Економічна психологія: навч. посіб. За заг. Ред. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 232 с.

4. Леоненко Н. А. Роль трудового потенціалу у відтворенні економічного потенціалу регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 366-372.

5. Обелець Т. В. Сучасні детермінанти розвитку трудового потенціалу України. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 160-164.

6. Покинйчереда В. В. Трудові ресурси, робоча сила, людський капітал: обліково-економічна сутність категорій. *Економіка та держава*. 2018. № 8. С. 35–41.

7. Руженський М. М., Модернізація зайнятості населення: зміст та пріоритети. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 5

УДК 364.4 (046)

Волчастий Д. Я

здобувачосвітньгоступеня «бакалавр»

Вінницькоготорговельно-економічногоінституту ДТЕУ

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті розглянуто особливості надання соціальних послуг органами місцевого самоврядування в сучасних умовах воєнних дій. Розглянуто класифікацію видів соціальні послуги, що надаються на місцевому рівні. Описано рівні відповідальності за надання соціальних послуг органами місцевого самоврядування.

Ключові слова: соціальні послуги, органи місцевого самоврядування, соціальна допомога, категорії населення, соціальні потреби.

Постановка проблеми та її зв'язок з актуальними теоретичними або практичними завданнями. Одне із ключових ролей в діяльності територіальної громади займають соціальні послуги, адже на різних етапах життєдіяльності будь-хто з мешканців громади може потрапити у складні життєві обставини та потребувати професійної соціальної підтримки для їх подолання. Ці обставини можуть бути зумовлені такими чинниками, як невиліковна хвороба, інвалідність, безробіття, малозабезпеченість, домашнє

наси́льство, ухи́лення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, похилий вік чи шкода, завдана конфліктом, тощо. Тому в кожній територіальній громаді необхідним є розвиток та забезпечення надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам чи сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, що належить до власних повноважень громад.

Посилання на сучасні дослідження та публікації.

Дослідження основних напрямів надання соціальних послуг в територіальних громадах займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: К. Арабаджи, Ю. Афанасьєва, Л. Безтелесна, Ю. Нагай, І. Юрчик. В свою чергу, О. Бурлака більш конкретизує проблему і розглядає особливості соціального захисту багатодітних та неповних сімей. К. Дубич розглядає механізми державного управління якістю соціальних послуг в Україні. Управлінський аспект соціального захисту населення вивчає і С. Кузьменко. Проте, дане питання не є достатньо вивченим у науковій літературі і потребує подальшого розгляду.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є обґрунтування особливостей надання соціальних послуг органами місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органи місцевого самоврядування є відповідальними за забезпечення надання базових соціальних послуг з урахуванням потреб мешканців громади. Поняття соціальних послуг визначено в Законі України «Про соціальні послуги» і включає дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають [3].

За класифікацією і змістом надання соціальні послуги бувають:

- прості – не передбачають надання постійної або комплексної допомоги, їх прикладом є консультування чи представництво інтересів,
- комплексні – передбачають систематичну допомогу, наприклад, соціальний супровід чи соціальна інтеграція тощо;

- спеціалізовані – надаються певним категоріям осіб (наприклад, особам, які постраждали від торгівлі людьми чи ВІЛ-інфікованим особам),
- допоміжні – надаються у натуральному вигляді зокрема, продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, одяг, взуття, та технічні послуги (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

Соціальні послуги є необхідними для всіх мешканців громади, тому що їх своєчасне надання сприятиме попередженню виникнення проблемних ситуацій. Наприклад, благополучні сім'ї можуть потребувати підтримки у вихованні дітей, зокрема, через надання необхідних консультацій. Мешканці громади, які належать до вразливих категорій населення (наприклад, малозабезпечені сім'ї або такі, в яких один із членів сім'ї має тяжке захворювання) можуть потребувати консультування, інших видів послуг, щоб своєчасно отримувати підтримку, вирішувати проблемні питання, та попереджувати виникнення кризових ситуацій. Особи чи сім'ї, які вже не можуть самостійно вирішити складні життєві обставини, потребують комплексної соціальної підтримки [2].

Соціальні послуги не є тотожним поняттям з соціальною допомогою (виплатами) чи адміністративними послугами соціального характеру. Водночас, міжнародний досвід демонструє, що забезпечення надання соціальних послуг конкретній особі чи сім'ї поряд з наданням соціальної допомоги, дозволяє досягати більш ефективних результатів роботи. Це пов'язано з тим, що послуги допомагають особі чи сім'ї відновити потенціал для працевлаштування, створення умов для виховання і догляду дітей, забезпечення належним чином соціально-побутових умов, набуті більшої самостійності у прийнятті рішень, вирішенні щоденних питань, тощо. Таким чином, завдяки наданим послугам, особа чи сім'я починає задовольняти свої потреби та потреби сім'ї, та перестає потребувати соціальної допомоги.

Для забезпечення надання базових соціальних послуг особам або сім'ям у територіальній громаді має бути створена мережа надавачів соціальних послуг державного чи комунального сектору та залучені надавачі соціальних послуг недержавного сектору.

Надавачі недержавного сектору - це підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, благодійні, релігійні організації, фізичні особи-підприємці та фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності. Шляхами залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору є закупівля послуг, державне-приватне партнерство, соціальне замовлення, конкурс соціальних проектів, мікропроектів та програм.

Органи місцевого самоврядування є також відповідальними за забезпечення ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг на рівні відповідної територіальної громади та інформування її населення про соціальні послуги, з якими жителі можуть ознайомитися у формі, доступній для сприйняття особами з будь-якими порушеннями здоров'я.

Першими кроками виконання повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціальних послуг є утворення за рішенням сесії у виконавчому органі сільської, селищної, міської ради (у тому числі територіальної громади):

- структурного підрозділу, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення, формуванні місцевих програм соціальної підтримки;
- центру надання соціальних послуг або центру соціальних служб та територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) [2].

Рекомендується комунального надавача соціальних послуг у сільській, селищній, міській територіальній громаді створювати із розрахунку:

- з чисельністю населення до 20 тисяч мешканців - центр надання соціальних послуг;
- з чисельністю населення від 20 до 50 тисяч мешканців - центр соціальних служб та територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- з чисельністю від 50 до 100 тисяч мешканців – 1 центр соціальних служб

- та територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на 20 – 50 тисяч мешканців;
- з чисельністю від 100 до 500 тис – 1 центр соціальних служб та 1 територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на 50 – 100 тисяч мешканців;
- з чисельністю понад 500 тис. – 1 центр соціальних служб та 1 територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на 250 тисяч мешканців [4].

Враховуючи, що в Україні проводяться військові дії та з метою забезпечення надання громадянам України необхідної допомоги соціальні послуги пропонується надавати екстрено (за неможливості застосування загального порядку організації та надання соціальних послуг).

Відповідно до статті 18 Закону України «Про соціальні послуги» у разі надання соціальних послуг екстрено (кризово) ведення випадку не застосовується, тобто не здійснюється:

- 1) аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи;
- 2) оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах;
- 3) прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї;
- 4) розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг;
- 5) укладення договору про надання соціальних послуг;
- 6) виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг;
- 7) здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості [5].

Рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг екстрено (кризово) приймається невідкладно, не пізніше однієї доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення. Соціальні послуги

екстрено (кризово) надаються безкоштовно. У разі стабілізації ситуації, яка не загрожує життю та здоров'ю людини, використовувати технологію ведення випадку/роботи з випадком.

Рекомендується органам місцевого самоврядування надати право приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) безпосередньо надавачам таких послуг (центри соціальних служб, центри надання соціальних послуг, тощо) з подальшим інформуванням органів місцевого самоврядування про їх надання.

Висновки. Таким чином, проблема соціального захисту в територіальних громадах є надзвичайно актуальною як для України, так і для європейських держав. Політика соціального захисту є найважливішим елементом реалізації прав людини, забезпечення їх добробуту, подолання бідності та вразливості, Незважаючи на вже розроблені програми соціального захисту в територіальних громадах України, існуюча політика соціального захисту недостатньо задовольняє потреби такої категорії населення. В європейських країнах розвинена досить широка система соціального захисту багатодітних сімей, зокрема щодо посилення заходів спрямованих на забезпечення їх доходу. В процесі удосконалення вітчизняної системи надання соціальних послуг у територіальних громадах варто орієнтуватися на використання закордонного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/>.
2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 № 591-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>.
3. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 №2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.

5. Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/reestr-nadavachiv-socialnih-poslug.html>.

УДК 364.4(045)

Гавлюк Є. І.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО
НОВИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ**

В даній статті розглянуто причини внутрішнього переміщення і вплив цього процесу на життя, соціальні та економічні виклики, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) при переході до нового соціально-економічного середовища, роль урядів та установ у забезпеченні соціальної адаптації, стратегії, які використовуються для полегшення процесу соціальної адаптації.

Ключові слова: ВПО, соціальна адаптація, допомога, пільги, соціальне забезпечення, соціальний захист ВПО.

Постановка проблеми. У наші дні збройні конфлікти залишаються звичайним явищем, незважаючи на глобальні зусилля, що робляться міжнародним співтовариством у справі мирного вирішення міжнародних суперечок і запобігання конфліктів з переходом на військові стадії відносин. Внаслідок війни гостро постала проблема, пов'язана з потоками вимушених переселенців. Такої кількості внутрішніх мігрантів в Україні не було з моменту трагедії в Чорнобилі, хоча масштаби, звісно, не можна порівняти.

Метою даного дослідження є:

- розкрити фактори, які впливають на соціальну адаптацію ВПО;
- запропонувати можливі рішення та шляхи поліпшення умов для соціальної адаптації ВПО;
- підвищити обізнаність громадськості про проблему соціальної адаптації ВПО та важливість її вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню соціальної адаптації ВПО до нових соціально-економічних умов присвятили свої праці українські вчені С. Кобець, І. Золотарьова, О. Макогон, О. Малиновська, Ю. Шевчук, О. Рибалка та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичні процеси в Україні зумовили виділення із загального комплексу міграційних процесів нову категорію суб'єктів права, які потребують правових гарантій та соціального захисту з боку держави – ВПО. Сьогодні внутрішня міграція є однією з найгостріших політичних та гуманітарних проблем, особливо для українського суспільства. Соціальне забезпечення ВПО стало актуальним з початку військової агресії російської федерації 24 лютого 2022 року, тому що велика кількість українців втратили або були вимушені залишити свої домівки. У зв'язку з цим, даним особам був наданий статус ВПО. Держава зобов'язана надати соціальний захист потребуючим особам, тому що через складні обставин вони не можуть реалізувати свої права.

Згідно законодавства України ВПО є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

ВПО – це фактично особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом [5].

Міграційні процеси впливають на соціально-економічний розвиток та різні аспекти життєдіяльності суспільства. На жаль, війна в Україні, окупація частини територій російськими військами викликала цілу хвилю ВПО та зовнішніх мігрантів, частина з яких отримала статус біженців у Європі. Понад

10 мільйонів українців (це 25 % населення) покинули свої домівки, у тому числі 7,4 мільйона є індивідуальними біженцями з України, зафіксованими по всій Європі [2].

Україна має законодавство, що регулює соціальне забезпечення ВПО. Основним законом є Закон України «Про внутрішньо переміщених осіб» від 20 листопада 2014 року № 1701-VII. Згідно з цим законом, ВПО мають право на соціальний захист у вигляді допомоги з безробіття, соціальної допомоги, житлової допомоги, медичної допомоги та інших видів соціальної підтримки.

Крім того, в Україні діють також інші нормативно-правові акти, що встановлюють правила та процедури надання соціальної допомоги ВПО.

Таблиця 1 - Правові норми соціального забезпечення ВПО в Україні

Пенсійнезабезпечення	Спрощення процедуриотримання публічнихпослуг	Поліпшення механізмувиплати компенсаційгромадянам
Постановою КабінетуМіністрівУкраїнивід10листопада 2021 року № 1165затверджено Порядок виплати пенсій, невикористаних за періоддо місяця відновленняїхвиплати,внутрішньо переміщенимособам,утомучислі тим, які зареєструвалимісце проживання тапостійно проживають наконтрольованій Україноютериторії	Постановою КабінетуМіністрів України від 03листопада 2021 р. № 1134Про внесення змін доПорядкунаданнящомісячній адресноїдопомогиВПО для покриття витратнапроживання, в тому числінаоплатужитлово-комунальнихпослуг	Постановою КабінетуМіністрів України від 02вересня2020р.№767Питання виплати грошовоїкомпенсаціїпостраждалим,житлові будинки (квартири)яких зруйновановнаслідокнадзвичайноїситуації воєнного характеру,спричиненоїзбройноюагресією РосійськоїФедерації
Постановою від 22 вересня2016 року № 646 КабінетМіністрів України затвердивПорядокстворення, веденнята доступу до відомостейЄдиноїінформаційної бази данихпроВПО	Постановою КабінетуМіністрівУкраїнивід 27січня2021 р. № 86 затвердженонове положення про дитячісадки.Дітипереселенці вабозістатусомпотерпілогорезультатіввійськових дійізбройнихконфліктівгарантовано будутьзараховуватися в дитячісадкив першу чергу	Закон України № 1706-VII «Про забезпеченняправівсвободвнутрішньопереміщених осіб»

Продовження таблиці 1

Кабінет Міністрів України затвердив постанову від 14 березня 2016 року № 167 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», якою внесені зміни до трьох інших урядових актів щодо порядку взяття на облік ВПО та порядку отримання ними соціальних виплат (акт набрав чинності 18 березня 2016 року)	Верховна Рада звільнила ВПО від сплати турбостичного збору. Законопроект вноситься зміни до статті 268 Податкового кодексу України	Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1094 затверджено Комплексну державну програму щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України
--	--	--

Джерело взято з [7]

Соціально-економічна адаптація ВПО – це об’єктивно необхідний процес входження індивіда в оновлене соціальне середовище, з перебігом якого особистість не тільки задовольняє свої потреби та досягає життєвих цілей, але й стає спроможною для здійснення прогресивних змін самого середовища [6].

Таблиця 2 - Види адаптації ВПО

Соціокультурний підхід	Подолання психологічного стресу, викликаного фактом переміщення до нового місця проживання.
Ресурсний підхід	Отримання інформації щодо наявності та розташування в новому місці проживання ресурсів, які необхідні для підтримання “життєдіяльності” (житла, продуктів харчування, джерел доходів (заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, соціальних виплат), медичного обслуговування, освітніх закладів, транспорту та комунікацій тощо.

Джерело взято з [8]

Соціальна адаптація ВПО є важливою складовою процесу їхньої реінтеграції в нове місце проживання та соціального середовища. У Вінницькій області діє ряд програм та проектів, спрямованих на соціальну адаптацію ВПО (Програма «Інтеграція ВПО в громадське життя міста», проекти «Робота для ВПО», «Солідарність в дії», «Навчання на роботу», «Шанс на краще життя» та інші).

Соціальні працівники як «посередники», повинні знайти стратегію соціально-психологічної та психолого-педагогічної допомоги, при якій можливо ослаблення або навіть зовсім зникнення бар’єру «свої» – «чужі» [9].

У Вінницькій області існує ряд установ та організацій, які займаються соціальною адаптацією ВПО. Однією з яких є Департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної військової адміністрації.

Заходи з соціальної адаптації ВПО включають в себе забезпечення житлом та медичним обслуговуванням, відшкодування витрат на лікування, надання соціальної підтримки у вигляді матеріальної допомоги та пільг, психологічну підтримку, професійну та реабілітаційну підтримку, організацію різноманітних заходів для підвищення соціальної активності та самореалізації ВПО.

Департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької облдержадміністрації співпрацює з іншими державними органами, місцевими органами самоврядування та громадськими організаціями для забезпечення найкращої підтримки ВПО в області.

Зростає підтримка міжнародних партнерів, які не можуть залишатись осторонь та мовчки спостерігати за надзвичайною ситуацією в Україні.

TriangleGénérationHumanitaire (TGH) - є однією з таких організацій, яка починаючи з 2015 року здійснювала свою діяльність на Донбасі, а зараз частково передислокована до міста Львів. TGH розгорнула свою місію для допомоги вимушеним переселенцям, які переміщені внаслідок військово вторгнення "руського міра". Завдання Департаменту - скоординувати їх діяльність аби заходи підтримки не дублювались, а допомога надавалась максимально ефективно з раціональним використанням наявних ресурсів.

Чимало міжнародних гуманітарних місій обрали Вінниччину для допомоги регіону в облаштуванні комфортного життя переселенців. Серед них: Міжнародна організація з міграції (МОМ), Міжнародний комітет порятунку (IRC), Міжнародна організація лікарів без кордонів (MSF), Міжнародний комітет червоного хреста, Управління ООН з координації гуманітарних справ/ОСНА, Всесвітня продовольча програма.

Крім цього Департамент активно надає гуманітарну допомогу, у вигляді продуктів харчування, засобів гігієни, одягу, медикаментів, продуктових наборів та іншої важливої допомоги.

Також важливою розробкою Департаменту за підтримки Міжнародної гуманітарної організації «INTERSON» став чат-бот "Гостинна Вінниччина" у додатку Telegram для допомоги ВПО.

Передбачалося, що чат-бот «Гостинна Вінниччина» надасть змогу посадовим особам територіальних громад налагодити комунікацію та взаємодію з переселенцями, мінімізувати кількість питань з якими вони звертаються до органів влади та спрямує за належністю ВПО для вирішення їх проблем у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, пенсійного забезпечення, працевлаштування, отримання адміністративних послуг та психологічної допомоги.

Висновок. Соціальна адаптація ВПО є важливою проблемою для багатьох країн, включаючи Україну. ВПО переїжджають зі своїх рідних місць у пошуках безпечної та стабільної життєвої ситуації у зоні конфлікту, або з інших причин, таких як природні катастрофи або економічна нестабільність.

Соціальна адаптація ВПО включає в себе надання житла, роботи, медичної допомоги, психологічної підтримки та інші види соціальної підтримки, які допоможуть забезпечити ВПО можливість самостійного життя в нових соціально-економічних умовах.

Україна має законодавчу базу щодо соціальної адаптації ВПО, яка регулює їхнє право на соціальний захист та підтримку, а також забезпечує рівні можливості у доступі до освіти, здоров'я, роботи тощо.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб від 20 жовтня 2014 року: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

2. Сімахова А. О., Церковний І. О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4(102). С. 61–64.

3. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття внутрішньо переміщені особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2018. С. 70-75.

4. Ісаєва Н. С. Socio-economic, legal regulation of, and cultural rights. Правове регулювання соціально-економічних та культурних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та гарантій їх реалізації. *artstudies*. 3.39 2019. с. 63.
5. Кулініч О. О. Визначення поняття внутрішньо переміщена особа: теоретико-правовий дискурс. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 41–44. URL: http://lsei.org.ua/8_2022/6.pdf.
6. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social work and education*. № 9.1. 2022. С. 88-89.
7. Поляріна Є., Акімова О. Аналіз соціального забезпечення та статистика внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/898/861>.
8. Путінцев, А. В., Пащенко Ю. Є. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. № 9. 2018. С. 110-121.
9. Юрків Я. І., Луканов Д. В. Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. № 1 (48). 2021. С. 469-472.

УДК 005.35:658(045)

Галуза І. І.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ЧИННИК
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті аналізуються питання сутності соціальної відповідальності бізнесу, теоретичного обґрунтування закономірностей функціонування в ринковій системі господарства. Визначено, що соціальна відповідальність бізнесу розглядається як особливий вид суспільних відносин та як результат розвитку соціально орієнтованої економічної системи, що в сукупності обумовлює

індикатори зрілості та демократизації суспільства. Наведено чинники, що сприяють просуванню соціальної відповідальності, серед яких соціальна та економічна безпека держави, занепокоєння й очікування громадян, споживачів, контролюючих органів та інвесторів, посилення впливу соціальних критеріїв та механізмів взаємодії з суб'єктами бізнесу на інвестиційні рішення, прозорість діяльності підприємств, шкода від розвитку тіньового бізнесу.

Ключові слова: підприємство, соціальна відповідальність бізнесу, соціально орієнтований бізнес.

Соціальна відповідальність є однією із ключових рис сучасних бізнес-структур. Соціальна відповідальність бізнесу передбачає зобов'язання керівництва суб'єкта господарювання щодо захисту інтересів суспільства. Відповідно до концепції соціальної відповідальності, метою керівників під час прийняття бізнес-рішень є не просто максимізація прибутку або ринкової вартості компанії, а й обслуговування та захист інтересів інших членів суспільства, таких як працівники, споживачі та спільнота загалом. У світі простежується позитивна тенденція щодо введення соціальної відповідальності до стратегії підприємств. Варто вказати, що соціально відповідальні дії компаній є добровільними, ізазвичай, формуються на основі усвідомлення відповідальності бізнесу перед усім суспільством та природою за результати своєї діяльності.

Реалізація соціальної відповідальності бі-знесу в практичній діяльності західних підприємств, організацій та фірм – сьогодні до-сить поширене явище, яке протягом останніх десятиліть має дискусійний характер й у вітчизняних наукових колах. Проблемам соціально відповідального бізнесу приділено багато уваги у працях таких відомих науковців, як: Т. Доналдсон, А. Аверин, Є. Борисенко, М. Фрідман, Дж. Вайс, Д. Віндзор, Ю. Благоев, С. Гончаров, Н. Кричеський. Питанням впровадження системи, методів та принципів соціальної відповідальності бізнесу в національну економіку України присвячені наукові праці І. Ю. Гришової, В. В. Кужеля, І. О. Крюкової, О. В. Митяй, Т. М. Гнатєвої, Т.С. Шабатури, А. В. Бондаренко, Л. О. Омелянович, І. С. Глебова.

Метою даного дослідження є визначення основних аспектів соціальної відповідальності бізнесу.

Міжнародним стандартом ISO 26000:2010 Міжнародної організації зі стандартизації чітко визначено, що соціальна відповідальність зосереджена на компанії та передбачає відповідальність за вплив її рішень та діяльності (процесів, продукції) на суспільство та навколишнє середовище. Компанії повинні забезпечити: дотримання правових норм, правил ведення бізнесу та виконання юридично обумовлених обов'язків; прозорість та етичність поведінки, що сприятиме сталому розвитку, включаючи здоров'я та добробут суспільства; врахування очікувань стейкхолдерів[1].

Керівними принципами та нормами, які закладено в основу Стратегії соціальної відповідальності бізнесу, розробленої Європейською комісією, є наступні:

- Глобальний договір Організації Об'єднаних Націй;
- Керівні принципи ООН у сфері бізнесу та прав людини;
- Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 «Керівництво із соціальної відповідальності;
- тристороння декларація принципів стосовно багатонаціональних підприємств та соціальної політики Міжнародної організації праці;
- керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств [2].

Підприємства - соціально-економічні інститути. У бізнес-середовищі все частіше висловлюються заяви про те, що підприємства здійснюють соціально відповідальну діяльність з метою забезпечення іміджу в майбутньому, їхнього позитивного впливу на суспільство, перетворення в органічну його частину так і зростання конкурентоспроможності.

Соціальна відповідальність - це складний багатоаспектний феномен. Його трактують, як зобов'язання, які добровільно беруть на себе компанії, підприємства, бізнес-групи для вирішення суспільно значущих проблем, як у межах самої бізнес-спільноти, так і за її межами, тобто на виробничому, муніципальному, регіональному, національному та глобальному рівнях [4].

Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу - це концепція залучення соціальних і екологічних аспектів у діяльність бізнесу на засадах добровільності та взаємодії між різними зацікавленими сторонами (групами впливу); це внесок бізнесу у досягнення цілей сталого розвитку, який передбачає збалансованість економічних, соціальних та екологічних цілей суспільства, інтеграцію їх у взаємовигідні приписи та підходи; це спосіб покращити ефективність роботи компанії як у короткостроковому, так і довготривалому періодах. Соціальна відповідальність є добровільною ініціативою (хоч є країни, для яких принципи соціальної відповідальності обов'язкові), і для її повноцінної реалізації важливо, як компанії взаємодіють з внутрішніми та зовнішніми групами впливу (працівниками, клієнтами, громадами, громадськими організаціями, державними та міжнародними структурами тощо).

Соціальна відповідальність вітчизняних підприємств, як правило, розвивається за двома напрямками: внутрішнім (спрямованим у середину підприємства) та зовнішнім (спрямованим на розвиток зовні). Внутрішній напрямок передбачає реалізацію соціальних проектів (соціальне страхування, надання коштів на оздоровлення та лікування), безпека праці, стабільність заробітної плати, програми підготовки та підвищення кваліфікації (сприяють зменшенню плинності кадрів та залученню кращих спеціалістів), безпосереднє надання послуг працівникам, тренінги, стажування персоналу та інше [5].

Дослідники з питань соціальної відповідальності бізнесу виділяють три рівні для визначення соціальної відповідальності:

Перший (базовий) рівень – бізнес платить податки у повному обсязі і легально, тим самим кошти надходять до бюджету, звідки розподіляються на ті ж самі соціальні програми.

Другий (корпоративний) рівень – соціально відповідальний бізнес повинен платити економічно обґрунтовану зарплату. Не секрет, що зараз бізнес часто економить на зарплаті, розглядаючи її як частину своїх витрат. З одного боку, це так. Але з іншої – бізнес повинен зрозуміти, що висока зарплата дозволяє людині витрачати гроші на підтримку свого здоров'я, на освіту, на культуру.

Третій (вищий) рівень – соціально відповідальний бізнес на добровільній основі займається добродійністю. З одного боку, потенційний інвестор має більше довіри, якщо компанія може дозволити собі проводити масштабні соціальні програми, безпосередньо не пов'язані з виробництвом, та її знають в суспільстві. З іншого боку, ці програми показують, що бізнес відкритий, він займається не лише внутрішніми корпоративними програмами, але і працює з суспільством [3].

В сучасних умовах багато чинників сприяють просуванню соціальної відповідальності, основними серед яких є: соціальна та економічна безпека держави, які є метою будь-якої держави, особливо в умовах демократизації державного управління; занепокоєння й очікування громадян, споживачів, контролюючих органів та інвесторів у контексті глобалізації і широкомасштабних індустріальних змін; посилення впливу соціальних критеріїв та механізмів взаємодії з суб'єктами бізнесу, на інвестиційні рішення окремих осіб та інституцій (зокрема міжнародних) і як споживачів, і як інвесторів; прозорість діяльності підприємств, що стала можливою завдяки ЗМІ та сучасним інформаційним і комунікаційним технологіям; турбування шкодою розвитку тіньового бізнесу, низьким рівнем фінансової культури. Враховуючи мету дослідження, цікавим є з'ясування особливостей тлумачення соціальної відповідальності, а також її стратегічні і інвестиційні аспекти з точки зору діяльності підприємств.

Переваги впровадження програм соціальної відповідальності бізнесу для іміджу підприємства наступні:

- 1) Поліпшення ефективності процесів виробництва, зумовлене необхідністю знаходити, наприклад, приховані важелі винайдення способів зменшення викидів в атмосферу або пристосування виробництва до технологічних, санітарних, екологічних стандартів;

- 2) Підвищення мотивації та продуктивності працівників, оскільки всі працівники компанії водночас є громадянами, споживачами, батьками та мешканцями певного міста, турбота про громаду, про суспільство транслюватиметься в турботу про працівників.

3) Психологічні фактори мотивації, турбота про працівників обертаються формуванням стабільного соціально-психологічного клімату в організації, що сприяє ефективності праці;

4) Підвищення ділової та загальносуспільної репутації компанії зменшує ризики від можливої втрати ринків, покращує доступ до нових ринків завдяки кращій репутації компаній [1].

Серед основних перешкод розвитку соціальної відповідальності на вітчизняних підприємствах слід виокремити: значний вплив минулого досвіду адміністративних методів управління бізнесом; спрямованість бізнесу на швидкі методи отримання прибутку, а не на довгостроковий результат; опір керівництва і персоналу новим змінам та інноваціям; небажання підприємства рахуватися з інтересами та цінностями працівників (особливо в сфері малого бізнесу); точкове використання новітніх методів мотивації персоналу і практична відсутність соціальних програм для працівників підприємств; поверхове вивчення позитивного досвіду розвитку корпоративної культури в розвинених країнах світу (також зворотна ситуація – сліпе копіювання іноземних технологій без урахування менталітету й особливостей розвитку вітчизняної економіки); недостатнє усвідомлення важливості бізнесу для розвитку економіки та спрямованість наявних стратегій поведінки тільки на виживання; несформованість раціональних способів поведінки суб'єктів господарювання, спрямованих на підвищення фінансової стабільності; відсутність значного досвіду партнерських відносин підприємства з іншими суб'єктами (громадою, освітніми закладами, громадськими організаціями тощо).

Таким чином, соціальна відповідальність формується внаслідок впливу цілої низки чинників, а саме, чинників дії та чинників забезпечення. Врахування суб'єктами господарювання у своїй діяльності зазначених чинників сприятиме збільшенню обсягу соціальних інвестицій, покращенню іміджу компаній, зростанню їх привабливості як учасників бізнессередовища. Важливою умовою успішної реалізації соціальної відповідальності на кожному підприємстві є процес її фінансово-економічного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Бобко Л. О., Мазяр А. В. Проблеми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. Ефективна економіка. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>
2. Бойко О. Соціальна відповідальність бізнесу у період воєнного стану. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/>
3. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Економічна природа організаційно-економічного механізму соціальної відповідальності бізнесу. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*: зб. наук. пр. 2020. № 1-2. С. 57–64.
4. Кицюк І. В. Вплив корпоративної соціальної відповідальності на інноваційність та конкурентоспроможність бізнесу. *Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Ужгород, 2018. 26-28 квітня. С. 383-386.
5. Пилипенко Н. М., Карпець О. В. Теоретичні аспекти соціального підприємництва в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

УДК 657.412.7:17.023.35(045)

Гордій В. О.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БЛАГОДІЙНОСТІ

Благодійні фонди відіграють значну роль у житті суспільства і держави, і це є найбільш ефективною допомогою у вигляді грошових коштів, товарів, послуг або надання іншої підтримки громадянам і організаціям. У статті розглядаються організаційні форми благодійних організацій та запропоновані рекомендації для їхньої результативної діяльності.

Ключові слова: *благодійна діяльність, благодійники, форми благодійної діяльності, цілі благодійної діяльності.*

Під благодійною діяльністю розуміється добровільна діяльність громадян та юридичних осіб щодо безкорисливої (безоплатної або на пільгових умовах) передачі громадянам або юридичним особам майна, у тому числі коштів, безкорисливого виконання робіт, надання послуг, надання іншої підтримки.

Якщо роботи та послуги здійснюються безоплатно юридичними особами, то вони називаються благодійниками. Якщо виконання робіт у вигляді безоплатної праці, в тому числі на користь благодійної організації, здійснюється громадянином, то він називається волонтером.

Благодійні організації мають свободу вибору форм і цілей здійснення благодійної діяльності. Громадяни та юридичні особи мають право вільно здійснювати благодійну діяльність індивідуально або спільно незалежно від освіти та стажу роботи.

Дослідження важливості благодійних організацій для розвитку громадянського суспільства, їх правового регулювання та взаємодії з державними органами не отримують достатньої уваги, хоча загальна тема громадянського суспільства та громадських організацій широко обговорюється у наукових колах. Деякі аспекти цієї теми були досліджені різними авторами, серед яких можна виділити Гаєву Н., Кормич Л. І., Сильницького Ю., Шелеста Д. С. та інших [2-4].

Основним документом, регламентуючим здійснення благодійної діяльності в Україні, є Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI, який вступив в силу з 3 лютого 2013 року. Цей Закон визначає загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, забезпечує сприятливі умови для утворення і діяльності благодійних організацій [1].

Благодійна діяльність - добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації

благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара. В якості отримувача благодійної допомоги визначається бенефіціар (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), яка отримує допомогу від одного або кількох благодійників. Бенефіціарами благодійних організацій можуть бути також будь-які юридичні особи, які отримують допомогу для досягнення цілей [1].

Благодійність заради допомоги ближньому, допомоги суспільству та державі, допомоги людству – такі цільові напрямки сучасних благодійників. Безкорисливість же означає, в першу чергу, що благодійник не ставить за мету одержання прибутку, отримання прямої фінансової чи матеріальної вигоди. Однак якщо говорити про користь благодійності для розвитку особистості, соціального клімату тощо, вигода від такої діяльності для самого благодійника очевидна.

При цьому цілі благодійної діяльності можуть відрізнятися принципово - виходячи з уявлень про благодійність і, насамперед всього, її соціальних функцій (захисту та розвитку). У сучасному суспільстві роблять різницю між благодійністю ситуативною («за запитом» нужденного, спрямованої на оперативну ліквідацію наслідків проблеми) та стратегічної (покликаної вирішувати самі проблеми, що надає постійний вплив на суспільство, що підтримує роботу над певним суспільним завданням). Благодійність катастроф, стихійних лих, адресна допомога соціально вразливим групам – це ситуативна благодійність. Стратегічна – підтримка освіти та науки, соціальних проєктів у різних галузях. Така благодійність, зазвичай, здійснюється через посередників – благодійні організації. У світлі цього підходу до благодійності не належить милостиня (передача грошей на прохання конкретної особи) або ж допомога друзям та родичам. Безкорислива допомога у межах близького, сусідського, дружнього чи іншого, заснованого на загальних відносинах, знайомства - це частина обов'язкових, морально обумовлених соціальних міжособистісних відносин.

Стратегічною ж благодійністю можна назвати лише організовану допомогу, яку здійснюють через спеціальні благодійні інститути.

Благодійні організації та фонди займаються багатьма соціальними функціями, такими як соціальна реабілітація малозабезпечених, безробітних та інвалідів; надання допомоги людям, постраждалим від стихійних лих, екологічних та техногенних катастроф, соціальних конфліктів, нещасних випадків та інших подій, а також жертвам репресій та біженцям; сприяння розвитку науки, освіти та культури. Громадянське суспільство повинне бути зацікавлене в роботі благодійних фондів, щоб запобігти скоєнню правопорушень особами, які потребують допомоги.

Як було відзначено раніше, Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» є основним правовим актом, який регулює питання здійснення благодійної діяльності. Цей закон забезпечує підтримку держави для учасників благодійної діяльності та створює сприятливі умови для розвитку благодійних організацій. Він містить вимоги до статутних документів, регулює права та обов'язки благодійних організацій, визначає компетенцію їх органів управління, форми здійснення благодійної діяльності суб'єктами благодійництва, встановлює основні норми матеріально-фінансового забезпечення благодійної діяльності та регулює взаємовідносини між державою та суб'єктами благодійництва [1].

Легалізація благодійних організацій шляхом простого повідомлення про їх заснування є неприпустимою згідно із законодавством. Державна реєстрація благодійних організацій контролюється Положенням, яке було затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 382. Порядок здійснення благодійної діяльності регулюється не тільки спеціальним законодавством, а й іншими нормативно-правовими актами. Аналізуючи діюче законодавство, можна зазначити, що деякі його положення перешкоджають розвитку благодійних організацій та не сприяють залученню фізичних та юридичних осіб до благодійництва. Деякі норми, що стосуються створення та діяльності благодійних фондів, не відповідають міжнародним стандартам законодавства.

Україна зараз перебуває в епоху розквіту благодійної діяльності, проте

однією з головних проблем є відсутність ефективних механізмів контролю та звітності за використанням благодійних коштів. Це створює сприятливі умови для зловживань з боку недобросовісних осіб, які намагаються використати благодійність як піддавки для власної користі. Тому необхідно запровадити ефективні механізми боротьби зі зловживаннями, що допоможуть забезпечити чесність та прозорість використання благодійних коштів. У цьому контексті важливо відзначити, що багато добросовісних благодійних організацій вже виявили свою відповідальність та надійність, завдяки чому їхній позитивний рівень репутації наростає. Завдяки допомозі благодійних фондів, в Україні вдалося вирішити чимало соціальних проблем та забезпечити допомогу потребуючим верствам населення. Крім того, активність благодійних організацій сприяє підтримці Збройних Сил України та допомагає внутрішньо переміщеним особам.

Однак, зростання популярності благодійної діяльності в Україні призвело до збільшення кількості шахрайських структур, які під видом благодійності збирають пожертви. Це стало можливим з-за відсутності ефективних механізмів контролю та звітності. Однак, інші країни, як, наприклад, Фінляндія та Ірландія, вже впровадили спеціальні механізми звітності та контролю за діяльністю благодійних організацій. У Фінляндії, благодійні організації мають зобов'язання надавати інформацію про свої доходи та витрати за запитом будь-якої особи. У Ірландії, повний обсяг інформації про доходи та витрати благодійних фондів є частиною Державного реєстру благодійних організацій та доступний для публічного огляду в Інтернеті. Різні видання Нідерландів та Люксембургу, а також Великобританії та Іспанії публікують звіти про діяльність благодійних організацій, а в останніх країнах така інформація мусить бути опублікована на їх веб-сайтах.

У світлі цього, врахування міжнародного досвіду в цій сфері в Україні є надзвичайно важливим. Розв'язання цієї проблеми можливе через внесення змін до Закону № 5073, вимагаючи щомісячне оприлюднення інформації про структуру та розмір доходів і витрат благодійних організацій на їх офіційних веб-сайтах зі забезпеченням постійного доступу до цієї інформації.

Також, доцільним є встановлення нормативної відповідальності за порушення у сфері благодійної діяльності, зокрема, пропонується доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення правовими нормами, які передбачають адміністративну відповідальність за порушення встановленого законом порядку публічного збору благодійних пожертв та за неоприлюднення (ненадання вільного доступу) інформації про структуру та розмір доходів і витрат благодійної організації у встановленому законом порядку.

Отже, суспільні порушення в цій сфері, які становлять небезпеку для суспільства, потребують більш жорстких заходів, таких як встановлення кримінальної відповідальності. Пропонується включити до Кримінального кодексу України статтю, яка передбачає кримінальну відповідальність за привласнення благодійних пожертв, призначених для бенефіціара. Незважаючи на позитивні зміни в регулюванні благодійництва в Україні, ця сфера потребує вирішення багатьох проблем, таких як удосконалення правової бази та ліквідація прогалин, неточностей та суперечностей у законодавстві. Однак, цього недостатньо, і наша держава повинна впровадити ефективні механізми боротьби з зловживаннями, які здійснюються під виглядом благодійної діяльності. Прозорість, публічність та звітність повинні бути основними пріоритетами в роботі благодійних організацій, а нормативне закріплення відповідальності за порушення законодавства у цій сфері має стати ефективним засобом запобігання зловживанням з боку недобросовісних осіб.

Список використаних джерел:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>
2. Гаєва Н. П. Проблеми правового забезпечення діяльності громадських організацій. *Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Вип. 11. Київ. 2017. С. 146-154.
3. Кормич Л. І., Шелест Д. С. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України: навч. посібник. Одеса: Юридична 90 література, 2015. 200 с.
4. Сильницький Ю. Благодійництво у правовому та податковому аспектах. *Вісник податкової служби України*. 2015. №12.

ПОНЯТТЯ І СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

У статті розглядаються теоретичні аспекти системи соціального забезпечення в різних країнах світу. Охарактеризовано поняття «соціальне забезпечення», структура та його аспекти. Визначено та охарактеризовано системи соціального забезпечення в країнах світу, їх структуру, основні цілі та методи.

Ключові слова: соціальне забезпечення; соціальна допомога; страхування; соціальні послуги; допомога.

Соціальне забезпечення - це система суспільно-економічних заходів щодо матеріального забезпечення населення, надання медичної, фармацевтичної допомоги, соціального обслуговування в наслідок певних соціальних ризиків. Соціальне забезпечення можна визначити як будь-яку програму соціального захисту, встановлену законодавством, яка забезпечує суспільству певний ступінь гарантованої допомоги, коли вони стикаються з непередбаченими обставинами, пов'язаними зі старістю, втратою годувальника, непрацездатністю, інвалідністю, безробіттям, вихованням дітей та багато чим іншим. Також може забезпечуватись доступ до лікувальної або профілактичної медичної допомоги.

Згідно з визначенням Міжнародної асоціації соціального забезпечення, соціальне забезпечення може включати програми соціального страхування, програми соціальної допомоги, універсальні програми, схеми взаємної виплати, національні резервні фонди та інші механізми, включаючи ринкові підходи, які, відповідно до національного законодавства чи практики, є частиною системи соціального забезпечення країни.

Перші програми соціального забезпечення, засновані на обов'язковому страхуванні, були створені в Європі наприкінці 19 століття. Однак у 20-му

столітті національні програми соціального забезпечення отримали більш широкий розвиток у всьому світі, не в останню чергу в результаті деколонізації та створення нових незалежних держав після Другої світової війни. Розвиток соціального забезпечення також був підтриманий різними міжнародними конвенціями та документами, а визнання соціального забезпечення як основного права людини було закріплено в Загальній декларації прав людини 1948 року. У кількох країнах, наприклад у Німеччині та Бразилії, соціальне забезпечення є правом, гарантованим Конституцією [1].

Закон про соціальне забезпечення кілька разів змінювався, щоб відобразити зміни в робочій силі, соціальних потребах і економічних умовах. Це одна з наймасштабніших державних програм у світі, на яку щорічно виділяються сотні мільярдів доларів. Сьогодні більшість країн мають певний тип системи соціального забезпечення. У всьому світі найпоширенішим типом програм є програми для людей похилого віку, інвалідів та тих, хто втратив годувальника.

Існування та важливість забезпечення соціального захисту часто залежить від того, наскільки добре сформовані держава та ринок і які послуги вони надають. Таким чином, портфоліо окремої особи залежить від соціально-економічних умов і може значно відрізнятись. Наведемо систему класифікації соціального забезпечення, рисунок 1.

Рисунок 1 – Система класифікації соціального забезпечення

Захист соціального забезпечення чітко визначено в конвенціях МОП та документах ООН як основне право людини, хоча й таке, яким насправді користується невелика частка людей на нашій планеті. Лише 20 відсотків населення світу має належне соціальне забезпечення, тоді як більше половини взагалі не мають жодного соціального захисту. Ті, хто не має страхування, як правило, є частиною неформальної економіки – вони, як правило, не захищені в старості соціальним страхуванням і вони не можуть дозволити собі оплатити рахунки за медичне обслуговування. Найбільш уразливими групами за межами робочої сили є люди з інвалідністю та люди похилого віку, які не можуть розраховувати на підтримку родини та не можуть самостійно забезпечити собі пенсію.

Показники соціального забезпечення в різних країнах світу:

- лише кожна п'ята людина у світі має відповідне соціальне забезпечення;
- більше половини населення світу не має жодного виду соціального захисту;
- у країнах Африки та Південної Азії лише приблизно від 5% до 10% працездатного населення має певне соціальне забезпечення;
- у країнах із середнім рівнем доходу охоплення соціальним забезпеченням зазвичай становить від 20% до 60% населення;
- у більшості промислово розвинутих країн охоплення наближається до 100%, хоча зростання неформалізації праці призводить до нижчих рівнів охоплення, особливо в країнах з перехідною економікою;
- Європа є регіоном з найвищим рівнем видатків на соціальне забезпечення – майже 25% ВВП, за нею йде Північна Америка – 16,6%. Африка має найнижчий рівень – 4,3% ВВП;
- відсутність соціального забезпечення в основному зосереджена в країнах, що розвиваються, які, як правило, є більшим джерелом зайнятості для жінок, ніж для чоловіків.

Основні цілі соціального забезпечення в країнах світу можна розділити на три категорії:

1) Компенсація. Гарантує фінансову та матеріальну допомогу. Виходячи з цього міркування, протягом періоду непередбачених ризиків особа та її родина не повинні зазнавати подвійного лиха, тобто злиднів і втрати здоров'я чи роботи.

2) Відновлення. Забезпечення лікування захворювань і поступового відновлення людини, її повторне працевлаштування та повернення до попереднього стану.

3) Профілактика. Ці заходи розроблені з метою підвищення матеріального, інтелектуального та морального добробуту громади шляхом надання наявних ресурсів, які витрачаються на лікування хвороб та допомога по безробіттю, яких можна уникнути [2, с. 45].

Кожна країна має власні системи соціального забезпечення, які були сформовані на основі її національності та цінностей і відображають соціальні системи, економічну ситуацію та політичні умови країни. Таким чином, між країнами існує багато відмінностей у механізмах і в послугах або пільгах, які надаються в рамках систем. Наприклад, державні пенсійні системи відрізняються в різних країнах за фінансовими ресурсами, рівнем премії, віком, з якого починають надаватися виплати, рівнями виплат та вимогами до отримання виплат. Міжнародні порівняння систем соціального забезпечення мають проводитися на основі визнання того, що існують різноманітні відмінності в системах кожної країни. Загальна характеристика соціального забезпечення в країнах світу наведена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Характеристика соціального забезпечення в країнах світу

Країна	Характеристика
Велика Британія	У Сполученому Королівстві соціальне забезпечення означає гарантовану допомогу, таку як пенсії та допомога дітям, тоді як японське визначення соціального забезпечення включає системи, які називаються «соціальна політика» або «соціальні послуги» у Великій Британії. Ці визначення мають широкий діапазон значень: гарантія доходу, медичне обслуговування (у Сполученому Королівстві називається «національна служба охорони здоров'я»), персональні соціальні послуги, житлова політика, освіта та зайнятість[3, с. 80-90].

Продовження таблиці 1

США	У Сполучених Штатах «соціальне забезпечення» часто визначається як забезпечення фінансування, таких як пенсії. У Сполучених Штатах «соціальний захист» зазвичай вказує на послуги, які фінансуються за рахунок податкових надходжень і надаються після запиту про статус, особливо на тимчасову допомогу потребуючим в цьому сім'ям. Однак закон США про соціальне забезпечення є комплексним законом, який передбачає страхування на випадок безробіття, медичні послуги для сімей без батьків, послуги для людей з обмеженими можливостями та людей похилого віку.
Франція	У Франції соціальне забезпечення означає соціальне страхування, таке як страхування на випадок хвороби та страхування по старості. На додаток до соціального страхування, соціальна допомога (надання допомоги та послуг хворим, людям з обмеженими можливостями або людям похилого віку, які витримали критерії доходу) та соціальні послуги (інші послуги соціального забезпечення, що надаються без обмеження доходу).
Німеччина	У Німеччині соціальне забезпечення включає соціальне страхування, соціальну компенсацію (для жертв війни) та соціальну підтримку (соціальна допомога або підтримка студентів).
Ірландія	В Ірландії діє схема, за якою люди з низьким рівнем доходу можуть подати заявку на отримання медичної картки, яка дає їм більше прав на безкоштовне медичне обслуговування, ніж доступне для інших груп доходу.
Південна Корея	Люди з низькими доходами в Південній Кореї можуть подати заявку на отримання карток, які дають право на безкоштовне або майже безкоштовне медичне обслуговування.

Ряд європейських країн розробили окремі положення щодо перевірки доходу, щоб допомогти особам з низькими доходами оплачувати орендну плату чи податки на майно. Такі субсидії на житло надаються особам незалежно від того, працюють вони чи ні, враховують склад сім'ї, а також орендну плату.

Щодо України, незважаючи на повномасштабне вторгнення, всі українці, з якими стався страховий випадок, продовжували отримувати допомогу на лікування, допомогу по вагітності та пологах, а також оплату витрат на поховання.

За минулий рік Фонд соціального страхування України виплатив лікарняні 2,5 мільйонам українців – більшість із них, 1,9 мільйона, отримали виплати після 24 лютого. На це було спрямовано понад 17 мільярдів гривень.

Найбільшу частку виплат отримали застраховані особи в місті Київ, у 2022 році виплатили понад 4 млрд грн. Найбільше виплачено працівникам у Львівській області – близько 1,4 млрд грн. Також Фонд соціального страхування України продовжив виплати працівникам на тимчасово окупованих територіях. Зокрема, торік допомогу від Фонду отримали 95 тис. застрахованих осіб у Донецькій області, 15 тис. – у Луганській, 15 тис. – у Херсонській.

Отже, вторгнення в Україну, яке почалося в лютому 2022 року, призвело до масштабного порушення економічної діяльності в Україні, шкоди інфраструктурі, навколишньому середовищу та засобам існування українського народу. Ситуація з соціальним забезпеченням складна і непередбачувана та залишатиметься такою в найближчому майбутньому. Залежно від подальшого перебігу війни та післявоєнного відновлення, ключові питання в українській системі соціального захисту, а також пріоритети технічної допомоги МОП можуть суттєво змінитися. Незважаючи на складну ситуацію державою реалізуються програми зайнятості населення, забезпечення безробітних робочими місцями та надання соціальних послуг та виплат, що допомагає покращити ситуацію в соціальному забезпеченні. Стосовно соціального забезпечення в країнах світу, можна зробити висновок, що в розвинених країнах воно знаходиться на високому рівні, а в інших поступово розвивається.

Список використаних джерел:

1. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 5. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/126.pdf>
2. Беннетт Ф., Ракстон С. Загальні соціальні цінності в Європейському Союзі: підведення підсумків, з акцентом на соціальну інтеграцію та соціальний захист. Червень 2015. С. 45
3. Слюсаренко К. В., Садовенко М. М. Соціальна політика ЄС: сучасні виклики та перспективи. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27, № 1. С. 80–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27%281%29__12

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

У статті описані основні проблеми, які стоять на заваді розвитку системи надання соціальних послуг на рівні місцевих громад, а також безпосередньо впливають на рівень та якість життя населення.

Ключові слова: *децентралізація, соціальні послуги, територіальні громади, органи влади, соціальні працівники, держава.*

Постановка проблеми. Вторгнення росії в Україну, міграція населення, спричинена війною, негативні демографічні тенденції, посилення процесів глобалізації суттєво впливають на державне управління наданням соціальних послуг в Україні. Ці фактори спонукають до створення методів, які можуть забезпечити оптимальний баланс між економічними та соціальними компонентами розвитку суспільства, а також мінімізували ризики конфлікту між перевагами економічного розвитку та механізмами державного управління наданням соціальних послуг.

Сьогодні, незважаючи на воєнний стан, саме збагачення спектру вибору форм соціальних послуг та методів обслуговування населення є пріоритетним завданням, яке стоїть перед державою. Проте, на шляху побудови системи надання соціальних послуг є перепони, які полягають в особливостях українського законодавства, яке налагоджує діяльність та покращення системи соціального обслуговування населення.

Неабияким можливостями та компетенціями наділені органи місцевої влади, що покладає на них більше ініціативи у наданні соціальних послуг з урахуванням запитів громадян. Територіальні громади на місці мають забезпечувати планомірне та оперативне надання соціальних послуг, якісно аналізувати потреби населення громади. Таким чином можна полегшити

планування, фінансування наданих послуг, та покращити контроль за виконанням норм і дотриманням якості. Але, на жаль, на місцевому рівні, побудова системи надання соціальних послуг ще знаходиться на початковій стадії формування.

Формулювання цілей.Визначення ключових проблем управління наданням соціальних послуг у територіальних громадах.

Посилання на сучасні дослідження та публікації. Проблемним питанням реформування системи соціальних послуг та її державному управлінню присвячено праці вітчизняних вчених, зокрема, К. Сухова [1], А. Колосок [2], І. Бичук [2], К.Дубич [4], О. Амосова, В. Бакуменка, В. Бабаєва, М. Кравченко, Е. Лібанової, П. Надолішнього, В. Скуратівського, О. Черниш.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні роки характеризуються актуальними проблемами підвищення якості життя населення в багатьох країнах світу.Отримання допомоги на високому рівні покращує якість рівня життя людей та сприяє зростанню їх незалежності. Тому, доступність соціальних послуг вагоме значення на сучасному етапі життя суспільства.

Однією з пріоритетних цілей соціальної політики є якісне надання соціальних послуг населенню. Під ними розуміються послуги, через які здійснюється соціальний захист населення:

- підтримка особам та сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах;
- допомога людям похилого віку, особам з інвалідністю, інклюзіям тощо [1, с. 120].

Найближче до запитів населення, яке в певній місцевості потребує допомоги та уваги, перебуває місцева влада. Вона може дієво виявляти та надавати інформаційні послуги щодо потреб найбільш вразливих верств населення, що допомагає грамотно розподілити кошти держави в залежності від того, кому більше потрібна допомога. Саме децентралізація соціальних послуг здатна посилити відповідальність органів місцевої влади за дотримання та підвищення якості життя, фінансове забезпечення, вибір надавача соціальних послуг, усі сторони цього процесу можуть виграти (рис.1):

Одержувачі послуг	Територіальні громади	Держава
отримують доступ до соціальних послуг, що краще задовольняють їх потреби	краще дбатимуть про своїх членів і, що не менш важливо, самі визначатимуть оптимальні напрями вирішення власних проблем	в умовах обмежених бюджетних ресурсів кошти використовуються ефективніше, а громадяни будуть краще забезпечені необхідними соціальними послугами

Рисунок 1 – Переваги децентралізації соціальних послуг для її суб'єктів [1]

Процес менеджменту наданням соціальних послуг передбачає складну організаційну структуру, яка потребує значних фінансових ресурсів та висококваліфікованих кадрів за умов їх відсутності в необхідній кількості. Її головною метою є керування соціальними послугами, спрямованих на мінімізацію ризиків соціальних проблем та збільшення людського потенціалу, адаптацію, інтеграцію та реінтеграцію найбільш вразливих та незахищених верств населення, з врахуванням наявних ресурсів органів державної влади та місцевого самоуправління [2, с. 93].

На місцевому рівні управління носить в основному тактичний характер:

- створення цільових програм та їх реалізація;
- формування бюджету на місцях з огляду на витрати на соціальне обслуговування;
- розвиток співпраці з іншими громадами;
- інспекція за додержуванням державних стандартів [1, с. 120-121].

Однак, сьогодні на освітні та медичні послуги роблять більший акцент, аніж надання соціальних послуг, тобто ця сфера не є однією з найпріоритетніших для територіальних громад, тому, існують певні проблеми на такому рівні (рис.2).

Рисунок 2 - Основні проблеми надання соціальних послуг у територіальних громадах [1]

Однією з перших проблем можна виділити недостатнє фінансування при розширенні переліку соціальних груп та категорій населення, які потребують соціальної підтримки з боку держави. Ця проблема завжди актуальна навіть під час нинішнього військового стану, адже розширюється перелік категорій населення, яким необхідне надання соціальної підтримки, під впливом погіршення економічного положення в Україні, зростання безробіття, прогресуючої інфляції, зростання цін на продовольчі товари, зростання тарифів на комунальні послуги. Це призводить до збільшення навантаження на бюджети всіх рівнів, що змушує органи влади здійснювати більш ефективне управління та розподіл/перерозподіл бюджетних коштів [1, с. 121].

Друга проблема полягає у кадровому забезпеченні: доречно зазначити, в Україні особливо не вистачає соціальних працівників чоловічої статі. Професія цього фаху вимагає не тільки бути спеціалістом у питаннях життєдіяльності певної групи обслуговуваних населення та бути законодавчо обізнаним для того, щоб бути корисним та задовольняти запити громадян, а й змушує дотримуватися толерантності до отримувачів соціальних послуг, незалежно від його характеристик [1, с.121]. Однак бувають ситуації, які вимагають чоловічої присутності. Наприклад, надати соціальну послугу особі з інвалідністю, яка проживає у неблагополучному районі або скласти акт оцінки потреб особи, яка

була чи є умовно засудженою або особою, яку нещодавно випустили з місця позбавлення волі. Чисельність соціальних працівників за статтю показана на рисунку 3.

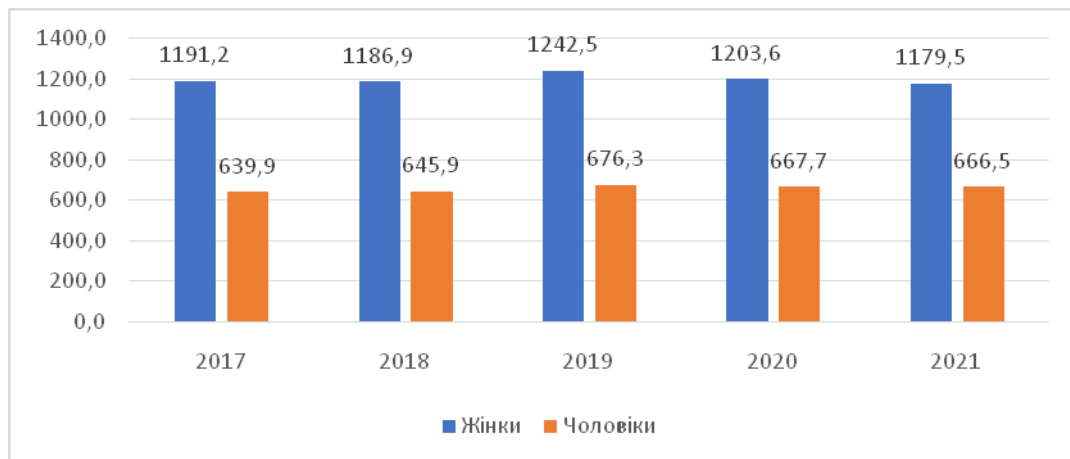

Рисунок 3 – Чисельність соціальних працівників за статтю за 2017-2021 роки, тис. осіб [3]

На рисунку 3 можна побачити, що кількість фахівців у наданні соціальних послуг чоловічої статі щороку майже вдвічі менша ніж жінок [3]. Варто також зазначити, у 2022 році, у зв'язку з військовим станом, чисельність фахівців чоловічої статі у кожній територіальній громаді фактично наблизилася до нуля.

Третьою проблемою можна визначити відсутність ефективної системи державно-приватного співробітництва в сфері надання соціальних послуг. Наявність такого партнерства забезпечила б якісніше обслуговування населення [1, с. 121].

Варто відзначити про труднощі в оцінці якості та економічної ефективності заходів з надання соціальної допомоги. Основними проблемами в управлінні соціальною роботою на рівні територіальних громад є:

- нормативно-правова неврегульованість прав надання соціальних послуг у громаді, нормування та стандартизації якостей цих послуг. Це обумовлено сучасним механізмом забезпечення фінансування та налагоджування, який практично блокує перспективи органам місцевого самоврядування запрошувати міждержавних суб'єктів надання послуг, а також створювати та розвивати власний механізм надання стаціонарних і альтернативних послуг у відповідності з специфічними потребами конкретної громади;

- відсутність партнерства між територіальними громадами, що суттєво знижує ефективність управлінського впливу в соціальній сфері;

- присутність складнощів із оцінкою ефективності та якості роботи фахівців соціальної роботи з різними групами населення, які потребують у наданні соціальних послуг [4, с. 3].

Висновки. На сьогоднішній день державна система управління соціальними послугами має тенденції, які гальмують її розвиток:

- дефіцит фінансових та кадрових ресурсів;
- розширення категорій пільговиків;
- відсутність механізму державно-приватного партнерства у цій сфері.

У таких кондиціях назріла необхідність реформацій в системі надання соціальних послуг населенню та в розвитку повноцінного ринку соціальних послуг на місцевому рівні. Саме процес децентралізації може дати поштовх до перевтілень у системи надання соціальних послуг на рівні територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Сухова К. К. Проблемні аспекти державного управління наданням соціальних послуг у територіальних громадах. *Ефективна економіка*. 2022. № 4. С.118-123. URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2022/22.pdf.
2. Колосок А., Бичук І. Менеджмент соціальних послуг територіальної громади в умовах воєнного стану. 2022. С. 92-99. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/694/639>
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Дубич К. В. Участь громадських організацій в публічному управлінні системою соціальних послуг. *Державно-управлінські студії*. 2017. С. 1-4. URL: <http://www.dus.nayka.com.ua/?op=1&z=26>

МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті здійснено моніторинг соціальної підтримки учасників бойових дій: українські реалії соціального забезпечення. Систематизовано нормативну базу соціальних гарантій учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни в Україні. Визначено соціальні статуси учасників бойових дій, які дають право на пільги. Встановлено інструментами реалізації соціального захисту учасникам бойових дій.

Ключові слова: соціальний статус, соціальна підтримка, соціальний захист, учасники бойових дій, пільги, соціальне забезпечення.

Постановка проблеми та її зв'язок з актуальними теоретичними та практичними завданнями. Українські військові боронять нашу державу ще з 2014 року, а з 24 лютого 2022 року Збройні сили України, територіальна оборона, добровольці, поліціянти, пожежники, волонтери – кожен українець виконує завдання на своєму фронті, щоб здолати ворога. Беручи участь у воєнних діях, військовослужбовці через ризик поранення або смерті у війні, бойових операціях, збройних конфліктах і миротворчих місіях мають беззаперечне право на посилену державну підтримку та об'єктивно більше покладаються на державу в питаннях захисту своїх соціальних прав.

Проблематиці здійснення моніторингу соціальної підтримки учасників бойових дій викладені в працях таких науковців: В. Б. Авер'янова, В. Д. Бакуменка, М. М. Білинської, А. Г. Горілого, Ю. В. Ковбасюка, В. С. Куйбіди, Е. М. Лібанової, Р. Н. Нижник, О. М. Палій, В. Є. Романова, І. В. Рудкевич тощо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення механізмів реалізації соціальної підтримки учасників бойових дій в Україні

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист військовослужбовців - діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом [1]. В процесі дослідження соціальної підтримки учасників бойових дій систематизовано нормативну базу соціальних гарантій (табл. 1).

Таблиця 1 – Нормативна база соціальних гарантій учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Редакція від 15.04.2023, підстава - 2983-IX [4].	Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей». Редакція від 23.12.2022, підстава - 2822-IX [1].
Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Редакція від 26.10.2022, підстава - 2653-IX.	Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 1994 року № 94 «Про порядок надання пільг, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Редакція від 14.07.2022, підстава - 783-2022-п.
Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 413 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення». Редакція від 25.10.2022, підстава - 1193-2022-п.	Постанова Кабінету Міністрів України від 08 вересня 2015 року № 685 «Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх проведення». Редакція від 14.07.2022, підстава - 783-2022-п.

Учасники антитерористичної операції (АТО) можуть мати один з декількох соціальних статусів, який дає право на пільги (рис. 1) [2].

Рисунок 1 - Соціальні статуси учасників бойових дій, які дають право на пільги

5 лютого 2023 року набрав чинності закон, відповідно до якого отримати статус учасника бойових дій зможуть особи, які після початку повномасштабного вторгнення Росії брали безпосередню участь в обороні України, але не встигли вступити до військових чи правоохоронних формувань. Особи можуть отримати статус учасника бойових дій, які відповідно до закону про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України або у складі добровольчих формувань у взаємодії із ЗСУ, МВС, ДПСУ, Нацполіцією, Нацгвардією, СБУ та іншими утвореними відповідно до закону військовими формуваннями та правоохоронними органами у період з 24 лютого по 25 березня 2022 року брали участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку зі збройною агресією РФ, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення таких заходів [3].

Соціальна підтримки учасників бойових дій включає систему соціального захисту як спільної діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, підприємств та організацій щодо реалізації встановлених чинним законодавством прав і гарантій, свобод і законних інтересів, задоволення матеріальних і соціальних

потреб учасників бойових дій та членів їх сімей. Слід зазначити, що соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні гарантії та компенсації є основними інструментами реалізації соціального захисту учасників бойових дій (табл. 2).

Таблиця 2 - Інструментами реалізації соціального захисту учасників бойових дій

Термін	Характеристика
Соціальне забезпечення	Надання матеріальних ресурсів і соціальних послуг (побутових, психологічних, економічних, медичних, юридичних, інформаційних тощо).
Соціальне страхування	Форма соціального захисту від різних ризиків: обов'язкове державне страхування та добровільне соціальне страхування. Мінімальні пенсійні виплати 165 % прожиткового мінімуму для учасників бойових дій, які втратили працездатність. Види пенсій: за вислугу років (50 % сум грошового забезпечення) за віком або станом здоров'я (55 % сум грошового забезпечення) у разі втрати годувальника (50 % сум грошового забезпечення) Розмір грошового забезпечення, який береться до уваги при обчисленні пенсії, складається з нарахувань залежно від посади, звання, вислуги років.
Соціальні гарантії та компенсації	Зобов'язання, за якими держава бере на себе виконання певних зобов'язань і несе повну фінансову й матеріальну відповідальність (мінімальні розміри оплати праці, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат). Також існують гарантії грошового й матеріального забезпечення; гарантії нормованого службового часу, відпочинку, відпустки; гарантії отримання освіти; гарантії забезпечення житлом та ін. Відповідно до законодавства учасникам бойових дій надаються: 22 пільги, які закріплені в Законі № 45, а саме: медико-реабілітаційні, соціально-трудові, транспортні, житлово-комунальні, освітні та інші компенсації у зв'язку з виконанням обов'язків військової служби (при загибелі, при втраті працездатності та ін.).
Соціальна допомога	Заходи, спрямовані на повернення учасників бойових дій до активного життя та праці, програми допомоги в грошовій (одноразова грошова допомога учасникам бойових дій, пільгові кредити тощо) та натуральній (паливо, одяг, продукти та інше) формах, що здебільшого фінансується з бюджету та добровільних пожертвувань.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» для учасників війни передбачає наступні пільги [4]:

- безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів;
- безплатне першочергове зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів);
- безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;
- 50-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю);
- 50-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленим балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання.
- 50-процентна знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення;
- користування при виході на пенсію (незалежно від часу виходу на пенсію) чи зміні місця роботи поліклініками та госпіталями, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи;
- щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів;
- першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація;
- виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи;
- використання чергової відпустки у зручний для них час; одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік;

- першочергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першочерговий ремонт жилих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом;

- одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт жилих будинків і подвірних будівель, приєднання їх до інженерних мереж, комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва. Зазначені позики надаються в порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України;

- першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, до садівницьких товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків, технічне обслуговування та забезпечення стоянками транспортних засобів;

- зі сплати податків, зборів, мита та інших платежів до бюджету відповідно до податкового та митного законодавства;

- позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення телефонів (оплата у розмірі 20 процентів від тарифів вартості основних та 50 процентів - додаткових робіт). Абонементна плата за користування телефоном встановлюється у розмірі 50 процентів від затверджених тарифів;

- Іпершочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побуту, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міжміського транспорту;

- позачергове обслуговування закладами та установами, що надають соціальні послуги з догляду. У разі неможливості здійснення такого обслуговування закладами соціального захисту населення відшкодовуються витрати, пов'язані з доглядом за учасником війни, в порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України [4].

Висновки. Отже, у контексті фінансування системи соціального захисту учасників бойових дій в Україні, крім бюджетних і міжнародних коштів, потрібно й надалі розвивати та використовувати такі джерела, як: власні кошти громадян і громадські ініціативи (різні фонди, збори); венчурні фонди; відшкодування та відстрочки; кошти підприємств (у вигляді їх зобов'язань щодо виконання соціальних функцій); використання державної інфраструктури та інше. Важливим є подальший розвиток економічного стимулювання, надання податкових пільг, кредитування з бюджетів і соціальних фондів на соціальну підтримку захисту учасників бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей. Закон України. Редакція від 23.12.2022, підстава - 2822-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
2. Соціальні гарантії учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>
3. Надання статусу учасника бойових дій добровольцям: роз'яснення від Омбудсмена. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/nadannya-statusu-uchasnika-bojovih-dij-dobrovolcyam-informaciya-vid-ombudsmana
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України. Документ 3551-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 15.04.2023, підстава - 2983-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

УДК 364.01

Димнич Д. А.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА В СИСТЕМІ НАДАВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Споживчий підхід до надання соціальних послуг потребує не тільки діагностики, а й профілактики відповідних соціальних проблем. Вітчизняна система надання соціальних послуг вимагає формування нового підходу до

соціальної діагностики та профілактики з метою поліпшення якості соціальних послуг та забезпечення максимального задоволення потреб користувачів.

Ключові слова: *соціальна діагностика, соціальна профілактика, профілактика соціальних проблем, анкетування, інструментарій соціальної діагностики, модель «діагностика-профілактика-корекція».*

Соціальна діагностика є процесом збору та аналізу інформації про людину, її соціальне середовище та умови життя з метою детермінації її потреб у соціальних послугах та можливості задоволення цих потреб [1]. Соціальна діагностика виконується з метою виявлення соціальної проблеми, визначення її обсягу та складності, причин та наслідків.

Соцдіагностика та профілактика є невід’ємною складовою процесу надання соціальних послуг. Ці процеси дозволяють вчасно виявляти та попереджувати соціальні проблеми населення та забезпечувати необхідну допомогу. Соціальна діагностика полягає у виявленні відповідної соціальної потреби, оцінці запитів і можливостей особи, а також діагностуванні її соціального стану. Профілактика ж дозволяє уникнути виникнення соціальних проблем шляхом забезпечення необхідних ресурсів та заходів.

Одним зі способів виявлення потреб у соцпослугах є соціальна діагностика, яка є складовою частиною процесу надання останніх. Соціальна діагностика – це активність щодо виявлення та аналізу потреб та проблем індивідів з метою подальшого їх вирішення та задоволення. Процес соцдіагностики складається етапів збору та аналізу інформації про клієнта, визначення потреб та проблем, формулювання мети, розроблення плану дій спрямованих на вирішення проблеми, забезпечення підтримки та надання соціальних послуг.

Профілактика соціальних проблем є не менш важливим етапом в системі надання соцпослуг. Загалом, профілактика – це система заходів, спрямованих на запобігання виникненню проблем та забезпечення безпеки. У системі надання соціальних послуг профілактика використовується для оптимізації

кількості потреб у соціальних послугах та покращення якості життя людей. Вона передбачає попередження виникнення соцпроблем або зменшення їх впливу на життя людей. Профілактика соцпроблем може бути орієнтована на різні аспекти життя індивіда, зокрема, на попередження безробіття, наркоманії, алкоголізму, насильства в родині тощо.

Однією з головних задач соціальної діагностики та профілактики є виявлення соціально вразливих груп населення. За результатами досліджень, проведених Всесвітньою організацією охорони здоров'я, до соціально вразливих груп належать особи з обмеженими можливостями, молодь до 18 років, а також особи похилого віку, жінки, що виховують дітей самотужки, безробітні, малозабезпечені родини та багатодітні сім'ї [1]. Виявлення цих груп є важливим завданням соцдіагностики, оскільки вони мають особливі потреби та вимагають індивідуального підходу до надання соціальних послуг.

Для здійснення ефективної соціальної діагностики і профілактики слід використовувати метадисциплінарний підхід, що передбачає залучення фахівців різних профілів. Одним з інструментів соціальної діагностики є соціальне анкетування, що є стандартизованим інструментом оцінювання соцпотреб, стану, ресурсів та можливостей людини [2]. Результати такого анкетування є основою для визначення допомоги і подальшої роботи з соціальними службами. Соцанкетування дозволяє встановити причини та фактори, що впливають на соціальний стан людини. Крім нього до інструментів діагностики належать спостереження, інтерв'ювання, тестування та аналіз документів [3]. Кожен інструмент має свої переваги та недоліки та використовується в залежності від конкретної ситуації та завдань.

Після проведення соціальної діагностики і визначення партикулярних потреб, наступним етапом є розробка та впровадження соціальної програми. Остання має на меті покращення соціального стану людей та забезпечення їх потреб. У процесі розробки соцпрограм необхідно враховувати виявлені потреби та можливості цільової групи населення, а також проводити моніторинг її ефективності та результативності [4].

Важливою складовою соціальної діагностики є методологічний підхід її застосування. У системі надання соціальних послуг варто застосовувати комплексний підхід до діагностики, який включає різні методи та інструменти.

З метою поліпшення якості соціальної діагностики та профілактики в системі надання соціальних послуг було запропоновано використовувати модель «діагностика–профілактика–корекція». Ця модель передбачає здійснення діагностики потреб та проблем, на підставі якої розробляється комплекс профілактичних заходів, а в разі необхідності – і корекційних. Окрім того, важливо враховувати індивідуальні особливості клієнтів та їхні потреби при розробці плану профілактичних та корекційних заходів.

Значущою ознакою методологічного підходу є стандартизація практик та інструментів соціальної діагностики. Доцільною є розробка та апробація інструментарію соціальної діагностики із партикулярним набором питань та тестів, що дозволяє здійснювати діагностику різноманітних проблем та потреб клієнтів, враховуючи вітчизняні господарські та суспільні реалії. Застосування стандартизованих методик забезпечує однаковість та об'єктивність процесу діагностики та забезпечує можливість порівняння даних.

Для ефективної роботи системи надання соціальних послуг необхідно враховувати весь спектр потреб і проблем, які існують у соціумі [5]. Слід встановити чіткі критерії та механізми соціальної діагностики, щоб вчасно виявляти особливості потреб користувачів та виявляти ризики їх виникнення.

Профілактика має велике значення в системі надання соціальних послуг. Необхідно вчасно виявляти та запобігати проблемам, що можуть виникнути у користувачів, зокрема проблемам зі здоров'ям, житлом, роботою та іншими. Для цього можна проводити різноманітні профзаходи, наприклад, консультації, тренінги, соціальну рекламу тощо, це допоможе уникнути виникнення соціальних потреб та забезпечити стабільний соціальний стан населення. Також не менш важливим є вирішення проблем дітей з особливими потребами і залучення спеціалістів таких як: педагоги-дефектологи, психологи, соціальні

працівники, лікарі спеціалісти тощо. Одним з напрямків профілактики є соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю, яка проводиться у школах та інших навчальних закладах. Вона має на меті формування позитивних цінностей та навичок у молоді, які сприятимуть їхньому подальшому соціальному розвитку.

Соціальна діагностика та профілактика в системі надання соціальних послуг є важливими компонентами ефективної роботи системи. Вони допомагають вчасно виявляти потреби та проблеми користувачів і забезпечують запобігання їх виникненню [5]. Для досягнення цих цілей необхідно використовувати різноманітні методи та інструменти, які допоможуть зібрати інформацію та провести профілактичні заходи.

Також важливо розуміти, що соціальна діагностика і профілактика не є одноразовими процедурами, а повинні бути перманентними елементами системи надання соцпослуг. Наприклад, в процесі надання соціальних послуг має бути передбачена моніторинг та оцінка їх ефективності з метою виявлення потреб в корекції та покращення їх якості.

Крім того, важливим аспектом профілактики є попередження соціальної ізоляції людей, зокрема старших людей та осіб з інвалідністю. Для цього можуть бути використані різноманітні заходи, такі як соціальна адаптація, психологічна підтримка та розваги.

Загалом, соціальна діагностика та профілактика є важливими етапами в системі надання соціальних послуг. Вони дозволяють визначити соціальні потреби населення та розробити ефективні соціальні програми, які будуть сприяти покращенню соціального стану людей. При цьому важливо комплексно використовувати різні інструменти соціальної діагностики та профілактики, проводити постійний моніторинг і оцінку ефективності надання соцпослуг.

Отже, соціальний захист, соцдіагностика і профілактика відіграють важливу роль в системі надання соціальних послуг. Діагностика є необхідним

елементом соціального захисту, оскільки дозволяє точніше визначити потреби людини в допомозі. Соцпрофілактика дозволяє попередити розвиток проблем та зменшити ризики їх виникнення, що є більш ефективним та економічним підходом до забезпечення соціального захисту громадян. Ці процеси допомагають вчасно виявляти проблеми і ризики соціальних девіацій, забезпечувати ефективну профілактику та розв'язання соціальних проблем, а також покращувати якість надання соцпослуг. Однак, для успішної реалізації цих процесів необхідна належна підготовка фахівців та доступність соціальних послуг для всіх груп населення.

Список використаних джерел:

1. Гірняк А. Н. Психологічна діагностика міжособистісної взаємодії засобами соціометричного опитування. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3–4. С. 138–147.
2. Курінна Л. Діагностика стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників. *Молодий вчений*. 2019. № 11(75). С. 215–218.
3. Проект Закону про соціальну роботу від 10.12.2021 року. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73407.
4. Солнишкіна А. Практичні аспекти імплементації державного стандарту соціальної послуги профілактики. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 1(8). С. 152–159.
5. Овчарова Л. М. Причини та форми прояву соціальної ексклюзії у сучасному українському суспільстві. *Молодий вчений*. 2017. № 10(50). С. 745–749.
6. Стельмах С. Профілактика складних життєвих обставин: концептуалізація поняття. *SocialWorkandEducation*. 2022. № 1(9). С. 134–146.

Дідоренко А. К.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ БЕЗРОБІТНИМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглядаються питання соціального захисту безробітних та вимушено переміщених осіб під час дії воєнного стану та характеризується динаміка надання соціальних послуг Вінницьким обласним центром зайнятості. Удосконалення системи надання соціальних послуг безробітним є важливим питанням, особливо зараз, коли багато людей втратили роботу через країну-агресора.

Ключові слова: соціальний захист, безробіття, вимушено переміщені особи, статус безробітного, допомога по безробіттю, центр зайнятості.

Надання соціальних послуг безробітним є однією із частин соціальної політики в Україні. В нашій країні достатнього велика частка безробітних, а особливо зараз, коли наша країна воює з країною-терористом, тому центр зайнятості має виконувати всі функції для забезпечення безробітних, які дозволено законами та вдосконалювати системи своєї роботи адаптуючи її до нинішніх умов життя нашої держави.

Соціальна допомога населенню завжди була однією із найактуальніших тем, а зараз коли у нашій країні йде повномасштабна війна- цю тему потрібно розглядати під кутом умов воєнного стану. Адже відсоток певних незахищених верств населення почав стрімко зростати, наприклад - безробітні та вимушено переміщені особи.

Одне з головних завдань Мінсоцполітики та сфери соціального захисту – забезпечити наших громадян своєчасною, доступною, якісною підтримкою, побудувати систему надання соціальних послуг та здійснення соціальної роботи, наближену до кращих європейських практик.

Право на допомогу по безробіттю мають особи, визнані в установленому порядку безробітними.

Статус безробітного надається особі з першого дня реєстрації її у центрі зайнятості (чи на порталі ДІЯ) за її заявою.

Частиною першою ст. 43 Закону України «Про зайнятість населення» визначено, що статус безробітного може набути: особа працездатного віку до призначення пенсії (зокрема на пільгових умовах або за вислугу років), яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів, готова та здатна приступити до роботи; особа з інвалідністю, яка не досягла встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку та отримує пенсію по інвалідності або соціальну допомогу відповідно до Законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» та «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю»; одинока мати (батько), яка (який) здійснює догляд за дитиною з інвалідністю та один з батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, усиновитель, опікун, піклувальник дитини з інвалідністю підгрупи А, які відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» мають право на призначення надбавки на догляд за дитиною [2].

Допомога по безробіттю призначається з першого дня надання статусу безробітного.

Заяву особи про надання статусу безробітного можна подати: до обраного нею міського, районного, міськрайонного центру зайнятості або філії регіонального центру зайнятості особисто, під час безпосереднього відвідування [4] в електронній формі за допомогою мобільного додатку Дія чи порталу Дія [7] Подати заяву в електронній формі за допомогою мобільного додатку Порталу Дія може особа, яка після введення воєнного стану працювала на умовах трудового договору (контракту), гігконтракту, іншого цивільно-правового договору, на інших підставах, передбачених законом, на території адміністративно-територіальних одиниць, визначених розпорядженням

Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 204 .На порталі Дія передбачено 2 форми подачі заяви: Отримання статусу безробітного (спрощена процедура) та Реєстрація у Центрі зайнятості; за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку (заповнивши заяву онлайн на офіційному веб сайті Державної служби зайнятості, а у випадку неможливості - надіславши електронною поштою роздруковану, заповнену, підписану та сфотографовану заяву); скориставшись чат-ботом (телеграм-канал або вайбер-канал «Державна служба зайнятості») - при перебуванні на тимчасово окупованій території або на території, на якій ведуться бойові дії.

Під час воєнного стану особа, яка перебуває на території територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), може звернутися до будь-якого центру зайнятості будь-якими доступними їй засобами комунікації, у тому числі електронними, із заявою про наданням статусу безробітного. Призначення допомоги по безробіттю внутрішньо переміщеним особам або особам, які перебувають на тимчасово окупованій території або на території, на якій ведуться бойові дії, які не мають документів про періоди страхового стажу, трудової діяльності, заробітну плату (дохід, грошове забезпечення), здійснюється на підставі відомостей, наявних у: Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків; Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань; Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування; інформаційній системі Державної міграційної служби України та Міністерства внутрішніх справ України; Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб; податковій звітності за останній звітний період чи за IV квартал 2021 року або річній звітності за 2021 рік.

Мінімальний розмір виплати допомоги по безробіттю становить 1800 гривень.

Максимальний розмір допомоги по безробіттю не може перевищувати 150 відсотків мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня календарного року (у 2022 році - 9750 гривень) [5].

Якщо ж особа має страховий стаж менше 6 місяців протягом 12 місяців, що передували реєстрації як безробітної, або звільнена з останнього місця роботи з підстав, передбачених пунктами 3, 4, 7 і 8 частини першої статті 40, статтями 41 (крім пункту 5 частини першої) та 45 Кодексу законів про працю України, а також з аналогічних підстав, визначених іншими законами, мають право на допомогу по безробіттю у мінімальному розмірі - 1000 гривень [1].

ВПО або тим, хто перебуває на території громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), в разі відсутності документів та відомостей про періоди страхового стажу, трудової діяльності, заробітну плату (дохід, грошове забезпечення), допомога по безробіттю призначається тривалістю 180 календарних днів протягом двох років з дня її призначення в мінімальному розмірі для застрахованих осіб — 1800 гривень.

Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру: перші 90 календарних днів - 100 відсотків; протягом наступних 90 календарних днів - 80 відсотків; у подальшому - 70 відсотків.

Після надходження необхідних документів та відомостей протягом двох років з дня її призначення тривалість виплати допомоги по безробіттю та її розмір переглядаються відповідно до законодавства.

Надання соціальних послуг, підтвердження наміру перебування у статусі зареєстрованого безробітного може здійснюватися під час безпосереднього звернення зареєстрованого безробітного до центру зайнятості; за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку.

Виплата допомоги по безробіттю може здійснюватися без особистого відвідування безробітним, який перебуває на тимчасово окупованій території або на території, на якій ведуться бойові дії, територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, за умови підтвердження безробітним наміру перебування у статусі безробітного будь-якими засобами комунікації, у тому числі електронними, не рідше ніж один раз на 30 календарних днів [6].

В адміністративно-територіальних одиницях, де регіональні, міські, районні, міськрайонні центри зайнятості не мають можливості забезпечити підготовку виплатних документів та проведення фінансування, виплата допомоги по безробіттю здійснюється АТ «Ощадбанк» шляхом перерахування коштів на банківський рахунок (за стандартом IBAN) в банку, в якому відкрито рахунок одержувача, або здійснення грошових переказів через міжнародну платіжну систему «MY TRANSFER». Водночас, якщо протягом 60 календарних днів з дати зарахування переказів АТ «Ощадбанк» одержувачам допомоги по безробіттю одержувач не звернувся за отриманням грошового переказу, відповідні кошти повертаються до АТ «Ощадбанк» для їх повернення на рахунок Державного центру зайнятості не пізніше трьох робочих днів після закінчення такого періоду разом з реєстрами осіб, яким не здійснено виплату грошового переказу.

Також в умовах воєнного стану центр зайнятості продовжує пошук роботи, але були внесені зміни до пошуку підходящої роботи.

Під час дії воєнного стану для безробітного та особи, яка шукає роботу, вважається підходящою робота, яка: відповідає його освіті, професії/професіям (спеціальності/ спеціальностям), кваліфікації, а також набутому особою за період своєї трудової діяльності досвіду роботи; не потребує кваліфікації (спеціальності), професійної підготовки або робота, що потребує первинної професійної підготовки, зокрема безпосередньо на робочому місці.

Підбір підходящої роботи здійснюється за місцем звернення особи до центру зайнятості, та не обмежується межами адміністративно-територіальної одиниці, в якій особа зареєстрована як безробітна чи звернулась для пошуку роботи. Без згоди особи їй не може пропонуватися робота, яка потребує зміни місця проживання або місця перебування.[3]

Вінницька область посідає 5 місце з найбільшою кількістю вакансій за даними Єдиного реєстру вакансій [8].

Станом на 01 листопада 2022 року у місті Вінниця нараховується 385 актуальних пропозицій від роботодавців [9].

Таблиця 1 - Статистика Вінницького центру зайнятості за січень - жовтень 2022 року

Кількість громадян, що отримали консультації	4 692
Кількість працевлаштованих безробітних осіб	1 726
Жінки	1 069
Молодь до 35 років	592
Особи з інвалідністю	90

Також станом на 1 листопада 2022 року кількість зареєстрованих безробітних в Вінницькій обласній службі зайнятості становить - 9873 осіб, 71% з яких - жінки, 29% чоловіки.

За віковими групами: 25% - до 35 років; 26% - 35-44 років; 49% - понад 45 років.

ВПО зареєстровано 1177 осіб, що складає 12% від загальної кількості зареєстрованих осіб.

За даними Головного управління статистики у Вінницькій області, кількість зайнятого населення у віці 15-70 років протягом 2020 року, у порівнянні з 2019 роком, скоротилася на 25,8 тис. осіб та становила 634,9 тис. осіб. Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років скоротився з 58,0% до 56,2%.

Відповідно до щорічних даних Головного управління статистики у Вінницькій області, протягом 2019-2020 рр. зміни в показниках зайнятості населення відбулися як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості; як серед жінок, так і серед чоловіків. У міських поселеннях кількість зайнятого населення у віці 15-70 років зменшилась на 23,9 тис. осіб (до 325,6 тис. осіб), рівень зайнятості скоротився з 58,1% до 54,4%. У сільській місцевості - кількість зайнятого населення зменшилась на 1,9 тис. осіб (до 309,3 тис. осіб), а рівень зайнятості зріс з 57,8% до 58,2%. Серед жінок кількість зайнятого населення у віці 15-70 років скоротилася на 19,6 тис. осіб (до 297,5 тис. осіб), а рівень зайнятості зменшився з 53,2% до 50,4%. Серед чоловіків - кількість зайнятого населення скоротилась на 6,2 тис. осіб (до 337,4 тис. осіб), а рівень зайнятості зменшився з 63,2% до 62,5%.

Станом на 1 листопада 2022 року послуги Вінницької обласної служби зайнятості отримували 10 тис. зареєстрованих безробітних, що на 23% менше, ніж на відповідну дату минулого року.

За статтю: у загальній кількості зареєстрованих безробітних, чоловіки становили – 3 тис. осіб (або 29%), жінки – 7 тис. осіб (або 71%).

За віковими групами: 25% зареєстрованих безробітних були у віці до 35 років; 27% – у віці від 35 до 44 років; 28% – у віці від 45 до 55 років; 20% – понад 55 років.

За освітою: 48% зареєстрованих безробітних мали вищу освіту, 36% – професійно-технічну, 16% – загальну.

Таблиця 2 - Динаміка надання послуг Вінницькою обласною службою зайнятості 2021-2022 рр.

№	Динаміка надання послуг	Роки	
		2021	2022
1.	Всього отримали послуги	7 319	3 841
2.	Всього отримали роботу	321	211
3.	Чисельність безробітних, які проходили профнавчання	36	8
4.	Чисельність осіб, які отримували допомогу по безробіттю	6 410	2 139
5.	Кількість роботодавців, які надавали вакансії	417	319
6.	Кількість вакансій	842	611
7.	Всього отримували послуги на кінець періоду	6 480	2 964

З динаміки ми помічаємо, що актуальність послуг центру зайнятості йде на спад і все менше осіб звертаються за допомогою саме в цю структуру.

Тому можна прогнозувати, що якщо центр зайнятості не проведе реформи з часом ця структура буде не потрібна.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року: із змінами згідно з Законами України «Про правовий режим воєнного стану» URL: <https://ips.ligazakon.net/>

2. Про зайнятість населення: Закон України від 2013 року: із внесеними змінами від 21 вересня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктив: Закон України від 21 вересня 2022 року.

4. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2018-%D0%BF#Text>

5. Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. № 1266 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF#Text>

6. Деякі питання реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, нарахування та виплати допомоги по безробіттю на період дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334-2022-%D0%BF#Text>

7. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми “єПідтримка”»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 204-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#Text>

8. Єдиний портал вакансій URL: <https://jobportal.dcz.gov.ua/>

9. Вінницький міський центр зайнятості URL: <https://www.facebook.com/vinmiskcz/>

**СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ**

Досліджується тема соціальної підтримки дітей з особливими потребами, особливості її надання та визначаються основні складові, що в свою чергу включають соціальні виплати, соціальні пільги і послуги. Аналізується становище дітей з особливими потребами, розглядаються різні види надання даної допомоги.

Ключові слова: соціальне забезпечення, соціальні послуги, соціальні виплати, , технологізація соціальної сфери, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. Майбутнє держави, її життєдайність визначається наявністю молодих поколінь. Захист дитинства є перш за все пріоритетним напрямом кожної країни. Україна також, виконуючи приписи конвенції про права дитини зобов'язалася перед країнами-учасниками ООН забезпечити кожній дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживати всіх відповідних заходів. Проте не кожна дитина має змогу зростати в сім'ї, що може траплятися внаслідок смерті батьків, або позбавлення їх батьківського права. Феномен сирітства порушує одне з базових прав дитини на сімейне виховання й батьківську турботу, сирітство визначається як соціальне явище, обумовлене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли. Опинившись один на один з фактом смерті батьків (чи позбавлення їх прав) такі діти набувають статусу соціально вразливої верстви населення та як правило потребують повного забезпечення від держави та соціальної адаптації в таких умовах. Дане питання вирішується у кожній країні на державному рівні за допомогою різних механізмів урегулювання, дослідження яких допомагає вдосконалити сферу

соціального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні.

Аналіз останніх публікацій на цю тему. Проблеми надання державної соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям позбавлених батьківського піклування досліджували у своїх працях Н. Борецька, О. Давидович, О. Палій, П. Шевчук та інші. Наукові публікації в яких висвітлюється проблематика вище вказаної теми, викладена в працях О. Віноградської, Л. Белова, Н. Гробовенка, Л. Кривачук, Н. Поляк, Н. Топішко.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах суспільно-політичної та економічної нестабільності в Україні в першу чергу страждає соціальна сфера життя. Зміни які відбуваються на даний час істотно впливають на нормальне та повноцінне функціонування системи соціального захисту населення. Важливим фактором розвитку і процвітання будь якої країни є забезпечення соціальної безпеки, стабільності та гарантій надання соціальних послуг сім'ям чи особам, що їх потребують. На сьогодні особливо гостро постала проблема соціального сирітства. Оскільки, 98% дітей-сиріт – це соціальні сироти та лише 2 % - біологічні. Причини, через які діти залишаються без батьківського піклування та виховання, різні, але наслідок один – дитина позбувається конституційного права на сімейне виховання, тому багато в чому подальша доля дітей-сиріт залежить від ставлення до цієї проблеми як суспільства, так і держави.

За останні роки в Україні були здійснені спроби активізації соціальних програм та велася розробка нових підходів системи соціального захисту населення, одним з компонентів якого є надання соціальних послуг. Дана система виступає одним з інститутів реалізації соціально-економічної політики, основною метою якого є забезпечення стабільності та розвитку суспільства. При повноцінній роботі вона повинна забезпечувати: законодавчо закріплений розподіл соціальних послуг, забезпечення ефективності функціонування закладів соціального захисту, гідне соціальне існування особи, зокрема повагу до її честі та гідності тощо. Вивчення досвіду зарубіжних країн, на даному етапі, має для України важливе значення в плані розбудови власної системи соціального забезпечення та її удосконалення.

Основною метою надання соціальних послуг як в Україні, так і в країнах

заходу є подолання негативних ризиків, які склалися в житті певної особи чи групи осіб, внаслідок настання складної життєвої ситуації. Державна допомога дітям-сиротам безпосередньо стосується системи соціального забезпечення, тому велика увага приділяється реформуванню та покращенню даної системи задля налагодження її стабільної роботи та процвітання.

Турбота про дітей, забезпечення їх добробуту, безпеки – одне із найбільш важливих завдань суспільства, яке дбає про своє майбутнє, адже діти – гарант самозбереження нації та її розвитку.

Несприятливі демографічні тенденції, деформація шлюбно-родинних процесів, криза інституту сім'ї, економічна нестабільність, безробіття, трудова міграція, соціальна незахищеність, збільшення кількості соціально неблагополучних сімей, які не спроможні виконувати свої функції утримання та виховання дітей через алкоголізм, наркоманію, насильство в сім'ї – основні проблеми, які породжують соціальне сирітство. Зменшення чисельності населення показано в таблиці 1.

Таблиця 1 — Спад населення за 2014-2020 роки

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Спад населення тис осіб	-166,4	-183	-186,6	-210,1	-251,8	-272,3	-323,4

В Україні продовжує зберігатися тенденція до зменшення загальної чисельності дітей, однак збільшується кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зазначене є наслідком соціально-економічних, морально-етичних та психологічних негараздів проживання в державі, що спричиняє порушення основного права дитини – зростати у сімейному оточенні. Тому соціальна політика держави повинна скеровуватись на реалізацію свого першого механізму – прийняття належної нормативно-правової бази щодо визначення правового статусу соціальних сиріт та системи їх захисту.

Нормативно-правову базу щодо соціального захисту дітей-сиріт можна

умовно поділити на міжнародні та вітчизняні правові документи. Вітчизняні - Положення про дитячий будинок сімейного типу, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України; Постанова Кабінету міністрів України “Питання центру по усиновленню дітей при міністерстві освіти України”; Закон України “Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх”; Постанова Кабінету Міністрів України “Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків”; Указ Президента України “Заходи щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків».

У Законі України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”; Постанові Кабінету Міністрів України “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини” визначається правовий статус “дитина-сирота” та є “дитина, позбавлена батьківського піклування”. У Постанові Кабінету Міністрів України “Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків” перевага надається розвитку нових форм виховання таких дітей, зокрема дитячим будинкам сімейного типу.

Серед “Заходів щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків”, які були затверджені Указом Президента України, знаходиться § 1 – “Запобігання соціальному сирітству”, однак усі передбачені у ньому заходи стосуються дітей-сиріт, можливо, крім п.1 – “Створити банк даних щодо дітей, які перебувають у надзвичайно складних умовах. – Мінсім’ямолодь України, МВС України, 1997 Конвенція про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення, 1993р. В усіх зазначених вище документах під правове регулювання підпадають лише діти-сироти та діти, позбавленні батьківського піклування [2].

- документи, які окреслюють права дітей в Україні загалом:

вітчизняні – Конституція України, Національна програма “Діти України”; Закон України “Про освіту”, Закон України “Про охорону дитинства”. Конституція України у статті 46 зазначає, що “Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх”, а стаття 52 говорить: “Діти рівні в своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує та підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей”.

Поняття “суспільне сирітство” вперше зустрічається у Національній програмі “Діти України”, що була затверджена Указом Президента України. У вступі до Програми, серед названих нагальних потреб дитинства в Україні зазначається загострення проблеми соціального сирітства. Але вже серед очікуваних наслідків реалізації Програми про соціальне сирітство не згадується, а в розділі “Основні заходи щодо забезпечення виконання програми” серед низки конкретних заходів та установ, що за них відповідають, є й такі: “Розробити та здійснити заходи щодо профілактики дитячої бездоглядності й правопорушень, допомоги неповнолітнім у налагодженні родинних і громадських стосунків, їх правової та психологічної підтримки. – Уряд Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації. Починаючи з 1996 року”; “Розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції про розширення форм підтримки сімей, які взяли на себе виховання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків. – Міносвіти України, Мінсоцзахисту України, МОЗ України, Мінпраці України, Мінфін України, 1997 рік”; “Розробити процедуру і механізм розгляду скарг дітей на жорстоке поводження з ними, насилля та знущання над ними в сім’ї та за її межами. – Комітет у справах неповнолітніх Кабінету Міністрів України, Міносвіти України разом з Верховним Судом України, 1997 рік”; міжнародні - Декларація прав дитини, Конвенція про права дитини; Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей.

Конвенція ООН про права дитини наголошує, що дитині для повного та гармонійного розвитку найкраще зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та розуміння. Щодо соціального сирітства, то цей документ лише підкреслює необхідність особливого захисту та допомоги від держави дитині, що позбавлена сімейного оточення (ст.20, п.1). При цьому зазначається право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку дитини (ст. 27, п.1). У свою чергу, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей просто визнає особливі потреби дітей, які роз'єднані зі своїми сім'ями (ст. 20, п.5). З'являється в ній термін для позначення цього явища – “діти без нагляду” (ст. 20, п.7). Як конкретні, практичні заходи пропонується: активна участь самих дітей у власному житті (ст. 22) та більш широке залучення неурядових організацій (ст. 23) [3].

- документи, які регулюють соціальну сферу діяльності установ та організацій:

вітчизняні - Закон України “Про благодійництво та благодійні організації”; Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні від 15 грудня 1992 року № 2859; Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”. В Законі України “Про благодійництво та благодійні організації” про цю категорію дітей навіть не згадується; міжнародні - Європейська конвенція про здійснення прав дітей, Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей [4].

Аналізуючи зазначені вище нормативні документи постає проблема тлумачення та визначення правового статусу соціальних сиріт. В жодному з них немає визначення терміну «соціальна сирота». Тому доводиться користуватися тими визначеннями, які подаються у науковій літературі: “соціальне сирітство” - це “соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків стосовно дитини”; “явище, обумовлене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків по відношенню до дитини”. Соціальне сирітство - це соціальне явище, яке визначається наявністю в суспільстві дітей, які позбавлені батьківського піклування [5, с. 65].

В Україні не існує однозначного трактування поняття “соціальні сироти”. У науковій та спеціальній літературі, у періодичних виданнях, у результатах соціальних досліджень для позначення категорії дітей “соціальні сироти” вживають різні терміни, зокрема: “бездоглядні діти,” “безпритульні діти”, “бездомні діти”, “діти вулиці”, “діти, позбавлені батьківського піклування”, “діти групи ризику” тощо. Однак вважаємо, що ці поняття необхідно чітко розмежовувати і доцільно використовувати для визначення вказаної категорії дітей термін “соціальні сироти” [6, с. 243].

У науковій літературі найбільш уживаними є такі визначення цього поняття: “соціальні сироти”: 1) це “особлива група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин залишилися сиротами при живих батьках»; 2) “діти, які мають біологічних батьків, але вони з різних причин не займаються їх вихованням і не піклуються про них” .

“Соціальні сироти” - це діти, позбавлені батьківського піклування із різних соціальних причин, яким гарантовано особливий соціально-правовий захист держави, тобто гарантії та їх статус підтверджений документально. На сьогодні, соціальним сиротам офіційно надається статус “діти, позбавлені батьківського піклування”, однак не всі діти відповідно до законодавства підпадають під цю категорію [7, с. 52].

Поза увагою залишаються, наприклад, діти трудових мігрантів. Тому необхідно на державному рівні ґрунтовно вивчити це питання та розробити відповідний механізм із призначення тимчасової опіки (піклування) цим дітям, а також, враховуючи специфіку цього явища, надавати їм офіційний статус “дітей трудових мігрантів” без надання пільг, які надаються дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування. Призначені тимчасові опікуни (піклувальники) будуть нести відповідальність за дітей, які в них виховуються [8, с. 403].

Висновки. Держава зобов'язана створити ефективні умови функціонування системи захисту дитячих прав та надати для цього необхідні соціальні і правові гарантії, покладаючи їх на інститут сім'ї, відповідні державні

структури та соціальні заклади. У законодавство України доцільно ввести терміни «соціальне сирітство», «соціальна сирота» та розробити відповідний механізм із визначення правового статусу соціальних сиріт, адже визначення статусу є запорукою вчасного та повного надання цим дітям необхідного соціально-правового захисту, адже на них поширюються однакові гарантії соціального захисту та пільги [9, с. 24].

Список використаних джерел:

1. Народжуваність в Україні продовжує падати і готується поставити новий антирекорд останніх 30-ти років. 06.09.2021. *Opendatabot.ua* URL <https://opendatabot.ua/analytics/depopulation-2021>.
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування :Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 2 червня 2005 р. № 2623-IV) (із змінами) URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. №2402-III URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
- 5.Балим Л. В. Юридичний статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Соціальна робота в Україні: теорія та практика*. 2005. № 1. С. 65-68.
6. Соціальна робота за різними категоріями клієнтів: навч. посіб./ С. В. Мітіна, С. П. Белавін, О. А. Орловська. К. : Гельветика. 2021. 436 с.
7. Історія і теорія соціального забезпечення в Україні та за кордоном: навч. посіб./ К.В. Дубчик. Л. : Магнолія, 2021. 272 с.
8. Топішко Н. П. Державні соціальні програми: світовий досвід та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць*. 2015. С. 403-408.
9. Поляк Н., Поплавська О.. Запровадження в Україні двовимірної стратегії МОП щодо розширення соціального забезпечення. *Україна: аспекти праці*. 2009. N 2, С. 21-25.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Цифрова трансформація соціальної сфери стала одним з важливих напрямів державної цифрової стратегії, спрямованої на формування ефективної сервісної цифрової держави. Механізмом державної цифрової стратегії є діджиталізація – переведення всіх соціальних послуг з режиму офлайн в онлайн. Розглянуто чинне законодавство щодо цифровізації соціальної сфери.

Ключові слова: цифровізація, соціальний захист, використання цифрових технологій.

Розвиток цифрових технологій змінює сучасний світ і відносини у ньому. Торгівля, обмін інформацією і звичайні людські контакти все більше переносяться в цифровий вимір, розмиваючи кордони між державами та втілюючи в реальність ідею створення цифрового суспільства і глобальної цифрової економіки.

Електронний уряд та цифрова економіка визначені пріоритетними у стратегіях розвитку майже у всьому світі. Цей напрямок передбачає, в першу чергу, використання систем електронного документообігу та методики навчання технологіям електронного уряду керівників органів держуправління.

Дослідженням розвитку, просування цифрової економіки та розвитку цифрового суспільства займаються вчені та фахівці зі всього світу: Р.Акофф, Б. Кінг, Т. Мезенбург, А. Томпсон, Е. Тоффлер, В. Трубілін, Т. Халімон, К. Шваб та ін. Серед вітчизняних учених найбільш глибоко та різнобічно досліджують проблематику впровадження та адаптації цифрової економіки в економіку України В.Б. Гройсман, О.Є. Гудзь, О.В. Данніков, Д.В. Огородня, В.А. Опенько, Г.Т. Карчева, І.Я. Карчева, І.С. Клименко, Г.Б. Соколова, К.О. Січкаренко, М.В. Руденко, О.В. Федорук та інші.

Метою даного дослідження є обґрунтування основних аспектів розвитку цифрового суспільства в Україні та світі.

Цифровізація (англ. - digitalization) стає найважливішим фактором економічного зростання будь-якої країни. Це - сучасний тренд розвитку і послідовного покращення всіх бізнес-процесів економіки та пов'язаних з нею соціальних сфер, заснований на збільшенні швидкості взаємного обміну, доступності й захищеності інформації. Експерти виділяють вісім основних пунктів економічної системи цифрової економіки, як-то: держава і суспільство, маркетинг і реклама, фінанси і торгівля, інфраструктура і зв'язок, медіа й розваги, кібербезпека, освіта і кадри, стартапи та інвестиції [5].

Повсякденне життя громадян стає дедалі все більш «цифровим», що передбачає високий рівень очікувань від діяльності органів публічної влади, зокрема розвитку сучасних електронних форм взаємодії, прозорості та відкритості діяльності, залучення громадян і надання публічних послуг. Розвиток і поширення сучасних інформаційних технологій створює нові можливості для забезпечення взаємодії та співпраці органів публічної влади, громадян і бізнесу, високоякісного обслуговування фізичних та юридичних осіб державою. Розвиток і підтримка доступних і прозорих, безпечних та аж ніяк не корупційних, найменш затратних, швидких і зручних електронних послуг дає можливість покращити якість і доступність надання публічних послуг, суттєво зменшити корупційні ризики [4].

У Законі України «Про соціальні послуги» немає положень, які свідчили про певну цифровізацію у сфері їх надання. Вони передбачені в Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1353- р «Про схвалення стратегії цифрової трансформації соціальної сфери». Зокрема, цією Стратегією передбачено створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери Єдиного соціального реєстру, до якого включатиметься інформація про отримувачів усіх видів соціальної допомоги з обов'язковим зазначенням їх статусу, права на отримання того чи іншого виду соціальної підтримки, а також відомостей про реалізацію такого права або користування ним. впровадження технології електронного інформування громадян з питань надання соціальної підтримки через засоби мобільного зв'язку, електронну пошту, мобільний

додаток Єдиного державного веб-порталу електронних послуг “Портал Дія”, запровадження в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери єдиного електронного документа в соціальній сфері [3]. Але необхідно констатувати наявність недоліку в нормативно-правовому регулюванні «Порталу Дія», який буде містити значну кількість фактів акумуляції впливу на права громадян (забезпечення захисту персональних даних, доступу до інформації про сфері інтересів громадян, яка накопичується комп’ютерних мережах, інше), але відповідні правовідносини регулюються тільки підзаконними нормативно-правовими актами.

«Цифровізація» соціальної сфери зосереджена на поліпшенні якості інфраструктури соціального забезпечення, якості соціальних послуг, організації прозорості та адресності соціальної допомоги, та скорочення витрат. Нові підходи до управління соціальними програмами є комбінацією ділових і технологічних моделей, впровадження яких стає можливим завдяки використанню цифрових технологій для реалізації наступних завдань:

- створення екосистеми взаємодії громадян з соціальними програмами, послугами та інформацією, що необхідна для вибору послуг;
- створення екосистеми взаємодії соціальних служб, відомств, недержавних організацій, постачальників послуг для спільних погоджених дій щодо забезпечення потреб громадян; створення платформи управління соціальними програмами для задоволення унікальних вимог організацій соціальної сфери, індивідуальних вимог і специфіки їх споживачів та оцінки ефективності наданих послуг.

Зокрема, у сфері соціального захисту також передбачається:

- запровадження єдиного державного реєстру соціальної сфери та інтеграція наявних розрізнених баз даних;
- запровадження електронного лікарняного;
- запровадження автоматизації перевірки даних під час призначення адресної допомоги, пільг та інших видів соціальної допомоги;
- запровадження електронних трудових договорів [5].

Для ефективного управління у соціальній сфері фахівці мають постійно моніторити усі технологічні зміни, що відбуваються, відстежувати появу нових методів та інноваційних цифрових інструментів. Перш за все, необхідно звернути увагу на передовий досвід використання цифрових технологій іншими підприємствами. Важливо співпрацювати із фахівцями відділів технічної підтримки власного підприємства для визначення оптимального набору цифрових інструментів, які будуть максимально ефективними у діяльності HR-відділів. Крім того, корисним вбачається формування мотиваційної стратегії, спрямованої на заохочення співробітників, які при виконанні своїх службових обов'язків застосовують новітні технології.

Використання цифрових технологій та онлайн-інструментів – це перспективний напрям у роботі фахівців із управління у соціальній сфері. Однак відкритими залишаються питання захисту інформації у кіберпросторі. Важливість цифрової захищеності розуміє весь світ, зокрема й Україна. Міністерство цифрової трансформації України визначає однією із головних своїх цілей надійний до 2024 року захист реєстрів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Команда Мінцифри приділяє 80% роботи питанням кіберзахисту. Важливою частиною цього процесу є розвиток систем захисту від кіберзагроз і реагування на них [1].

Незважаючи на ці урядові наміри, у соціальній сфері накопичилися такі основні проблеми:

1. Ускладнений доступ громадян до отримання соціальної підтримки, зокрема через корупційні прояви. Одна і та сама людина з питання одержання різних видів соціальної підтримки має звертатися до відповідних органів і, як правило, особисто – Пенсійний фонд, Центр зайнятості, Фонд соціального захисту інвалідів, Фонд соцстраху, місцеві органи соціального захисту. Передання звернень для розгляду до бек-офісів (часто на паперових носіях). Можливість дистанційного звернення відсутня або обмежена. Використання платформи «Дія» неможливе.

2. Відсутність належного інформування громадян про їхні соціальні права та їх реалізацію, зокрема регулярного інформування про надання соціальних виплат, інших видів соціальної підтримки.

3. Складні та непрозорі процедури розподілу та здійснення соціальних видатків.

4. Роздутий бюрократичний апарат, значні адміністративні видатки. Зокрема, річні соціальні видатки становлять 860 млрд грн, одержувачами різних видів соціальної підтримки (пенсії, субсидії, допомоги, соціальні послуги) є майже 20 млн громадян; адміністрування соціальної сфери складається з понад 70 ділових процесів, котрі здійснюють 60 тис. працівників, а видатки на адміністрування становлять понад 13 млрд грн на рік.

5. Величезний паперовий документообіг і величезні паперові архіви.

6. Відсутність можливості контролю операційних процесів у соціальній сфері.

7. Слабка, недостатня, часткова інтеграція інформаційних систем соціальної сфери з іншими державними інформаційними ресурсами [3].

Для усунення відсутності єдиного інформаційного середовища необхідна Єдина інформаційна структура, тобто, єдиного обліку одержувачів соціальної допомоги, перевірки їх систем, відсутністю єдиної системи управління витратами на соціальний захист громадян, їх розподілу та наглядом за їх правильним використанням, необхідністю автоматизації операцій звернення за соціальною підтримкою, нестачею ефективної системи моніторингу процесів [2].

Створення вище зазначеної системи при взаємодії всіх інформаційних ресурсів соціальної сфери гарантує. По-перше, мінімізувати процесів однакові функції інститутів соціального захисту, пошуком передачі інформації. По-друге, ця система дає стандартизацію та автоматизацію звернень населення та їх повний моніторинг, а також інститути соціального захисту переведуть на електронний обіг документів. По-третє, якщо буде працювати єдина інформаційна система соціальної сфери тоді збільшиться продуктивність та якість обслуговування у соціальній сфері. У інформаційній системі буде безперервний моніторинг всіх фінансових потоків у соціальній сфері та надійний захист інформації, для початку особистих даних населення і при введенні з рівень довіри жителів до інститутів соціального захисту збільшиться в рази.

Таким чином, на території України запроваджуються нові онлайн сервіси, які надають можливість споживачу отримати її дистанційно. На нашу думку, ці сервіси в майбутньому мають спростити порядок доступу до них з огляду на суб'єктів, які в першу чергу зацікавлені у користуванні ними та розширити сферу їх надання: від інформування споживача до отримання ним результату. Але виконати ці завдання можливо лише при наявності належної фінансово-матеріальної підтримки органів місцевого самоврядування, в тому числі найбільш незабезпечених фінансово об'єднаних територіальних громад. Крім того, на органи місцевого самоврядування повинно бути покладено обов'язок утримувати технічних фахівців та консультантів, які будуть здійснювати програмно-технічне забезпечення надання адміністративних соціальних послуг та усувати неспроможність окремих верств населення користуватися високотехнологічними цифровими послугами. Ці завдання необхідно відносити до тих, які потребують постійного контролю за їх виконанням та удосконаленням їх механізму.

Список використаних джерел:

1. Бажинова О.А. Аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua>
2. Гудзь О.Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2021. № 2(24), С. 4-12.
3. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Цифрове Співтовариство: Україна та ЄС готують спільний проект в сфері цифрового ринку. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/>
5. Цифрова трансформація соціальної сфери. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua>
6. Шаповал А.О. Особливості цифрової трансформації соціальної сфери. URL: <http://dspace.onu.edu.ua/>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Просування України шляхом демократичних, соціальних та правових реформ насамперед передбачає системне та адекватне реформування соціального захисту осіб з інвалідністю як чинник інклюзивності та соціалізації суспільства і держави, утвердження системи основоположних та фундаментальних прав, що є складником історичного прагнення нашої держави до входження до європейської спільноти.

Ключові слова: соціальний захист, особи з інвалідністю, Кодекс про соціальне забезпечення, пенсії, соціальні допомоги, соціальні послуги.

Особлива увага до проблем зайнятості інвалідів і соціального захисту цієї категорії осіб обумовлена тим, що вони не в змозі нарівні з усіма конкурувати на ринку праці через зниження рівня працездатності. Люди з інвалідністю належать до найбільш соціально не захищених верств населення. А це свідчить про те, що інваліди в цілому є меншістю в нашому суспільстві, яка потенційно потерпає від дискримінації й потребує постійної уваги до власних проблем з боку держави. У державній політиці й у ставленні оточуючих до них існує прагнення наблизити життя таких осіб до звичайного. Але в більшості національних законодавчих актів віддзеркалюється так звана медична модель інвалідності, де на перший план виходять саме фізичні або психічні вади людини чи втрата нею здоров'я.

Зрозуміло, що порівняно зі здоровими індивідами особи з інвалідністю не є повноцінними за станом здоров'я, однак це не повинно впливати на важливість реалізації наданих їм конституційних прав і свобод. Досягнути балансу допомагають законодавчо встановлені гарантії, пільги й заходи соціально-правового захисту. Протягом минулого століття у світі суттєво змінилося

ставлення до таких осіб та їх проблем, окреслених гарантій у сфері праці. Головним стало визнання прав інвалідів на повноцінне життя в суспільстві й на соціальний захист на державному рівні, а також реалізація цими особами конституційного права на працю.

В Україні за період її існування як незалежної держави науковці висвітлювали у своїх працях лише окремі питання цієї проблематики. Науково-теоретичною основою послужили праці таких науковців, як С. Є. Аврух, М. Г. Александров, В. С. Андрєєв, В. М. Андріїв, М. Й. Бару, Н. Б. Болотіна, В. С. Венедіктов, Г. С. Гончарова, В. В. Жернаков, В. В. Єрьоменко, С. О. Іванов, В. В. Караваєв, І. Я. Кисельов, І. Г. Козуб, В. Л. Костюк, Р. З. Лівшиць, А. Ю. Пашерстник, О. С. Пашков, П. Д. Пилипенко, С. М. Прилипко, В. І. Прокопенко, О. І. Процевський, В. Ф. Пузирний, О. В. Смирнов, В. С. Тарасенко, Г. І. Чанишева.

Розвиток сучасного суспільства України і процеси інтеграції у європейську спільноту гостро ставлять питання щодо забезпечення соціального захисту громадян країни, і особливо тих, хто потребує її найбільше, зокрема – це люди з інвалідністю. Розуміння основних принципів на яких сьогодні базується міжнародна та національна політика стосовно осіб з інвалідністю, її еволюція в освітньому просторі України, є необхідною умовою розвитку демократичного суспільства. Оволодіння знаннями про еволюційний розвиток освітньої політики щодо захисту прав осіб з інвалідністю дасть можливість глибше зрозуміти і об'єктивно проаналізувати ефективність державних заходів у цій сфері на різних етапах розуміння «інвалідності», визначити пріоритетні напрями діяльності.

Збільшення кількості людей з інвалідністю зумовлене суперечливим соціально-економічним розвитком українського суспільства, який знизив рівень життя більшості людей, незадовільним станом системи охорони здоров'я, недостатньою безпекою та охороною праці, низьким рівнем екологічної культури, наявністю різноманітних катаклізмів – природних, екологічних, воєнних (зокрема, наслідки Другої світової війни, війни в Афганістані, на інших територіях, Чорнобильська катастрофа, АТО).

Означена проблема актуалізувала формування нової моделі соціальної політики, що направлена на забезпечення належного соціального захисту, соціальної інтеграції та створення умов для самореалізації, повноцінного життя, здобуття освіти і працевлаштування осіб з обмеженими можливостями, залучення їх до активної життєдіяльності у соціумі.

З цією метою в Україні створена система соціального захисту осіб з обмеженими можливостями, яка охоплює не лише державну соціальну допомогу, пенсійне забезпечення, систему пільг і компенсацій, соціально-побутове обслуговування, але й охорону здоров'я (лікування та реабілітацію).

Важливим чинником реалізації соціальної політики в Україні є технологічний підхід, як характерна ознака сучасного глобального світу. Підтвердженням цього є факт, що суспільна свідомість на початку ХХІ ст. визначається інтересом до соціальних технологій як фактора соціальної діяльності.

Технологізація соціального простору життєдіяльності людини виступає як чинник забезпечення соціального функціонування суспільства, при цьому соціальні технології є інтелектуальним ресурсом, використання якого дозволяє не тільки вивчати та передбачати соціальні зміни, але й активно впливати на процес соціального розвитку суспільства [2].

Саме тому ефективне формування соціальної політики України, і зокрема щодо соціального захисту осіб з інвалідністю, можливе лише на основі технологізації соціальних процесів, за рахунок оптимального використання соціальних ресурсів, можливостей соціальних установ і широкого кола працівників соціальної сфери.

Комплексність проблем соціальної роботи, складність об'єктів і суб'єктів соціальних перетворень, необхідність при обмеженому обсязі соціальних ресурсів отримати максимально значимий і ефективний результат - все це настійно вимагає технологізації соціальної роботи, а специфіка цього виду діяльності визначає характер тих технологій, якими оперує соціальна робота.

Соціальна робота - особливий вид діяльності органів державної влади та

соціальних інституцій з метою задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів різних груп населення, створення умов, що сприяють відновленню чи покращенню здатності людей до соціального функціонування.

Тобто, цінністю соціальної роботи є людина, цей постулат став основою формування гуманістичної моделі соціальної роботи (де клієнтам відводиться роль активних творців власного життя) та технологій її реалізації. Вони сприяють оптимізації, раціоналізації та цілеспрямованості процесу професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

Технології соціальної роботи називають соціальними (технологія з гр. - *techné* – мистецтво, майстерність), оскільки їх результатом є людина, а основні параметри її оцінювання – якість особистої життєдіяльності та соціального буття. Тобто соціальні технології забезпечують вплив на соціальні процеси з метою оптимізації цих складових.

Можна сказати, що соціальні технології це – соціальні програми, що містять певні алгоритми, засоби та способи діяльності. У цьому контексті можна погодитись з загальним визначенням соціальних технологій як технологій соціального функціонування суспільства загалом і окремих соціальних груп зокрема.

Розуміння соціальної роботи як інтегрованою, універсального виду діяльності, спрямованого на задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів і потреб людей, передусім, соціально-незахищених верств населення, дозволяє визначати такий підхід, при якому під соціальними технологіями розуміється професійна діяльність суб'єктів соціальної роботи, побудована відповідно до соціальних програм, проектів.

Тобто, технології соціальної роботи розглядаються як способи професійного впливу на соціальний об'єкт з метою його покращення, забезпечення оптимізації функціонування при можливому тиражуванні цієї системи соціальних впливів.

Сукупність цих закономірностей потребує визначення факторів, що характеризують специфіку технологій соціальної роботи.

До них належать:

а) динамічність (гнучкість), яка проявляється в постійній зміні змісту та форми роботи;

б) неперервність, що визначається потребою постійної підтримки контакту з клієнтом; в) циклічність, тобто закономірне повторення етапів, операцій;

г) дискретність, як ознака технологічного процесу, яка проявляється в нерівномірній мірі впливу на клієнта на різних етапах діяльності.

Суб'єкт-суб'єктних стосунків технології соціальної роботи набувають тільки в ситуації усвідомлення клієнтом (чи групою) наявності проблеми та потреби і бажання її розв'язати. Нині в практиці соціальної роботи виокремлюють такі види прикладних технологій: соціального контролю, соціальної профілактики, соціальної терапії, соціальної реабілітації, соціально-правового захисту, соціально-педагогічного супроводу, соціального страхування, соціального опікунства, соціального посередництва, соціального супроводу, соціального патронажу, соціальної корекції, інформаційно-комунікаційні.

В соціальній роботі є дві рівні соціальної реабілітації:

а) державний, регіональний, місцевий;

б) рівень індивідуальної і групової роботи.

На державному, регіональному і місцевому рівнях соціальної реабілітації будується система організаційних, правових, економічних інформаційних та освітніх заходів, що вживаються органами управління. Заходи передбачають створення і функціонування системи реабілітаційних соціальних служб різної відомчої підпорядкованості та різних форм власності.

На державному, регіональному і місцевому рівнях здійснюються такі дії:

- створення законодавчої бази, що забезпечує правове поле реабілітаційної діяльності;

- визначення напрямів підготовки бакалаврів і магістрів соціальної роботи, соціальних педагогів, реабілітологів, психологів, які забезпечують діяльність реабілітаційних соціальних служб;

- створення економічних умов для підприємницької та комерційної діяльності в галузі реабілітації;
- розробка положень про порядок надання реабілітаційних послуг різним категоріям громадян;
- координація діяльності системи реабілітаційних соціальних служб різної відомчої підпорядкованості та різних форм власності;
- надання приміщень для організації і функціонування реабілітаційних соціальних служб і т.д [3].

На рівні індивідуальної та групової соціальної реабілітаційної роботи соціальні служби застосовують технології або систему засобів, форм, методів і методик для відновлення втрачених або не придбаних індивідом навичок і вмінь виконання соціальних функцій і ролей, формування необхідних соціальних відносин.

Провідну роль у цьому процесі займають інститути соціальної реабілітації: державні служби медико-соціальної експертизи, установи та служби соціального обслуговування, соціальні притулки, соціально-реабілітаційні центри, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центри постінтернатної адаптації, соціальні готелі, центри соціального обслуговування населення, установи освіти і виховання (дитячі садки, школи, ЗВО), служби зайнятості, установи додаткової освіти та виховання (палаці дітей та молоді), трудові колективи.

Таким чином, соціальна реабілітація є вагомим ресурсом соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, і зокрема, з обмеженими можливостями. Тому її найважливішим завданням є збереження і підтримка людини, групи або колективу в стані активного, творчого та самостійного ставлення до себе, свого життя і діяльності. В її вирішенні важливу роль відіграє процес відновлення цього стану та сприяння особі піднятися на новий рівень соціальної життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року» : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.12, № 706. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/245458895>

2. Авраменко М. Професійна реабілітація як механізм соціальної інтеграції осіб з інвалідністю. *Соціальний захист*. 2018. № 3. С. 31 – 32.

3. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки* : Зб. наук. праць КНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. К. : КНУ ім. Тараса Шевченка. № 3 (29). С. 40-47.

УДК: 364.3(045)

Керейник Є.С.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИПЛАТ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проведено аналіз термінології з метою визначення сутності системи надання соціальних послуг. Також було проаналізовано сучасний стан функціонування цієї системи та визначено соціальні заклади, які забезпечують соціальне обслуговування людей, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Ключові слова: *система надання соціальних послуг, люди в складних життєвих обставинах, соціальні заклади, центральні органи влади, недержавні організації, принципи надання соціальних послуг.*

Постановка проблеми. Вже протягом двох десятиліть в Україні проводять реформування системи надання соціальних послуг. У зв'язку з фінансово-економічною кризою та іншими деструктивними процесами в українському суспільстві, несправедливий розподіл та висока розпорошеність державних соціальних трансфертів, а також низька адресність призвели до незадовільного рівня задоволення потреб та доступу до соціальних послуг отримувачів. В цій ситуації створення ефективної системи надання соціальних послуг та їх забезпечення тим, хто їх потребує, стали принципово важливими питаннями в Україні сьогодні. В цьому контексті виникає потреба в проведенні більш ґрунтового дослідження аспектів системи надання соціальних послуг, результати якого мають важливе значення як для теорії, так і для практики.

Формулювання цілей. Метою цієї роботи є розкриття сутності системи надання соціальних послуг, проведення аналізу сучасного стану її функціонування та висвітлення шляхів для покращення цієї системи.

Посилання на сучасні дослідження та публікації. У даній статті використано ряд наукових джерел, таких як наукові праці та публікації вітчизняних вчених та дослідників, які досліджували різні аспекти системи соціальних послуг. Експерти Українського Фонду соціальних інвестицій проводили дослідження щодо теорії та практики діяльності системи надання соціальних послуг для вразливих категорій населення [1].

Перед написанням роботи автор детально вивчив широкий спектр соціальних проблем, питань розроблення та реалізації соціальної політики в Україні, системи соціального захисту населення та її складової - системи надання соціальних послуг. Різні аспекти цієї системи були розкриті в наукових роботах та публікаціях таких вчених і дослідників як: Бандур С. І., Болотіна Н. Б., Борецька Н. П., Ващенко К. О., Власюк О. С., Гнибіденко І. Ф., Горбунова-Рубан С. О., Гошовська В. А., Гриненко А. Ю. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на наявність багатьох наукових робіт та публікацій, що досліджують соціальні послуги з різних аспектів, питання функціонування системи надання соціальних послуг в Україні, включаючи її сутність та сучасний стан, залишаються на задньому плані наукових досліджень. Отже, автор обґрунтовує вибір теми своєї статті і актуалізує необхідність проведення відповідного дослідження.

Забезпечення потреб у соціальних послугах людей, які потрапили в складні життєві обставини, є однією з головних мет системи надання соціальних послуг. Ефективність цієї системи має прямий вплив на соціальну та політичну стабільність держави. Отже, необхідність в дослідженні всіх складових цього процесу та проведенні більш глибокого аналізу категорії "система надання соціальних послуг" є очевидною.

В енциклопедичній літературі «система» тлумачиться, як сукупність

елементів, що характеризується структурою, зв'язками та функціями, які забезпечують її цілеспрямований розвиток як цілого. Система характеризується як впорядкована та організована структура, що протистоїть хаосу та безладу. Вона складається з різних елементів, які взаємодіють між собою та з оточуючим середовищем, утворюючи цілісну систему. Системи можуть мати різні масштаби, складності, форми відкритості, природу та походження. Вони можуть бути соціальними, технічними, фізичними, біологічними або хімічними, і мають різний рівень організованості та адаптивності [2].

Зазвичай, системи мають певну мету та цілі, які їм необхідно досягти. У зв'язку з цим, можна дати визначення терміну "система надання соціальних послуг". Це складна та відкрита соціально-економічна система, яка складається з державних та недержавних організацій. Головна мета такої системи полягає у розв'язанні проблем осіб та соціальних груп, які перебувають у складних життєвих обставинах та не можуть самотійно їх подолати.

Найголовніші цілі функціонування системи надання соціальних послуг повинні полягати в запобіганні виникненню негативних соціально-економічних явищ та у розв'язанні життєвих проблем. Ці цілі можна досягти за допомогою соціальної реабілітації, інтеграції, реінтеграції та інших форм реалізації. Основна мета системи полягає в тому, щоб надати соціальну підтримку особам та соціальним групам, яка сприятиме створенню умов для самотійного розв'язання їх проблем та відновлення втрачених функцій.

На підставі проаналізованого вище, систему надання соціальних послуг як об'єкт державного управління, можна проілюструвати на спрощеній схемі, яку подано на Рисунку 1.

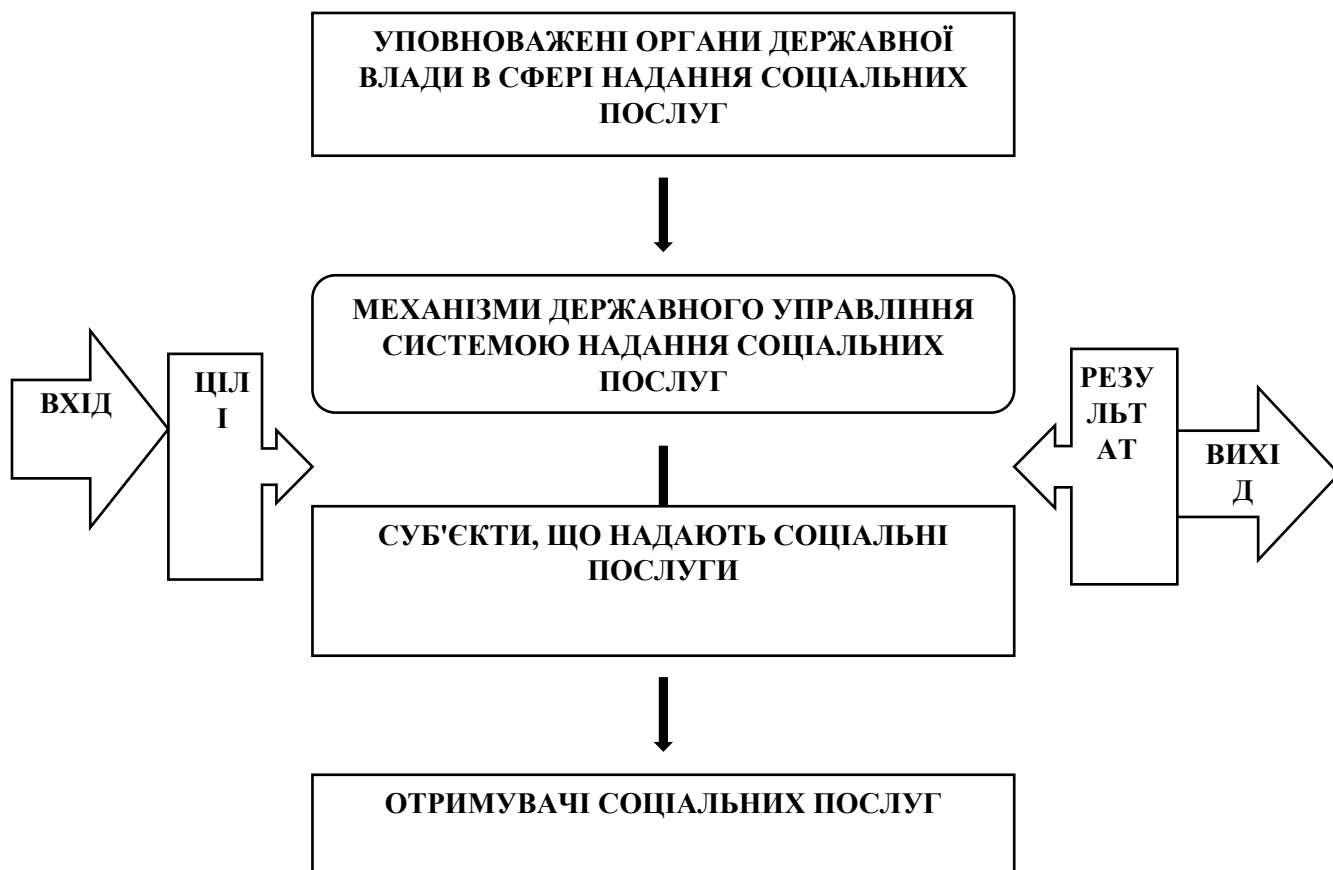

Рисунок 1 - Схема системи надання соціальних послуг як об'єкту державного управління.

На Рисунку 1 показано, що входною точкою системи надання соціальних послуг є визначена мета, а вихідною - результати, які оцінюються за якістю, ефективністю, адресністю та раціональністю використання коштів. Система складається з суб'єктів, об'єктів та зв'язків між ними, які визначені Законом України "Про соціальні послуги" [3]. Суб'єктами, які можуть надавати соціальні послуги, є державні, комунальні та недержавні заклади та організації, а також фізичні особи, включаючи підприємства, установи, організації, заклади незалежно від форми власності та господарювання, а також фізичні особи-підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги.

Система надання соціальних послуг складається з трьох секторів: державного, до якого входять суб'єкти, що надають соціальні послуги, які знаходяться у державній власності та підпорядковані ЦОВВ; комунального, що включає установи та заклади комунальної власності, які надають соціальні

послуги та підпорядковані відповідним органам місцевого самоврядування, що мають повноваження створювати такі установи, заклади та управляти ними; та недержавного, до якого відносяться громадські, благодійні та релігійні організації, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги. Управління недержавним сектором здійснюється згідно з законодавством та статутами відповідних організацій.

Хоча у статті 7 Закону України "Про соціальні послуги" передбачено можливість залучення інших підприємств, установ, організацій, фізичних осіб, включаючи волонтерів, для надання соціальних послуг на договірних засадах, наразі законодавство не дозволяє фізичним особам - підприємцям надавати соціальні послуги. Це серйозно обмежує кількість суб'єктів на ринку надання соціальних послуг і зменшує конкуренцію в цій системі [3].

Перелік державних та комунальних соціальних установ та закладів включає в себе:

- Територіальні центри соціального обслуговування для пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян;
- Центри соціальних служб для молоді;
- Центри зайнятості;
- Центри професійної, медичної та соціальної реабілітації інвалідів;
- Притулки для неповнолітніх;
- Центри соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх;
- Будинки нічного перебування для бездомних громадян;
- Центри обліку бездомних громадян;
- Соціальні готелі;
- Центри соціальної адаптації;

Основними способами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Матеріальна допомога може бути надана у вигляді грошової або натуральної допомоги особам, які перебувають у складній життєвій ситуації, що включає в себе продукти харчування, засоби санітарії і особистої гігієни, засоби догляду за дітьми, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, паливо, а також технічні і допоміжні засоби реабілітації.

Можливості для здійснення соціального обслуговування включають:

- Надання послуг у місці проживання особи (вдома);
- Надання послуг у стаціонарних інтернатних установах та закладах;
- Надання послуг у реабілітаційних установах та закладах;
- Надання послуг в установах та закладах денного перебування;
- Надання послуг в установах та закладах тимчасового або постійного перебування;
- Надання послуг у територіальних центрах надання соціальних послуг;
- Надання послуг у інших закладах соціальної підтримки (догляду).

Відповідно до місця їх надання, соціальні послуги можна розділити на наступні категорії [3]:

- Стаціонарні: ці послуги надаються постійно, тимчасово (на певний термін, визначений договором про надання соціальних послуг), або в умовах цілодобового перебування (проживання) отримувачів у надавачів соціальних послуг. Отримувачі стаціонарних соціальних послуг забезпечуються житловими приміщеннями.

- Напівстаціонарні: ці послуги надаються отримувачам у приміщенні надавача соціальної послуги протягом визначеного часу доби, з умовами для нічного перебування (проживання) отримувачів у надавачів соціальних послуг, або із місцем для прийому або денного перебування осіб протягом визначеного часу доби.

- У громаді: ці послуги надаються отримувачам за місцем їх перебування, у тому числі на вулиці.

- За місцем проживання: ці послуги надаються в домашніх умовах отримувачів.

Система соціальних послуг розділяється за терміном надання на постійні, тимчасові та разові послуги. Постійні соціальні послуги надаються не менше одного разу на місяць протягом більше, ніж одного року, тимчасові соціальні послуги - не рідше одного разу на місяць протягом менше, ніж одного року, а разові соціальні послуги надаються одноразово.

Отримувачами соціальних послуг є особи або окремі соціальні групи, які знаходяться в складних життєвих обставинах та не можуть самотійно їх подолати. Такі послуги можуть надаватися безоплатно або за плату.

У залежності від конкретної ситуації, соціальні послуги надаються безоплатно деяким громадянам та соціальним групам. Серед них - люди похилого віку, хворі або інваліди, які не можуть самотійно доглядати за собою і не мають рідних, які могли б їм допомогти, особи, що переживають складні життєві обставини через безробіття, бездомність, стихійні лиха, катастрофи, міжетнічні конфлікти або які є біженцями. Також до отримувачів соціальних послуг на безоплатній основі відносяться діти і молодь, які перебувають у складних життєвих ситуаціях. Для того, щоб отримати такі послуги від державних або комунальних органів, особа, яка їх потребує, повинна подати письмову заяву до місцевого органу виконавчої влади або місцевого самоврядування. У разі отримання послуг від недержавних суб'єктів, особа, яка їх потребує, повинна звернутися безпосередньо до відповідного суб'єкта, що надає послуги.

У процесі надання соціальних послуг ЦОВВ, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування співпрацюють між собою та з іншими суб'єктами, які надають соціальні послуги. Крім держави, громадянського суспільства та людини, до суб'єктів системи надання соціальних послуг відносяться соціальні інститути, політичні партії, профспілки, благодійні організації, підприємці, ЗМІ, соціальні та інші працівники, а також зацікавлені сторони. Усі вони мають право на інформацію про надання соціальних послуг, участь у прийнятті рішень та контроль за їх виконанням і моніторинг якості соціальних послуг.

Держава виконує координуючу та організуючу роль у системі надання соціальних послуг та має значні владні повноваження порівняно з недержавними інститутами. Її соціальна функція вимагає використання широкого спектру механізмів державного управління соціальними послугами. Однак, не слід перебільшувати її роль, але залучення інститутів державного та недержавних суспільних секторів до моніторингу та оцінювання результатів надання соціальних послуг є важливим чинником для розвитку системи [4].

Моніторинг та оцінювання є підсистемою, що допомагає у визначенні та коригуванні цілей у системі надання соціальних послуг. Держава має також визначити умови функціонування ринку соціальних послуг та забезпечувати їх дотримання всіма суб'єктами, що надають соціальні послуги, та реагувати на виклики, що кидає сьогодення. Отже, вирішальна роль у процесі надання соціальних послуг належить державі, але це повинно здійснюватися спільно з іншими інститутами.

Висновки. Ураховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що система соціального обслуговування є складним та багатогранним процесом, який потребує ефективних механізмів та інструментів державного управління, послідовної державної політики стосовно соціального захисту громадян, які опинились у складних життєвих обставинах, а також чіткої та послідовної взаємодії між Центрами соціальних служб, органами місцевого самоврядування та громадським сектором. Це забезпечить доступність, ефективність та якість функціонування системи соціального обслуговування в Україні.

Після проведення дослідження щодо сутності та сучасного стану системи надання соціальних послуг, можна зробити наступні висновки: за термінологічним аналізом, система надання соціальних послуг є складною соціально-економічною системою, що включає державні та недержавні організації, які надають підтримку особам та соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах. Головною метою цієї системи є вирішення життєвих проблем, що виникають у вказаних осіб та груп. Проте, головними цілями функціонування системи повинна бути профілактика соціально-економічних явищ, що передбачає запобігання складним життєвим обставинам.

Зазначено, що для удосконалення функціонування системи надання соціальних послуг потрібно реалізувати децентралізацію та демонополізацію соціальних послуг, залучення недержавних організацій та приватного сектору, а також встановлення державних умов для функціонування ринку соціальних послуг та їх контролювання. До того ж, система повинна бути готовою оперативно та адекватно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, які ставить перед нею сучасність.

Список використаних джерел:

1. Сідельнік Л. Л., Міщенко В. С. Управління якістю соціальних послуг : теорія та практика: монографія. Київ : Укр. Фонд соц. інвестицій, 2007. 99 с.
 2. Піча В. М. Все про соціальну роботу : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та допов. Львів : Новий Світ. 2000, 2013. 616 с.
 3. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV (із змінами, внесен. згідно із 8 Законами в 2004-2012 рр.). Офіц. вісн. України. 2003. 1 серп. (№ 29). С. 52. Ст. 1435.
- Іляш О. І. Щодо перспективних напрямів підвищення якості соціальних послуг в Україні: аналітична доповідь. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/763>.

УДК 364.4

Кислейко М.М.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ця стаття присвячена аналізу проблем та перспектив соціального забезпечення громадян. Також розглядається проблема недостатньої ефективності системи соціального забезпечення та її недостатньої забезпеченості деяких соціальних потреб. Визначено можливі шляхи розв'язання цих проблем та звертає увагу на необхідність подальшого розвитку соціального забезпечення для забезпечення належного рівня життя громадян. Стаття може бути корисною для науковців, державних службовців та інших зацікавлених осіб, які займаються питаннями соціальної політики та соціального забезпечення. Це може бути пов'язано з недостатнім фінансуванням, складністю процедури отримання допомоги та недостатнім рівнем інформації про можливості соціального захисту.

Ключові слова: соціальне забезпечення, соціальний захист, фінансові ресурси, ефективність системи, доступність, технології, соціальна партнерська модель.

Постановка проблеми. Соціальне забезпечення є важливим аспектом державної політики, який має на меті забезпечити громадянам певний рівень життя та соціальний захист у разі виникнення проблемних ситуацій, таких як безробіття, інвалідність, пенсійний вік та інші. Однак, існують проблеми, які виникають у процесі реалізації соціального забезпечення та перешкоджають досягненню його мети. У даній статті ми розглянемо ці проблеми та перспективи соціального забезпечення громадян.

Проблема полягає у тому, що соціальне забезпечення громадян в деяких країнах, включаючи Україну, стикається з рядом складнощів та викликів, які перешкоджають досягненню його мети - забезпечення громадянам певного рівня життя та соціального захисту.

Однією з найбільших проблем є недостатність фінансових ресурсів для забезпечення всіх потреб населення, зокрема в пенсійній системі. Це призводить до зменшення розміру пенсій та збільшення пенсійного віку. Також існує проблема недостатньої ефективності системи соціального забезпечення та її недостатньої забезпеченості деяких соціальних потреб.

Незважаючи на різноманітність викликів, з якими стикається соціальне забезпечення, дуже важливо розуміти, що забезпечення соціального захисту є ключовим елементом забезпечення належного рівня життя громадян та розвитку суспільства в цілому. Тому вирішення цих проблем є важливим завданням для держав та суспільства.

У міжнародному рейтингу «Індекс якості життя» Україна потрапила до останньої десятки країн, посівши 65 місце з 77 країн та отримавши значення Індексу 103,32. На одну позицію вище у рейтингу розмістилося Марокко, нижче – Індонезія. Найвищі оцінки індексу отримали Данія – 196,47, Швейцарія – 196,08 та Фінляндія – 195,06. У розрахунках Індексу враховувалися такі показники, як: купівельна спроможність країн, безпека, охорона здоров'я, вартість життя, доступність нерухомості, транспорт, забрудненість та екологія [1]. Соціальне забезпечення як інструмент реалізації функцій держави щодо соціальної відповідальності спрямоване на покращення

соціального добробуту громадян, забезпечення соціальної справедливості та підвищення соціальної безпеки. Однак об'єктивні та суб'єктивні оцінки показників соціально- економічного розвитку країни наразі свідчать про існування низки проблем, що створюють перешкоди на шляху досягнення зазначених цілей та потребують негайного вирішення на нових засадах.

Слід зазначити, що суб'єктивні відчуття українських громадян свідчать не лише про низьку якість їх життя, а й високу потребу в державному захисті від зниження рівня добробуту. Зокрема, Інтегральний індекс самопочуття населення України має позитивну динаміку до зростання, проте його рівень за оцінками експертів ледь сягає середнього рівня (37 балів) і становить 39,3 бала (в цілому цей Індекс може перебувати в межах від 20 до 60. При цьому 77,7 % опитаних громадян найбільше бояться зростання цін, а 60,6 % – безробіття [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У своїх дослідженнях українські вчені-економісти, зокрема Н.Н. Абакумова, Н.П. Борецька, В.М. Геєць, Е.М. Лібанова, М.П. Лукашевич, Г.В. Назарова, Т.В. Семигіна, С.В. Сіденко, В.А. Скуратівський, П.І. Шевчук та інші, вивчали теоретичні та практичні питання організації та підвищення ефективності функціонування системи соціального забезпечення. Дослідження вітчизняних учених, таких як О.І. Амоші, О.А. Грішнова, М.Є. Дейч, І.В. Жиглей, О.Ф. Новікова, Е.М. Лібанова, А.М. Колота, О.В. Панькова, І.Г. Савченко та інших, були присвячені проблематиці соціальної відповідальності держави та її ролі у забезпеченні соціального добробуту в країні. Однак, в сучасних умовах економічного розвитку країни, існує гостра необхідність в актуалізації питань соціального забезпечення населення та соціальної відповідальності держави за ефективну його організацію та реалізацію, оскільки зростає ймовірність виникнення соціальних проблем та ризиків.

Метою цієї статті є аналіз проблем та перспектив соціального забезпечення громадян, зокрема в контексті недостатніх фінансових ресурсів, недостатньої ефективності системи та недоступності для окремих груп населення. Для досягнення цієї мети статті будуть розглянуті можливі причини цих проблем, а також запропоновані шляхи їх розв'язання.

Викладення основного матеріалу. Однією з найбільших проблем соціального забезпечення є недостатність фінансових ресурсів для забезпечення всіх потреб населення. Це стосується, зокрема, пенсійної системи, яка є однією з найважливіших складових соціального забезпечення. У багатьох країнах, в тому числі і в Україні, пенсійні фонди зазнають фінансових труднощів, що призводить до зменшення розміру пенсій та збільшення пенсійного віку.

Ще однією проблемою є недостатня ефективність системи соціального забезпечення. Часто система може бути недостатньо прозорою та непрозорою, що може викликати недовіру до неї з боку громадян. Також можуть виникати проблеми з недостатньою забезпеченістю деяких соціальних потреб, зокрема, у сфері охорони здоров'я та житла.

Суттєву загрозу становить поширення відчуття соціальної несправедливості та недовіри суспільства до більшості державних інституцій. Відновлення економічного зростання та забезпечення рівного доступу всіх до участі в економічному, соціальному та політичному житті країни, а також до основних соціальних послуг (особливо у сфері освіти та охорони здоров'я) є нагальними завданнями для забезпечення сталого розвитку України [2].

У контексті глобальних перетворень визначення та застосування соціальної відповідальності на національному рівні мають спрямовуватися на досягнення високого рівня людського розвитку із застосуванням державних важелів управління соціальними процесами для досягнення цілей людського, соціального та сталого розвитку. Зростає також необхідність у врахуванні впливу швидкого розвитку технологій та цифрових інструментів на соціальне забезпечення. З одного боку, цифрові технології можуть забезпечити більш ефективний та швидкий доступ до соціальних послуг та допомоги. З іншого боку, впровадження цифрових технологій може вимагати додаткових витрат та зусиль від держави та громадян для їх впровадження та використання.

Окрім того, важливим фактором у забезпеченні соціального захисту є соціальна партнерська модель, що базується на партнерстві держави, роботодавців та профспілок. Ця модель може забезпечити не лише фінансування соціальної політики, але й допомогти вирішувати соціальні проблеми, пов'язані зі здоров'ям, освітою та зайнятістю населення.

Усі ці проблеми та виклики вимагають комплексного підходу до вирішення проблем соціального забезпечення. Необхідно шукати оптимальний баланс між фінансовою стійкістю та соціальною справедливістю, а також враховувати вплив нових технологій на соціальне забезпечення та сприяти розвитку соціальної партнерської моделі.

Соціальна відповідальність держави має базуватися на визначенні та конкретизації обов'язків держави та її інститутів щодо ухвалення та виконання законів, нормативних та правових документів, які спрямовані на забезпечення збереження, ефективне використання людських та природних ресурсів, додержання та реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій і державних соціальних стандартів, створення умов і можливостей формування та накопичення людського та соціального капіталу тощо [3].

Водночас слід зауважити, що рівень реалізації соціальної відповідальності держави залежить від моделі соціальної держави, прийнятої в країні. Різним соціальним державам притаманний різний обсяг соціальних функцій та різна соціальна політика. Відповідно до класифікації, розробленої КостоюЕспін-Андерсоном, визначають ліберальну, корпоративну та соціал-демократичну соціальну державу [1].

Ліберальна соціальна держава здійснює політику надання рівних соціальних можливостей індивідам та керується залишковим принципом фінансування бідних, соціального захисту незахищених верств населення, стимулюючи для них активний пошук роботи та засобів існування. Соціальний захист громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування і при мінімальному втручанні держави, що є регулятором певних гарантій. Розміри страхових виплат, як правило, невеликі. Матеріальна допомога має адресну спрямованість і надається лише на підставі перевірки її необхідності. До ліберальних соціальних держав належать Австралія, Великобританія, Канада, США, Швейцарія, Японія.

Корпоративна (консервативна) соціальна держава виходить з необхідності забезпечувати рівновагу патерналістських заходів державних органів з

адресними програмами соціальної підтримки різних професійних і майнових груп та прошарків населення. Бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно рівні страховим внескам працівників і працедавців. До корпоративних соціальних держав належать Австрія, Бельгія, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди, Фінляндія, Франція. На нашу думку, такий тип соціальної держави найприйнятніший для України.

Соціал-демократична соціальна держава проголошує рівні соціальні права громадян і забезпечує їм однакові соціальні умови та пільги. Пріоритетними завданнями державної соціальної політики вважаються вирівнювання рівня доходів населення і загальна зайнятість. До соціал-демократичних держав зараховують Данію, Норвегію, Швецію. Основою фінансування соціальної сфери слугує розвинений державний сектор економіки, зміцненню якого не в останню чергу сприяє дуже високий рівень оподаткування [4].

Одним з можливих рішень для вирішення проблем соціального забезпечення може бути використання інноваційних фінансових механізмів та моделей. Наприклад, застосування системи соціального інвестування, яка базується на інвестуванні коштів в соціальні проекти та ініціативи, що мають соціальний ефект. Така модель може забезпечити додаткові фінансові ресурси для соціального захисту та допомогти вирішувати соціальні проблеми.

Також важливим аспектом є підвищення рівня соціальної свідомості та інформованості населення про можливості соціального забезпечення. Для цього можуть бути запроваджені інформаційні кампанії, які мають на меті популяризацію соціальних послуг та допомоги, а також поширення інформації про доступні соціальні програми та проекти.

Отже, соціальне забезпечення громадян має важливе значення для забезпечення належного рівня життя населення та розвитку суспільства в цілому. Проблеми соціального забезпечення можуть бути вирішені шляхом комплексного підходу, включаючи запровадження інноваційних фінансових механізмів та моделей, розвиток соціальної партнерської моделі, підвищення рівня соціальної свідомості та інформованості населення про можливості соціального захисту та інші заходи. Тільки таким чином можна забезпечити належний рівень соціального захисту та розвиток суспільства.

Соціальна відповідальність держави, її інститутів та державних службовців реалізується у їх щоденній діяльності в різних напрямках державного управління. Водночас найбільш концентровано соціальна відповідальність виявляється при здійсненні органами державної влади заходів соціальної політики. Саме соціальна політика як цілеспрямована діяльність по створенню гідних умов життя і людського розвитку в процесі розбудови соціальної держави стає основною державною функцією та є інструментом реалізації соціальної відповідальності держави [5, с. 16-22].

Важливим напрямом соціальної політики держави є соціальний захист, який має подвійну спрямованість: з одного боку, ця система покликана превентивно попередити виникнення ситуацій, що можуть погіршити рівень життя людини, а з іншого – матеріально підтримати громадян, які опинилися у скрутному становищі. Дослідження зарубіжних і вітчизняних науковців доводять, що категорія соціального захисту отримала своє поширення із прийняттям у 1935 р. у США Закону «Про соціальний захист» («Social Security Act») [6]. У перекладі термін «security» має декілька значень, основні з яких: безпека, охорона, захист, забезпечення, гарантування. У перекладі з англійської мови слово «social» означає «суспільний», «соціальний» [7].

У країнах з ринковою економікою державне соціальне забезпечення є основною складовою системи соціального захисту населення. Це передбачає матеріальне забезпечення громадян у ситуації настання соціальних ризиків, таких як хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво та професійні захворювання, вагітність і пологи. Ці ризики є масовими, типовими, передбачуваними та виникають у житті кожної людини.

Організаційно-правові форми соціального забезпечення - це соціальне страхування та асигнування за рахунок бюджетів різних рівнів. Існування цих форм обумовлює диференціацію ступенів реалізації соціальної відповідальності держави: базового та розширеного рівнів.

У 1998 році в Україні було прийнято Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які передбачали

запровадження таких видів страхування, як пенсійний, медичний, на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності. Закони прямої дії були прийняті за кожним із видів страхування, на засадах солідарності, паритетності та трипартизму створені відповідні фонди, в керівних органах яких (окрім Пенсійного фонду) забезпечувалося рівне представництво держави, роботодавців та профспілок.

Питання пенсійного забезпечення наразі стоїть особливо гостро. Мінімальний розмір пенсії за віком встановлений на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, і становив 1497 грн станом на 1 січня 2019 року. За даними Пенсійного фонду, лише 18,7% пенсіонерів отримували пенсійні виплати із солідарної системи, розмір яких не перевищував мінімального гарантованого законом рівня. Однак, фактичний розмір прожиткового мінімуму (який щомісяця розраховується Міністерством соціальної політики України) практично вдвічі перевищує законодавчо встановлений рівень. На початок 2019 р. середній розмір призначеної пенсії (з цільовою грошовою допомогою та врахуванням індексації) становив лише 2645,66 грн, що було менше за фактичний розмір прожиткового мінімуму, а 76,3 % пенсіонерів отримували пенсії у розмірі до 3000 грн. [7].

Згідно з нормами Конвенції МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», в солідарній пенсійній системі коефіцієнт заміщення має бути не менш як 40 % від рівня заробітної плати (доходу) людини у працездатний період. У 2016 р. середній коефіцієнт заміщення для 28 країн-членів ЄС становив 0,58, найвищим він був у Люксембурзі (0,88), а найнижчим – у Латвії (0,42). Водночас, за даними Міністерства соціальної політики України, в 2017 р. співвідношення середньої пенсії до середньої зарплати становило 28,01 % [6].

За розрахунками Міністерства соціальної політики України, в 2028 р. вимоги щодо наявності 35 років страхового стажу, необхідного для отримання трудової пенсії, зможуть виконати лише 55 % 60-річних громадян. Тому сьогодні надзвичайно важливим є:

- стимулювання підприємницької активності громадян;
- здійснення заходів з детінізації заробітної плати та амністії капіталу;
- посилення страхових принципів у соціальному забезпеченні;

–активізація роботи зі створення і впровадження нових програм у системі соціального захисту населення. Важливою організаційно-правою формою соціального забезпечення в Україні є його асигнування з бюджетів різних рівнів. Коло осіб, на яких поширюється змішаний спосіб фінансування соціального забезпечення, досить широке – це громадяни, яким з огляду на особливості виконуваної ними роботи, держава запровадила додаткові заходи їхнього соціального забезпечення, але вже за рахунок бюджетних коштів [8, с. 450-454]. Соціальне забезпечення за рахунок асигнувань з бюджетів має за мету надання додаткового соціального захисту понад те, що надається, за рахунок соціального страхування. Воно також покликане забезпечити тих осіб, які не мають права на соціальне забезпечення, за рахунок коштів соціального страхування, оскільки через свою діяльність не підлягають загальнообов'язковому соціальному страхуванню або ж не працювали і не мають відповідного страхового стажу для призначення соціального забезпечення за рахунок коштів соціального страхування [9, 10]. Таке соціальне забезпечення є інструментом реалізації розширеного рівня соціальної відповідальності держави. Однак наразі ця складова системи соціального забезпечення теж потребує удосконалення і у напрямі визначення розміру допомоги, і у напрямі дотримання принципу адресності на практиці. Так натуральну та грошову допомогу у 2018 р. отримало 537,8 тис. осіб, середній розмір грошової допомоги становив 2997,1 тис. грн (1597,9 грн у 2017 р.) [11]. Варто зазначити, подолання бідності в країні, забезпечення суспільного добробуту неможливе лише на основі функціонування системи соціального забезпечення, необхідна активна співпраця з громадськими організаціями та представниками бізнесу на основі принципів соціального партнерства і солідарності.

Висновки. Для покращення соціального захисту громадян необхідно не

тільки знайти оптимальний баланс між фінансовою стійкістю системи та соціальною справедливістю, але й активно впроваджувати нові технології, які дозволять забезпечити більш ефективний та швидкий доступ до соціальних послуг та допомоги. Крім того, важливо забезпечити участь громадськості у процесах прийняття рішень, пов'язаних з соціальним забезпеченням. Громадськість повинна мати можливість висловлювати свої інтереси та думки щодо рішень, які стосуються соціального захисту.

Отже, соціальне забезпечення громадян є важливим елементом розвитку суспільства. Щоб забезпечити належний рівень соціального захисту та розвиток суспільства, необхідно розвивати соціально-партнерську модель, враховувати вплив нових технологій на соціальне забезпечення та запроваджувати інноваційні фінансові механізми та моделі. Також важливо забезпечити підвищення рівня соціальної свідомості та інформованості населення про можливості соціального захисту. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку нових соціальних програм та проектів, а також на вивчення впливу глобальних тенденцій на соціальне забезпечення та зміну структури праці.

Список використаних джерел:

1. Новак І. Яким має бути суспільний договір XXI сторіччя. *ZN.UA*. 2019. Вип. 17. URL : https://dt.ua/macrolevel/znikayucha-solidarnist-310938_.html
2. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності : кол. моногр. за ред. *Е.М. Лібанової*. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. 2017. 368 с.
3. Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45).
4. Богацька Н. Вплив ринку праці на конкурентоспроможність соціального підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022, № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-1>
5. Підлипна Р.П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. № 1 (1). С. 16–22.

6. Соціальні індикатори рівня життя населення України : статистичний збірник. *Державна служба статистики України*. Київ, 2018. 176 с.
7. Україна в цифрах 2018 : статистичний збірник. *Державна служба статистики України*. Київ. 2019. 44 с.
8. Богацька Н. М., Бондаренко О. А. Соціально–економічний аналіз безробіття та зайнятості на ринку праці в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 11(75). С. 450–454.
9. Цілі сталого розвитку: Україна : Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Київ, 2017. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/2017_SDGs_NationalReport.pdf.
10. Compilation Of The Social Security Laws. SOCIAL SECURITY ACT. URL: https://www.ssa.gov/OP_Home/ssact/ssact-toc.htm.
11. Quality of Life Index for Country 2019 Mid-Year. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp.

УДК 347.122:364.4

Колісніченко А.М.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

НАПРЯМКИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах воєнного стану роль волонтерської діяльності в Україні набуває особливого статусу. В статті розглянуто особливості становлення та розвитку волонтерської діяльності під впливом різних факторів. Особлива увага приділена розширенню напрямів волонтерської діяльності в результаті спочатку антитерористичної операції, а згодом і повномасштабної війни.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, волонтер, волонтерські організації.

Становлення волонтерської діяльності в Україні як окремого напрямку в соціальній сфері розпочалось ще задовго до війни. Вперше свого офіційного визнання волонтерство отримало після затвердження Постанови Кабінету

Міністрів України «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» № 1895 від 10 грудня 2003 року. Напрями волонтерської діяльності обмежувались лише наданням соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах та наданням соціальних послуг дітям та молоді, що перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї[1].

Згодом Верховна Рада ухвалила закон «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. Однак події 2014 року, а згодом і початок повномасштабної війни суттєво змінили і розширили напрями волонтерської діяльності, що стала не просто допомогою в соціальній сфері, а повноцінною складовою складного шляху до перемоги.

Питання актуальності та законодавчого визнання волонтерської діяльності, її поняття, ознак та розвитку розглянуто в наукових працях таких вітчизняних вчених: Ю. Кривенко, О. Міхєєва, С. Попова, І. Чайка, В. Шамрай, Ю. Щотова, та інших. Напрацьовані ними теоретичні основи, наукові результати, та практичні рекомендації є базою для подальших досліджень. Однак деякі теоретичні та практичні питання розвитку волонтерської діяльності в сучасних умовах залишаються недостатньо дослідженими та вимагають наукових досліджень у майбутньому.

Мета статті – дослідження основних напрямків волонтерської діяльності в Україні, що розвивались під впливом воєнного стану.

Волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги, до якої відносять роботи та послуги, що безоплатно виконуються та надаються волонтерами[2].

Відповідно до закону України «Про волонтерську діяльність» до офіційно визнаних основних напрямів волонтерської діяльності в Україні, що були визнані ще у 2011 році належали лише 8 напрямів, і всі вони стосувались виключно соціальної сфери:

1. надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;
2. здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
3. надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;
4. надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
5. проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;
6. сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;
7. надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
8. надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [2].

Згодом під впливом національних та міжнародних подій значущість волонтерської діяльності в Україні поступово підвищувалась, що відповідно впливало і на розширення напрямків діяльності. Так, наприклад, перші зміни в Законі України відбулись у зв'язку з участю України у чемпіонаті Європи з футболу у 2012 році.

Однак вторгнення російської федерації на територію України у 2014 році, спричинило суттєвий розвиток волонтерської діяльності та масове долучення до волонтерства населення України, яке раніше навіть не розглядало такої

можливості та необхідності. Саме таких рух призвів до того, що поняття допомоги під час антитерористичної операції та воєнного стану набули офіційного статусу, а «Про волонтерську діяльність» доповнився удосконаленими та новими напрямками волонтерської діяльності:

- надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

- надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції [2].

Згодом перехід воєнного конфлікту в заморожену стадію на території двох областей України, частково визначив територіальні межі волонтерської діяльності, пов'язаної з антитерористичною операцією. Вона стосувалась здебільшого відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях.

Початок повномасштабної війни спричинив нову хвилю розвитку волонтерської діяльності в Україні, і якщо раніше допомога здебільшого надавалась військовослужбовцям щодо їх технічного, матеріального та іншого забезпечення, то значна кількість жертв не тільки серед військових, але й серед мирного населення зумовило новий напрямок волонтерської діяльності. Цей напрямок стосується надання медичної допомоги, реабілітаційної допомоги у період дії воєнного стану в Україні та у встановлений законом строк після його припинення чи скасування [2].

Коли стало зрозуміло, повномасштабна війна в Україні вийшла за межі просто протистояння двох армій допомога волонтерів стала чи не основною підтримкою не лише військовим, постраждалим серед цивільного населення внутрішньо переміщеним особам, а й тваринам. У 2022 році новими напрямками волонтерської діяльності стали:

- надання волонтерської допомоги для подолання наслідків бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації;
- надання волонтерської допомоги для подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України;
- надання волонтерської допомоги особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, збройною агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України;
- сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи;
- сприяння центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, об'єднанням громадян, а також фізичним особам, які здійснюють соціальний патронаж, у проведенні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;
- надання волонтерської допомоги особам, які постраждали внаслідок інфекційних (небезпечно інфекційних, особливо небезпечних інфекційних) хвороб та епідемій;
- надання волонтерської допомоги, пов'язаної із захистом та рятуванням тварин[2].

Крім того на вимогу сучасності на законодавчому рівні закріплено, що волонтерська допомога може здійснюватися в онлайн-режимі за допомогою мережі Інтернет та інших телекомунікаційних мереж, що значно розширює коло осіб долучених до волонтерської діяльності.

За даними сайту Центру демократії та верховенства права за перші місяці повномасштабної війни в Україні було зареєстровано 4365 благодійних та громадських організацій і кількість їх постійно зростає, що свідчить про небайдужість населення та розвиток волонтерства в Україні [3].

Отже, під час дослідження було розглянуто особливості становлення та розвитку волонтерської діяльності в Україні під впливом спочатку антитерористичної операцій, а згодом і повномасштабної війни.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг: Постанова Кабінету міністрів України № 1895 від 10 грудня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-п#Text>
2. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
3. Центр демократії та верховенства права URL: <https://cedem.org.ua/news/4365-gromadskyh-ta-blagodijnyh>

УДК 364.3(045)

Кривешко А.О.

здобувачосвітньогоступення «бакалавр»

Вінницькийторговельно-економічнийінститут ДТЕУ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Сьогодні можна спостерігати за підвищеним інтересом до багатьох соціальних проблем, однією із таких проблем є робота з людьми похилого віку. Все це зумовлене тим, що у нашому суспільстві збільшується частка людей похилого віку. Одним з головних завдань нашого суспільства є створення умов для гідного життя літнім людям, які становлять нині п'яту частину населення України. Саме тому соціальна робота з людьми похилого віку посідає значне місце в системі соціального обслуговування населення України.

Ключові слова: *люди похилого віку, послуги, соціальне забезпечення, соціальна держава.*

В Україні соціальна робота з людьми похилого віку знаходяться в центрі уваги багатьох соціальних інститутів, дослідницьких програм, які спрямовані на забезпечення рівня життя людей похилого віку. Соціальна робота повинна

створювати умови для того, щоб ця категорія населення змогла задовольнити свої потреби на фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях. Надаючи допомогу літнім людям, соціальний працівник повинен інтегрувати досягнення всіх наявних теорій і досліджувати проблеми літніх людей комплексно. Отже, соціальна робота з людьми похилого віку набуває актуальності і з наукових, і з практичних позицій, а особливого значення набуває визначення напрямів соціальної роботи з людьми похилого віку на рівні громади.

Постановка проблеми. Соціальне обслуговування громадян старшого покоління є системою, що поєднує різні форми, види та типи установ і послуг, єдина мета яких задоволення потреб літніх людей. Протягом останніх десятиріч притаманним для України є значне зростання чисельності осіб похилого віку. За даними інституту демографії України, нині частка осіб у віці від 60 років у загальній кількості населення становить 21,4%, тобто на сьогоднішній день кожна п'ята особа в державі є літньою людиною. Основними проблемами громадян літнього віку найчастіше стають незадовільний стан здоров'я, низький рівень якості медичних послуг, що надаються, важке матеріальне положення, байдуже відношення близьких і самотність. У зв'язку із зайнятістю дітей, розривом сімейно-споріднених відносин, літні люди часто залишаються наодинці зі своїми невирішеними проблемами і вимушені звертатися за допомогою в соціальні служби.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню соціального захисту осіб похилого віку в цілому приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Н.Б. Болотіна, В.М. Васильчиков, Ж.А. Горбачова, О.М. Макаренко, О.Є. Мачульська, І.М. Сирота, О.Г. Чутчева, В.Ш. Шайхатдінов, І.О. Шашкова-Журавель та інші.

Виклад основного матеріалу. Тема соціального забезпечення людей похилого віку є актуальною, оскільки демографічна ситуація в багатьох країнах світу змінюється. За даними ООН, кількість людей похилого віку у світі зростає швидше, ніж будь-яка інша вікова група. Наприклад, в Європейському союзі більше 20% населення становлять люди похилого віку, і ця кількість продовжує зростати.

Це ставить перед суспільством і урядами серйозні виклики щодо забезпечення належних умов життя та діяльності для людей похилого віку. Серед цих викликів є забезпечення стабільних та достатніх пенсій, доступу до медичної допомоги та соціальних послуг, підтримки домашнього догляду та боротьби зі стереотипами щодо старіння. При цьому, соціальне забезпечення людей похилого віку є не тільки моральною і етичною вимогою, але і економічно обґрунтованою стратегією. Забезпечення гідних умов життя та діяльності для людей похилого віку сприяє створенню стабільного та продуктивного суспільства, зменшенню економічного тиску на молодші покоління та підвищенню загальної якості життя.

Отже, соціальне забезпечення людей похилого віку є важливою та актуальною темою для дискусій та прийняття відповідних рішень на рівні країни та світової спільноти.

В Україні за соціальний захист людей похилого віку відповідає Міністерство праці та соціальної політики, яке здійснює соціальний захист людей похилого віку, інвалідів, ветеранів війни і праці та ін.[3].

Соціальне забезпечення людей похилого віку – це сукупність спеціальних послуг, які надаються людям похилого віку в домашніх умовах чи спеціалізованих державних закладах, що включають соціально-побутову допомогу і морально-психологічну підтримку[1].

Положення Конституції України та законодавчих актів спрямовані на захист прав людини і громадянина. Закріплені конкретні орієнтири державної політики у сфері соціального захисту, що пов'язуються із досягненням гідного життєвого рівня громадян в державі. Національна система соціального захисту спрямована на вирішення соціальних проблем. Однак для ефективного функціонування цієї системи повинні бути економічні умови, адже як реальне втілення задекларованих положень, так і їх подальша оптимізація залежить від фінансування, що можливе тільки при достатньому рівні економічного розвитку. Проте поки ця економічна задача не вирішена, актуальним стає пошук нових моделей соціального захисту – ефективних і водночас таких, що не потребують значних матеріальних витрат.

Соціальні послуги є цільовою допомогою, призначенням якої є подолання чи пом'якшення дії несприятливих життєвих обставин та відновлення повноцінного життя людини, зокрема, осіб похилого віку. Люди похилого віку мають право отримувати такі види послуг як:

- соціально-побутові послуги – забезпечення продуктами харчування, м'яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового патронажу, соціально-побутової адаптації, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів тощо;

- психологічні послуги – надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин з оточуючим соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад;

- соціально-педагогічні послуги – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб;

- соціально-медичні послуги – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія;

- соціально-економічні послуги – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій;

- юридичні послуги – надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і

реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо);

- послуги з працевлаштування – пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи;

- послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги), розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем.

Вище перераховані послуги люди похилого віку можуть отримувати в установах соціального захисту населення. До такої мережі установ соціального захисту вразливих категорій населення відносяться:

- територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян;

- будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю;

- геріатричні пансіонати;

- пансіонати для ветеранів війни і праці;

- будинки нічного перебування;

- тимчасові притулки для дорослих;

- психоневрологічні інтернати.

Аналізуючи види соціальних послуг, можна зробити висновок, що у стаціонарних закладах соціального обслуговування людям похилого віку на достатньому рівні надаються соціально-побутові, соціально-медичні, соціально-економічні та інші види послуг. У той же час, надання психологічних, юридичних та інформаційних послуг не є на достатньому рівні, це обумовлено тим, що у стаціонарних установах немає юридичних, психологічних, консультаційних центрів підтримки людей похилого віку. І слід окремо розглянути по відношенню до людей похилого віку послуги з працевлаштування, тому що це питання є дискусійним і на даний момент немає законів, що допомогли б людям пенсійного віку знайти роботу, яку вони можуть виконувати відповідно до стану свого здоров'я.

У системі соціального захисту населення розвинена мережа територіальних центрів соціального обслуговування, який є спеціальною державною, або комунальною установою, що надає соціальні послуги пенсіонерам, інвалідам, самотнім непрацездатним та іншим соціально незахищеним громадянам вдома, в умовах стаціонарного, тимчасового та денного перебування, які спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності та соціальної активності. Також, територіальні центри впроваджують інноваційні моделі надання соціальних послуг на рівні громади[2].

Головних напрямками діяльності територіальних центрів є: організація соціального обслуговування громадян, надання їм соціально-побутових, юридичних, психологічних, соціально-медичних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, послуг з працевлаштування, послуг з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями, інформаційних, інших соціальних послуг, виявлення та облік самотніх непрацездатних малозабезпечених громадян, які мають право на соціальне обслуговування.

Велика кількість осіб, що мають право на пільги, а також відносно великі їх розміри призводять до неспроможності державних фондів фінансувати їх у повному обсязі. Також серед проблем у системі пільг слід назвати відсутність єдиного законодавства, що регулювало б сферу надання та отримання пільг – ця сфера регулюється багатьма законодавчими актами. Найгострішими проблемами соціального страхування є низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою і низька адресність принадавання соціальної підтримки тощо. (Рис. 1)

Рисунок 1 - Основні проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні

У сучасному світі соціальне забезпечення людей похилого віку є важливим питанням. Різні країни мають різні програми і підходи до цієї проблеми, але загальний підхід полягає в забезпеченні стабільної та достатньої пенсії для людей похилого віку.

Один з підходів - це соціальне страхування, коли люди вносять внески в систему протягом своєї кар'єри, а потім отримують пенсію на основі заробітної плати. Інший підхід - це фінансування з державного бюджету, коли держава відповідає за пенсії для своїх громадян. Новітні підходи до соціального забезпечення людей похилого віку також включають програми з підвищення якості життя, такі як підтримка здоров'я та соціальні послуги. Ці програми можуть включати медичні дослідження та програми профілактики, підтримку домашнього догляду та послуги соціальної підтримки.

Усі ці підходи мають свої переваги та недоліки, і кожна країна повинна знайти свій власний шлях до забезпечення стабільної та достатньої пенсії для людей похилого віку.

Однією з найбільших проблеми системи соціального забезпечення є неефективність вітчизняної системи соціальних пільг. Так, в Україні згідночинного законодавства пільги надаються за категоріальним принципом, тобто громадяни отримують їх в результаті приналежності до тієї чи

іншої пільгової категорії громадян. При цьому не враховуються доходи і матеріальний добробут пільговика та його родини, оскільки пільги цим категоріям надаються без попередньої перевірки рівня їх доходів чи засобів існування, а розмір пільг встановлюється залежно від категорії отримувача[4].

Важливою умовою підвищення ефективності системи соціального захисту в Україні є перехід від централізації до децентралізації. Такий підхід означає, що держава як суб'єкт соціального захисту з метою забезпечення оптимального узгодження загальнодержавних цілей та інтересів з особливостями розвитку окремих регіонів має розробляти лише загальнонаціональну філософію, основні принципи такої політики, стратегічні напрями діяльності регіонів щодо регулювання соціальних процесів, здійснювати координаційну діяльність у цій сфері. На територіальному рівні основним суб'єктом здійснення соціального захисту повинен стати регіон, який реалізує цю стратегію.

Висновки. Соціальне забезпечення людей похилого віку є важливим аспектом соціальної політики в більшості країн світу. Його мета полягає в забезпеченні достатнього життєвого рівня та захисту прав людей. Соціальне забезпечення включає пенсійну систему, медичне страхування, допомогу в утриманні будинку та інші форми допомоги. У більшості країн, включаючи Україну, соціальне забезпечення фінансується за рахунок внесків платників податків, а також з бюджету держави. Одним з основних викликів, пов'язаних з соціальним забезпеченням людей похилого віку, є збільшення тривалості життя та зменшення кількості народжень, що призводить до збільшення витрат на пенсійну систему та інші форми соціального забезпечення.

Висновок полягає в тому, що соціальне забезпечення людей похилого віку є необхідним елементом соціальної політики, який допомагає забезпечити достатній життєвий рівень та захист прав пенсіонерів. Однак, через збільшення тривалості життя та зменшення кількості народжень, необхідно шукати нові способи фінансування та оптимізації системи соціального забезпечення, щоб забезпечити її стійкість та ефективність у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Горішна Н. Особливості функціонування в Україні сучасної системи соціального обслуговування людей похилого віку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. С. 2019. 44–46.
2. Стефанова О.А. Реалізація державної соціальної політики підтримки осіб похилого віку серед ветеранів і дітей війни. *Теорія та практика державного управління*. 2019. №3 (30).
3. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 23.02.1995 р. № 2121-ХІІ *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 16. Ст. 97.
4. Про пенсійне забезпечення : Закон України Закони України, Том 2. К.:АТ "Книга", 1996. С. 254 - 285.

УДК 364.694(045)

Кушнір О. А.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ГРОМАДІ

У статті описані основні особливості соціального захисту людей з обмеженими можливостями та їх працевлаштування. Описано комфортні та безпечні умови для праці осіб з інвалідністю. Розглянуто соціальні послуги для осіб з інвалідністю, а також види паліативної допомоги, що потрібно для соціального обслуговування даної категорії громадян.

Ключові слова: соціальний захист, люди з обмеженими можливостями, діти з обмеженими можливостями, роботодавець, соціальна допомога.

Постановка проблеми. Розгляд актуальної проблеми суспільства, змога дослідити соціальний захист та обслуговування осіб з інвалідністю для змістовнішого розуміння забезпечити таких громадян нашої держави належним

рівнем соціальних послуг. Адже більшість з них загальнодержавного значення і закріплені законодавчо, що дозволяє суспільству досягти соціального миру у громаді або, як ми часто називаємо, економічної стабільності.

Формування цілей. Вивчення особливостей соціального захисту осіб з обмеженими можливостями та їх обслуговування в Україні, виявлення причин актуальних проблем реалізації соціального захисту та шляхів їх вирішення.

Посилання на сучасні дослідження і публікації. Основні особливості соціального захисту та обслуговування осіб з інвалідністю висвітлювалися у документі підготовленому Міністерством соціальної політики України у співпраці з ініціативою щодо розвитку послуг в громаді для дітей та сімей проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що виконується AlineaInternational за підтримки Уряду Канади від 29.12.2020, у працях Н.Ломоносової та К.Бабич, М.Авраменка, Н.Борецьку, С.Богданова, І.Смирнової, Т.Медведевої та О.Серьогіної, також у роботах фахівців всеукраїнського центру професійної реабілітації осіб з обмеженими можливостями.

Виклад основного матеріалу дослідження. У законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з обмеженими можливостями в Україні», однією з важливих ознак ефективної соціальної політики держави є наявність і дієвість системи соціальних стандартів і гарантій щодо забезпечення потреб людини благами і послугами, також для формування фінансових ресурсів, що спрямовуються на їх реалізацію. Вони дають змогу реалізувати стратегічну мету сучасної цивілізованої держави — забезпечити високі стандарти життя її громадянам, а особливо, якщо це стосується людей з особливими потребами [1].

Для України проблема соціального захисту людей з обмеженими можливостями є особливо значущою у зв'язку зі стійкою тенденцією до зростання частки осіб з обмеженими можливостями у загальній структурі населення. Якщо на початку 90-х рр. минулого століття загальна чисельність осіб з обмеженими можливостями в Україні становила близько 3% усього населення, або 1,5 млн осіб, то на момент завершення 2022 року за даними

Державної служби статистики та Міністерства у справах ветеранів, в Україні мають інвалідність 2,7 мільйона цивільних осіб та майже 500 тисяч учасників бойових дій. І через війну, на превеликий жаль, ці числа будуть лише зростати. Такі люди потребують не тільки державної підтримки, соціального захисту, але й працевлаштування та комфортних умов праці. А ми як суспільство повинні подбати про достойну адаптацію людей з обмеженими можливостями як в соціумі, так і особливо — на ринку праці [2].

При створенні робочого місця для особи з обмеженими можливостями необхідно враховувати особливі потреби людини, а також рекомендації Медико-соціальної експертної комісії.

Однак наразі чинним законодавством України не передбачена спеціальна атестація робочого місця такого працівника. Атестація таких робочих місць проводиться на загальних підставах, згідно з постановою КМУ "Про організацію робочих місць для працевлаштування осіб з обмеженими можливостями".

Ми бачимо, що сьогодні, на жаль, де адаптовані працівники зустрічаються частіше, ніж успішно адаптовані. Тому роботодавці, наймаючи на роботу людину з обмеженими можливостями, мають враховувати основні фактори для комфортної роботи в колективі:

- біологічна адаптація працівника (відповідність санітарно-гігієнічних умов стану здоров'я);
- соціальна адаптація (атмосфера в колективі, рівень культури поведінки, мовлення);
- професійна адаптація (процес ознайомлення з професійними обов'язками);
- психологічна адаптація (становище в колективі та рівень задоволеності особистим статусом).

Коли роботодавець створює достойні умови праці для людини з обмеженими можливостями, її концентрація опиняється не на власній ваді, а на тих якостях, якими вона володіє. Така людина проявляє більшу соціальну активність, вона прагне займатись суспільно значущою працею, комфортно почуває себе в колективі, здатна до саморозвитку та самореалізації.

Створення комфортних та безпечних умов праці для таких людей значною мірою залежить від законодавчого регулювання правовідносин між працівником та роботодавцем. Контроль за виконанням таких норм має брати на себе держава та сприяти створенню робочих місць для людей з обмеженими можливостями.

Водночас і роботодавці мають підвищувати культуру ставлення до людей з обмеженими можливостями і спрямовувати зусилля на створення інклюзивного середовища та умов праці.

Адаптація умов праці для людей з обмеженими можливостями є актуальним питанням, оскільки, за даними Міністерства соціальної політики, в Україні більш як 1,5 млн таких людей перебувають у працездатному віці, а понад 30% людей з обмеженими можливостями не задоволені умовами праці. Серед них: розташування робочого місця, обладнання приміщень, санітарно-побутова сфера.

Україна може брати до уваги успішний міжнародний досвід. Для порівняння, за даними Інституту законодавства Верховної Ради України, на ринку праці Німеччини — близько 69,4% від загальної кількості людей з обмеженими можливостями, у Китаї працюють 80% осіб з обмеженими можливостями, у Великобританії — 40%, у США — 29%, в Італії — 55%, у Швеції — 68%. Наприклад, у Німеччині діє комплекс законів, який максимально сприяє повноцінній участі осіб з обмеженими можливостями на ринку праці. Квота на працевлаштування таких людей в країні складає 5%, але роботодавці працевлаштовують значно більше людей.

Проте передбачені і досить високі штрафи за недотримання квоти — за рік до бюджету країни може потрапити близько 200 млн євро таких штрафів.

Також успіх Німеччини у працевлаштуванні осіб з обмеженими можливостями полягає насамперед у тому, що до участі таких громадян на ринку праці готують ще під час навчання. У багатьох університетах функціонують спеціально створені Центри по роботі зі студентами з особливими потребами. Саме там виявляють рівень готовності знань студентів, допомагають визначитись щодо спеціальності, інформують про індивідуальні технічні засоби навчання, інтегрують в групу та колектив.

У Швеції допомога в пошуку й збереженні робочих місць для людей з обмеженими можливостями – обов'язок держави. Підприємствам, які наймають таких людей, надають субсидії з бюджету. Також уряд стимулює роботодавців виплатою індивідуальних дотацій на кожного, хто працює. Самі ж особи з обмеженими можливостями отримують соціальну допомогу згідно зі своїм статусом і заробітну плату. В країні також на законодавчому рівні визначено надання технічних засобів для пересування, занять спортом для даної категорії громадян. Крім того, передбачено обладнання квартир для проживання цих людей спеціальними адаптаційними пристроями.

В Україні рівень працевлаштування осіб з обмеженими можливостями досить низький. За даними Міністерства соціальної політики, у 2021 році були працевлаштованими лише 17% осіб з обмеженими можливостями. А через збройну агресію російської федерації проблема буде лише загострюватися, оскільки кількість осіб з обмеженими можливостями зростатиме. Тому Україна має розвивати інклюзивний ринок праці, а для цього необхідні зміни у законах щодо забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями на працю. І країна вже зараз робить поступові кроки у цьому напрямі.

Уряд вже розробив План заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії щодо створення без бар'єрного простору в Україні. Що є важливим кроком в побудові інклюзивного суспільства. А також на розгляді законопроект "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями на працю", яким передбачено, зокрема те, що будь-який роботодавець, який працевлаштує 50% свого штату і більше людей з обмеженими можливостями, може розраховувати на підтримку, пільги, а також — на соціальний супровід. А саме залучення спеціально підготовлених фахівців, які допоможуть людині адаптуватися на роботі, розкажуть в колективі, які є особливості працевлаштування певного працівника з обмеженими можливостями, як з ним поводитися, які є нюанси.

Такі зміни мають у першу чергу стимулювати у роботодавців розвиток рівного ставлення до працівників, незалежно від будь-яких ознак. Крім того,

сьогодні в Україні передбачається квота для працевлаштування людей з обмеженими можливостями - 4% середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, тобто одне робоче місце — якщо працюють від 8 до 25 штатних працівників (ст. 19 Закону України "Про основи соціальної захищеності осіб з обмеженими можливостями в Україні").

Однак, як правило, це стосується приватного бізнесу, адже державні підприємства хоч і мають обов'язок працевлаштовувати людей з обмеженими можливостями, але вони не зобов'язані сплачувати штраф за недотримання квоти. Натомість якщо приватний сектор не працевлаштовує таких людей, то раз на рік сплачує адміністративно-господарську санкцію. Вже сьогодні роботодавці в Україні досить відкриті до кандидатів з обмеженими можливостями та учасників бойових дій і це підтверджується нашими даними. Так, за останні п'ять місяців із параметром фільтру "для людей з обмеженими можливостями" та "зі статусом УБД" на OLX, створено чимало оголошень із гарними вакансіями для бажаючих [3].

Сьогодні в Україні склалася така система соціального захисту осіб з обмеженими можливостями, що робить акцент на матеріальному забезпеченні цих осіб (пенсії, пільги, разові допомоги). Від такої практики утримування потрібно відмовлятися на користь європейських соціальних стандартів, за якими надаються такі соціальні послуги, що спрямовані на розвиток будь-якого члена суспільства, у тому числі осіб з обмеженими можливостями як суб'єкта соціально-трудова відносин. Зважаючи на це, метою статті визначено аналіз фінансування видатків на соціальне забезпечення осіб з обмеженими можливостями в Україні відповідно до соціальних стандартів, виявлення проблем в організації зазначеного процесу та обґрунтування необхідності його модернізації [2].

Законом України «Про соціальні послуги», зокрема, визначено, що соціальні послуги надаються організаціями, підприємствами, установами відповідно до державних стандартів надання соціальних послуг. Попри це у результаті створення та організації роботи в об'єднаних територіальних

громадах спостерігається порушення конституційних прав громадян на догляд. Так, скорочується мережа існуючих територіальних центрів соціального обслуговування, соціальних робітників включають до складу виконкомів об'єднаних територіальних громад, громадян знімають з обслуговування та залишають без надання соціальних послуг [4].

Територіальний центр соціального обслуговування надає соціально-побутові послуги, психологічні послуги, соціально-педагогічні послуги, соціально-медичні послуги, соціально-економічні послуги, юридичні послуги, інформаційні послуги, інші соціальні послуги, перелік, умови та порядок надання яких визначають у разі потреби місцеві органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування, що утворили територіальний центр [5].

Є чотири напрямки, в яких територіальний центр надає обслуговування літнім людям:

1. Допомога вдома — такі послуги надають людям, які втратили здатність рухатися чи пересуватися або це дається їм із великими труднощами. Зазвичай ці люди мають III, IV, V групу рухової активності.

2. Соціально-медичні послуги — надаються тим, хто потребує соціально-медичної допомоги і може перебувати в колективі.

3. Соціально-побутова адаптація — надається людям, які можуть перебувати в колективі, але частково втратили свої рухові здібності. Цей напрямок допомагає таким людям пристосуватися до соціуму й побуту.

4. Надання адресної натуральної та грошової допомоги — цей напрямок передбачає те, що людину забезпечать усім необхідним: одягом, взуттям, їжею, ліками тощо.

Також надають певні побутові послуги, які людина не здатна виконати самостійно: перукарські, швацькі, ремонтні тощо [6].

На соціальне обслуговування (надання соціальних послуг) в територіальних центрах мають право:

- громадяни похилого віку, особи з обмеженими можливостями, хворі (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності,

але не більш як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнані такими в порядку, затвердженому МОЗ;

- громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, стихійним лихом, катастрофою (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей-з обмеженими можливостями, осіб похилого віку, особи з обмеженими можливостями), якщо середньомісячний сукупний дохід їх сімей нижчий ніж прожитковий мінімум для сім'ї.

Територіальні центри забезпечують безоплатне соціальне обслуговування громадян, які не мають рідних працездатного віку, що повинні забезпечити їм догляд і допомогу. Територіальні центри можуть надавати платні соціальні послуги громадянам, які мають рідних, що повинні забезпечити їм догляд і допомогу.

Надаються наступні послуги:

- лікарська допомога на дому (регулярне спостереження, консультації, лікування симптомів хвороби);
- мед сестринська допомога – проведення лікувальних процедур і маніпуляцій по догляду;
- соціально-побутові послуги – придбання ліків та ін.;
- психологічна допомога – індивідуальна підтримка тяжко хворої людини та її рідних і близьких, метою якої є максимально повно прожити останній етап життя та налагодити довірливі стосунки з оточуючими людьми;
- духовна підтримка, яку надають священнослужителі різних конфесій відповідно до потреб тяжко хворих.

Запроваджена соціально-педагогічна послуга «Університет третього віку». Метою роботи якого є реалізація принципу навчання людей пенсійного віку та людей з обмеженими можливостями впродовж всього життя та підтримка фізичних, психологічних та соціальних здібностей, а саме: створення умов та сприяння всебічному розвитку людей похилого віку; реінтеграцію людей

похилого віку в активне життя суспільства; надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знанням [7].

Для соціального обслуговування громадяни, подають письмову заяву управлінню праці та соціального захисту населення за місцем проживання, яке в триденний строк після її надходження надсилає запит до закладу охорони здоров'я за місцем проживання громадянина для одержання медичного висновку про його здатність до самообслуговування та потребу в постійній сторонній допомозі. У десятиденний строк після надходження запиту заклад охорони здоров'я надає медичний висновок управлінню праці та соціального захисту населення, яке у триденний строк приймає рішення про необхідність або відмову в соціальному обслуговуванні. У разі отримання висновку про те, що громадянин не здатний до самообслуговування та потребує постійної сторонньої допомоги, управління праці та соціального захисту населення надсилає територіальному центру заяву громадянина разом з медичним висновком. Після надходження зазначених документів територіальний центр складає карту індивідуальних потреб громадянина у соціальному обслуговуванні (наданні соціальних послуг), визначає їх зміст, уточнює обсяг, складає план його здійснення (їх надання), укладає договір про соціальне обслуговування (надання соціальних послуг) відділенням соціальної допомоги вдома одинокого (проживаючого самотньо) непрацездатного громадянина та приймає рішення про необхідність соціального обслуговування (надання соціальних послуг), про що видається наказ.

У разі коли громадянин, який потребує соціального обслуговування (надання соціальних послуг), за віком або за станом здоров'я неспроможний самостійно прийняти рішення про необхідність його здійснення (їх надання), таке рішення може прийняти опікун чи піклувальник. Форми заяви, медичного висновку, договору про соціальне обслуговування (надання соціальних послуг), карти індивідуальних потреб громадянина у соціальному обслуговуванні (наданні соціальних послуг), актам обстеження матеріально-побутових умов, журналу обліку громадян, яких обслуговує територіальний центр, затверджує Мінпраці в установленому порядку

Територіальний центр забезпечує безоплатне в обсягах, визначених державними стандартами, соціальне обслуговування (надання соціальних послуг): громадян похилого віку, людей з обмеженими можливостями (які досягли 18-річного віку), хворих (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більш як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і не мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу; громадян, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, стихійним лихом, катастрофою (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей-з обмеженими можливостями, осіб похилого віку, людей з обмеженими можливостями), якщо середньомісячний сукупний дохід їх сімей за останні шість календарних місяців, що передують місяцю звернення, нижчий ніж встановлений законом прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність.

Територіальний центр може надавати платні соціальні послуги (в межах наявних можливостей) громадянам, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, інвалідністю, хворобою і мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу, іншим категоріям осіб, визначеним постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 12 “Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку” (Офіційний вісник України, 2004 р., № 2, ст. 42; 2007 р., № 37, ст. 1494) та цим переліком.

На кожного громадянина, якого обслуговує територіальний центр, ведеться особова справа, в якій міститься заява громадянина, медичний висновок (крім відділення організації надання грошової та натуральної допомоги), документи, що підтверджують право громадянина на соціальне обслуговування (надання соціальних послуг) та соціальну допомогу. Формування, облік та зберігання особової справи здійснюється у відділенні, яке обслуговує громадянина постійно.

Обслуговування громадян структурними підрозділами територіального центру припиняється за письмовим повідомленням громадян у разі: поліпшення

стану здоров'я, виявлення у громадянина, якого безоплатно обслуговує територіальний центр, працездатних рідних (батьків, дітей, чоловіка, дружини) або осіб, які відповідно до законодавства повинні забезпечити йому догляд і допомогу, або осіб, з якими укладено договір довічного утримання (догляду), направлення громадянина до стаціонарного відділення територіального центру, будинку-інтернату для громадян похилого віку, пансіонату, психоневрологічного інтернату, будинку для ветеранів та інших закладів постійного проживання, зміни місця проживання, поліпшення матеріально-побутових умов, у результаті якого громадянин не потребує соціально-економічних послуг, грубого, принизливого ставлення громадянина до обслуговуючого персоналу, соціальних працівників, соціальних робітників та інших працівників територіального центру і його структурних підрозділів, порушення громадського порядку (сварки, бійки тощо), систематичного перебування в стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, виявлення медичних протипоказань для соціального обслуговування (надання соціальних послуг) територіальним центром, надання громадянину соціальних послуг фізичною особою, якій призначено грошову компенсацію у встановленому законодавством порядку, у разі смерті громадянина [5].

• Соціальний працівник, відповідно до напрямку й ситуації, може виконати такі види послуг:

• приготувати або допомогти в приготуванні їжі вдома, годуванні, доставці гарячих обідів з їдальні, кафе, інших закладів

• придбати та доставити товари з магазину або базару, доставити книги, газети, журнали, медикаменти за кошти громадян, які обслуговуються

• викликати лікаря, надати допомогу під час огляду, під час відвідування лікарень, організувати консультації лікарів тощо;

• допомогти у прибиранні квартири, пранні білизни, дотриманні особистої гігієни, у дрібному ремонті одягу та взуття, забезпеченні паливом допомогти у прибиранні квартири, пранні білизни, дотриманні особистої гігієни, у дрібному ремонті одягу та взуття, забезпеченні паливом;

- оформити документи на отримання субсидій на оплату комунальних послуг та інших видів соціальної допомоги, внести платежі:

- почитати пресу;
- інші соціальні послуги.

Також соціальні працівники можуть організувати зустріч з психологом, психіатром або сприяти поліпшенню стосунків з іншими людьми [8].

Висновки. Отже, будь-яка людина чи родина може потрапити у складну життєву ситуацію або, як зазначено, в українському законодавстві це називається складними життєвими обставинами, а соціальні послуги – це дії, які спрямовані на подолання таких складних життєвих обставин (соціальна підтримка), мінімізацію їх наслідків (соціальне обслуговування) та на профілактику (соціальна профілактика).

Список використаних джерел:

1. Закон України: Закон від 19.11.2017 № 2249-VIII. База даних Законодавство України / ВР України. (дата звернення 27.05.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

2. Завіновські І. С. Соціальний захист осіб з обмеженими можливостями в Україні. (дата звернення 27.05.2023). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197241298.pdf>

3. Адаптація робочих місць для людей з обмеженими можливостями та міжнародна практика. (дата звернення 27.05.2023). URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697696/>

4. Організація надання соціальних послуг в ОТГ. 2017 р. (дата звернення 27.05.2023). URL: <https://ar-ar.facebook.com/mykoda/posts/885370808231897:0>

5. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України”. (дата звернення 27.05.2023). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243237379>

6. Кононенко В. Хто має право отримати, які послуги входять. На яку допомогу розраховувати. 03.08.2022. (дата звернення 27.05.2023). URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/yak-oformyty-soczobslugovuvannya-litnih-lyudej-hto-maye-pravo-otrymaty-yaki-poslugy-vhodyat>

7. Територіальні центри соціального обслуговування та відділення паліативної допомоги одиноким хворим. (дата звернення 27.05.2023).URL: <https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html>

8. КононенкоВ. Хто має право отримати соціальне обслуговування, які послуги до них входять, та на які конкретно послуги можна розраховувати. 2022. (дата звернення 27.05.2023). URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/yak-oformyty-soczobslugovuvannya-litnih-lyudej-hto-maye-pravo-otrymaty-yaki-poslugy-vhodyat>

УДК 364-7(045)

Мазур А.С.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Публікація активізує питання роботи пенсійної сфери в нових реаліях життя, тенденції розвитку щодо процесу євроінтеграції України. Важливість вирішення нагальних проблем соціального обслуговування населення в умовах війни.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, соціальне забезпечення, соціальні послуги, складні життєві обставини, соціальні гарантії, соціальні стандарти, соціальні групи, пенсія.

Постановка проблеми. Війна в Україні завдає руйнівні наслідки нашій економіці в цілому, татисне на платоспроможність усіх громадян. За оцінками Міністерства економіки та Національного банку, цього року ВВП держави скоротиться орієнтовно на 33 відсотки, а інфляція наблизиться до позначки в 30 відсотків. Найбільше страждають від таких економічних потрясінь ті, хто залежить від отримання державних виплат. У тому числі, це люди пенсійного віку.

На сьогоднішній день однією з актуальних завдань України є пенсійне

забезпечення. Виникає велика кількість викликів для міністерства соціальної політики нашої країни, які потрібно обов'язково вирішити. Розв'язування проблем, які стосується пенсійної сфери приведуть до успішних перспектив у майбутньому.

Надання соціальних послуг пов'язаних з пенсійним забезпеченням в Україні здійснюється у складних умовах, адже на початку повномасштабної війни нарахування пенсії здійснювалось в підвалах під час тривоги, загальна програма ППВП ЕПС (далі – ППВП ЕПС – це підсистема Призначення та виплати пенсій на базі електронних пенсійних справ) щодо виплат пенсій та різноманітних інших допомог піддавалась кібератакам. Проте забезпечення усіма необхідними ресурсами продовжується навіть в період року війни, виникли нові механізми надання соціальних допомог в сфері пенсійного забезпечення через нові реалії життя.

Аналіз останніх публікацій .Спектр соціальних проблем, теоретичні аспекти і практичні питання розроблення й реалізації соціальної політики в сфері пенсійного забезпечення в Україні розкрито в роботах Л. Сіньової, Ю. Привалова, М. Ріппи, М. Шумило, С. Шпильового, І. Ярошенка, Е. Мачульської та інших. Наукові публікації, в яких висвітлюється вказана вище тематика, а також конструктивні ідеї щодо вдосконалення системи надання соціальних послуг, викладені в працях М. Мицай, В. Костюк, М. Коцюбра, О. Лебидинської, Н. Флорескун, Н. Борецької тощо.

Постановка проблеми.Встановлено, що основними проблемами фінансового забезпечення пенсійної сфери є: недостатні обсяги бюджетних коштів для фінансування пенсійного забезпечення, невиконання планових показників фінансування всіх соціальних статей, відсутність механізмів забезпечення усіх поставлених цілей для досягання та подолання усіх кризових ситуації, які може вирішити та задовільнити пенсійний фонд України. Застосування та використання нових механізмів в Україні має таку суттєву проблему, як зміни, а саме нові пенсійні реформи через війну України з росією. Багато людей потребують додаткових коштів для свого існування через втрату

здоров'я, роботи, майна або ще гірше втрату годувальника. У таких критичних обставинах потрібні найшвидші механізми надання будь-якої фінансової державної допомоги. Головна задача зменшити напругу з документацією та допомогти усім, хто має право на державну підтримку.

Викладення матеріалу дослідження. Для більш якісного дослідження потрібно висвітлити ключові терміни даної теми.

По-перше, що таке пенсійне забезпечення і що воно включає в себе. Пенсійне забезпечення є інструментом політики, що застосовується для регулювання рівня життя населення і передбачає матеріальних ресурсів у різних формах, що фінансуються державою. Також пенсійне забезпечення виступає одним із головних джерел доходу непрацездатних громадян похилого віку. Для непрацездатних пенсіонерів ця виплата є основою матеріального забезпечення та існування. Також варто зазначити, що таке соціальне забезпечення, адже це всеохоплююча сфера, яка включає в себе пенсійне забезпечення. Соціальне забезпечення – це система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків, таких як: хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо. З макроекономічної точки зору соціальне забезпечення — це система управління соціальними ризиками з метою компенсації шкоди, зниження або запобігання їх дії на процес розширеного відтворення населення. Як соціально-економічна категорія соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків [1]. Також важливим є термін, який стосується того, кому надається фінансова допомога від пенсійного фонду. Соціальна група — це сукупність людей, виділена за соціально значимими критеріями (стать, вік, раса, національність, професія, місце проживання, дохід, влада, освіта та інше)[2]. Вона є своєрідним посередником між окремою людиною і суспільством[3].

По-друге, Слід також зосередити увагу на понятті «складні життєві

обставини». Це обставини, які характеризуються соціальними, економічними, звичаєвими, комунікаційними, віковими, медичними, родинними та іншими проблемами і викликами, які людина не в змозі подолати самотійно і які спричиняють її соціальну дезадаптацію, випадання зі звичних соціальних систем[4].

Останніми головними категоріями є соціальні гарантії та соціальні стандарти, на яких будується нормативна база законодавства в сфері пенсійного забезпечення громадян. Державні соціальні стандарти — це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій. Державні соціальні гарантії — встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму [6].

За останніми даними Пенсійного фонду України у Вінницькій області за 2022 рік загальна кількість пенсіонерів становить 433 583 осіб. З них: 73% отримує пенсію за віком, 16% отримує пенсію по інвалідності, 6% отримує пенсію за вислугу років, 5% отримує пенсію по втраті годувальника, та 1% отримують за іншими видами пенсії.

Щодо статистики чисельності працюючих пенсіонерів на 2019 рік 83 тис. осіб, на 2020 рік 87 тис. осіб, на 2021-2022 роки 93 тис. осіб, на 2023 рік становить 95 тис. осіб. Аналізуючи вищезазначену інформацію працюючих пенсіонерів з кожним роком збільшується. Це можна вважати, як позитивною точкою зору, так і негативною. Позитивна полягає в тому, що роки тривалості життя збільшуються і люди пенсійного віку можуть продовжувати працювати. Негативна точка зору полягає в тому, що розмір пенсії досить малий і пенсіонери вимушені працювати, аби вистачало грошей для життєдіяльності.

Також важливо проаналізувати динаміку середньої виплати пенсії за їх видами. Пенсія за віком на 2022 рік становила 2970,93 грн, а на 2023 рік

становить 3721,17 грн. Пенсія по інвалідності на 2022 рік становила 2563,24 грн, а на 2023 рік становить 3252,73 грн. Пенсія у разі втрати годувальника на 2022 рік становила 2774,32 грн, а на 2023 рік становить 3825,61 грн. Пенсія за вислугу років на 2022 рік становила 4374,17 грн, а на 2023 рік становить 8131,90 грн. Соціальна пенсія на 2022 рік становила 1781,20 грн, а на 2023 рік становить 2118,35 грн. Пенсії за видом довічного утримання суддеїв на 2022 рік становила 82109,27 грн, а на 2023 рік становить 98871,13 грн. Зростання відбулося від 4,4% до 32,7% середній розмір пенсії.

У 2022 році первинно призначили 18 043 пенсій. Перерахували 44 126 розмірів пенсійних виплат. Опрацювали 1014 відрахувань з пенсії через причини, які порушували норми призначеної пенсії зазвичай це відбувається через необізнаність пенсіонерів. Наприклад: якщо пенсіонер працює, а в Пенсійному фонді є інформація, що він не працює, то це є фіктивна інформація і від цього змінюється розмір пенсії, адже є різна градація прожиткового мінімуму працюючого пенсіонера і навпаки. Тому, варто вказувати правильну інформацію та подавати зміни щодо свого статусу вчасно задля уникнення переоплат пенсії і не зловживати державними коштами.

Виплати пенсій здійснюються через банк або через пошту. На разі у 2022 році 63,3 % пенсіонерів отримують виплату пенсію через поточний рахунок у банку, а 36,7% отримують пенсії через пошту безпосередньо.

Також варто зазначити те, що зросла кількість внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) у Вінницькій області. Здійснюється 3024 особам виплата пенсій. Середній розмір пенсії серед ВПО складає 6060,62 грн.

Дана інформація взята з Управління з питань виплат Головного управління Пенсійного фонду у Вінницькій області. Тому. Інформація цілком доцільна та актуальна.

Висновок. Підсумовуючи усю попередню інформацію, можна виділити такі основні моменти. Пенсійний фонд динамічно розвивається в тих обставинах, в яких знаходиться країна. Цьому також зумовлений шлях України в членство до Європейського Союзу. Застосування та використання новітніх

механізмів для вирішення поставлених пріоритетних завдань задля підтримки усього українського населення. Ефективний соціальний захист людей пенсійного віку можливий лише у тісній співпраці держави і громад. Отже, держава надає соціальні виплати, створює сприятливе нормативне середовище, допомагає громадам їх запроваджувати. А у громаді соціальні працівники повинні знати своїх підопічних, оцінювати їх потреби та забезпечувати надання необхідних послуг в сфері пенсійного забезпечення. Чим ближче держава до громади і навпаки, тим краще жити людям в цій державі.

Список використаних джерел:

1. Копиленко О. Л., Римаренко Ю. І., Мозговий Л. І. Правознавство: Навч. посіб. Київ: К., 2018., 217 с.
2. Універсальний словник-енциклопедія. Львів: ТЕКА, 2020., 1432 с.
3. Різновид соціальних груп: теорія політичних систем. URL: http://studies.in.ua/polit-sistem_ekzamen/2644-rznovidi-socalnih-grup.html.
4. Дудінська Г. Що таке соціальні послуги і чи запрацює новий закон. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12073>.
5. Наказ, Стандарт від 31.03.2016 № 318 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM054250>.
6. Державні соціальні стандарти та гарантії URL: <http://ngpu.org.ua/ua/node/320>.

УДК 338.556

Мороз М.С.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ БЕЗРОБІТНИХ

Проблеми зайнятості та працевлаштування сьогодні в Україні є одними з найбільш актуальних, що теоретично досліджується в змісті відповідної публікації. Очікуваної стабілізації на ринку праці не сталося, зберігається тенденція зростання як офіційного, так і прихованого безробіття відслідковуючи обставини сучасних умов військового стану в країні.

Ключові слова: безробітні, трудові ресурси, приховане безробіття, розвиток, безробіття, мотивація.

При відповіді на сучасне та актуальне питання потрібно пам'ятати, що проблеми забезпечення повної зайнятості в державі та боротьби з безробіттям належать до найбільш складних і таких, що важко розв'язуються. Ці проблеми мають місце у всіх державах світу, у тому числі й у розвинутих країнах із ринковою економікою. Економісти виділяють природне (безробіття як природний продукт економічного розвитку), фрикційне (короткочасні пошуки та очікування роботи) та структурне (незбіг попиту і пропозиції на робочу силу внаслідок змін у структурі споживчого попиту) безробіття.

Методологічними та теоретичними аспектами дослідження ринку робочої сили та процесу забезпечення повної зайнятості окремих категорій населення займалися Бандур С. І., Заяць Т. А., Маршавін Ю. М., Онікієнко В.В., Васильченко В.С., Васильченко П.М., Грішнова О.А., Шапіренко А.С., Франдюк В., Тріль О.Р., Чернявська О.В. та ін.

Аналіз наукових робіт з теми дослідження дає змогу зробити висновок, що головна увага науковців зосереджена на теоретичних аспектах ринку робочої сили та проблемі регулювання та впливу на соціальну сферу.

Розрізняють також офіційне безробіття, яке враховує осіб, зареєстрованих державною службою зайнятості, і приховане (реальне) безробіття. За світовими стандартами критичною межею вважається рівень безробіття у 8 - 10 %. Перевищення такого міжнародного стандарту є негативною ознакою стану економіки країни, котрий розглядається як такий, що може мати небезпечні соціальні наслідки. Відносини щодо забезпечення зайнятості та працевлаштування регулюються Законами України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про зайнятість населення», КЗпП України, значним числом постанов Кабінету Міністрів України, нормативними наказами Міністерства праці та соціальної політики, а також соціально-партнерськими угодами і колективними договорами.

Проблеми зайнятості та працевлаштування сьогодні в Україні є одними з

найбільш актуальних. Очікуваної стабілізації на ринку праці не сталося, зберігається тенденція зростання як офіційного, так і прихованого безробіття (одного з парадоксів вітчизняного ринку праці).

Державні гарантії зайнятості населення закріплені в статтях 4 і 5 Закону України «Про зайнятість населення». Безкоштовне сприяння в підборі відповідної роботи і працевлаштуванні є однією з основних (але не єдиною,) державних гарантій права на вибір виду діяльності. Не менш важливі безкоштовне навчання безробітних новим професіям, перепідготовка в навчальних закладах або в системі державної служби зайнятості з виплатою матеріальної допомоги в період професійної підготовки; виплата безробітним у встановленому порядку допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги по безробіттю; захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи; компенсація матеріальних витрат у зв'язку з направленням на роботу в іншу місцевість; виплата вихідної допомоги працівникам, які втратили постійну роботу на підприємствах, в установах і організаціях, у випадках і на умовах, передбачених чинним законодавством; включення періоду перепідготовки та навчання нових професій, участі в оплачуваних громадських роботах, одержання допомоги по безробіттю і матеріальної допомоги по безробіттю до загального трудового стажу, а також до безперервного трудового стажу та ін.

Законом України «Про зайнятість населення» встановлено додаткові гарантії зайнятості для окремих категорій населення. Мова йде про працездатних громадян у працездатному віці, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. До них належать:

- а) жінки, які мають дітей віком до 6 років;
- б) одинокі матері, які мають дітей віком до 14 років або дітей-інвалідів;
- в) молодь, яка закінчила або припинила навчання у середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних закладах освіти, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби та якій надається перше робоче місце, діти (сироти), які залишилися без батьківського

підкування, а також особи, яким виповнилося 15 років і які за згодою одного із батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу;

г) особи передпенсійного віку (з досягненням 58 років);

д) особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування.

З метою працевлаштування вказаних категорій громадян місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад за поданням центрів зайнятості бронюють на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форм власності, з чисельністю понад 20 чоловік до 5% загальної чисельності робочих місць за робітничими професіями, у тому числі з гнучкими формами зайнятості.

Повномасштабна війна росії проти України зруйнувала багато підприємств і змусила мільйони українців переїхати до більш безпечних регіонів. Тому проблема безробіття стала однією з головних, яку має вирішувати уряд. Сьогодні ми посилюємо ефективність інструментів для покращення ситуації на ринку праці за рахунок розширення програм виплат компенсацій роботодавцям за працевлаштування окремих категорій безробітних, яким буває складно знайти роботу. Зокрема, це молодь, яка шукає перше робоче місце, ветерани, люди передпенсійного віку. Розраховуємо збільшити рівень зайнятості українців завдяки економічному стимулюванню роботодавців. На таку програму уряд передбачив цього року 400 мл.

Важливість використання трудового потенціалу літніх людей особливо зростає в умовах скорочення контингенту населення працездатного віку та малочисельності поколінь, які вступають на ринок праці і починають трудову кар'єру, порівняно з чисельністю поколінь, які виходять на пенсію та покидають ринок праці. Дефіцит робочої сили, спричинений демографічним старінням, не може бути повністю компенсований залученням працівників-мігрантів чи аутсорсінгом; заходи, спрямовані на стимулювання народжуваності, мають дуже обмежений та віддалений ефект, і водночас протидіють підвищенню рівня зайнятості жінок. За цих умов підвищення економічної активності літніх людей стає найперспективнішим напрямом політики.

Літні працівники мають низку вагомих переваг, що становлять основу їх конкурентоспроможності на ринку праці: кваліфікація, практичні навички, досвід та зрілість. Дослідження МОП засвідчують, що літні працівники частіше демонструють відданість своїй роботі, рідше беруть лікарняні, більше часу проводять на робочому місці. Попри поширені упередження, що літні люди менш здатні до навчання та засвоювання нових навичок, практика доводить, що вони можуть і повинні бути активними користувачами сучасних технологій та інноваційних продуктів, а вирішальне значення для цього мають інвестиції у навчання впродовж життя. За сучасних темпів науково-технічного прогресу навчально-професійна мобільність перестає бути ознакою молодого віку, вона має «супроводжувати» людину на всіх життєвих циклах.

Розвиток національного ринку праці в першу чергу залежить від макроекономічної ситуації в Україні та є її віддзеркаленням. Підґрунтям для покращення ситуації на ринку праці та появи позитивних тенденцій у сфері зайнятості є наявність в країні сприятливих економічних процесів, спрямованих на стале економічне зростання та процеси відбудови і подолання наслідків військового протистояння.

В очах багатьох роботодавців такі «майже пенсіонери» не виглядають конкурентоспроможними, і на їхнє місце простіше взяти молодших і мотивованіших співробітників. У результаті більшості старших українців залишається погоджуватися на будь-які запропоновані умови з огляду на високу конкуренцію під час працевлаштування та загальне зниження рівня життя. Змінити ситуацію допомогли б комплексні державні програми. Тим більше з урахуванням майбутнього відновлення країни, коли буде потрібна допомога кожного громадянина.

Найважливішою проблемою трудової дискримінації за віком є стереотипи. У суспільстві існує некоректне ставлення до потенціалу працівників віком від 50 і навіть 45 років, які нібито програють молодим співробітникам у якості виконання роботи й не можуть сприймати нові технології. При цьому забувається, що старші співробітники мають значний досвід. Мотивації

багатьом з них також не позичати, особливо з огляду на сьогоднішні ціnnики на продовольство та медикаменти. Попри це, проблема з віковою зайнятістю залишається.

Ринок праці в сфері зайнятості не може бути саморегулюючою системою. Більш повна і ефективна зайнятість досягається завдяки її державному регулюванню. Зайнятість тут повинна розглядатися як один із головних орієнтирів розвитку економічної системи, який визначає перегрупування фінансових, матеріальних і трудових ресурсів в народному господарстві, пріоритетних напрямів НТП, розміщення продуктивних сил, шляху підвищення якості і рівня життя.

Державна політика зайнятості та особливості працевлаштування окремих категорій населення в Україні базується на таких принципах:

- забезпечення рівних можливостей усім громадянам в реалізації права на вільний вибір виду діяльності відповідно до здібностей та професійної підготовки;
- сприяння забезпеченню ефективної зайнятості, запобіганню безробіття, створенню нових робочих місць;
- координації діяльності у сфері зайнятості з іншими напрямками соціально-економічної політики;
- забезпечення контролю профспілок, спілок підприємців, власників підприємств за виконанням заходів щодо забезпечення зайнятості населення;
- міжнародного співробітництва у вирішенні проблем зайнятості населення.

Літні працівники мають низку вагомих переваг, що становлять основу їх конкурентоспроможності на ринку праці: кваліфікація, практичні навички, досвід та зрілість. Дослідження МОП засвідчують, що літні працівники частіше демонструють відданість своїй роботі, рідше беруть лікарняні, більше часу проводять на робочому місці.

Попри поширені упередження, що літні люди менш здатні до навчання та

засвоювання нових навичок, практика доводить, що вони можуть і повинні бути активними користувачами сучасних технологій та інноваційних продуктів, а вирішальне значення для цього мають інвестиції у навчання впродовж життя. За сучасних темпів науково-технічного прогресу навчально-професійна мобільність перестає бути ознакою молодого віку, вона має «супроводжувати» людину на всіх життєвих циклах.

Таким чином, важливість використання трудового потенціалу літніх людей особливо зростає в умовах скорочення контингенту населення працездатного віку та малочисельності поколінь, які вступають на ринок праці і починають трудову кар'єру, порівняно з чисельністю поколінь, які виходять на пенсію та покидають ринок праці. Дефіцит робочої сили, спричинений демографічним старінням, не може бути повністю компенсований залученням працівників-мігрантів чи аутсорсінгом; заходи, спрямовані на стимулювання народжуваності, мають дуже обмежений та віддалений ефект, і водночас протидіють підвищенню рівня зайнятості жінок. За цих умов підвищення економічної активності літніх людей стає найперспективнішим напрямом політики.

Список використаних джерел:

1. Зайнятість та безробіття, Київ, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm
2. Державна служба статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Державна служба зайнятості URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhsluzhbazajnyatosti-pro-rinok-praci-v-ukrayini-za-periodkarantinu>.
4. Тріль О.Р. Трансформація ринку праці та її вплив на рівень життя населення, Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2019. 134 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Якість та доступність соціальних послуг та соціальної допомоги має ключове значення на сучасному етапі життя українського суспільства, оскільки отримання підтримки на високому якісному рівні покращує добробут людей та сприяє зростанню їхнього життя. Актуальність обраної теми підтверджується впровадженням нового Закону України "Про соціальні послуги", який має на меті усунути державну монополію на соціальні послуги, сприяти розвитку партнерських відносин між державними та комунальними підприємствами і громадськими та благодійними організаціями та залученню останніх до надання допомоги особам та/або сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Ключові слова: Соціальні послуги, отримувачі соціальних послуг, складні життєві обставини, надавачі соціальних послуг.

Створення ефективного ринку соціальних послуг має стати ключовим завданням як органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування й інститутів громадянського суспільства.

Оприлюднення соціальних проблем їх теоретичні аспекти, практичні запитання розроблення та реалізації соціальної політики розкрито в публікаціях таких провідних вітчизняних учених, як В.М. Геєць, М.І. Долішній, О.В. Макарова, П.І. Шевчук, А.М. Ревко, К.Е. Руженський, І.З. Сторонянська, Г.П. Плисенко, Л.М. Черенько, С.Л. Шульц, Л.Г. Чернюк та інші. Дослідженню особливостей функціонування моделей надання соціальних послуг та шляхів підвищення їх ефективності присвячено багато праць і закордонних – Стейнер

В. (Steiner V.), Генова А. (Genova Angela), Бонолі Д. (G. Bonoli), Пауел М. (Martin Powell), Т. Бурхардт (Tania Burchardt) та інші – науковців [5, с. 17].

Соціальні послуги - дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб, які в них перебувають.

Під складними життєвими обставинами розуміють обставини, що об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю або станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, насильство, зневажливе ставлення та негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість, психологічний чи психічний розлад, стихійне лихо, катастрофа тощо.

Отримувачі соціальних послуг – особи та сім'ї, які належать до вразливих груп населення або перебувають у складних життєвих обставинах, яким надаються соціальні послуги.

Система надання соціальних послуг в Україні регулюється Законом України «Про соціальні послуги», яка встановлює сходинки функціонування системи щодо соціальних послуг, а також низкою законодавчих актів, що регулюють особливості соціального захисту та надання соціальних послуг всім категоріям громадян. [4, с. 4]

З 1 січня 2020 року до чинних законів набуває нова редакція Закону «Про соціальні послуги», яка включає інноваційні засади, а саме:

- Визначає систему соціальних послуг, її учасників та етапів;
- Конкретизує повноваження місцевих та центральних органів влади та органів місцевого самоврядування;
- Встановлює вимоги щодо формування реєстрів надавачів та отримувачів соціальних послуг, класифікатор послуг;
- Показує етапи організації, планування та фінансування соціальних

послуг. Нова редакція Закону «Про соціальні послуги» вперше запроваджує підхід класифікації соціальних послуг з метою упорядкування їх та удосконалення процесу організації, планування та моніторингу, рис. 1

Рисунок 1. Схема класифікації соціальних послуг.

Закон України «Про соціальні послуги» визначає список стандартних соціальних послуг, які надаються на рівні громади (районний, міський рівень, ОТГ), за результатами визначення потреб населення у таких послугах. Відповідальність за планування, фінансування та організацію надання таких соціальних послуг покладена на органи місцевої влади та місцевого самоврядування.

Список базових соціальних послуг: догляд вдома, денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; надання притулку; екстрене (кризове) втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво; соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; супровід під час інклюзивного навчання; інформування.[1, ст. 16]

Система надання соціальних послуг складається із сукупності різних суб'єктів, що залучені у надання соціальних послуг на всіх етапах та

взаємодіють між собою дотримуючись основних принципів. Учасники системи надання соціальних послуг представляють уповноважені органи, отримувачів та надавачів соціальних послуг (таблиця 1) [4, с. 9]

Таблиця - 1 Система надання соціальних послуг

Система надання соціальних послуг	Уповноважені органи	Мінсоцполітики
		Місцеві держадміністрації
		Органи місцевого самоврядування (в тому числі і ОТГ)
	Отримувачі соціальних послуг	Отримувачі
		Об'єднання отримувачів
	Надавачі соціальних послуг	Надавачі (державні та недержавні)
		Об'єднання надавачів
		Об'єднання працівників

Принципи системи надання соціальних послуг:

- 1) профілактичний характер;
- 2) відповідність соціальних послуг потребам отримувачів;
- 3) безперервність, послідовність надання соціальних послуг та їх різноманітність;
- 4) забезпечення державних гарантій у сфері надання соціальних послуг та демонополізації на ринку соціальних послуг;
- 5) рівність прав, обов'язків та відповідальності надавачів соціальних послуг державного та недержавного секторів. [2, ст.9]

Система надання соціальних послуг України є правовою основою та може бути представлена як сукупність суб'єктів надання соціальних послуг, котрі взаємодіють між собою на всіх етапах реалізації своїх прав та повноважень задля досягнення наступних цілей: профілактика складних життєвих обставин; подолання складних життєвих обставин та мінімізація їх негативних наслідків (таблиця 1).

До отримувачів соціальних послуг належать особи (сім'ї) у разі віднесення їх до вразливих груп населення або перебування ними у складних життєвих обставинах, котрим надаються соціальні послуги.

Отримувачі соціальних послуг мають право на:

- отримання соціальних послуг відповідно до умов та порядку їх надання, визначених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами;

- поважливе ставлення з боку надавачів соціальних послуг;
- інформацію про свої права, обов'язки та умови надання соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом обмежень;
- індивідуальний підхід, який враховує потреби осіб, сімей;
- вільний вибір надавача соціальних послуг;
- відмову від соціальних послуг;
- конфіденційність інформації особистого характеру, що стала відомою надавачу соціальних послуг;
- доступ до інформації, яка міститься в особовій справі отримувача соціальних послуг;
- повагу до приватного життя, фізичної та моральної цілісності, безпеки, свободи пересування, свободи думки та висловлювання, свободи відносин з іншими людьми;
- захист своїх прав і законних інтересів, у тому числі в судовому порядку.[3, ст6]

Об'єднання надавачів соціальних послуг є громадським об'єднанням, створеним задля захисту прав та інтересів надавачів соціальних послуг. Членами такого об'єднання є надавачі соціальних послуг. Аналогічним є об'єднання працівників системи надання соціальних послуг, що створюється задля захисту прав та інтересів працівників системи та інтересів громадян, котрі пов'язані із професійною діяльністю у системі надання соціальних послуг.

На різних рівнях влади, згідно з Законом "Про соціальні послуги", передбачається розподіл повноважень. На національному рівні Міністерство соціальної політики відповідає за формування державної політики та розробку нормативно-правової бази для надання соціальних послуг. На регіональному та місцевому рівнях органи влади приймають заходи для визначення потреб у соціальних послугах, планування та фінансування програм, а також організовують надання соціальних послуг. Реєстрація надавачів та отримувачів соціальних послуг, контроль, моніторинг та підвищення кваліфікації соціальних працівників є повноваженнями на всіх рівнях влади.

Надавачі соціальних послуг – є юридичні та фізичні особи будь-якої форми власності, які відповідають критеріям, що встановлені Кабінетом Міністрів України, та в перспективі будуть включені у Реєстр надавачів соціальних послуг.

Сектори надавачів соціальних послуг:

- Державний і комунальний (установи та заклади, утворені відповідними органами влади);
- Недержавний (підприємства, установи та організації, як прибуткові, так і неприбуткові, громадські та благодійні, фізичні особи)

Згідно з принципом створення ринку та демонополізації соціальних послуг, надання соціальних послуг може бути здійснене в установах, які мають інший профіль діяльності, таких як центри зайнятості, заклади охорони здоров'я, освіти, культури тощо. Усі надавачі соціальних послуг працюють у рівних умовах, незалежно від їх форми власності та підпорядкування, і мають відповідати єдиним критеріям.

Закон України "Про соціальні послуги" визначає такі етапи організації соціальних послуг:

1. Потреби в соціальних послугах: цей етап передбачає визначення потреб населення в соціальних послугах, а також аналіз та оцінку цих потреб.
2. Розроблення програм та проектів соціальних послуг: на цьому етапі розробляються програми та проекти соціальних послуг, які повинні відповідати потребам населення та враховувати їхні соціальні, культурні, релігійні, мовні та інші особливості.
3. Фінансування: цей етап передбачає забезпечення фінансування програм та проектів соціальних послуг, а також розподіл фінансових ресурсів між провайдерами соціальних послуг.
4. Надання соціальних послуг: на цьому етапі провайдери соціальних послуг надають безкоштовні або платні послуги населенню згідно з укладеними договорами та узгодженими програмами.
5. Моніторинг та оцінка якості соціальних послуг: на цьому етапі здійснюється моніторинг та оцінка якості наданих соціальних послуг з метою виявлення недоліків та удосконалення системи надання соціальних послуг.

Регулювання діяльності провайдерів соціальних послуг: цей етап передбачає регулювання діяльності провайдерів соціальних послуг з метою забезпечення якості наданих послуг та захисту прав та інтересів користувачів соціальних послуг.

Всі ці етапи взаємопов'язані та відображають систему організації соціальних послуг в Україні. Організація соціальних послуг має на меті забезпечення соціальної підтримки, захисту прав та інтересів людей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та сприяння їхньому соціальному інтегруванню в суспільство.

Висновок. У статті про надання соціальних послуг було розглянуто важливі аспекти організації соціальних послуг в Україні. Було вказано на значення соціальних послуг для людей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та відзначено, що в Україні існує декілька форм надання соціальних послуг, зокрема, державні та недержавні. Було описано основні етапи організації соціальних послуг в Україні, серед яких виділено визначення потреб у соціальних послугах, розробка та затвердження програм соціальних послуг, залучення фахівців для надання соціальних послуг та багато інших. Отже, організація соціальних послуг має велике значення для підтримки та захисту прав та інтересів людей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та сприяння їхньому соціальному інтегруванню в суспільство.

Список використаних джерел:

1. Закон «Про соціальні послуги», ст. 16, Розділ III Класифікація, типи соціальних послуг та порядок їх надання
2. Закон «Про соціальні послуги», ст. 9, Основні напрями державної політики у сфері надання соціальних послуг
3. Закон «Про соціальні послуги», ст. 6, Використання інформації про отримувачів соціальних послуг
4. Нечосіна О. Б. «Функціонування системи соціальних послуг в Україні»: с. 4: Київ 2019.
5. Коваль К.П. «Механізми удосконалення надання соціальних послуг на основі європейських стандартів соціального захисту населення»: дис. канд. докт. філософ., Чернігів 2021. 236с.

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Стаття присвячена висвітленню основних особливостей інноваційного процесу в сфері соціального забезпечення дітей з обмеженими можливостями та характерних рис використання соціальних технологій як чинник розвитку соціальної сфери.

Ключові слова: соціальні технології, діти з обмеженими можливостями, соціальне забезпечення, інноваційні соціальні технології, адаптація.

Постановка проблеми: У сучасному світі однією з актуальних проблем роботи з дітьми з обмеженими можливостями є розвиток інноваційних підходів до використання соціальних технологій. На жаль, слід констатувати, що сьогодні інваліди, а особливо діти-інваліди, в Україні найчастіше не можуть вести повноцінний образ життя через існуючі соціальні й фізичні бар'єри. В умовах політичної та економічної нестабільності, що відбувається у теперішній час в Україні, діти з обмеженими можливостями стають однією з найуразливіших верств населення, тому проблеми їх захисту набувають все більшої актуальності та є пріоритетним напрямом сучасної державної соціальної політики, а сталий характер цих проблем потребує нових підходів до їх розв'язання.

Використання соціальних технологій по відношенню до дітей з обмеженими можливостями сприяє соціалізації дитини у суспільстві, адаптації, створенню умов для інтеграції дітей до активного суспільного життя. Інноваційний потенціал у соціальній сфері дає змогу не тільки вирішити проблему дезадаптації дітей з обмеженими можливостями, але й допомагає уникненню соціальної кризи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед досліджень,

присвячених питанню соціальних технологій, важливе місце займають праці Андросовича К. А., Боярина Л.В., Іванової А.С., Панова М.С., Кабака В. В., Азарової Т. В., Абрамова Л. К., Матвієнка В. Я.

Мета дослідження: визначити роль соціальних технологій у житті людей з обмеженими можливостями.

Виклад основного матеріалу. Соціальні технології є специфічним інструментом у соціальній роботі з людьми з обмеженими можливостями. У довідкових джерелах соціальні технології тлумачаться як сукупність методів вирішення тієї чи іншої соціальної проблеми; спосіб організації і самоорганізації різних видів соціальної діяльності і соціальної взаємодії, прогнозування і діагностики параметрів соціальних процесів. Існує чіткий кореляційний зв'язок між соціальними технологіями й етикою соціальної роботи, етичними принципами соціального захисту і підтримки людей з особливими потребами [1].

Соціальні технології мають ряд особливих характеристик. Це масштабність, новизна, науковомісткість, ефективність, складність, час існування, адаптивність, надійність, валідність. Під масштабністю розуміють просторові розміри технології, тобто її місця в соціальному просторі. Новизна є відображенням рівня інноваційності використовуваних соціальних технологій. Ефективність показує співвідношення між результатами, отриманими при використанні технології, і витратами на їх розробку і впровадження. Наукомісткість є ілюстратором вкладених у розробку технології наукових знань. Складність є свідченням змісту технологій і можливості управління ними. Під часом існування технології розуміють часовий період від її до зняття її з використання. Адаптивність є показником здатності технологій пристосовуватися і функціонувати в найнесприятливіших умовах. За надійністю можна судити про якісну результативність технології, її здатність до самозбереження і відтворення. За валідністю технологій визначається відповідність технології суспільній системі і меті, для реалізації якої вона призначена [2]. Риси соціальних технологій узагальнено на рисунку 1. За цими характеристиками здійснюють поділ соціальних технологій на види. Цей поділ узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Види соціальних технологій

№з/п	Класифікаційна ознака	Види соціальних технологій
1	Масштабність	Глобальні, макро- і мікротехнології
2	Новизна	Інноваційні, модернізовані та ретро, або рутинні
3	Ефективність	Високоєфективні, ефективні, малоефективні і неефективні
4	Науковість	Науковість і ненауковість
5	Складність	Прості, складні і дуже складні
6	Час існування	Довгострокові, середньострокові і короткострокові
7	Адаптивність	На високоадаптивні, адаптивні, поганоадаптивні і неадаптивні
8	Надійність	Надійні і ненадійні
9	Валідність	Валідні і невалідні

Рисунок 1 – Риси соціальних технологій

Основні вектори соціального супроводу дітей з особливими потребами співвідносні із наявними проблемами дітей з обмеженими можливостями та їх найближчого оточення (низький суспільно-економічний рівень; житлова обмеженість архітектурні бар'єри місця проживання, незадовільні соціально-побутові умови, нестача й відсутність кваліфікованого догляду за особами з обмеженими можливостями, брак емоційного та психологічного зв'язку з хворим; брак відповідних знань та умінь у сфері психолого-педагогічної та медичної реабілітації; брак участі в культурі та відпочинку [3, с.254с.253].

Сьогодні до пріоритетів соціального супроводу дітей з інвалідністю є

ефективне використання збережених систем та функцій, здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження, повноцінну інтеграцію в суспільство дітей з обмеженими можливостями. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є міжпрофесійна взаємодія при соціальній роботі з дітьми з обмеженими можливостями. У межах такої взаємодії передбачено використання діагностико-консультативних, лікувально-відновлювальних, корекційно-реабілітаційних, навчально-виховних та суто соціальних заходів, упровадження дієвих технологій соціальної підтримки й допомоги особам з інвалідністю, розширення меж колекційного, відновлювального, розвивального впливу на соціалізацію, соціальну адаптацію й реабілітацію осіб з обмеженими можливостями. Кінцева мета усіх впливів полягає у сприянні розвитку особистості та її соціальній реабілітації [3, с.254]. Основні вектори соціального супроводу осіб з інвалідністю узагальнено на рисунку 2.

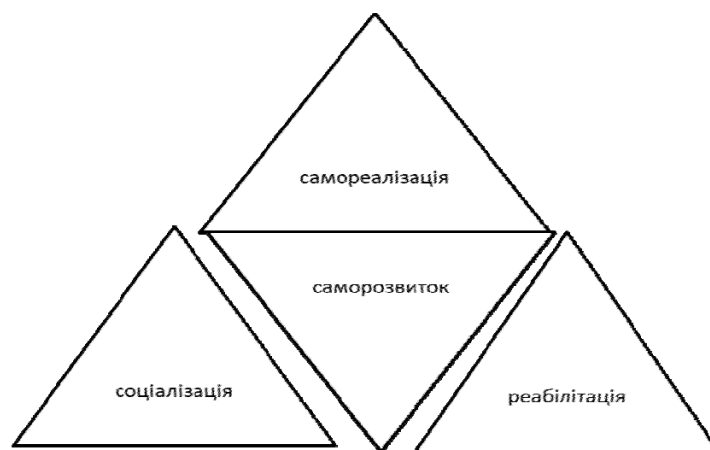

Рисунок 2 – Вектори соціального супроводу осіб з інвалідністю

Соціальні технології у роботі з дітьми з обмеженими можливостями насамперед спрямовуються на створення умов для розвитку й навчання, сприяння соціальній адаптації дітей з особливими потребами. Соціальні технології у роботі з дітьми з обмеженими можливостями покликані вирішити проблеми порушення зв'язку дитини із інвалідністю зі світом, обмеженої мобільності, недостатності комунікацій з однолітками та дорослими, недоступності культурних цінностей, освіти. Сьогодні активно пропагується й утверджується думка про те, що дитина з обмеженими можливостями є наділеною задатками і талантами, проте нерівність можливостей стає перепорою у їх розвитку й розкритті, задоволенні різнобічних соціальних потреб у пізнанні, спілкуванні, творчості [4, с.344, 345].

Становище дітей з особливими потребами сьогодні ще й погіршується тим, що зазвичай такі діти виховуються у неповних сім'ях, що провокує психологічну пригніченість, безперспективність, апатію, невпевненість у майбутньому [4,с.346].

Певну складність у доборі й упровадженні соціальних технологій для дітей з особливими потребами зумовлює різний підхід до навчання у дітей із вадами розвитку і дітей із нормотиповим розвитком. Розумне, цілеспрямоване виховання допоможе компенсувати певний їх дефект, а завдяки компенсаторним можливостям та гнучкості їх нервової системи у процесі виховання відбудеться розвиток особистісних якостей. Тому головною умовою освіти дітей з обмеженими можливостями є забезпечення процесу самореалізації та формування соціальних компетенцій кожного вихованця. Основні завдання освітнього процесу для дітей з особливими потребами узагальнено на рисунку 3.

Рисунок 3 - Освіта дітей з особливими потребами

Можна цілком погодитися із дослідниками, які переконливо доводять, що традиційні засоби навчання не є ефективними, то слід використовувати інноваційні методи і засоби навчання, спрямовані на формування творчого, нешаблонного мислення, розвиток дітей за рахунок максимального розкриття їх

природних здібностей. До інноваційних соціальних технологій у роботі з дітьми з особливими потребами відносять казкову імідж-терапію, спрямовану на миттєве перетворення, зміну поведінкових стереотипів. Змінюючи свій образ, дитина змінює характер, стиль поведінки і спілкування. Через казкове перетворення діти дуже добре починають контролювати свою поведінку. Загалом, казкотерапія у роботі з дітьми з обмеженими можливостями виконує функція дзеркала, тобто відображає внутрішній світ людини, полегшуючи тим самим ідентифікацію з ним; а також функцію моделі, адже казки відображають різні конфліктні ситуації і пропонують можливі способи їх вирішення або вказують на наслідки окремих спроб вирішення конфліктів, таким чином вони допомагають вчитися за допомогою моделі [5, с.55, 56].

Важливу роль у соціалізації дітей з особливими потребами відіграє казкова лялькотерапія, за якої діти реально втілюють уявні образи за допомогою пальчикових ляльок, ляльок рукавичок, тіньових ляльок. У лялькотерапії важливий процес виготовлення ляльки – процес творення нового казкового життя та гри з ляльками – входження в персонаж. У технологіях соціальної роботи з дітьми з особливими потребами особлива роль відводиться фотографії, яка допомагає встановити контакт з дітьми і активізувати їх мовні навички, може розглядатися як спосіб контролю за зовнішніми об'єктами і ситуаціями, і дає дітям відчуття власної сили і значущості. Дає можливість відчувати себе художником і в кращий бік змінити власне уявлення про себе і про свої можливості. Фотографування дитини може сприяти підвищенню її самооцінки і задовольнити потребу в увазі та турботі, дозволити відчувати свою самостійність і проявити ініціативу. Застосування фотографій може бути пов'язане з використанням готових знімків, а також з їх створенням в ході заняття або поза ним [5, с.55, 56].

У контексті роботи з дітьми з особливими потребами заслуговують на увагу також комп'ютерні технології, які дають змогу особам із обмеженими можливостями оволодіти простими навичками роботи з пошуковими системами, можливий доступ до безлічі довідників, словників, енциклопедій,

отримати доступ до музичного, образотворчого і фотоматеріалу. У межах комп'ютерних технологій роботи з дітьми з особливими потребами заслуговують на увагу комп'ютерні ігри, які є потужним резервом в ігротерапії. Варто зауважити, що комп'ютерна ігротерапія є не лише розвагою, але й тренуванням емоційних, психічних і моторних функцій, моделювання сенсорних, емоційних рухів, формуванням таких якостей, як ухвалення рішення, подолання страху перед непередбаченими обставинами. Існують ігри, які вимагають вміння утримувати в пам'яті і управляти досить великою кількістю параметрів одночасно (стратегічні, тактичні, рольові ігри), інші дозволяють програвати екстремальні стани (автомобільні гонки, а також інші симулятори) [5, с.55, 56].

Загалом, соціальні технології у роботі з дітьми з особливими потребами мають спрямовуватися на такі види роботи, як:

1. Надання допомоги сім'ям з дітьми з особливими потребами щодо побудови траєкторії індивідуального інтелектуального та фізичного розвитку дітей.

2. Соціальний супровід сімей з дітьми з особливими потребами щодо вибору способу здобуття освіти.

3. Спільне проектування з батьками дітей з особливими потребами програми індивідуального розвитку дитини.

4. Планування, прогнозування й коригування освітніх результатів дітей з особливими освітніми потребами.

5. Розширення інструментів комунікації при здобутті освіти дітьми з особливими потребами.

6. Сприяння соціалізації дітей з особливими потребами за участю членів сім'ї та спеціалістів.

7. Стабілізація відносин у сім'ях з дітьми з особливими потребами.

8. Сприяння сім'ям з дітьми з особливими потребами у вирішенні соціальних проблем.

9. Психологічна підтримка і корекція взаємин у сім'ях з дітьми з особливими потребами.

10. Психологічні проблеми сімей з дітьми з особливими потребами і шляхи їх подолання.

11. Мовленнєві бар'єри і їх подолання у сім'ях з дітьми з особливими потребами.

12. Ефективність комунікацій у сім'ях з дітьми з особливими потребами.

13. Досягнення порозуміння у сім'ях з дітьми з особливими потребами.

14. Проблеми у комунікації у сім'ях з дітьми з особливими потребами і сприяння у їх вирішенні.

15. Організація фізичної активності та дозвілля у сім'ях з дітьми із особливими потребами.

16. Складання й коригування індивідуальної програми фізичного розвитку дітей з особливими потребами.

17. Трансформація фізичних обмежень дітей з особливими потребами у додаткові можливості.

18. Забезпечення оптимальних умов фізичної активності дітей з особливими потребами у сімейному середовищі та поза ним.

Соціальні технології у роботі з дітьми з особливими потребами спрямовані на розвиток і соціальну адаптацію дітей. Нижче наведемо орієнтований перелік використання соціальних технологій роботи з дітьми з особливими потребами і напрями їх впливу на особистість, що формується.

Таблиця 2 - Заходи із соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку із неповних сімей

№з/п	Вид технологій	Напрямок впливу
1	Освітні	Пізнавально-мотиваційний, соціально-педагогічний
2	Ігрові	Пізнавально-мотиваційний, соціально-педагогічний
3	Казкотерапія	Пізнавально-мотиваційний, соціально-педагогічний, психологічний
4	Комп'ютерні	Пізнавально-мотиваційний, соціально-педагогічний, психологічний
5	Лялькотерапія	Пізнавально-мотиваційний, соціально-педагогічний, психологічний
6	Робота з фотографією	Пізнавально-мотиваційний

Отже, у роботі з дітьми з особливими потребами використовуються ігрові, освітні, комп'ютерні технології, казкотерапія, лялькотерапія, робота з

фотографією. За допомогою соціальних технологій здійснюється пізнавально-мотиваційний, соціально-педагогічний, психологічний вплив на дитину з особливими потребами, створюються умови для соціальної адаптації, розвитку та загалом соціалізації особистості.

Висновки: Соціальні технології – це сукупність методів вирішення тієї чи іншої соціальної проблеми; спосіб організації і самоорганізації різних видів соціальної діяльності і соціальної взаємодії. Соціальні технології у житті людей з обмеженими можливостями – це сукупність способів, засобів і методів сприяння соціалізації та соціальним активностям людей з особливими потребами, спрямовані на поліпшення якості їхнього життя та створення умов для входження у соціальний простір на рівні з усіма іншими людьми.

У роботі з дітьми з особливими потребами використовуються ігрові, освітні, комп'ютерні технології, казкотерапія, лялькотерапія, робота з фотографією. За допомогою соціальних технологій здійснюється пізнавально-мотиваційний, соціально-педагогічний, психологічний вплив на дитину з особливими потребами, створюються умови для соціальної адаптації, розвитку та загалом соціалізації особистості.

У соціальній роботі з дорослими людьми з особливими потребами суттєву ефективність мають працетерапія, тренінгові та інформаційні технології. Завдяки працетерапії мобілізуються вольові якості, зосереджується увага, досягається суттєве відволікання від думок про хвороби, посилюється психічна активність, реалізується цілеспрямована, усвідомлена, результативна діяльність. Інформаційні технології суттєво полегшують життєдіяльність осіб з обмеженими можливостями. Базовані на сучасних ІТ-технологіях розробки значною мірою розширюють можливості соціальної адаптації й життєдіяльності осіб, що мають дефекти зорового чи слухового аналізаторів, мовної та моторно-рухової діяльності. Загалом інформаційні технології дають змогу людям з обмеженими можливостями активно спілкуватися, навчатися, працювати, саморозвиватися й самореалізовуватися.

У межах наукового пошуку пропонуємо заходи для осіб з інвалідністю. Це

аудіолекторій, відеолекторій з сурдоперекладом, лекторій, відеопрезентація, сторітейлінг, дискусія, ярмарок ідей. Тематика заходів різноманітна: «Нові технологій як засіб оптимізації життя з осіб з інвалідністю», «Цифрові технології як засіб організації професійної діяльності осіб з інвалідністю», «Розширення меж комунікації осіб з інвалідністю», «Технології, що змінили життя осіб з обмеженими можливостями», «Технології, що змінили моє життя», «Як оптимізувати життя осіб з інвалідністю у XXI столітті», «Що треба змінити у соціальних технологіях роботи з особами з інвалідністю».

Список використаних джерел:

1. Соціальні технології і технології соціальної роботи. URL: https://pidru4niki.com/16850303/sotsiologiya/sotsialni_tehnologiyi_tehnologiyi_sotsialnoyi_roboti (дата звернення: 05.04.2023).
2. Соціальні технології: поняття, сутність, принципи, типології. URL: <https://studfile.net/preview/6871364/> (дата звернення: 05.04.2023)
3. Раєвська Я. Особливості міжпрофесійної взаємодії при роботі з людьми з обмеженими можливостями. Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (Чернівці, 22 листопада 2019 р.). Чернівці: Технодрук, 2019. С. 252-254.
4. Іванова А.С., Панов М.С. Соціально-психологічні особливості реабілітації дітей з обмеженими психофізичними можливостями. Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9–10 квітня 2018 р.; редкол.: В. Л. Погребна, Н. В. Островська, І. Ю. Тонкіх та ін. Д. : ЛПРА, 2018. С. 343-346.
5. Колосова О. Інноваційні технології навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.); за ред. О.А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля“, 2017. Вип. 6. С.54-56.

Педорук Д.І.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

У данній статті розглянуто ефективні механізми соціальної допомоги біженцям та вимушеним переселенцям, їх практичне та торитечне значення, та способи вирішення проблеми.

Ключові слова: соціальна допомога, ВПО, біженці, збройний конфлікт.

Постановка проблеми. Соціальна допомога - це різні форми підтримки та допомоги, що надаються особам і сім'ям, які потребують допомоги через бідність, безробіття або інші соціальні негаразди. Для біженців і вимушених переселенців соціальна допомога має вирішальне значення, оскільки вони були насильно переміщені зі своїх домівок і громад і можуть не мати доступу до базових потреб, таких як житло, їжа, охорона здоров'я та освіта. Соціальна допомога може допомогти задовольнити ці потреби і підтримати соціальну та економічну інтеграцію біженців і ВПО в їхні нові громади. Вона також може забезпечити мережу безпеки, щоб допомогти їм впоратися з викликами переміщення і налагодити своє життя заново. Загалом, соціальна допомога важлива для біженців і ВПО, щоб забезпечити дотримання їхніх основних прав людини і допомогти їм відновити почуття гідності та самодостатності.

Формування цілей. Визначення та обґрунтування ефективних механізмів соціальної допомоги біженцям та внутрішньопереміщеним особам.

Посилання на сучасні дослідження та публікації. Проблемним питанням реформування системи соціальних послуг та її державному управлінню присвячено праці вітчизняних вчених, зокрема, К. Сухова [1], А. Колосок [2], І. Бичук [3], К.Дубич [4], О.Амосова, В. Бакуменка, В. Бабаєва, М. Кравченко, Е. Лібанової, П. Надолішнього, В. Скуратівського, О. Черниш.

Виклад основного матеріалу дослідження. Станом на 2023 рік в Україні налічується близько 4,8 мільйона осіб, переміщених через конфлікт у східних регіонах Донецької та Луганської областей. У Вінницькій області, станом на 2023р. офіційно зареєстровано більше 160 тис. осіб[1].Триваючий конфлікт, що розпочався у 2014 році, спричинив масове 'переміщення та людські страждання, багато людей та сімей були змушені покинути свої домівки та громади у пошуках безпеки. Криза переміщення в Україні є однією з найбільших в Європі і має значний вплив на соціальну, економічну та політичну динаміку країни.

Біженці та внутрішньо переміщені особи (ВПО) стикаються з низкою складних і взаємопов'язаних проблем, які часто є наслідком вимушеного переміщення зі своїх домівок та громад. Деякі з ключових проблем, з якими стикаються біженці та ВПО, включають.Відсутність доступу до предметів першої необхідності: Біженці та ВПО часто не мають доступу до базових потреб, таких як їжа, житло та чиста вода. Переміщення може призвести до переповненості тимчасового житла, неналежних санітарних умов і поганих умов життя, що може наражати окремих осіб і сім'ї на ризик захворювань і хвороб.

Загалом, проблеми, з якими стикаються біженці та ВПО, є складними та взаємопов'язаними і потребують комплексних рішень, спрямованих на задоволення їхніх основних потреб та підтримку їхньої соціальної та економічної інтеграції.

Переміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) може мати значний вплив на їхнє психічне здоров'я та соціальне благополуччя. Досвід переміщення може бути травматичним і призводити до цілої низки проблем з психічним здоров'ям, включаючи тривогу, депресію та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Основними проблемами, з якими стикаються ВПО можна побачити у наступній таблиці 1.

Таблиця 1 - Основними проблемами, з якими стикаються ВПО

Виклики для біженців та ВПО	Опис
Обмежені можливості працевлаштування	Переміщення може ускладнити отримання освіти, професійної підготовки та працевлаштування
Бар'єри на шляху до освіти	Переміщені діти та молодь можуть стикатися зі значними перешкодами у доступі до освіти, такими як відсутність інфраструктури, мовні бар'єри та дискримінація. Це може обмежити їхні можливості для соціальної та економічної інтеграції та майбутнього успіху
Обмежений доступ до охорони здоров'я	Біженці та ВПО можуть стикатися з перешкодами у доступі до охорони здоров'я, включаючи обмежену доступність медичних послуг, мовні бар'єри та дискримінацію. Це може призвести до невилікуваних хвороб і травм, які можуть мати довгострокові наслідки для здоров'я
Психічне здоров'я та психосоціальні проблеми	Переміщення може призвести до серйозних проблем з психічним здоров'ям і психосоціальних проблем, таких як депресія, тривога і травми. Ці проблеми можуть вплинути на здатність людини функціонувати і мати довгострокові наслідки для її добробуту

ВПО також можуть відчувати соціальну ізоляцію і відчуття втрати спільноти та культурної ідентичності, що може загострити проблеми з психічним здоров'ям. Вони також можуть стикатися з дискримінацією та стигматизацією, що може ще більше посилити їхні психологічні страждання.

Виклики переміщення також можуть мати значний вплив на соціальне благополуччя ВПО. Вони можуть втратити мережі соціальної підтримки, мати обмежений доступ до громадських послуг і ресурсів, а також зіткнутися з перешкодами на шляху до соціальної та економічної інтеграції[2, с.118]. Це може призвести до соціального виключення та відчуття ізоляції, що може мати довгострокові наслідки для їхнього добробуту.

Крім того, переміщення може порушити сімейні та соціальні зв'язки, оскільки сім'ї часто розділяються під час процесу переміщення. Це може призвести до розпаду сімейних і громадських структур і вплинути на розвиток дітей і молоді. Загалом, вплив переміщення ВПО на психічне здоров'я та соціальне благополуччя є значним і потребує уваги та підтримки з боку гуманітарних організацій та урядів для вирішення складних проблем, з якими стикаються ВПО, та сприяння їхньому соціальному та психологічному відновленню.

Міжнародно-правова база, що регулює права біженців і внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ґрунтується на низці міжнародних документів і угод, включаючи Конвенцію про статус біженців 1951 року, Керівні принципи з питання про переміщення осіб всередині країни та Загальну декларацію прав людини.

Конвенція 1951 року про статус біженців є наріжним каменем міжнародного законодавства про біженців і визначає права та захист, що надаються біженцям. Конвенція визначає біженця як будь-яку особу, яка перебуває за межами країни своєї громадянської належності або звичайного місця проживання і не може або не бажає повернутися туди через цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань. Конвенція окреслює зобов'язання держав щодо захисту біженців, включаючи забезпечення доступу до основних прав, таких як право на житло, харчування та медичну допомогу.

Керівні принципи з питання про переміщення осіб всередині країни, прийняті Організацією Об'єднаних Націй у 1998 році, забезпечують основу для захисту та допомоги ВПО. Принципи визначають ВПО як осіб або групи осіб, які були змушені покинути свої будинки або місця постійного проживання через збройний конфлікт, повсюдне насильство, порушення прав людини, стихійні лиха або техногенні катастрофи[3, с. 93]. Принципи окреслюють зобов'язання держав щодо забезпечення захисту та допомоги ВПО, включаючи доступ до основних потреб, таких як їжа, житло та охорона здоров'я.

Загальна декларація прав людини, прийнята Організацією Об'єднаних Націй у 1948 році, є основоположним документом, що визначає основні права і свободи людини, на які мають право всі люди. Декларація включає право на життя, свободу та особисту недоторканність, а також право шукати притулку від переслідувань і користуватися ним.

Згідно з цими міжнародними документами та угодами, держави мають низку зобов'язань щодо надання соціальної допомоги біженцям та ВПО.

Держави зобов'язані забезпечити доступ до основних потреб, таких як їжа, житло та охорона здоров'я, а також забезпечити захист основних прав і свобод людини. Це включає в себе забезпечення того, щоб біженці та ВПО не піддавалися дискримінації або іншим формам переслідування, і щоб вони мали доступ до правового захисту та належної правової процедури. Загалом, міжнародно-правова база, що регулює права біженців та ВПО, забезпечує основу для захисту та допомоги переміщеним особам і окреслює зобов'язання держав щодо надання соціальної допомоги та захисту цим вразливим групам населення.

Існує низка механізмів соціальної допомоги, доступних для біженців і внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які можуть допомогти задовольнити їхні нагальні потреби і сприяти їхньому довгостроковому благополуччю. Деякі з ключових механізмів соціальної допомоги можна побачити у данній таблиці 2.

Таблиця 2 - Види допомог ВОП

Види допомоги	Опис
Грошові перекази	Надання грошових виплат безпосередньо біженцям або ВПО для придбання предметів першої необхідності.
Продовольча допомога	Надання продовольчої допомоги у формі продуктових наборів або ваучерів для біженців або ВПО, які стикаються з відсутністю продовольчої безпеки.
Охорона здоров'я	Надання медичної допомоги, лікування та послуг з охорони психічного здоров'я біженцям або ВПО.
Освіта	Надання доступу до освіти та навчання, включаючи формальну шкільну освіту, професійну підготовку та мовні курси для дітей і молоді біженців та ВПО.
Підтримка у працевлаштуванні	Надання підтримки та ресурсів для знаходження роботи або розпочатку власного бізнесу біженцям або ВПО, включаючи професійну підготовку та послуги з працевлаштування.

Загалом, ці механізми соціальної допомоги можуть допомогти задовольнити нагальні потреби біженців і ВПО, а також сприяти їхньому довгостроковому благополуччю та інтеграції в приймаючі громади. Важливо, щоб ці механізми впроваджувалися скоординовано і цілісно, щоб забезпечити комплексне і стале задоволення потреб біженців і ВПО[4, с. 4].

За останні роки в Україні було реалізовано кілька успішних програм соціальної допомоги для підтримки біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) (табл. 3).

Таблиця 3 - Програм соціальної допомоги для підтримки біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО)

Програма соціального житла	Забезпечує доступне житло ВПО за зниженими орендними ставками, з покриттям витрат на комунальні послуги та утримання житла.
Програма підтримки зайнятості	Надає професійне навчання, послуги з працевлаштування та іншу підтримку для допомоги ВПО у знаходженні роботи або бізнесу.
Програма грошових виплат	Надає щомісячні грошові виплати домогосподарствам ВПО для придбання продуктів харчування, оплати оренди та інших витрат.
Програма підтримки охорони здоров'я	Товариство Червоного Хреста України організовує мобільні медичні пункти та надає базову медичну допомогу ВПО.
Освітня програма	ЮНІСЕФ забезпечує підтримку освіти дітей ВПО шляхом створення тимчасових навчальних приміщень та надання навчальних матеріалів.

Ці програми успішно задовольняють потреби біженців та ВПО в Україні, надаючи їм доступ до житла, працевлаштування, охорони здоров'я, освіти та інших життєво важливих послуг. Хоча для підтримки біженців і ВПО в Україні ще багато чого треба зробити, ці програми створюють багатообіцяючу основу для майбутніх зусиль.

Надання соціальної допомоги біженцям і внутрішньо переміщеним особам (ВПО) може бути складним і відповідальним завданням для держав і гуманітарних організацій. Деякі з ключових проблем, з якими вони стикаються, включають

Обмеження фінансування: Надання соціальної допомоги біженцям і ВПО може бути дорогим, і багато держав і організацій можуть не мати достатніх ресурсів для надання необхідної підтримки. Це може призвести до неадекватної або неповної допомоги біженцям і ВПО.

Політична нестабільність: Політична нестабільність і конфлікти можуть ускладнити надання державами та гуманітарними організаціями соціальної

допомоги біженцям і ВПО. У деяких випадках гуманітарні організації можуть не мати доступу до певних територій з міркувань безпеки, а держави можуть бути не в змозі або не бажати надавати допомогу через політичну напруженість або конфлікти.

Відсутність координації: Відсутність координації між різними організаціями та суб'єктами може призвести до дублювання зусиль або прогалин у наданні послуг. Це може призвести до неефективності та недостатньої підтримки біженців і ВПО.

Правові та адміністративні бар'єри: Правові та адміністративні бар'єри, такі як обмежувальна імміграційна політика або бюрократичні перепони, можуть ускладнювати доступ біженців і ВПО до соціальної допомоги. Це може призвести до обмеження доступу до базових послуг і посилити існуючу вразливість.

Брак ресурсів та інфраструктури: У деяких випадках державам може бракувати необхідних ресурсів або інфраструктури для надання адекватної соціальної допомоги біженцям і ВПО. Це може призвести до обмеженого доступу до базових послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та підтримка у працевлаштуванні.

Загалом, ці виклики підкреслюють необхідність ефективної координації, фінансування та політичної волі для забезпечення біженців і ВПО підтримкою, необхідною для відновлення їхнього життя та інтеграції в приймаючі громади. Вирішення цих проблем вимагатиме співпраці між державами, гуманітарними організаціями та іншими зацікавленими сторонами, а також постійних зусиль, спрямованих на усунення першопричин переміщення та конфліктів.

Існує кілька можливостей покращити програми соціальної допомоги біженцям та внутрішньо переміщеним особам (ВПО), використовуючи інноваційні технології, підходи, орієнтовані на громаду, та партнерство з приватним сектором. Ось деякі приклади:

Інноваційні технології: Нові технології, такі як мобільні додатки та цифрові платіжні системи, можуть допомогти поліпшити надання соціальної

допомоги біженцям і ВПО. Наприклад, цифрові платіжні системи можуть надати біженцям і ВПО більш безпечний і ефективний доступ до грошових переказів, а мобільні додатки можуть забезпечити доступ до важливої інформації про наявні послуги та ресурси.

Підходи на рівні громад: Підходи на рівні громади можуть допомогти забезпечити адаптацію програм соціальної допомоги до конкретних потреб і вподобань біженців і ВПО. Це може передбачати тісну співпрацю з місцевими громадами для виявлення потреб і вподобань, а також залучення біженців і ВПО до розробки та реалізації програм соціальної допомоги.

Партнерство з приватним сектором: Партнерство з приватним сектором може допомогти мобілізувати додаткові ресурси та досвід для підтримки програм соціальної допомоги біженцям і ВПО. Наприклад, компанії приватного сектору можуть надавати фінансування, підтримку в натуральній формі та експертизу в таких сферах, як логістика, управління ланцюгами поставок і технології.

Інноваційні механізми фінансування: Інноваційні механізми фінансування, такі як облігації соціального впливу та змішане фінансування, можуть забезпечити нові джерела фінансування програм соціальної допомоги. Облігації соціального впливу залучають приватних інвесторів, які надають авансове фінансування для соціальних програм, з виплатою коштів за умови досягнення конкретних соціальних результатів. Змішане фінансування передбачає поєднання державного та приватного фінансування для підтримки соціальних програм з метою мобілізації додаткових ресурсів та максимізації впливу.

Загалом, використання цих можливостей може допомогти підвищити ефективність і стійкість програм соціальної допомоги біженцям і ВПО. Однак важливо забезпечити, щоб ці підходи були чутливими до місцевого контексту і потреб, а також щоб вони реалізовувалися у партнерстві з місцевими громадами та зацікавленими сторонами.

Мільйони біженців і внутрішньо переміщених осіб (ВПО) по всьому світу стикаються з величезними проблемами і часто борються за доступ до базових

потреб, таких як їжа, житло, охорона здоров'я та освіта. Програми соціальної допомоги можуть відігравати вирішальну роль у наданні біженцям і ВПО підтримки, необхідної для відновлення їхнього життя та інтеграції в приймаючі громади.

Незважаючи на прогрес, досягнутий за останні роки, багато біженців і ВПО продовжують стикатися зі значними бар'єрами у доступі до соціальної допомоги, і ще багато роботи належить зробити для вдосконалення механізмів надання допомоги. Це вимагає постійних інвестицій і уваги з боку міжнародного співтовариства, а також постійних зусиль, спрямованих на усунення першопричин переміщення і конфліктів.

Висновки. Як світова спільнота, ми повинні визнати важливість соціальної допомоги біженцям і вимушеним переселенцям і працювати разом, щоб забезпечити їм підтримку, необхідну для відновлення їхнього життя. Це включає в себе надання фінансування та ресурсів для підтримки програм соціальної допомоги, а також інвестування в інноваційні підходи та технології для покращення надання послуг.

Ми також повинні посилити увагу та підтримку біженців та ВПО на глобальному рівні. Це передбачає надання політичної підтримки та адвокації для усунення першопричин переміщення та конфліктів, а також сприяння кращій координації та співпраці між державами, гуманітарними організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

Міжнародне співтовариство має визначити пріоритетними потреби біженців і ВПО та продовжувати зусилля з удосконалення механізмів соціальної допомоги. Таким чином, ми можемо допомогти забезпечити краще майбутнє для мільйонів людей по всьому світу, які були змушені покинути свої домівки та громади.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Сухова К. К. Проблемні аспекти державного управління наданням соціальних послуг. *Ефективна економіка*. 2022. № 4. С.118-123. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2022/22.pdf

3. Колосок А., Бичук І. Менеджмент соціальних послуг територіальної громади в умовах воєнного стану. *Ввічливість*. 2022. С. 92-99. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/694/639>
4. Дубич К. В. Участь громадських організацій в публічному управлінні системою соціальних послуг. *Державно-управлінські студії*. 2017. С. 1-4. URL: <http://www.dus.nayka.com.ua/?op=1&z=26>

УДК 314:151.3(045)

Поліщук Д.О.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

У статті розглянуто виникнення поняття «внутрішньо переміщена особа» в Україні. Визначено актуальні проблеми внутрішніх переселенців. Окреслено й коротко охарактеризовано рівні вирішення соціальних проблем та соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: *внутрішньо переміщені особи, соціальні проблеми, держава, соціальний захист, волонтерство.*

Постановка проблеми. Через російську збройну агресію проти України 2014 року, а згодом широкомасштабне вторгнення росії в нашу країну в лютому 2022 року, з'явилися багаточисельні потоки людей, які були змушені залишити власні домівки і переселитись до більш безпечних регіонів України. Станом на початок лютого 2023 року в Україні наразі обліковано 4,8 млн. внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Їх реальна кількість становить близько 7 мільйонів.

Багато ВПО мають низку складних та невирішених питань, пов'язаних з внутрішнім переміщенням, і потребують належної уваги держави й відповідних органів влади. Таким чином, дана тема є досить гострою та актуальною і потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення поняття

«внутрішньо переміщені особи» в Україні, виділення проблем, що стосуються соціального захисту ВПО, а також окреслення рівнів вирішення зазначених проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню соціальних проблем внутрішньої міграції та соціального захисту ВПО присвячені публікації багатьох науковців, серед яких: І. С. Басова, Т. І. Доронюк, А. Солодько, Н. І. Тищенко, І. М. Балакарева, Т. Р. Кульчицький, О. В. Балуська, К. В. Борисенко, В. Г. Виноградова, Т. В. Дракохруст, Г. С. Журавльова, М. П. Кобець, Н. М. Авдєєва, І. О. Аракелова, С. Б. Булеца, І. Алімова, О. А. Малиновська, М. М. Шумило, К. О. Крахмальова та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна не вперше за роки незалежності стикнулася з проблемою міграції населення, проте масштаби явища потребували відповідного правового врегулювання, і у 1994 р. було прийнято Закон України «Про біженців», згідно з яким біженцем може вважатися особа, «яка не має українського громадянства і піддається переслідуванням на підставі його расової, національної та соціальної належності, а також за відстоювання своїх політичних або релігійних переконань». Пізніше, у 2003 і 2005 рр., до закону вносилися зміни, але одна з ключових підстав визнання людини біженцем – «відсутність українського громадянства» – залишилася. Тому для визначення статусу величезної маси українських громадян, які в останні кілька років були змушені виїхати зі Сходу України і з Криму, було запропоновано більш коректне визначення – внутрішньо переміщені особи [5]. У вітчизняній науковій літературі, засобах масової інформації їх визначають як «внутрішні мігранти», «вимушені переселенці» [8].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706 (далі – Закон №1706) – внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або

покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Як було вищезазначено, вимушені переселенці дуже часто зіштовхуються з великою кількістю проблем та організаційних складнощів, а саме:

- забезпечення їжею і житлом;
- виплата пенсій і соціальних виплат;
- доступ до соціальних послуг;
- забезпечення місцями в дитячих садках і школах;
- вступ і продовження навчання у ВНЗ;
- надання медичної допомоги особам, що потребують спеціалізованої чи висококваліфікованої медичної допомоги;
- пошук роботи і працевлаштування;
- відновлення документів тощо [4, ст. 21].

Прагнення захисту інтересів тих, хто був вимушений покинути власний дім, дало змогу виділити такі основні рівні, на яких відбувається допомога ВПО: державний рівень, адміністративний рівень, волонтерська допомога та міжнародні організації як інститути, що сприяють адаптації та інтеграції ВПО.

Держава є найбільшим інститутом адаптації та інтеграції, влада має велику кількість важелів впливу на ситуацію, інструментів за допомогою яких здійснюється політика по відношенню до ВПО, але вона не використана в повному обсязі. Держава повністю відповідальна за створення умов, за яких права вимушених переселенців будуть захищені на рівні з правами всіх громадян з урахуванням особливих потреб, що виникли в результаті раптового переїзду. Роль та направленість державної соціальної підтримки внутрішньо переміщеним особам сьогодні є одним із пріоритетних напрямків державної соціальної політики. Державна соціальна підтримка переміщених осіб має здійснюватися для адаптації громадян у нових умовах існування, щоб кожен громадянин у період проведення бойових дій розумів, що соціальні гарантії

держави діють не залежно від того, де він буде знаходитися. Суспільство має зрозуміти, що держава підтримує, а не забезпечує повністю, і кожен також має працювати на користь держави.

Найбільш істотним кроком від держави було запровадження комплексної державної програми підтримки та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб на 2015-2016 роки. Програма спрямована на забезпечення реалізації Конституції України, Закону №1706 та інших національних і міжнародних нормативно-правових актів, які стосуються захисту прав і свобод людини. Вона охоплює досить широке коло напрямів діяльності: від соціальної, культурної, освітньої підтримки ВПО до евакуації осіб з зони проведення бойових дій та співпраці з міжнародними донорами в інтересах переселенців.

З метою посилення соціального захисту осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та місць проведення бойових дій, було підписано та прийнято надзвичайно важливі закони та постанови щодо ВПО, надання адресної допомоги переселенцям та про їх облік, зокрема: Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 за № 1706-VII, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII, Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10. 2014 р. № 509 «Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції» та інші [2, с.31].

Місцеві держадміністрації в межах своїх повноважень забезпечують, зокрема:

- прийом громадян та надання їм безоплатної первинної правової допомоги з питання взяття на облік внутрішньо переміщених осіб;
- надання інформації переселенцям про можливі місця і умови для їх тимчасового проживання/перебування з урахуванням пропозицій органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, волонтерських, благодійних організацій, інших юридичних та фізичних осіб, про стан інфраструктури, довкілля у таких місцях;

- надання у разі необхідності ВПО медико-психологічної допомоги;
- безоплатне харчування ВПО відповідно до законодавства на період до отримання такими особами статусу безробітних або їх працевлаштування, але не більше одного місяця тощо.

У свою чергу, органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень, серед іншого, надають у тимчасове безоплатне користування ВПО з комунальної власності житлові приміщення, придатні для проживання (за умови оплати особою відповідно до законодавства вартості комунальних послуг). А також забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців із моменту взяття на облік ВПО; забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством; надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я; влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади; отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування; проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування; безкоштовний проїзд для повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту у разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення [1].

Волонтерська діяльність у вирішенні соціальних проблем ВПО. Важко переоцінити внесок волонтерських організацій, які практично першими у 2014 році розпочали опікуватися внутрішньо переміщеними зі сходу України особами. За результатами дослідження «ВПО та приймаюча громада»: 40% отримували підтримку від 34 волонтерів, 76% місцевих жителів знають про діяльність волонтерів щодо допомоги ВПО. Їх роботу називають ефективною 55%. Більша частина (43%) вважає, що вони не повинні замінювати допомогу від держави.

Основними напрямками допомоги від волонтерів стали: допомога продовольчими та споживчими товарами (отримали допомогу 87% респондентів); інформація та поради – 35%; надання житла – 23%; психологічна реабілітація – 20%; пошук/надання роботи – 16% [2, с.34].

У Харківській області найчастіше згадують допомогу від волонтерських організацій «Станція Харків», Центр «Під Арочкой», «Самаритяни», «АК центр». У Дніпропетровській – «Допомога Дніпро», «Допомога Донбас». У Запорізькій області до волонтерських організацій відносять Червоний Хрест, Свідки Ієгови/Церков Христа. Натомість, на підконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей значна кількість мігрантів не пам'ятає назву волонтерських організацій, що надавали допомогу. Серед найчастіше згадуваних у Донецькій області такі, як «СОС Краматорськ», «Країна Вільних Людей», «СОС Слав'янськ». У Луганській області згадують «Фонд Романовського», «7-а Лінія» та «Фонд Ахметова» [2, с.34].

Деякі з них отримали фінансову підтримку міжнародних донорів або стали виконавчими партнерами міжнародних організацій. Серед них можна відзначити такі організації, як «Карітас-Україна», «Спільнота волонтерів «Відновлення Схід», «Восток SOS», «Крим SOS», «Донбасс SOS» НУО «Станція Харків», координаційний центр ВПО «Допомога Дніпра», «Кримська діаспора», «Дім друзів», «Схід-Київ-Допомога» та інші, які сконцентрували свої зусилля на гуманітарній допомозі та інтеграції ВПО [3].

Роль міжнародних організацій. Допомога від міжнародних організацій вагомим чином сприяє вирішенню проблем внутрішніх переселенців. 52% ВПО мають досвід отримання допомоги від міжнародних організацій. Більшість отримувала гроші чи продовольчі товари. Найбільш значимою та важливою 60% ВПО вважають грошову підтримку.

Спільна оцінка (СО) - це один з інструментів, який Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) використовує для отримання інформації про проблеми, пов'язані з правовим захистом, що виникають у осіб під опікою УВКБ ООН. Він стосується механізмів і можливостей правового

захисту із залученням громад, а також використовується для створення рекомендацій з подолання проблем, згаданих під час заходу. Застосування цього інструменту дозволяє широко охопити людей різного віку і статі та врахувати їх різноманітність.

У рамках цього методу основна увага приділяється проблемам та їх вирішенню з огляду на потреби різних категорій населення. Цей захід є одним із найважливіших інструментів УВКБ ООН та його партнерів для мобілізації громад з метою покращення їхнього власного правового захисту та залучення осіб під опікою УВКБ ООН до всіх стадій складання програм і прийняття рішень, що впливають на їхнє життя. За допомогою спільної оцінки міжнародні організації визначають який рівень допомоги необхідний для даної ситуації в країні. Спільна оцінка не має на меті збирання статистичних даних та не проводить оцінювання потреб на рівні сімей, а націлена на стимулювання громад до того, щоб пропонувати рекомендації та рішення проблем, визначених ними як найбільш критичні та життєво важливі для їхнього добробуту. За результатами Спільної оцінки потреб ВПО, можна виділити низку найважливіших проблем і визначити наскільки держава в змозі впоратися з надзвичайними обставинами та забезпечити достатній рівень життя для ВПО [6].

Висновки. Отже, політичні процеси останніх років в Україні змусили законодавців створити нову категорію суб'єктів права, які потребують правових гарантій та соціального захисту з боку держави – внутрішньо переміщені особи. З огляду на масштаби переселенського руху, непрості економічні та політичні обставини, відсутність практичного досвіду, тим не менш наша країна поступово просувається у напрямі розв'язання цієї вкрай болючої проблеми.

На сьогодні соціальна допомога і підтримка внутрішньо переміщеним особам надається на державному, адміністративному рівнях, а також через волонтерську допомогу та допомогу численних урядових і неурядових організацій. Непересічного значення в сприянні вирішенню проблем внутрішньо переміщених осіб має допомога від міжнародних організацій.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
2. Григоренко І.О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц.педагогіка»] / І.О. Григоренко, Н. М. Савельєва. – Полтава : ПНПУ, 2017. – 100 с.
3. Доронюк Т., Солодько А., Вироблення політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні. / Т.Доронюк., А.Солодько. URL: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/vyroblenniapolityky-shchodovnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukraini>
4. Доповідь платформи громадянського суспільства Україна-ЄС -Державна політика України щодо внутрішньо переміщених осіб у контексті виконання угоди про асоціацію. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/5th_CSP_UA_report_idps_ukr.pdf
5. Заєць, В. В. Захист конституційних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Дипломна робота магістра / В. В. Заєць; наук. кер. О. М. Садовська; ОНУ ім. І.І. Мечникова, ЕПФ, Каф. конституційного права та правосуддя. – Одеса, 2018. – 114 с
6. Звіт про результати проведеної в 2019 році спільної оцінки потреб біженців, шукачів притулку і внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2019/08/2019-08-19-PA_UKR.pdf
7. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua>
8. Тимчук Л.І. Забезпечення доступу до освіти як умова успішної соціалізації внутрішньо переміщених осіб. *Часопис*. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. 247 с.

Соботюк М. А.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті досліджено методичні підходи до вивчення феномену професійного вигорання працівників соціальної сфери, розкрито його категоріальний зміст. З огляду на специфіку професійної діяльності наведені рекомендації щодо профілактики професійного вигорання у працівників соціальної сфери.

Ключові слова: соціальні відносини, професійне вигорання, емпатія, соціальний працівник, соціальна сфера.

Проблема «вигорання» є актуальною для кожної професії типу «людина-людина», оскільки процес надання кваліфікованої допомоги особам зі складними життєвими обставинами, людям похилого віку, а також іншим категоріям осіб з особливими потребами, як правило, викликає у соціальних працівників емоційне напруження. Підсумки ж такої роботи вимірюють, використовуючи якісні показники, при цьому не враховуючи психоемоційної шкали взаємодії соціального працівника з отримувачем його послуг. Специфіка даної професії полягає у великій кількості міжособистісних контактів з людьми, що створюють психологічний клімат, а також можуть зумовлювати виникнення проявів стресу. Саме довготривале перебування людини в негативному емоційному середовищі викликає у неї стан «вигорання», знижує здатність об'єктивно сприймати інформацію. Термін «професійне вигорання» запровадив психіатр Х. Дж. Фреденберг, як характеристику психічного стану людей, щодовготривало та з високою інтенсивністю спілкуються з пацієнтами або клієнтами в напруженій атмосфері при здійсненні допомоги. Згідно з Фреденбергом, целюди, які працюють в професіях типу «людина-людина»: юристи, вчителі, психологи, психіатри, соціальні працівники, тощо.

Безсумнівно, явище професійного вигорання є деструктивним фактором у

повсякденній діяльності соціальних працівників, що, на думку Н. Перхайло, не лише погіршує продуктивність працівників, а й свідчить про професійний регрес, незадоволеність самореалізацією, руйнує їх фізичне та психологічне здоров'я, становить небезпеку для клієнтів, які звертаються до соцслужб [2].

Метою статті є аналіз проблеми професійного вигорання працівників соціальної сфери, описати характеристику можливих шляхів його елімінації.

Дослідженням даної проблематики займалися зарубіжні і вітчизняні науковці, зокрема К. Маслач, Г. Фрейденберг, Н. Перхайло та інші. Однак дієвий механізм профілактики такого процесу досі не запропонований, що актуалізує науковий пошук.

Оснoву професійної діяльності співробітників установ соціальної сфери є допомога клієнтам: соціалізація, реабілітація, ресоціалізація, адаптація та підтримка. Основним фактором успішно проведеної роботи соцпрацівника є налагодження ефективної взаємодії зі своїми клієнтами [1].

Емоційні реакції працівників на стресові ситуації та події створюють ризик виникнення синдрому професійного вигорання.

Синдром професійного вигорання був визнаний проблемою ВООЗ у 2001 році. Згідно з міжнародною класифікацією хвороб, синдром вигорання виділяють окремим діагностичним таксоном – Z73 Problems related to life-management difficulty.

Цей синдром має різні прояви:

- ✓ фізичні – характеризуються великою втомлюваністю, виснаженням, нудотою, безсонням, тремтінням, болем в серці, артеріальною гіпертонією, зміною ваги та скаргами на самопочуття взагалі;
- ✓ емоційні – є апатія, песимізм, цинізм, фрустрація, тривога, втрата надій та ідеалів, розчарованість, відчуття безнадійного положення, розосередженість, відчуття самотності;
- ✓ поведінкові – часті перерви, запізнення, вживання кави, алкоголю, психотропних речовин, паління;
- ✓ інтелектуальні – брак інтересу у роботі, безальтернативність, байдужість до нововведень, формальність у виконанні обов'язків;

✓ соціальні – пов’язані з невисокою соціальною активністю, низьким інтересом до минулих захоплень в дозвіллі, обмеження спілкування, непорозуміння з оточуючими, ізоляціонізм у відношеннях з колективом.

Чимало наукових робіт по даній тематиці присвячується авторами аналізу причин та зв’язків, які можуть призводити до виникнення у людини стану профвигорання, а також цього синдрому для психічного та фізичного здоров’я. Можна погодитися з висновками дослідників, що вигорання та стрес є важливими факторами прояву психосоматики у людей.

Г. Фрейденберг та Х. Масlach у своїх роботах довели, що головним фактором розвитку у людини професійного вигорання є почуття емпатії. Серед науковців немає неоднозначності в тому, що для зменшення проявів професійного вигорання необхідно проводити певні заходи його профілактики та подолання [5, 7]. М. Лайтер і К. Масlach виокремили кілька чинників, необхідний для проведення таких заходів, зокрема:

- ✓ винагороду;
- ✓ кероване навантаження;
- ✓ почуття спільності;
- ✓ оптимальний контроль [7].

Погоджуючись з їхньою думкою, можемо сказати, що у випадку дотримання таких умов, можливо досягнути значного зменшення кількості проявів синдрому «професійного вигорання».

Іншим підходом до подолання синдрому професійного вигорання є позиція сучасних авторів, які вважають, що попередження і подолання вказаного стану соціальних працівників повинно здійснюватися напрямами емоційної підтримки, інформування та підвищення значущості професії [2].

Сучасними вітчизняними науковцями було зазначено кілька факторів, які можуть підсилити у людини відчуття значущості її роботи та зберегти психічне здоров’я, а саме:

- ✓ наявність можливостей для творчого зростання та підвищення рівня заробітної плати, постійний інтерес до професії;

✓ наявність технічних засобів, що сприяють ефективній роботі; усвідомлення корисності власної трудової діяльності; стабільність становища працівника в організації;

- ✓ доброзичливі взаємини в колективі;
- ✓ високий рівень відповідальності за свою працю.

На нашу думку, профілактиці синдрому профвигорання сприятимуть чітке визначення коротко- і довготривалих цілей у роботі, гідний відпочинок від роботи і відсутність перманентних перенавантажень, створення для працівників можливості кар'єрного та особистісного розвитку, уникнення та недопущення відкритих та замкнених конфліктів в колективі.

Вважаємо необхідним зазначити, що для попередження синдрому профвигорання працівників соцсфери потрібно деякою мірою задовольняти їхні потреби у владі. Цього можливо досягнути з допомогою:

- ✓ делегування повноважень керівництвом;
- ✓ посилення відповідальності тощо.

Крім того, вважаємо доцільним використання системи заохочення, яка може поєднувати в собі премії, подарунки, додаткові відпускні дні, безкоштовні курси підвищення кваліфікації, тренінги, урочисті нагородження, оголошення усної подяки від керівника тощо.

Крім того, щоб допомогти соціальним працівникам у процесі подолання синдрому професійного вигорання рекомендується:

1) організовувати:

- ✓ робочі перерви;
- ✓ технічні паузи;
- ✓ тайм-аути для розвантаження емоційного стану;

2) оптимізувати режим праці і відпочинку;

3) навчати персонал простим прийомам рефлексії психічних станів;

4) вносити конструктив у вирішеннях конфліктних ситуацій.

Таким чином, категорія «професійне вигорання» працівників соціальної сфери є синдромом психічної, фізичної та розумової виснаженості працівника,

щоспричинений довготривалим емоційним перенавантаженням. Виникнення у людини синдрому професійного вигорання призводить до появи таких негативних наслідків, як депресивний стан, емоційне виснаження, фізична втома, втрата мотивації до роботи, невдоволення своїм життям.

Тактика попередження проявів профвигорання, на нашу думку повинна базуватися на підвищенні відчуття у працівника індивідуальної значущості, а також на можливості емоційного відпочинку на робочому місці без суттєвої втрати ефективності.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у безпосередній розробці правильних моделей побудови робочого середовища, а також у проведенні консультування керівників соціальних установ та організацій щодо синдрому професійного вигорання і шляхів попередження цього явища.

Список використаних джерел:

1. Главацька О.Л. Попередження та подолання професійного вигорання соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. №2. С. 41-45.
2. Перхайло Н. Попередження професійного вигорання майбутніх працівників соціальної сфери. *Педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Харків, 2016. № 55. С. 204–210.
3. Рідкодубська Г. А. Професійне вигорання соціальних працівників. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 1. С. 34. 266–271.
4. Теренда Н. О., Павлів Т. Б., Теренда О. А. Професійне вигорання – одна з невирішених проблем системи охорони здоров'я. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2021. № 2. С. 29-33.
5. Freudenberger H. J. (1974). Staff burn-out. *Journal of Social Issues*, 30, 159–166.
6. Lloyd C., King R., Chenoweth L. (2002). Social work, stress and burnout: A review. *Journal of Mental Health*, 11, 255–256.
7. Maslach C., Schaufeli W., Leiter M. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–422.

8. Schaufeli, W. B., Greenglass, E. R. (2021). Introduction to special issue on burnout and health. *Psychology and Health*, 16, 501–510.

УДК 338:332.12

Сорока Т.С.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ЖИТЛОВІ СУБСИДІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ АДРЕСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Тема соціальної допомоги вразливим верствам населення завжди була важливою і тому наразі житлові субсидії виступають однією з форм організаційно-правового забезпечення реалізації громадянами своїх соціальних прав. Тому актуальність їх визначення, особливостей та правил надання постає важливою умовою для отримання громадянами допомоги від держави.

Ключові слова: *поняття житлової субсидії, поняття адресної соціальної допомоги, безготівковий характер, суб'єкти отримання житлових субсидій, монетизація.*

Постановка проблеми. У контексті євроінтеграційних процесів, які активно відбуваються в Україні, досить актуальною постає проблема забезпечення соціальних стандартів та рівня життя громадян, які відповідали б міжнародним. Як соціальна держава, в якій найвищою соціальною цінністю визначається людина, Україна має забезпечувати соціальний захист та достатній рівень життя своїх громадян. Проблема полягає в тому, що хоча система житлових субсидій є важливим інструментом соціальної допомоги для малозабезпечених громадян, її ефективність та справедливість часто піддаються сумнівам. Щоб зрозуміти, як вдосконалити цю систему, потрібно дослідити механізми розрахунку та надання житлових субсидій, визначити критерії отримання допомоги та проаналізувати, наскільки ефективним є цей інструмент. Таке дослідження дозволить виявити проблеми та запропонувати рекомендації для вдосконалення системи житлових субсидій як інструменту соціальної допомоги для населення.

Мета дослідження: Дослідити механізми функціонування системи житлових субсидій та визначити її ефективність як інструменту адресної соціальної допомоги для населення.

Об'єкт дослідження: Система житлових субсидій в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Житлові субсидії являють собою один з найважливіших інструментів адресної соціальної допомоги населенню в багатьох країнах світу. У цій статті ми розглянемо, що таке житлові субсидії, як вони функціонують та які переваги вони мають для населення.

Житлові субсидії - це форма державної допомоги, яка надається населенню для оплати житла. Зазвичай, ця допомога надається тим, у кого недостатні доходи для того, щоб оплатити повну вартість житла. Житлові субсидії можуть бути надані на оренду житла, комунальні послуги, опалення та інші пов'язані з житлом витрати.

Соціальний захист населення є невід'ємною складовою політики будь-якої демократичної держави, яка в змозі нести відповідальність за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Це та складова, від ефективності якої залежить цивілізаційний розвиток всього суспільства. Тому для регулювання відносин між суспільством та окремими соціальними суб'єктами, соціальними групами були розроблені системи заходів соціальної політики. Соціальна політика відіграє ключову роль у забезпеченні добробуту населення, а соціальна держава, якою проголошена Україна у ст. 1 Конституції закріплює це на вищому законодавчому рівні. Основним завданням соціальної політики вона визнає досягнення гідного рівня життя й вільного розвитку людини [1].

Це зумовлює необхідність наукового дослідження проблеми соціального захисту та, зокрема, питань, пов'язаних з організацією здійснення відповідними органами своїх функцій у сфері соціального захисту та правового забезпечення цього процесу. Тому розбудова високорозвиненої соціальної держави в Україні стала вкрай необхідною і визначила актуальну потребу в формуванні послідовної системи організаційно-правового забезпечення населення. І однією із таких важливих форм є система надання субсидій.

Відповідно до «Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. субсидія є адресною безготівковою допомогою держави малозабезпеченим сім'ям на оплату житлово-комунальних послуг [2].

Тому субсидії – це ефективний інструмент для безкоштовної адресної допомоги населенню від держави, який дає змогу спрямувати її тим українським сім'ям, які дійсно потребують допомоги. Субсидії як адресна соціальна допомога – це механізм, яким охоплюється певна цільова група. Згідно з програмою житлових субсидій, сім'ї мають право платити за житло і комунальні послуги не більше визначеного Кабінетом Міністрів України обов'язкового відсотка платежу від своїх доходів у межах установлених нормативів користування житловою площею і нормативів за споживання житлово-комунальних послуг. Якщо нарахована плата перевищує встановлену державою частку доходу, сім'я має право на отримання субсидії, яка покриває цю різницю.

Програму житлових субсидій було започатковано у 1995 році рішенням Уряду України для допомоги малозабезпеченим родинам в оплаті житлово-комунальних послуг. Вже понад двадцять років ця програма залишається головним механізмом соціального захисту населення в умовах підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги.

Завдяки програмі житлових субсидій малозабезпечені громадяни оплачують не повну суму вартості житлово-комунальних послуг, а лише частину платежу, яка залежить від розміру середньомісячного сукупного доходу домогосподарства в розрахунку на одну особу. Тому діє таке правило: чим менші доходи домогосподарства, то меншою є частка обов'язкової плати за житлово-комунальні послуги.

Призначення субсидій та контроль за їх цільовим використанням здійснюється структурними підрозділами з питань соціального захисту

населення районних, районних у містах Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх створення) рад.

Згідно з Положенням про Міністерство соціальної політики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 № 423, Мінсоцполітики є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту та відповідно до покладених на нього завдань організовує роботу з призначення та виплати передбаченої законодавством державної соціальної допомоги, надання субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, компенсації додаткових витрат на оплату комунальних послуг в умовах підвищення цін і тарифів на послуги [3].

Житлова субсидія призначається за наявності різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги в межах соціальної норми житла, соціальних нормативів користування житлово-комунальними послугами і розміром обов'язкового відсотка платежу, визначеного в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Тому під поняттям «житлова субсидія» слід розуміти адресну, систематичну соціальну допомогу особам, які з тих чи інших причин не можуть забезпечити себе самостійно, фінансування якої здійснюється за рахунок Державного бюджету України та є безповоротною формою допомоги, яка надається виключно на передбачені спеціальними правовими актами цілі (на оплату житлово-комунальних послуг) у чітко встановленому порядку її надання та метою якої є здійснення соціальної підтримки, гідного рівня життя осіб [4].

Програма житлових субсидій передбачає надання права кожній сім'ї сплачувати за житлово-комунальні послуги суму, яка знаходиться в межах норми обов'язкового відсотка платежу, встановленої Кабінетом Міністрів України, з урахуванням доходів згідно з нормативами користування житлової площі та споживання комунальних послуг. У разі перевищення цього значення

частки доходу нараховується субсидія, яка покриває цю різницю. Сім'ї, відповідно до їхніх доходів, отримують обов'язкові платежі, що розраховуються для кожної з них індивідуально.

Житлові субсидії є досить різноманітними, проте на практиці застосовуються лише окремі з них, зокрема ті, які стосуються більш широкого та загального кола фізичних осіб та ті, які найбільш анонсуються самою державою та її органами влади. Мова йде саме про житлові субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, які охоплюють значне коло громадян. Тому для того, щоб в повній мірі розкрити поняття житлових субсидій, важливим буде виділити їх головні ознаки, за якими вони відрізняються від інших видів.

До основних ознак житлової субсидії належать такі: 1) адресний характер надання субсидії; 2) надання субсидій чітко визначеній категорії громадян; 3) систематичність надання; 4) безповоротність надання; 5) терміновість надання субсидії; 6) безготівкова та готівкова (при монетизації) форма надання субсидії; 7) субсидія є засобом матеріальної допомоги окремим верствам громадян; 8) виключний перелік цілей, на які надається житлова субсидія – сплата житлово-комунальних послуг, проте, у зв'язку із проведенням монетизації надається можливість використання залишку коштів на інші цілі; 9) не здійснюється хаотично, а характеризується тим, що розподіл коштів проводиться на основі відповідних формул та із врахуванням конкретно визначених доходів особи та членів її сім'ї; 10) особливий порядок призначення, який складається із сукупності умов, дотримання яких є необхідною умовою для отримання субсидії; 11) призначається виключно у встановленому законом порядку [5, с.12-13].

Субсидії надаються за механізмом, що визначений Порядком, затвердженим Кабінетом міністрів України: порядок перерахування грошової допомоги для її одержувачів встановлюється місцевим самоврядування. Для призначення субсидії обов'язковий відсоток платежу за житлово-комунальні послуги становить 10-15 відсотків середньомісячного сукупного доходу громадян, зареєстрованих у житловому приміщенні, та 10-15 відсотків річного сукупного доходу за придбання скрапленого газу та побутового палива відповідно до постанови Кабінету Міністрів України.

У багатьох країнах житлові субсидії надаються на основі доходів сімей. Тобто, ті, чиї доходи перевищують певний поріг, не отримують цієї допомоги. Інші країни надають житлові субсидії на основі соціального статусу. Наприклад, у деяких країнах студенти, люди з обмеженими можливостями, молоді сім'ї та інші категорії громадян можуть отримувати житлові субсидії незалежно від свого доходу.

Що стосується умов отримання житлової субсидії, то зазвичай вони визначаються на основі доходу та складу сім'ї, а також площі житла та його технічного стану. Крім того, є певні вимоги до місця проживання, зокрема, житло має бути зареєстроване на заявника, а також повинно мати належний статус (бути житловим приміщенням, а не комерційним).

Одним із важливих аспектів системи житлових субсидій є її соціальна спрямованість. Завдяки цій програмі значна кількість людей може отримати допомогу у сплаті комунальних послуг та забезпечити себе необхідними умовами для проживання. Без сумніву, це значно полегшує життя деяких категорій населення, зокрема людей похилого віку, малозабезпечених сімей, малозахищених верств населення та інвалідів.

Проте, на жаль, існує деяка кількість недоліків у роботі системи житлових субсидій. Зокрема, часто буває складно зрозуміти критерії призначення субсидії та отримати належну допомогу через недостатню інформаційну підтримку та недостатньорозроблені механізми контролю. Крім того, іноді відбувається недостатня соціальна мобільність, коли люди не мають можливості змінити місце проживання, а отже, не можуть отримувати субсидію в належному обсязі.

Отже, саме програма житлових субсидій є головним механізмом забезпечення соціального захисту населення при оплаті житлово-комунальних послуг. Вона надається спеціальними підрозділами з питань соціального захисту населення, які підпорядковуються уряду країни, шляхом використання бюджетних коштів або цільових фондів на безповоротній основі. Основною її метою є здійснення соціального захисту населення в умовах підвищення цін і тарифів та вирівнювання соціальних, економічних умов користування житлово-комунальними послугами між окремими категоріями громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами № 254к/96-ВР]. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 140.
2. Порядок надання і нарахування субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, а також пільг окремим категоріям громадян : [Веб-сайт]. - станом на 27 березня 2018 р. / НКРЕКП. URL : <https://nerc.gov.ua/?id=19520>
3. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 *Офіційний вісник України*. 2015. № 51. С. 52.
4. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848. *Інформаційний бюлетень НКРЕ*. 2004 (№ 8).
5. Хренова Т. Ю. Житлова субсидія як організаційно-правова форма соціального забезпечення населення :автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 12-13 с.

УДК 342.7 (477) (045)

Тихонюк Р.Є.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена глобальній проблемі сьогодення, а саме реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. Обраний Україною шлях інтеграції в європейський економічний простір потребує гармонізації українського законодавства з міжнародними правовими вимогами. У статті

вказано, що на сучасному етапі розвитку України і суспільства проблема забезпечення прав і свобод особи набуває характерного значення, адже у сучасному світі ступінь забезпеченості прав і свобод особи є ціннісним орієнтиром, який свідчить про досягнутий рівень демократії держави, рівень розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: свобода, права людини, особа, європейський союз

Захист прав людини є однією з найважливіших проблем у світі, і Європейський союз знаходиться серед лідерів у цій справі. Права людини - це її можливість діяти певним чином для того, щоб забезпечити своє нормальне існування, розвиток і задоволення власних потреб.

Поняття про права людини включає два аспекти:

- природні права людини, які неподільно пов'язані з її існуванням та розвитком;
- набуті права людини - характеризують її соціально-політичний статус.

У ЄС діє ряд міжнародних документів, які забезпечують захист прав людини, зокрема, Хартія основних прав Європейського Союзу та Європейська конвенція з прав людини. Крім того, в ЄС діє система правосуддя, яка має за мету захист прав громадян та покарання порушників закону.

Однією з ключових проблем, з якою стикається Європейський союз, є порушення прав людини в країнах, які не є членами союзу. У таких випадках ЄС використовує дипломатичний тиск та санкції, щоб змусити країни дотримуватися міжнародних стандартів з прав людини. Наприклад, у 2020 році ЄС запровадив санкції проти Білорусі, яка порушувала права своїх громадян під час президентських виборів.

Санкції Європейського союзу проти Росії у зв'язку з порушенням прав людини були запроваджені відповідно до Європейської спільної позиції, прийнятої в 2014 році. Ці санкції були наслідком анексії Криму Росією та підтримки сепаратистських сил на сході України.

Санкції включають в себе заборону на ввезення до ЄС російських товарів, обмеження доступу до фінансових ринків, заборону на надання послуг відомим особам, а також замороження активів окремих російських осіб та компаній.

Європейський союз також використовує дипломатичний тиск на Росію відносно порушень прав людини, зокрема, щодо випадків порушення прав журналістів та активістів, а також у разі порушення прав кримських татар та інших національних меншин.

Загалом, санкції та дипломатичний тиск Європейського союзу є важливими інструментами для захисту прав людини та зміцнення міжнародної правової системи. Однак, важливо зазначити, що проблеми з порушенням прав людини залишаються актуальними в багатьох країнах, і необхідні додаткові зусилля для їх вирішення.

Наразі, станом на квітень 2023 року, санкції Європейського Союзу проти Росії є актуальними, однак містяться вони у постійному процесі оновлення та перегляду.

Останній пакет санкцій проти Росії був запроваджений у 2022 році, у зв'язку зі збільшенням насильства на Донбасі та військовими діями Росії проти України.

Ці санкції включають в себе заборону на ввезення до ЄС окремих товарів, обмеження доступу до фінансових ринків, заборону на надання послуг певним особам, а також замороження активів окремих російських осіб та компаній.

Загалом, санкції проти росії є важливим інструментом для зміцнення міжнародної правової системи та захисту прав людини. Однак, важливо зазначити, що санкції не є універсальним рішенням для всіх ситуацій, і їх використання потребує обережності та збалансованості.

Європейський суд з прав людини є важливим інструментом захисту прав людини в ЄС. Суд розглядає скарги громадян та організацій з приводу порушення їх прав та видає рішення, які мають обов'язкову силу для країн-членів ЄС.

Європейська комісія з прав людини є ще одним важливим органом у сфері захисту прав людини в ЄС. Комісія має за мету захищати права людини та основні свободи в Європі, зокрема, шляхом забезпечення відповідності законів та політик країн-членів ЄС з міжнародними стандартами з прав людини.

Отже, можна стверджувати, що захист прав людини є важливою проблемою в Європейському союзі, і країни-члени ЄС приділяють цьому питанню велику увагу. ЄС діє в рамках міжнародних стандартів з прав людини та має важливі органи, які забезпечують захист прав громадян. Проте, ЄС має ще багато роботи, щоб забезпечити повне дотримання прав людини в усіх країнах, які знаходяться в його сфері впливу.

Права і свободи людини і громадянина мають універсальний характер, вони є предметом дослідження вчених багатьох галузей суспільствознавства та юридичних наук, кожна з яких визначає певну сферу життєдіяльності людини. Дослідженням цієї проблеми в Україні займалися науковці О.В. Батанов, О.В. Зайчук, П.М. Рабінович, та інші. Особливої уваги варті праці сучасних українських науковців, які займаються дослідженням теоретичних засад окремих видів або груп прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також визначенням їх місця і ролі в системі прав людини: М.М. Денісова, С.П. Добрянського, О.В. Домбровської, Т.М. Заворотченко, А.Ю. Олійник, В.С. Олійник, О.В. та інших. Аналіз нормативної бази України в галузі гарантій прав та свобод людини і громадянина, на думку вчених-правників, дає підстави дійти висновку про необхідність прийняття Кодексу прав та свобод людини і громадянина в Україні та видання систематизованого законодавчого збірника чинних законів з цієї проблеми.

Мета статті – розкрити та показати стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі.

На сучасному етапі стан забезпечення прав людини в Україні є складним та має свої позитивні та негативні аспекти.

З позитивних аспектів можна назвати, що Україна прийняла ряд міжнародних документів, які забезпечують захист прав людини, зокрема, Всесвітню Декларацію про права людини, Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права, Європейську конвенцію з прав людини та інші. Також в Україні діє система правосуддя, яка має за мету захист прав громадян та покарання порушників закону.

З іншого боку, в Україні все ще існують проблеми зі збереженням прав людини. Наприклад, порушення прав журналістів та активістів, дискримінація на етнічній, гендерній та інших підставах, недостатня охорона прав дітей та осіб з інвалідністю. Крім того, на сьогодні в Україні є проблеми з корупцією та недостатня ефективність діяльності правоохоронних органів. Це призводить до того, що порушення прав людини не завжди караються, а порушники закону часто несуть за свої дії незначні наслідки.

Отже, можна зробити висновок, що стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі є складним та має свої позитивні та негативні аспекти. Потрібно продовжувати працювати над забезпеченням захисту прав людини в країні, зокрема, шляхом реформування правоохоронних органів та забезпечення рівності для всіх громадян. Тільки так Україна зможе стати країною, де права людини є головним пріоритетом.

Україна, як і багато інших країн світу, приділяє велике значення забезпеченню соціальних прав людини. На сучасному етапі в Україні спостерігається деякий прогрес у цьому напрямку, однак, водночас, є велика кількість проблем, які потребують негайного вирішення.

З одного боку, Україна приєдналася до багатьох міжнародних документів, спрямованих на захист соціальних прав людини, зокрема, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції про права людини та основоположних свобод, а також Європейської соціальної хартії. Україна також прийняла низку національних законів, що регулюють запровадження соціальних стандартів та прав людини.

З іншого боку, в Україні існують проблеми, які перешкоджають повному забезпеченню соціальних прав людини. Найбільш відчутні з них - це низький рівень життя, безробіття, соціальна вразливість, недостатня якість житла, недоступність якісної медичної допомоги, недостатній рівень освіти тощо.

Незважаючи на ці проблеми, в Україні зроблено кроки для поліпшення стану забезпечення соціальних прав людини. Уряд здійснює реформи в сферах охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення та житлового будівництва. Крім того, існує ряд недержавних організацій, які займаються захистом прав людини та надають допомогу вразливим групам населення.

Загалом, стан забезпечення соціальних прав людини в Україні на сучасному етапі є складним та потребує багато зусиль для поліпшення. Проте, Україна вживає заходів для поліпшення стану людських прав, і це свідчить про те, що країна рухається в напрямку забезпечення повного захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 07.06.2022)
2. Кириченко Ю.В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду. Монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 538 с.
3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1875- IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/1875-IV> Page 2 10 17
4. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/zak/page/4>

УДК 364-7(045)

Ткач М. І.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ

У статті проаналізовано сутність безробіття, охарактеризовано його причини виникнення, види та форми. Проаналізовано зміст та напрямки діяльності Державної служби зайнятості України та її роль у подоланні безробіття. У мережі установ у сфері працевлаштування населення України виокремлено центри зайнятості та проведено комплексний аналіз їх діяльність на державному та регіональному рівнях з різними категоріями клієнтів. Узагальнено досвід роботи Вінницького обласного центру зайнятості щодо сприяння зайнятості населення області.

Ключові слова: безробіття, рівень безробіття, соціальна робота з подолання безробіття, рівень зайнятості, Державна служба зайнятості, центр зайнятості.

Постановка проблеми. Формування національного ринку праці – це одна з головних сучасних соціально-економічних проблем в економіці України. Найважливішими з них є проблеми зайнятості та безробіття населення, оскільки напруження у цих сферах зростає. Саме тому, працевлаштування незайнятого населення набуває першочергового значення.

Актуальність досліджень та публікацій. Проблема подолання безробіття в Україні має комплексний характер, і тому вивчається економістами, філософами, соціологами, демографами, психологами та ін. Для нашого дослідження найбільш цікавими є соціальні аспекти безробіття, які досліджували Т.В. Семигіна, О. Беца, О.В. Киричук, В.П. Лютий та ін. Дослідження безробіття здійснювали іноземні вчені Дж. Акерлоф, Л. Гроган, П. Дайамонд, Р. Джекман, А. Сміт, К. Терел та ін. З огляду на динамічність процесів на ринку праці та враховуючи його особливості в умовах війни дана тема потребує більш вичерпного вивчення.

Метою дослідження є обґрунтування соціальної спрямованості діяльності Центрів зайнятості з подолання безробіття в національній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безробіття – складне економічне, соціальне та психологічне явище. Водночас безробіття – це економічна категорія, яка відбиває економічні відносини щодо вимушеної незайнятості працездатного населення. Згідно з законом України «Про зайнятість населення», безробітний – особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи.

Практично всі країни борються з безробіттям, але жодній ще не вдалося його подолати повністю. При цьому уряди всіх країн прикладають достатньо багато зусиль задля зменшення рівня безробіття нижче природного

(оптимального). Проте, досвід ряду країн показує, що зниження рівня безробіття нижче природного веде до значного збільшення вироблення продукції. При цьому досягнення оптимального безробіття не забезпечує максимально високого рівня добробуту населення. Це наслідок дії законів ринкової економіки, а саме: рівень безробіття залежить від розмірів заробітної плати та цін на споживчі товари. Зростання попиту на товари, в тому числі на робочі місця та робочу силу, веде до зниження рівня безробіття, що, в свою чергу, веде до підвищення заробітної плати й платоспроможності населення.

В Україні зафіксовано найвищий рівень безробіття за чотири роки: так за результатами 3х місяців 2023 року він становить близько 20%.

Становлення національного ринку праці України пов'язують з ухваленням Закону України «Про зайнятість населення» у 1991 році. Згідно з цим законом держава відмовилася від монопольного права на працевлаштування та забезпечення абсолютної зайнятості населення і взяла на себе зобов'язання здійснювати матеріальну (допомога по безробіттю) та соціальну (професійна перепідготовка, працевлаштування тощо) підтримку працівників, які втратили роботу й офіційно отримали статус безробітних. Саме в цей період в Україні були створені Державна служба зайнятості та Державний фонд сприяння зайнятості населення.[1]

Основними завданнями Державної служби зайнятості є:

- надання громадянам, які до неї звертаються, соціальних послуг та здійснення матеріального забезпечення відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» і Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;
- надання роботодавцям за їх заявами послуг щодо добору працівників, у тому числі шляхом професійного навчання громадян, які звернулися до державної служби зайнятості з метою подальшого їх працевлаштування;
- здійснення контролю за додержанням законодавства про зайнятість населення та про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття;

- інформування населення та органів виконавчої влади про послуги, що надаються державною службою зайнятості, та результати її діяльності;
- створення банку даних про вільні робочі місця та вакантні посади на підставі інформації роботодавців;
- забезпечення громадянам вільного доступу до інформації про вільні робочі місця, вакантні посади, умови праці та її оплати, юридичну адресу роботодавців;
- надання громадянам, інформаційних і консультаційних послуг з питань сприяння у працевлаштуванні або започаткуванні власної справи;
- облік громадян, які звертаються до служби зайнятості, реєстрація їх у встановленому порядку як безробітних, облік наданих послуг;
- підбір підходящої роботи та сприяння зареєстрованим безробітним у працевлаштуванні або започаткуванні власної справи, в тому числі шляхом професійної освіти;
- систематизація одержаної в установленому законодавством порядку від роботодавців інформації про наявність вільних робочих місць, чисельність вивільнюваних, прийнятих та звільнених працівників, чисельність працівників, які працюють неповний робочий день (тиждень), або які не працюють у зв'язку з простоєм виробництва з незалежних від них причин, про передбачувані зміни в організації виробництва і праці, інші заходи, що можуть призвести до вивільнення працівників;
- здійснення у порядку, встановленому законодавством, збір та опрацювання адміністративних даних, ведення та опрацювання статистичної інформації, яка відображає стан ринку праці та становище у сфері зайнятості населення;
- участь у розробленні та виконанні державної і територіальної програм зайнятості населення та інших програм соціального і економічного спрямування в межах своїх повноважень.[3].

На сьогодні Служба є активним посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи, вона на безоплатній основі надає послуги

із пошуку підходящої роботи та підбору персоналу, послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття, а також здійснює виплату матеріального забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою роботи.

Сьогодні Служба – це структура, яка об'єднує 25 регіональних центрів зайнятості, 91 базовий центр зайнятості, 429 філій регЦЗ, Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України та 11 центрів професійно-технічної освіти ДСЗ.

Всі відділення Служби працюють за єдиною схемою надання послуг. Клієнти можуть звернутися до будь-якого центру зайнятості та отримати всі передбачені законодавством соціальні послуги, пов'язані з працевлаштуванням. У Службі створена уніфікована оперативна база вакансій, шукачів роботи та можливостей проходження професійного навчання по всій країні. Це дозволяє розширити зону пошуку роботи для безробітних не тільки в межах району чи області, а й держави в цілому.[2]

Служба постійно модернізується та розвивається, дбає про вдосконалення соціального захисту українських громадян від безробіття.

Вінницький обласний центр зайнятості, далі ВОЦЗ, є неприбутковою державною установою, підпорядкована та підзвітна Державному центру зайнятості, діє відповідно до положення, затвердженого директором Державного центру зайнятості та погодженого Мінсоцполітики. Вінницький обласний центр зайнятості включає в себе 29 районних філій.

Робота Вінницького обласного центру зайнятості спрямована на надання послуг різним категоріям безробітних, роботодавцям, старшокласникам та молоді, серед яких особлива увага звертається на громадян, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці. Вінницький обласний центр зайнятості пропонує такі групи послуг: інформаційні (аналітичні та статистичні дані, контакти), освітні (навчання та перенавчання), профорієнтаційні.

ВОЦЗ забезпечує громадян такими видами соціальних послуг (згідно статті 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та Закону України «Про Зайнятість населення»):

- пропонує послуги професійної підготовки, перепідготовки суміжних професій, підвищення кваліфікації у навчальних закладах різних рівнів акредитації, в тому числі у навчальних закладах державної служби зайнятості, на виробничих підприємствах, в установах та організаціях;
- надає послуги професійної орієнтації;
- сприяє пошуку підходящої роботи задля забезпечення сприяння у працевлаштуванні, в тому числі через організацію громадських та інших видів робіт тимчасового характеру;
- організовує виплати компенсації роботодавцям, які створюють робочі місця, які працевлаштовують безробітних на власних малих підприємствах;
- сприяє підтримці конкурентоспроможності окремих категорій населення шляхом надання ваучера для перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації з пріоритетних професій району, регіону тощо;
- організовує заходи щодо сприяння зайнятості для внутрішньо-переміщених осіб [5].

Згідно чинного законодавства ВОЦЗ здійснює такі види соціальної допомоги: допомога по безробіттю, яка включає одноразову виплату для започаткування безробітним власної підприємницької діяльності; допомога на поховання у випадку смерті безробітного чи особи на його утриманні.

Проаналізувавши діяльність Вінницької обласної служби зайнятості ми дійшли до висновку, що послугами даної служби протягом січня-вересня 2022 року скористалися 88,1 тис. громадян, які шукали роботу, з них 51,7 тис. осіб мали статус зареєстрованого безробітного. Допомогу по безробіттю отримували 49,0 тис. осіб. За сприяння базових центрів/філій обласного центру зайнятості працевлаштовано 20,9 тис. осіб, зокрема 17,9 тис. осіб - зареєстрованих безробітних. За видами економічної діяльності, найбільше громадян працевлаштовано у сільському господарстві (47,6%), у переробній промисловості (13,2%), у сфері торгівлі (10,1%) та у сфері державного управління і оборони (5,2%).

За професіями групами: 33,3% працевлаштованих - робітники з

обслуговування, експлуатації устаткування та машин, 16,2% - особи без професії та особи, які мають найпростіші професії, 10,6% – кваліфіковані робітники з інструментом, 9,3% – працівники сфери торгівлі та послуг, 6,9% - кваліфіковані робітники сільського господарства.

Для зниження показників рівня безробіття в Вінницькій області у січні – жовтні 2022 року Вінницьким обласним центром зайнятості були проведені низка активних заходів щодо сприяння працевлаштуванню безробітних осіб.

Так, за сприяння ВОЦЗ 4,7 тис. безробітних проходили професійне навчання, з них 2,6 тис. осіб - навчалися у центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. До громадських та інших робіт тимчасового характеру залучено 1,8 тис. осіб. Серед видів громадських робіт основними є благоустрій територій, впорядкування місць поховань, роботи на об'єктах соціальної сфери тощо.

За професійними групами, серед зареєстрованих безробітних переважають працівники:

- з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 19,0% (водій автотранспортних засобів, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, дорожній робітник, токар),

- представники найпростіших професій – 16,6% (підсобний робітник, робітник з благоустрою, вантажник, прибиральник, комірник, укладальник-пакувальник, кухонний робітник, двірник, робітник з благоустрою),

- сфери торгівлі та послуг – 14,4% (продавець продовольчих та непродовольчих товарів, кухар, офіціант, бармен, стрілець, перукар, манікюрник, охоронник, молодша медична сестра, перукар),

- службовці, керівники – 13,8% (менеджер із збуту, головний бухгалтер, начальник відділу, завідувач складу, майстер, головний інженер),

- фахівці – 10,9% (бухгалтер, електрик, сестра медична, майстер виробничого навчання, механік, технік, електромеханік).

Як бачимо, Вінницький обласний центр зайнятості надає широкий спектр послуг як роботодавцям, так і шукачам роботи. До основних його

напрямків роботи можна зарахувати послуги з працевлаштування для населення, надання матеріальної допомоги з безробіття, активні заходи сприяння зайнятості, послуги для роботодавця, професійна орієнтація та освітні послуги.

Послуги з працевлаштування для населення ВОЦЗ надає всім охочим без винятків. Так, будь-який шукач роботи може скористатися інформацією ВОЦЗ, що є у вільному доступі, та перевірити наявні вакансії, законодавче регулювання, тощо. Зареєстровані ж безробітні також можуть скористатися послугами кар'єрного радника, який допоможе розробити індивідуальний план пошуку роботи. За умови наявності у безробітного особливих потреб, Вінницький обласний центр зайнятості використовує підхід кейс-менеджменту. Тобто перед розв'язанням питання працевлаштування, центр зайнятості допомагає вирішити інші індивідуальні виклики безробітного, активно взаємодіючи із соціальними організаціями. Додатково зареєстровані безробітні особи мають право на отримання матеріальної допомоги з безробіття, за надання якої також відповідає ВОЦЗ.

Аналіз діяльності Вінницького обласного центру зайнятості щодо подолання безробіття у регіоні засвідчує, що організаційно і змістовно вона спрямована на сприяння працевлаштуванню жителів області шляхом надання різних видів соціальних послуг. Статистичні дані за період роботи центру висвітлюють тенденції розвитку рівня безробіття в області, робочої сили, ситуацію на ринку праці, систему заходів різного спрямування тощо. Фахівці центру у роботі враховують особливості соціально-економічного розвитку області (попит на певні види професійної діяльності, демографічні показники тощо) та спираються на результати моніторингових статистичних обстежень різних аспектів безробіття.

Висновки. Безробіття як вимушене й тривале припинення трудової діяльності має вагомі наслідки як для конкретної людини, так і для її родини і суспільства в цілому, що дає підстави розглядати безробіття як соціально-економічну проблему, яка потребує вирішення на державному рівні шляхом

реалізації виваженої соціальної політики, спрямованої на її подолання та створення умов для реалізації права громадян на працю та отримання заробітної плати як джерела існування. Тому у розширенні можливостей для громадян повернутися на ринок праці, покращенні й стабілізації матеріального становища, зниження рівня соціально-психологічної напруженості в родині, сприянні доступу до ресурсів та засобів щодо успішного працевлаштування вагоме місце належить наданню соціальних послуг безробітним та їх сім'ям, активізації особистісного потенціалу громадян щодо мобільності та постійного професійного удосконалення, щоб бути конкурентноздатними на ринку праці.

Шляхом подолання безробіття в Україні ми визначаємо діяльність Державної служби зайнятості, яка забезпечує комплексне вирішення завдань у сфері працевлаштування населення, надаючи соціальні послуги, соціальну підтримку непрацюючим громадянам, членам їх сімей, здійснюючи професійну орієнтацію різних груп населення, особливо – молоді. Центри зайнятості як центральна ланка у структурі Державної служби зайнятості України працюють над виконанням спільних завдань, надають різні види соціальних послуг, здійснюють соціальне забезпечення, що складає зміст їх діяльності.

Проведений аналіз діяльності Вінницького обласного центру зайнятості щодо подолання безробіття у регіоні дозволяє констатувати, що організаційно вона структурована за єдиною системою надання соціальних послуг, яка визначена відповідними нормативно-правовими документами (Закон України «Про зайнятість населення», Положення про державну службу зайнятості, Положення про ВОЦЗ та ін.). Змістовно вектор діяльності центру спрямований на сприяння працевлаштуванню жителів області шляхом надання різних видів соціальних послуг та матеріального забезпечення. Одним із нових напрямків роботи центру є розробка та втілення програм подолання безробіття у регіоні.

Діяльність Вінницького обласного центру реалізується у постійному процесі модернізації та розвитку з метою підвищення рівня соціального

захисту громадян від безробіття. Вся інформація щодо діяльності центру розміщена на електронному сайті закладу. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми безробіття в регіоні, зокрема, заслуговує на увагу сприяння працевлаштуванню молоді, що і стане у подальшому предметом наших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

- 1.Бойко Ю. Розмежування правового регулювання законодавства про працю та законодавства про зайнятість населення. Право України. 2019 № 10. С. 39.
- 2.Єдина технологія обслуговування незайнятого населення в центрах зайнятості України [Маршавін Ю., Ляміна Л., Фокас Л., Руженський М., Поліванов В. та ін.]. К. : Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості, 2020.300 с.
- 3.МельниченкоТ.С.Підвищення ефективності роботи центру зайнятості в умовах впровадження новітніх технологій. Бюлетень ІПКДСЗУ. 2018. №1. С. 40
- 4.Калініна С. П. Ринок праці і зайнятість: теоретико-методологічний аспект. Донецьк: ДНУ, 2018. 227 с.
5. Петюх В. М. Ринок праці та зайнятість. К., 2021.
- 6.Чепурко Г. І. Ринок праці в Україні: проблеми зайнятості в період становлення ринкової економіки. К.: Інститут соціології НАНУ, 2022. 274 с.

УДК 331.5.024.5+364.23

Токовий Ю.В.

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розглянуто проблему формування і реалізації програм соціального захисту в умовах воєнного стану. Висвітлено комплекс питань забезпечення соціальних підтримки та страхування за умов руйнування об'єктів соцінфраструктури,

зростання навантаження на відповідні системи, утрудненого процесу верифікації інформації щодо кількості осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах та потребують допомоги і реабілітації.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, суспільний добробут, воєнний стан, соціальна програма.

Воєнний конфлікт є граничним проявом реалізації гострих політичних суперечностей між державами, народами, соціальними групами та іншими політичними суб'єктами із двостороннім приміненням військової сили. Така форма військово-політичного протистояння характеризується комплексними негативними культурними, соціальними, демографічними та економічними наслідками для сторін, масштабною руйнацією об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, появою нових категорій реципієнтів соціальної допомоги щодо яких інституції публічного адміністрування мають забезпечувати догляд та реабілітацію. Хоча воєнні конфлікти впродовж всієї історії людства є досить поширеною формою силового політичного протистояння, асоційована із ними наукова проблематика зберігає актуальність як в теоретико-методичному, так і власне в прикладному сенсі. Це пояснюється багатоаспектністю руйнівних проявів війни для сторони, що обороняється, відстоюючи право на своє життя та існування, збереження власної громадянської ідентичності.

Питання формування і реалізації програм соціального захисту населення є магістральними напрямом у дослідженнях багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, в тому числі: Е. де Діоса [6], Е. Жабокліцької [10], А. Мельник [5], Г. Монастирського [5], Д. Станковського [10], М. Шкільняка [5] й інших. Однак перманентні зміни, що є наслідками як ескалації, так і спроб «заморожування» воєнного конфлікту, продовжують ставити виклики перед системою соціального захисту населення, що потребують подальшого вивчення.

Метою даної статті є ідентифікація задач формування та особливостей реалізації програм соціального захисту населення в умовах воєнного стану.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало крайньою ескалацією воєнно-політичного конфлікту, що

безперервно триває з березня 2014 року. Воно привело до безпрецедентного в новітній історії росту навантаження на систему соціальних підтримки та страхування населення через лавиноподібне збільшення числа потенційних реципієнтів соціальних реабілітаційних послуг і виплат при паралельному скороченні надходжень до бюджетів всіх рівнів і фондів загальнообов'язкового пенсійного та соцстрахування. В умовах тотальної руйнації об'єктів критичної і соціальної інфраструктури та унеможливлення фізичного доступу до частини особових справ бенефіціарів соцпідтримки (в т. ч. на тимчасово окупованих територіях та в зонах активних бойових дій) критично ускладнився процес верифікації інформації щодо фактичної кількості осіб, що потребують соцзахисту. Нерідко фахівці сфери соцпідтримки населення самі опиняються в становищі вимушених переселенців, що суттєво впливає на обслуговування їх клієнтської бази.

Довоєнна система соцпідтримки, з притаманними їй інерційністю та ригідністю, не спроможна швидко адаптуватися до форсованих міграційних потоків, змін активної лінії фронту та елементного складу тимчасово окупованих територій, що суттєво утруднює здійснення соціальних, страхових і пенсійних виплат. Виникає проблема недостатнього покриття громад (особливо в регіонах масового перебування переселенців) мережею закладів із надання соціальних реабілітаційних послуг під час війни, на яку із мультиплікативним ефектом накладається емоційний стан громадян, похідний від об'єктивного нерозуміння ними їх соціальних прав та зобов'язань.

На додачу до сказаного в умовах воєнного стану відбулося суттєве поглиблення соціальної дисклюзії маломобільних груп населення, зокрема тих, що мешкали у зоні активних бойових дій чи дотичних до неї, а також на тимчасово непідконтрольних уряду територіях України.

За означенням програми соцзахисту повинні допомагати людям у складних життєвих обставинах. Проте в умовах воєнного стану до даної категорії може бути віднесено практично все населення країни, в контексті чого пріоритетом є ідентифікація і ранжирування за ступенем ургентності реципієнтів соцзахисту.

Першим кроком комплексної програми соціального захисту в умовах війни має стати проведення системного аналізу поточних та потенційних фінансових зобов'язань уряду у соціальній сфері, наявного ресурсу для забезпечення соціальних, страхових послуг і виплат та аудиту умов доступу до них. Доцільно вже зараз спрогнозувати моделі та інституційний інструментарій ефективного функціонування системи соціальної підтримки у повоєнний період, що відзначав ще видатний німецько-американський політичний мислитель Френсіс Лібер (1798–1872) у своїй праці, присвяченій історії та наслідкам Громадянській війні у США (1861–1865) [8].

У тотожності з принципами держав-членів ЄС, кінцевим бенефіціаром реалізації соціальної політики України, в т. ч. і в умовах рестрикцій воєнного стану, має стати кожен громадянин країни. При плюралізмі напрямів її реалізації, пріоритетами повинні визнаватися:

- соціальна підтримка, спрямована на розкриття індивідуального потенціалу та гарантії гідного рівня життя кожному,
- модернізація соціального захисту і пенсійного забезпечення, розширення можливостей доступу громадян до якісних діджитал-послуг у соціальній сфері, максимальна інклюзія та подолання дискримінації в усіх її проявах.

Життя територіальних громад України зазнало великих втрат. За даними Інституту економіки та прогнозування НАН України руйнування об'єктів інфраструктури може сягнути до 30–50% виробничих потужностей (вартістю до \$94 млрд), житлового фонду – понад \$31 млрд, навчальних закладів – на суму \$1,3 млрд. Зупинка роботи від 60 до 80% крупних підприємств України асоційована із втратою роботи понад 50% українців, що знаходить відбиток у скороченні виробництва і зменшенні капітальних інвестицій [5].

Враховуючи детермінованість стратегічних політичних пріоритетів, логіку історичного поступу й європейський цивілізаційний вибір, оновлена модель соціальної політики України повинна відповідати принципам і стандартам ЄС, а також фінансовим можливостям держави щодо покращення якості людського життя, протистояти деструктивним демографічним змінам (в т. ч. і через концепт

«демографічної стійкості» суспільства [7, 9]), максимально оптимізувати рівень соцзахисту, сприяти елімінації явища бідності, посилювати соціальну єдність, допомагати долати дискримінацію в усіх її формах і проявах та посилити довіру громадян до влади.

Питаннями елімінації впливу деструкцій, спричинених війною, займаються чимало вітчизняних інституцій публічного адміністрування, проте саме на Міністерство соціальної політики України покладено основну відповідальність. За ініціативи його фахівців здійснювався комплекс заходів щодо громадян із забезпечення своєчасною, доступною та якісною соцпідтримкою, побудови системи із надання соцпослуг та здійснення відповідних робіт, наближеної до кращих європейських практик.

Надання соціальних послуг регулюється Законом України «Про соціальні послуги», яким встановлено, що продукування останніх здійснюється шляхом ідентифікації обставин конкретного випадку, яка включає низку етапів (аналіз заяви, оцінювання потреб, визначення середньомісячного сукупного доходу заявника, прийняття рішення, розроблення індивідуального плану, укладення договору, а також його наступного виконання і провадження моніторингу) і за часом займає до десяти робочих днів.

Рішення щодо надання партикулярного виду соціальних послуг приймають структурні підрозділи з питань соцзахисту населення виконавчих органів місцевого самоврядування, а також органів центральної влади на місцях. Крім того виконавчими органами локальної влади може бути прийнято рішення про реалізацію додаткових соціальних пільг.

Враховуючи зазначене, формування та здійснення програм соціального захисту в умовах воєнного стану має базуватися на принципах раціональності та достатності. Стратегічні пріоритети щодо реалізації соціальних стандартів держав ЄС можуть та мають стати стратегічними орієнтирами при визначенні планових параметрів програм. Водночас, їх виконання має узгоджуватися із макрофінансовим циклом та потребує зовнішньої ресурсної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо перемішених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII (зі змінами та доповненнями). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
2. Про деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>.
3. Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. № 214 (зі змінами та доповненнями). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-п#Text>.
4. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «ЄПідтримка» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6.03.2022 р. № 204-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-р#Text>.
5. Шкільняк М., Мельник А., Монастирський Г., Васіна А., Іванова О., Дудкіна О. Управління життєдіяльністю територіальних громад в умовах воєнного стану : виклики й механізми реагування. *Вісник економіки*. 2022. № 2. С. 197–206.
6. De Dios, E. S. (2022). *The economy fifty years since martial law : Changing landscapes, unchanged views* (No. 2022–01). UPSE Discussion Paper.
7. Kozlovskyi, S., Pasichnyi, M., Lavrov, R., Ivaniuta, N., Nepytaliuk, A. (2020). An Empirical Study of the Effects of Demographic Factors on Economic Growth in Advanced and Developing Countries. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 23(3), 45–67.
8. Lieber, F., & Lieber, G. N. (2019). *To Save the Country : A Lost Treatise on Martial Law*. Yale University Press.
9. Pasichnyi, M., Nepytaliuk, A. (2021). The Contributions of Demographic Factors to Economic Growth. *Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development*, 16(1), 219–229.

10. Żaboklicka, E., & Stankowski, D. (2022). Time of war and martial law, relations, mutual dependencies and legal, organisational and functional dilemma. *Przegląd Nauk o Obronności*, 7(13), 115–126.

УДК 316.334. (045)

Трасковський О. О.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ НА РИНКУ
ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Висвітлено результати дослідження мобільності на ринку праці в контексті трансформації соціально-економічної ситуації в Україні. Розглянуто особливості мобільності трудових ресурсів за видами діяльності в умовах війни. Визначено основні тенденції мобільності трудових ресурсів, схарактеризовано наслідки рецесії для ринку праці. Окреслено шляхи вирішення проблем зайнятості працездатного населення за умов активізації мобільності робочої сили на ринку праці. Обґрунтовано зниження мобільності на ринку праці, причини та її поліпшення.

Ключові слова: трудова мобільність, зайнятість, робоча сила, людський потенціал, рівень зайнятості населення, соціально-трудова сфера, безробіття, ринок праці в умовах війни, законодавство України

Ринок праці є складовою економічної системи держави, яка відображає політичні та соціально-економічні процеси, що відбуваються у країні, та відзначає гострі проблеми, такі як високе безробіття, дисбаланс у зайнятості, неперевірений відтік робочої сили за кордон, зміна якості та мотивації праці та зниження рівня доходів населення. Розв'язання цих проблем є важливим чинником економічного зростання та допомагає стримати кризові явища. Ринок праці має вплив на регулювання попиту, пропозиції та ціни на робочу силу, а також на рівень мобільності працівників. Він стимулює мобільність, оскільки допомагає кваліфікованим працівникам знаходити місця з кращим застосуванням своїх знань та роботи з високою оплатою.

Трудова мобільність є важливим фактором для боротьби з безробіттям, і її розвиток є ключовим пріоритетом у соціально-економічному розвитку національної економіки. Ця мобільність означає готовність і здатність працівників до зміни робочого місця з об'єктивних або суб'єктивних причин. Вона також характеризується здатністю пристосовуватися до нових умов життя, бажанням і можливістю покращити свій соціальний статус, професійну належність, сферу зайнятості, вид трудової діяльності, робоче місце і територію проживання. Крім того, розвиток трудової мобільності допомагає зменшити напруженість на регіональних і загальнодержавних ринках праці та задовольнити потребу у трудових ресурсах виробництва. Таким чином, трудова мобільність є здатністю працівників пристосовуватися до змін умов виробництва, готовністю підвищувати свою кваліфікацію та переміщуватися в економічному і географічному просторі.

Для регулювання ринку праці можна використовувати різні механізми, включаючи регулювання мобільності робочої сили. Трудова мобільність є важливим аспектом робочої сили, який описує її готовність та здатність до зміни робочого місця з різних причин.

Існують різні форми трудової мобільності, такі як добровільна та вимушена, професійно-кваліфікаційна, кар'єрна, внутрішньо- та міжорганізаційна, галузева та територіальна. Остання форма пов'язана з трудовою міграцією, яка передбачає зміну місця проживання.

Кожна з форм трудової мобільності може бути потенційною або реальною. Щоб з'ясувати зв'язок між цими рівнями, необхідно дослідити потенційний ступінь готовності та здатності економічно активного населення до зміни робочого місця (наприклад, за допомогою опитування) та проаналізувати головні чинники, що сприяють перетворенню потенційної мобільності в реальну.

В даний час спостерігається значна глобальна міграційна рухливість населення, яка включає великі переміщення трудових ресурсів як в межах країни, так і за її межами. Це відображає стан національних та регіональних

ринків праці. У зв'язку з війною в Україні відбуваються важливі зміни на ринку праці та економіці загалом. Збройний конфлікт є руйнівним чинником, що перешкоджає ефективному функціонуванню ринку праці. Сучасний ринок праці потребує мобільних працівників, які можуть швидко адаптуватися до змін у техніці та технологіях та ефективно застосовувати свої знання. Тому важливо забезпечити мобільність робочої сили, щоб залучати її до працевлаштування в умовах війни та під час економічного відновлення, що сприятиме задоволенню потреб підприємств у робочій силі та адаптивності до змін умов праці.

Розгортання воєнних дій змусили значну частину населення покинути своє постійне місце проживання: 22% змінили місце проживання в межах України, зокрема, серед населення віком 18–24 та 25–34 роки – відповідно 36% та 34%, за кордон змушені були виїхати 6% населення України. За оцінками агентства ООН у справах біженців, уже п'ять мільйонів українців перетнули міжнародні кордони з України. Достеменна оцінка міжкраїнного розподілу вимушених мігрантів з України наразі неможлива, оскільки мігранти змінюють свої плани та країну призначення, іноді навіть не реєструючись для тимчасового захисту, а використовують право перебування в країнах ЄС протягом 90 днів без реєстрації.

Іншим соціальним і гуманітарним викликом розподілові наявної та потенційної робочої сили є внутрішнє переміщення. Скажімо, за оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), за перший місяць війни, внутрішньо переміщеними особами в Україні стало 6,48 млн людей, серед яких суттєвою є частка найбільш соціально вразливих груп. Зважаючи на тривалість воєнних дій, ці цифри не остаточні, однак затягування у часі збільшує ймовірність того, що вимушено переселені особи за умов втрати власного житла змінять місце проживання й шукатимуть постійне житло та місце працевлаштування. Все це призводить до зміни структури попиту та пропозиції робочої сили, що є новим викликом повоєнного ринку праці.

Через звуження поля прикладання праці й у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості та доходів населення, що

працює. Дослідження соціологічної групи «Рейтинг» демонструє, що станом на 6 квітня 2022 року серед українців, які мали роботу до війни, лише 29% працювали у звичному режимі, 26% працювали віддалено чи частково, 3% працювали на новій роботі, 41% не працювали взагалі.

Україна повинна зосередитись на збереженні свого людського потенціалу як найважливішого пріоритету держави, зокрема, на запобіганні відтоку працездатного та економічно активного населення. Це можливо досягнути створенням умов для ефективного використання людських ресурсів, включаючи створення високопродуктивних робочих місць, на яких виготовляється конкурентоздатна продукція з попитом на внутрішньому та світовому ринках. У період війни та після неї, державні заходи повинні бути максимально ефективними для збереження та використання людського капіталу.

Політика ринку праці має бути двополярною та орієнтуватись як на внутрішній сегмент, так і зовнішній – вимушених переселенців за межі країни. Стосовно внутрішнього ринку праці: попри його суттєві прогалини, незбалансованість, величезні втрати, спричинені війною, потрібно створювати умови для розвитку внутрішньої мобільності в усіх зазначених вище формах. Очевидно, впродовж відновлюваного періоду виникне попит на працю, пов'язану з подоланням наслідків руйнації економіки, відбудовою територій, підприємств, житлового фонду. Це потребуватиме переміщення робочої сили. Водночас, відродження має відбуватися на новій основі, що зумовить потребу у нових знаннях і навичках. Паралельно необхідно здійснювати структурну трансформацію економіки з відповідними перетвореннями ринку праці.

Нині державою на підтримку українського бізнесу та працездатного населення вже вжито ряд важливих заходів, зокрема ухвалено: Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. №2136-IX; постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оплати праці працівників державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що фінансуються або дотуються з

бюджету, в умовах воєнного стану» від 07.03.2022 р. № 221, «Деякі питання реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, нарахування та виплати допомоги по безробіттю на період дії воєнного стану» від 19.03.2022 р. № 334. Важливим є ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок про-ведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» від 20.03.2022 р. № 331, що сприяє забезпеченню роботою максимальної кількості громадян у регіонах, де немає активних бойових дій, створенню нових секторальних і географічних векторів працевлаштування в Україні. Значним кроком стало ухвалення 21.09.2022 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці» № 2622-IX, яким суттєво оновлюється зміст положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» № 1533 та Закону України «Про зайнятість населення» № 5067. Так, видами соціальних послуг за Законом про соціальне страхування на випадок безробіття та Законом про зайнятість населення є також інші програми сприяння зайнятості населення, які запроваджуються окремими рішеннями Кабінету Міністрів України. У відповідності до змін, що вносяться до ст. 14 Закону про зайнятість населення, буде передбачена нова категорія осіб, що мають додаткові гарантії в сприянні працевлаштуванню, а саме «інші категорії громадян, визначені Кабінетом Міністрів України, з урахуванням ситуації на ринку праці, а також встановлення карантину, виникнення надзвичайної ситуації, введення надзвичайного або воєнного стану в країні».

Таким чином, для поліпшення зайнятості в часи війни та економічного відновлення країни, дуже важливо забезпечити мобільність робочої сили. Це допоможе підвищити адаптивність, конкурентоспроможність та ефективність використання робочої сили.

Щоб підняти рівень зайнятості під час воєнних дій та після їх завершення, потрібно використовувати можливості відновлення економіки та соціально-трудової сфери, особливо на територіях, які не задіяні в конфлікті. Варто зосередитися на відродженні інституцій, ринків та підприємств, реконструкції інфраструктури, відновленні довіри й очікувань. Важливо забезпечити робочими місцями та можливостями гідної зайнятості, формулюючи основні принципи та напрямки оновленої політики зайнятості. Це має включати три основні напрями: екстрене забезпечення зайнятості й доходів для тих, хто постраждав від війни; створення умов щодо відновлення та реінтеграції місцевої економіки громад-господарів; розбудову інституційної спроможності ринку праці й соціального діалогу на національному рівні для створення й розвитку робочих місць. Крім того, після завершення воєнних дій слід використати дивіденди миру для поліпшення життя та добробуту населення.

Успішне відновлення соціально-трудової сфери є основою для створення та підтримки національного лідерства, створення економічних умов для зниження рівня конфліктності та напруженості у суспільстві після війни, а також зменшення витрат на безпекові заходи та криміналізацію. Необхідно запровадження спеціальних заходів, що спрямовані на створення робочих місць для молоді, яка повертається з Збройних Сил України, зокрема після встановлення миру. Це має бути важливим економічним і політичним пріоритетом для державної політики зайнятості та донорських асигнувань.

Також, слід звернути увагу на збереження та стабілізацію персоналу підприємств, і для цього можна використовувати гнучкі форми організації праці та її оплати. Збереження людського потенціалу держави є головною метою та пріоритетом.

Державна політика збереження та використання людського капіталу повинна бути максимально ефективною в період воєнних дій та після них. У військовий час і в період відновлення економіки надзвичайно важливо забезпечити мобільність робочої сили, що дозволить пристосуватися до змін умов праці та задовольнити потреби підприємств у робочій силі.

Список використаних джерел:

1. Національна академія наук України

<https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=9009>

2. Ринок праці України в умовах воєнного стану: деякі аналітичні оцінки.<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-ukrayiny-v-umovakh-voyennoho-stanu-deyaki-analitychni-otsinky>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці: Закон України від 21.09.2022 № 2622-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-20#Text>

УДК 364.4.(045)

Уманчук О.О.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАЙБІЛЬШ ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглядаються питання соціального захисту найбільш вразливих верств населення та особливостей його здійснення. Удосконалення системи соціального захисту найбільш вразливих верств населення є надважливим завданням, яке стоїть перед керівним апаратом держави та потребує постійного удосконалення. Усе це пов'язано з соціально-економічним становищем населення країни.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна політика, державна допомога, багатодітні сім'ї, малозабезпечені сім'ї, пенсіонери, ветерани війни.

Одним із найважливіших ключових факторів здійснення належної ефективної соціальної політики держави є діяльність усіх складових механізму соціального захисту населення. У широкому значенні це ряд заходів правового, соціально-економічного та організаційного характеру, що гарантується і

реалізовується урядом країни для забезпечення гідного життя, тобто матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства. Соціальний захист являє собою, з одного боку, функціональну формацію, тобто певний порядок напрямків, за якими вона здійснюється, аз іншого – інституціональну, тобто сукупну кількість інститутів, зокрема забезпечення якої здійснюють держава, профспілки та інші громадські організації. В Україні для працездатних громадян його втілення здійснюється за рахунок особистого трудового вкладу, економічної самостійності та підприємництва, а для осіб, що входять до числа соціально вразливих верств населення – за рахунок держави, але не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму.

Соціальний захист є невід’ємною частиною соціальної політики України. Оскільки, через даний механізм держава надає необхідну допомогу найбільш незахищеним верствам населення, яку здійснюють органи державної влади та фінансується вона державним бюджетом. Удосконалення системи соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні є надважливим завданням, яке стоїть перед керівним апаратом держави. В нашій країні проблеми щодо соціального захисту найбільш вразливих верств населення поставлені дуже гостро, а особливо зараз в умовах воєнного стану. Усе це пов’язано зі складним соціально-економічним становищем в країні. В умовах сучасного суспільного розвитку виникла потреба в удосконаленні порядку соціального захисту в Україні. Оскільки, у нашій державі досить велика частина населення є соціально-незахищеними і найбільш вразливими, до них прийнято відносити: пенсіонерів, малозабезпечені та багатодітні сім’ї, людей з особливими потребами, ветеранів війни та багато інших. В умовах сьогодення, сучасні установи та організації, що здійснюють заходи з підтримки даної категорії населення, мають розробити шляхи і способи удосконалення цієї системи і адаптувати їх до нинішніх умов існування нашої держави.

Дослідження проблем соціального захисту населення представлено у працях провідних науковців: І. М. Михайловська, О. В. Неліпович, В. А.

Скуратівський, Н. П. Борецька та інші[7]. Внесок вчених в удосконалення порядку соціального захисту найбільш вразливих верств населення є безперечно надзвичайно вагомим.

Система соціального захисту населення та особливості її здійснення є важливими для будь-якої держави у різні часи. Для України, яка нині страждає від агресії держави-терористки росії та потерпає від руйнівних наслідків війни, є надзвичайно важливим питання соціального захисту населення, а особливо найбільш вразливих верств, оскільки кожного дня число таких осіб зростає, в той час, коли економіка зазнає все більших витрат для забезпечення функціонування гідного оборонно-здатного апарату держави та надання адресних допомог усім, хто цього потребує.

В умовах сьогодення у всьому світі особливу увагу приділяють проблемам соціального захисту населення. Адже, сучасна соціальна держава - цета, яка забезпечує високий рівень соціальної захищеності та гідні умови проживання всіх громадян за допомогою активної діяльності щодо регулювання соціальної, економічної та інших сфер життєдіяльності суспільства. Система соціального захисту в Україні є комплексом соціально-економічних, правових гарантій. Як правило, дана формація має дві форми: система грошової допомоги або комплекс певних соціальних послуг. Відповідно до статті 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом[3]. Закріплення в Конституції гарантій соціального захисту відповідає положенням міжнародно-правових актів: Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Конвенції про права дитини.

Рівень соціальної захищеності населення безпосередньо визначається тим, наскільки фактичні показники відповідають існуючим соціальним нормативам і стандартам. За прийнятими у суспільстві нормами встановлюються стандарти, які гарантує і забезпечує держава, до таких ми можемо віднести:

мінімальний споживчий бюджет; прожитковий мінімум; мінімальна заробітна плата; мінімальна пенсія; неоподаткований мінімум. Кожний із перелічених стандартів характеризує певний рівень споживання життєвих благ. Питання фінансового забезпечення соціального захисту полягає у формуванні і використанні фінансових ресурсів для забезпечення соціальних завдань та цілей, а державні механізми щодо забезпечення соціального захисту спрямовані на кожну людину і стосуються населення країни загалом. Варто зазначити, що соціальне забезпечення як окрема форма соціального захисту населення являє собою систему виплат держави, що здійснюються на принципово інших засадах, і перш за все, без попередніх та без огляду на потребу в цих коштах їх отримувачам. Питання про надання соціальної допомоги розглядається індивідуально, згідно чинного законодавства і стосовно людей, що в силу різних обставин суттєво знизили свій рівень життя. Фінансове забезпечення соціального захисту в рамках зазначених форм має свої особливості, які проявляються як у формуванні, так і у використанні фінансових ресурсів.

З вищенаведеного випливає, що основними категоріями, яким надається соціальна допомога та соціальне забезпечення, є вразливі верстви населення.

Розглядаючи проблему соціального забезпечення осіб, які потрапили у складні життєві обставини, необхідно відзначити, що сьогодні досить актуальним питанням є правильне визначення такого кола осіб, оскільки саме такі особи підпадають під різноманітні соціальні програми, тобто потребують відповідного соціального супроводу з боку уповноважених на те органів державної влади та місцевого самоврядування. Законом України «Про соціальні послуги» надано таке визначення вразливих груп населення: це особи / сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників.

Згідно зі статистичними даними, які надані Департаментом соціальної політики Вінницької міської ради, кількість осіб, що входять до числа осіб, що опинились у складних життєвих обставинах, змінюється кожного року. У періоді за 2020-2022 роки спостерігається наступна динаміка по кожному виду, що входить до даної категорії.

Таблиця 1 - Особи, що потрапили в складні життєві ситуації

№	Категорія	Роки		
		2020	2021	2022
1.	Особи з інвалідністю внаслідок війни АТО/ООС	299	335	356
2.	Учасники бойових дій	6186	6836	6828
3.	Сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни АТО/ООС	81	101	115
4.	Членів сімей загиблих (померлих) в АТО	128	155	162
5.	Діти війни	14445	14978	13387
6.	Пенсіонери, які отримують пенсію по інвалідності	15615	15540	15684
7.	Пенсіонери, які отримують пенсію за віком	67841	66413	66402
8.	Багатодітні та малозабезпечені родини	2257	2249	2162
9.	Внутрішньо переміщені особи	6128	6243	до 24.02.2022 - 2149

Згідно з наведеними статистичними даними ми можемо підсумувати наступне: майже по кожному виду даної категорії кількість осіб постійно збільшується, лише число пенсіонерів, що отримують пенсію за віком скорочується. У даному випадках це є негативною тенденцією, оскільки відбуваються суттєві зміни в демографічних показниках. На жаль, це зумовлено тим що внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну кількість осіб з числа учасників бойових дій та сімей загиблих постійно збільшується. Через виникнення нових негативних чинників відсоток смертності серед пенсіонерів постійно зростає, а завдяки важким економічним умовам рівень забезпечення багатодітних та малозабезпечених сімей постійно падає, так як всі галузі для нормальної життєдіяльності утримувати на належному рівні вже стало неможливим.

Стосовно системи соціальної допомоги то нам відомо, що вона складається з житлової субсидії, допомоги малозабезпеченим сім'ям, допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, допомоги сім'ям з дітьми. Вона на пряму корелюється з державною [1]. Впливаючи з цього державна соціальна допомога є адресною, а основні параметри соціальних гарантій визначаються на рівні держави. Нині переважна більшість виплат фінансується за рахунок субвенцій з Державного бюджету України. Різноманітність видів соціальної допомоги обумовлена тим, що законодавець при їх визначенні враховує більшість життєвих ситуацій, за яких може виникнути право на її отримання. При цьому законодавство України дозволяє органам місцевого самоврядування встановлювати додаткові види за необхідності в своєму регіоні. Від початку введення воєнного стану в Україні, а саме з 24 лютого 2022 року, Кабінетом Міністрів України було прийнято рішення внести зміни щодо порядку отримання та надання державної адресної допомоги. Оскільки гостро постало питання отримання пенсій та соціальних допомог українцями, яким раніше вони сплачувались, а також тим особам, що постраждали через бойові дії в рамках нової грошової допомоги. Кабінет Міністрів України в даних умовах адаптував механізм виплат необхідного забезпечення по всій території України, в тому числі на тимчасово окупованих територіях та в регіонах ведення активних бойових дій. Було прийнято та внесено суттєві зміни, які відображені у Постанові Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану». Згідно з цим документом, держава зобов'язується виплачувати необхідну допомогу протягом дії воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування[4].

Безпосередньо такий порядок на отримання стосується наступних виплат, а саме: допомоги малозабезпеченим сім'ям; на дітей одиноким матерям; на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг; тимчасової державної соціальної

допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку; пільги, які було призначено раніше. Якщо ми звернемося до статистичних даних Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради у період з 2020-2022 роки, то можемо поспостерігати, що кількість осіб по кожній категорії та видатки з бюджету суттєво змінювались.

Таблиця 2 - Надана соціальна допомога протягом 2020-2022 рр. (особи)

№	Категорія	Роки		
		2020	2021	2022
1.	Малозабезпечені сім'ї	1295	923	1615
2.	Одинокі матері	644	443,	674
3.	Діти які перебувають під опікою чи піклуванням	134	151	163
4.	Особи, які не мають права на пенсію та особи з інвалідністю	4376	1560	1763

З отриманих даних ми чітко бачимо, що кількість осіб постійно варіюється в певних межах це викликано тим, що число населення постійно змінюється, а також сума самих видатків з державного бюджету. Потрібно також пам'ятати, щоб отримати необхідний вид допомоги варто дотримуватись усіх вимог щодо певного порядку встановленого органами влади.

Державна адресна допомога певній категорії населення надається щомісячно з місяця звернення на весь період введення воєнного стану та на один місяць після його припинення чи скасування. Виплата допомоги внутрішньо переміщеним особам не здійснюватиметься за ті місяці, у яких вони отримували щомісячну адресну допомогу внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг. На тимчасово окупованих територіях органи соціального захисту не працюють, відповідно, не можуть нарахувати допомоги, пільги та субсидії. У зв'язку з такими обставинами: Міністерство соціальної політики самостійно здійснює нарахування та виплати людям з цих регіонів централізовано.

Тобто, державна соціальна допомога - це гарантований саме державою рівень матеріальної підтримки громадян (грошова виплата), отримання якої безпосередньо керується та призначається органами місцевого самоврядування та надається відповідним нужденним категоріям населення у будь-який період часу, і припиняється лише за особливих обставин, викликаних певними життєвими умовами в яких перебуває особа.

Соціальний захист та соціальне забезпечення є таким методом через який реалізується соціальна політика держави в цілому. Держава має обов'язок перед суспільством забезпечити своїх громадян повноцінним соціальним захистом. Таким чином наша держава здійснює соціальний захист через: субсидії, компенсаційні виплати, виплата пенсій, встановлення фіксованої мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, здійснення охорони життя та здоров'я, виплати найбільш вразливим верствам населення. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення містить у собі багато соціально-економічних, правових заходів, їхніми основними цілями є: забезпечення усіх необхідних належних умов для життя та існування людей, а особливо непрацездатних, рівня життя не нижче прожиткового мінімуму, виплату усіх передбачених законом допомоги.

Список використаних джерел:

1. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України № 1928-IX
URL: <https://kolrada.gov.ua/news/verhovnoyu-radoyu-ukrayini-priinyato-zakon-ukrayini-1928-ix-pro-derzavnii-byudzet-ukrayini-na-2022-rik>

2. Про соціальні послуги : Закон України URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

3. Конституція України. Стаття 46. URL:
https://protocol.ua/ua/konstitutsiya_ukraini_statnya_46/

4. Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text>

5. Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб) : Постанова Кабінету Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-%D0%BF#Text>

6. Звіти про роботу Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради. URL: <https://vmr.gov.ua/departament-sotsialnoipolityky#parentHorizontalTab5>

7. Пріоритети держави щодо соціального захисту населення: світовий та вітчизняний досвід. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=64>

УДК 364-7:353(045)

Федоренко А.М.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В статті проаналізовано особливості надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади. Охарактеризовано основні напрями соціальної роботи в громаді. Визначено системні проблеми неефективного використання бюджетних коштів та визначено основні ризики секторальної децентралізації у сфері соціального захисту. Запропоновано перспективні напрями ефективного надання соціальних послуг в умовах поглиблення фінансової децентралізації в напрямку вдосконалення інституційного забезпечення соціального захисту населення.

Ключові слова: соціальні послуги, децентралізація, органи місцевого самоврядування.

Україна перебуває в процесі реформування системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Реформа децентралізації влади передбачає створення об'єднаних територіальних громад, передачу повноважень та бюджетів з центру «на місця» та розвиток ініціативи територіальних громад. Важливим фактом є те, що в умовах децентралізації на об'єднані територіальні громади покладено вирішення значної частки соціальних питань, зокрема питання освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення тощо.

Тому, сьогодні особливої актуальності набуває обговорення питання якісного надання та наближення соціальних послуг до осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах і потребують допомоги в умовах об'єднаної територіальної громади.

Серед праць вітчизняних дослідників існує значний науковий доробок щодо теоретичної концептуалізації розвитку соціальної сфери як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Зокрема, слід відзначити роботи М.І. Карліна, А.М. Колоска, Е.М. Лібанової, М.І. Мальованого, О.В. Макарової, О.Ф. Новікової, О.М. Пищуліної, У.Я. Садової, В.Б. Тропіної. Складність перебігу процесів трансформації фінансового забезпечення соціального захисту на сучасному етапі актуалізує необхідність визначення ризиків та перспектив забезпечення ефективного надання соціальних послуг в умовах поглиблення фінансової децентралізації.

Метою статті є обґрунтування основних аспектів забезпечення ефективного надання соціальних послуг в умовах децентралізації.

Забезпечення належного рівня соціального захисту в Україні належать до пріоритетних завдань держави. Централізована модель передбачає забезпечення соціального захисту через посередницькі структури, які надають соціальні послуги населенню, водночас децентралізована модель передбачає пряме фінансування соціальних послуг від центральних органів влади до надавачів соціальних послуг, які безпосередньо надають їх отримувачам.

Децентралізація на основі принципу субсидіарності формує на місцевому рівні перед системою надання соціальних послуг значні виклики. Органи місцевого самоврядування отримують більші можливості та повноваження, що вимагає від них активнішої участі у наданні соціальних послуг відповідно до потреб громадян. Теоретично об'єднані територіальні громади здатні краще за центральні структури забезпечити адресність та обґрунтованість надання соціальних послуг, визначити фактичну потребу у них серед членів громади. Це має спростити їх планування і фінансування, здійснення контролю за виконанням, а також підвищити якість цих послуг. Проте на практиці формування ефективної системи надання соціальних послуг на місцевому рівні залишається у початковому стані[3].

Повноваження у сфері соціальних послуг передають громадам – максимально близько до отримувачів цих послуг. Такі повноваження визначаються новою редакцією Закону як власні повноваження громад. Щоб реалізувати їх, в громаді мають створити відповідний структурний підрозділ. Кожна громада зобов'язана надавати базові соціальні послуги. Водночас, кожна соціальна послуга надаватиметься за відповідним соціальним стандартом, який затверджує Міністерство соціальної політики. Процес передачі повноважень з надання соціальних послуг на місця не є простим і швидким, у громад виникає безліч запитань і труднощів.

Прийняття законів «Продобровільне об'єднання територіальних громад» та «Про засади державної регіональної політики» є важливим кроком щодо подолання проблем роздроблених і, як наслідок, обмежених у своїх можливостях муніципальних утворень. Компетенції громад в рамках децентралізації мають включати, перш за все, такі сфери: організація пасажирських перевезень на території громади, ефективна муніципальна міліція, адресна соціальна допомога, забезпечення швидкої медичної допомоги, первинної охорони здоров'я, реформування системи середньої, дошкільної та позашкільної освіти, перехід до надання житлово-комунальних послуг та утримання об'єктів комунальної власності, виходячи з їх собівартості, впровадження енергозберігаючих технологій, забезпечення безпеки життя та здоров'я громадян, створення доступної та всеохоплюючої інфраструктури фізичної культури та спорту, об'єднання громади навколо вирішення питань благоустрою території тощо[4,5].

Слід зазначити, що соціальна робота в об'єднаній територіальній громаді зосереджується на формуванні соціальної приналежності та стимулює розвиток зв'язків між різними організаціями та індивідами всередині громади. Основними напрямками соціальної роботи в громаді є:

1. Мотиваційно-мобілізуючий, який включає в себе мотивування жителів до активної участі у житті громади, сприяння поширенню різних форм взаємодопомоги між жителями громади;

2. Координаційно-посередницький, що включає в себе розвиток партнерства міждержавними і громадськими організаціями, які працюють в соціальній сфері на території громади;

3. Дослідницько-моніторинговий, який включає в себе моніторинг і аналіз потреб, соціальних умов та інтересів жителів громади, а також моніторинг соціальних послуг.

4. Сервісно-обслуговуючий, який включає в себе надання соціальних послуг жителям громади закладами, установами, волонтерськими організаціями та групами взаємодопомоги.

Найголовнішими функціями громадських організацій в наданні соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді є: обслуговуюча, яка має на меті надання населенню соціальних послуг виходячи з їхніх потреб; інформаційна, що передбачає отримання, оброблення та зберігання інформації, щодо запитів жителів громади на соціальні послуги; планувальна та програмувальна, яка передбачає участь громадських організацій у розробці та впровадженні соціальних проектів на території громади; контрольна, яка передбачає моніторинг та перевірку ефективності та якості надання соціальних послуг [2].

Наразі надання соціальних послуг не є пріоритетним напрямом діяльності для місцевої влади. Їм приділяється значною менше уваги, ніж освітнім та медичним послугам. У результаті на місцях зберігається низка суттєвих проблем:

- відсутність регулярного механізму визначення потреб мешканців у соціальних послугах;
- незабезпеченість об'єднаних територіальних громад соціальними працівниками;
- застарілість та неефективність наявного механізму фінансування соціальних послуг;
- слабка співпраця між органами місцевого самоврядування сусідніх громад [1].

Для розвитку соціальної інфраструктури та надання якісних соціальних послуг у кожній громаді потрібні наступні кроки:

– оптимізація мережі установ і закладів соціального призначення, їх фінансування з місцевого бюджету, з залученням державних субвенцій, коштів позабюджетних і недержавних фондів;

– співробітництво розташованих поряд об'єднаних громад у створенні комплексів надання соціальних послуг, реалізації спільних програм і проектів зформування й удосконалення інфраструктури, кадрового потенціалу, пропозиції послуг;

– застосування механізмів державно-приватного партнерства у створенні соціальної інфраструктури, її обслуговуванні;

– започаткування системи грантів державних і недержавних структур на проекти розбудови об'єктів комунального господарства і соціально-культурного призначення;

– розробка інвестиційних проектів у сфері розвитку соціальної інфраструктури,

щоможуть фінансуватися за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку та відповідних обласних фондів, у рамках профільного співробітництва і більше об'єднаних територіальних громад, ТГ і районів;

– розвиток різних форм і механізмів співпраці органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями щодо підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури та удосконалення матеріально-побутового й соціально-культурного обслуговування об'єднаної громади;

– виокремлення громадського бюджету спільноти поселення / системи розселення в складі місцевого бюджету ТГ [5].

Таким чином, концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначено основні повноваження органів місцевого самоврядування базового рівня у сфері соціального захисту, що передбачають надання соціальної допомоги через територіальні центри – власні повноваження. З метою забезпечення єдиного методологічного підходу до виконання власних повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей на підставі норм

законодавчих актів з питань соціального захисту населення розроблено Методичні рекомендації щодо виконання власних повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення, які визначають основні завдання відповідальних підрозділів (посадових осіб) органів місцевого самоврядування базового рівня. Рекомендаційний характер виконання власних повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення зумовив проблему відсутності чіткого механізму організації та надання соціальних послуг.

Серед пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів територіальних громад у сфері соціального захисту та соціального забезпечення варто виділити: подальша зміна підходів, що базуються на фінансуванні мережі установ, до закупівлі та фінансуванні соціальних послуг через механізм соціального замовлення; створення конкурентних позицій неурядовим організаціям на ринку соціальних послуг та впровадження ефективних механізмів фінансової підтримки громадських ініціатив в частині надання соціальних послуг на місцевому рівні; спрямування фінансових ресурсів для забезпечення превентивних механізмів щодо попередження основних ризиків в сфері соціального захисту та усунення проблем бідності населення.

Список використаних джерел:

1. Коваль О.П. Модернізація системи соціального страхування в Україні: аналіт. Доповідь. К.: НІСД, 2018. 38 с.
2. Методичні рекомендації щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення. URL:<http://www.mlsp.gov.ua>
3. Про соціальні послуги: Закон України від 1 січня 2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>
5. Реформа сфери соціальних послуг в умовах децентралізації. URL: <https://decentralization.gov.ua/social>

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СТАНУ

Формування та розвиток теоретичного бачення соціальної адаптації триває та досліджується відносно до сучасних викликів. Питання соціальної адаптації є надзвичайно актуальними, через те, що кожен член суспільства повинен відчувати себе потрібним та почуватися комфортно у соціумі.

Ключові слова: адаптація, соціальна адаптація, моделі поведінки, види адаптації, конфлікт, психологія, стрес, конфронтація.

Соціальна адаптація — це форма взаємодії суб'єктів з соціальним середовищем, активне пристосування особистості до її умов, вимог соціуму. Також даний процес можна назвати інтеграцією людського суб'єкта в суспільство, наслідком якого є досягнення розвитку самосвідомості, вироблення рольової поведінки, формування здатності до самообслуговування і самоконтролю, створення адекватних взаємозв'язків з навколишнім соціумом. Процес соціальної адаптації охоплює також безпосередній зв'язок з перетворенням функцій різних органів, перебудовою систем, виробленням оновлених умінь, навичок, якостей, здібностей, що веде до адекватності особистості середовищі.

Одним із перших у зарубіжній соціології звернувся до проблем соціальної адаптації англійський соціолог і філософ Г. Спенсер. Пристосування, або соціальна адаптація, визначається ним як «...безперервна підтримка відповідності внутрішніх відносин до зовнішніх» [1]. Подальший розвиток наукового аналізу понять «адаптація», «соціальна адаптація» пов'язано з іменами Г. Тарда, Р. Парка, Е. Берджесса, Т. Парсонса, Е. Шилза, У. Томаса, Ф.Знанецького, Л. Уайта, Дж. Стюарда, Дж. Мердока, М. Харріса, П. Сорокіна та ін.[1]

У центрі уваги української соціологічної науки є як загальні

закономірності соціальної адаптації, так і її характер, зміст, темпи та типи. Вагоме місце в предметному полі соціології посідають питання соціальних механізмів, критеріїв і показників соціальної адаптації особи до сучасних умов. Ці та інші аспекти розглядаються такими фахівцями, як А. Хмельов, В. Хмелько, О. Злобіна, В. Тихонович М. Черниш, Л. ОрбанЛембрік, О. Симанчук та ін.

Соціум вважає нормальною особистість, здатну адаптуватися. Однак такий підхід до розуміння в різних спільнотах і колективах може різнитися. Тому проблеми соціальної адаптації, головним чином, можуть з'явитися внаслідок правил, які прийняті в цьому конкретному суспільстві. Наприклад, у іноземних громадян вони можуть з'явитися, як результат відмінностей домінуючих норм в різноманітних культурах. Проблеми адаптації можуть з'являтися внаслідок поведінки, невідповідної розпорядженням через індивідуальних особистісних особливостей індивіда. Так, наприклад, боязкий індивід просто не здатний активно конкурувати з більш пробишним колегами.

У зв'язку з різним реагуванням людей на перетворення у власній діяльності та всілякі стресори, сьогодні найбільш пріоритетними завданнями стають вивчення і розробка системи оптимізації цієї здатності з метою результативного впливу на нього.

Якщо розвиток вважати життєвої стратегією, то виходячи з цього, адаптація буде тактикою, що дозволяє індивіду утримуватися в встановлених еволюційних межах, тим самим забезпечуючи можливість прогресу. Ефективна адаптація є однією з передумов успішної професійної самореалізації [5].

Кожен індивід, в процесі життєвого розвитку вступає в нові для себе умови, внаслідок чого неминуче долає більш-менш тривалі процеси адаптації.

З проблемами адаптації в процесі життєдіяльності стикаються багато вікові категорії людей, найбільш важко проходить адаптація в дошкільному та пенсійному віці.

Проблеми адаптації людей в передпенсійному та пенсійному віці часто пов'язані з так званої вікової депресією. У цьому віці індивіди переживають

важку психологічну кризу, пов'язану з безліччю конфліктів, що відбуваються в їх житті. В цьому періоді на суб'єктів впливають різні фактори: етапів життя, здоров'я, соціальні фактори. Фактори етапів життя полягають в аналізі індивідом власного життя. Саме тому дуже важливим є його оцінка свого минулого, сьогодення і майбутнього. Фактори здоров'я полягають в психологічному подоланні індивідом природного або викликаного хворобою ослаблення фізичних сил [3].

Проблеми з адаптацією з'являються внаслідок розбіжності ролей суб'єкта в різноманітних соціальних групах. Тому для нормалізації проходження адаптації співробітниками соціальних служб була розроблена програма соціальної адаптації. Адже стрес, породжений адаптаційними проблемами, буває настільки серйозним, що його наслідком і постійними супутниками стають нервозність і різні нездужання.

Концепція психічної адаптації як процесу, який підтримує динамічну збалансованість у системі людина-середовище, дозволяючи досягати максимально можливої ефективності поведінки і його фізіологічного забезпечення, можна розглядати в якості основи системного підходу до дослідження професійної діяльності. При аналізі професійної ефективності адаптація оцінюється на рівні того мікросоціального середовища, в якому безпосередньо реалізується поведінка.

В системі людина-середовище взаємодія індивідуума з тими аспектами оточення, які визначаються його професійною діяльністю, є одним з найбільш істотних для психічної адаптації. При цьому ефективна психічна адаптація, мабуть, являє собою одну з передумов успішної професійної діяльності, визначаючи ті властиві суб'єкту «якості та їх поєднання, які сприяють пристосуванню людини до праці».

Вплив на професійну діяльність рівня активності, енергетичного потенціалу і здатності до логічної переробки інформації, що сприяють підвищенню ефективності діяльності та зменшують можливість кількісних і якісних перевантажень, визначає залежність ефективності психічної адаптації від комплексу психодіагностичних характеристик, який відображає стан перерахованих функцій.

Дослідження психічної адаптації в умовах професійної діяльності тим більше істотні, що такі порушення спостерігаються навіть у представників професій, діяльність в яких передбачає попередній медико-психологічний відбір. Зокрема, спрямоване дослідження дозволяло виявляти осіб з різними прикордонними психопатологічними явищами серед авіаційного персоналу. Передумови до порушень психічної адаптації і розвинулися її порушення можуть бути виявлені при цьому за допомогою комплексної оцінки психологічних і психофізіологічних параметрів [2].

Оскільки стабільна психічна адаптація може забезпечуватися тільки в разі достатньої ефективності всіх її аспектів, при виборі критеріїв оцінки адаптованості в умовах професійної діяльності поряд зі здатністю до досягнення значущих професійних результатів необхідно враховувати можливість такого досягнення без порушення фізичного і психічного здоров'я. В основі вже згаданого розбіжності адаптаційних стратегій, які забезпечують відповідність адаптації індивідуума кожному з цих критеріїв, може лежати відмінність їх зв'язку з певними психодіагностичні характеристиками, в силу чого організація адаптаційного процесу, що оцінюється за різними критеріями, вимагає і роздільного дослідження. На користь цього положення свідчать, зокрема, результати досліджень поведінкового синдрому, що характеризується високою активністю, схильністю до змагальної діяльності, прагненням до швидкого досягнення результату з відчуттям нестачі часу. Для нього характерні психічна напруженість, підвищення ризику виникнення коронарної недостатності та інших психосоматичних порушень, а також інтенсивна та ефективна діяльність.

Крім цього, для оцінки ефективності адаптації в умовах професійної діяльності за доцільне введення ще одного критерію — здатності уникати дій, що створюють загрозу для трудового процесу, і виконувати необхідні екстрені операції в разі виникнення такої загрози. Ця здатність важлива як для успішності діяльності, так і для її реалізації без порушень здоров'я, особливо в тих професійних ситуаціях, коли вона дозволяє уникати аварій, травм та інших

надзвичайних подій. На доцільність виділення цього критерію як самостійного вказують дані про те, що індивідуальні характеристики, що забезпечують розглянуту здатність (а відповідно і ефективність адаптації в екстремальних ситуаціях) і стабільну успішність поза цією ситуацією, неідентичні, так, тривога може сприяти формуванню адаптивної поведінки в професійних ситуаціях, тоді як вона негативно впливає на можливість прийняття рішення в умовах дефіциту часу і, отже, на виконання екстрених дій [1].

Таким чином, до критеріїв, відповідно до яких доцільна оцінка психічної адаптації в умовах певної професійної діяльності, можна віднести три: успішність діяльності (виконання трудових завдань, зростання кваліфікації, необхідна взаємодія з членами робочої групи та іншими особами, що робить вплив на професійну ефективність); здатність уникати ситуацій, що створюють загрозу для трудового процесу, і ефективно усувати виниклу загрозу (запобігання травм, аварій, надзвичайних подій); здійснення діяльності без значущих порушень фізичного і психічного здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Андрусишин Н. Соціальна вразливість населення: дефініції, підходи до розуміння та оцінювання. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1216/1171>.
2. Бережецька Т. О. Аналіз індикаторів та оцінка стану соціальної безпеки в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/173.pdf.
3. Білоус І. І. Поняття соціальної безпеки та її роль в системі національної безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2019. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/43.pdf.
4. Риндзак О. Т. Оцінювання соціальної вразливості: теоретико-методологічні аспекти. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 54–65.
5. Якимчук А. Ю., Кардаш О. Л., Постельжук О. П., Якимчук О. Ф. Оцінка показників соціальної безпеки України у контексті національної безпеки держави задля досягнення цілей сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 75–80. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2020/13.pdf.

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

У статті досліджено актуальні зміни законодавства у соціальній сфері, надано рекомендації громадянам щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану.

Ключові слова:*складні життєві обставини, соціальні послуги, територіальна громада, екстренне (кризове) втручання, центри надання соціальних послуг, введення випадку*

Постановка проблеми.У зв'язку з бойовими діями на території України та із запровадженням воєнного стану внаслідоквійськового нападу на нашу державупостало питання щодо забезпечення надання якісних соціальних послуг громадянам з боку соціальних служб органів місцевого самоврядування у надзвичайних обставинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.Дослідженням актуального питання займалися представники Програми розвитку ООН в Україніспільно з Офісом Президента України та Міністерством соціальної політики України, які підготували посібник, що містить узагальнену інформацію щодо необхідних соціальних послуг, а також змін та особливостей в їх організації та наданні в умовах війни.

Аналітичний центр Cedos проводив моніторинг впливу війни на сферу соціального захисту в Україні для того, щоб зафіксувати найважливіші рішення та події у цій сфері й окреслити основні виклики.

Метою статті є виклад основних змін, а також особливостей надання соціальних послуг в умовах війни, розгляд головних основ забезпечення вразливих категорій населення своєчасною, доступною, якісною підтримкою і допомогою в цей непростий час задля побудови якісної системи надання соціальних послуг та здійснення соціальної роботи, наближену до кращих європейських практик.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне вторгнення стало викликом для системи соціального захисту країни. Під час війни становище громадян значно погіршилося, багато хто з них опинився в ситуації, в якій ніколи до цього не були (втратили майно, житло, роботу, документи, залишилися без засобів до існування, необхідного догляду чи підтримки, переїхали до іншого більш безпечного міста і місця проживання або ж залишилися на території ведення бойових дій). З 24 лютого 2022 року значна кількість громадян України потрапила у складні життєві обставини (СЖО) і потребує підтримки з боку держави, оскільки самотійно подолати їх не в змозі.

До потенційних отримувачів соціальних послуг відносяться вразливі категорії населення, які потрапили у складні життєві обставини:

- особи/діти з інвалідністю;
- люди похилого віку самотні, маломобільні;
- внутрішньо переміщені особи (ВПО);
- сім'ї/особи, які мають статус малозабезпечених та самотніх;
- опікунські родини.

Шкода, у тому числі психологічна, матеріальна, фізична, що завдана війною, бойовими діями, тимчасовою окупацією є одним із чинників, який негативно впливає на життя людини, сім'ї, зокрема сім'ї з дітьми, тому сьогодні більшість наших громадян потребують допомоги соціальних працівників.

Президентом України Володимиром Зеленським 26 квітня 2022 року було підписано прийнятий Верховною Радою України 14 квітня 2022 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [7].

Прийнятим законом вносяться зміни до законів України «Про соціальні послуги», «Про правовий режим воєнного стану», зокрема:

- визначається середньомісячний сукупний дохід громадян з урахуванням попереднього кварталу, що передує місяцю, який передує місяцю звернення, а не шести останніх місяців, як це було передбачено. Це дасть можливість запровадити електронний обмін даними, зокрема з Державною податковою службою, щодо доходів громадян;

– розширюються повноваження обласних, Київської міської державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад шляхом надання їм можливості визначати особливості прийняття рішення про надання соціальних послуг у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану[2];

– визначається, що ведення випадку не застосовується для прийняття рішення про надання соціальних послуг у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану, а соціальні послуги надаються екстрено (кризово). Це дозволить приймати рішення про надання соціальних послуг протягом доби на підставі заяви або повідомлення про потребу у послугах та складати акт про надання цих послуг;

– надається право приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) безпосередньо надавачам соціальних послуг, що забезпечить негайне надання допомоги людям;

– встановлюється, що особам, яким завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією всі соціальні послуги надаються безоплатно;

– встановлюється, що соціальні послуги, надані під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях надавачами соціальних послуг державної / комунальної форми власності (надання притулку, догляд, підтримане проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо), особам із числа внутрішньо переміщених осіб за новим місцем їх проживання / перебування, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, фінансуються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

– розширюються повноваження військових адміністрацій в частині управління надавачами соціальних послуг, організації надання ними соціальних послуг.

В умовах воєнного стану внаслідок внесених відповідних змін на рівні

законодавства, зокрема, запропонована спрощена процедура ухвалення рішення про надання соціальних послуг та порядок їх отримання для підтримки вразливих груп населення, тому місцеві органи влади змушені діяти екстрено і кризово[1].

Постановою Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 560 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» урегульоване питання надання соціальних послуг особам, які опинились у складних життєвих обставинах, екстрено (кризово) в умовах воєнного стану [8].

У разі отримання звернення (письмового або усного) особи, у тому числі дитини/сім'ї, про надання соціальних послуг екстрено (кризово) або отримання повідомлення від суб'єкта про необхідність надання таких послуг проводиться оцінка ситуації, в якій перебуває особа або сім'я. За результатами оцінки складається акт про надання соціальних повнолітній особі послуг екстрено (кризово)[6].

Надання соціальних послуг регулюється Законом України «Про соціальні послуги», яким встановлено, що надання соціальних послуг здійснюється шляхом ведення випадку, що включає низку етапів (аналіз заяви, оцінювання потреб, визначення середньомісячного сукупного доходу заявника, прийняття рішення, розроблення індивідуального плану, укладення договору, виконання договору, здійснення моніторингу), проте під час дії воєнного стану відповідно до статті 18 Закону України «Про соціальні послуги», у разі надання соціальних послуг екстрено (кризово) ведення випадку не застосовується. Тобто, не потребує обов'язкового проведення з боку соціальних служб:

- аналіз заяви/звернення особи про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях;
- оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах;
- прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї;

- розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг;
- укладення договору про надання соціальних послуг;
- виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг;
- здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості.

Рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг екстрено (кризово) має прийматися соціальними службами невідкладно, не пізніше однієї доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення[3].

Під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях визначено перелік соціальних послуг, які можуть надаватися екстрено (кризово) особам чи сім'ям, які опинилися у СЖО, у зв'язку з ситуаціями, що загрожують їхньому життю. До таких належать послуги, перелік яких затверджено у Класифікаторі соціальних послуг: інформування; консультування; надання притулку, зокрема нічного; короткотермінове проживання; екстрене (кризове) втручання; представництво інтересів; підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, бездомних осіб; соціальний супровід сімей/осіб, які перебувають у СЖО; соціальний супровід сімей, в яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; догляд вдома; догляд стаціонарний; денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю; паліативний догляд; соціально-психологічна реабілітація; натуральна допомога; переклад жестовою мовою; транспортні послуги [5].

Варто зауважити, що визначений перелік соціальних послуг, які можуть надаватись екстрено (кризово), не є вичерпним. У разі виявлення потреби, особа або сім'я, яка опинилася у СЖО, може потребувати як однієї соціальної послуги, так і комплексу послуг. Підбір необхідних соціальних послуг здійснюється безпосередньо фахівцем із соціальної роботи і має ґрунтуватися впершу чергу на оцінці потреб отримувача. У свою чергу, надавач послуг має допомогти отримувачу або його законному представнику подати заяву або повідомлення про надання таких послуг.

Місцеві органи влади, за потреби, можуть делегувати ухвалення рішення про надання соціальних послуг безпосередньо надавачам соціальних послуг з подальшим інформуванням органів місцевого самоврядування про їх надання, що значно скорочує строки з надання допомоги.

Звісно, що у подальшому надавачі соціальних послуг інформуватимуть про надані соціальні послуги. Для цього міністерством розроблено відповідну форму акта, де буде описано ситуацію, в якій опинилась людина, основні проблемні питання, у розв'язанні яких вона потребує допомоги, соціальні послуги, яких вона потребує і які їй було надано, та строк надання цих послуг.

Крім того, під час воєнного або надзвичайного стану надавачі соціальних послуг можуть залучати до своєї діяльності та надання соціальних послуг не лише фахівців, а і волонтерів. Це дозволяє розширити можливості організацій охоплювати ширше коло людей. Здійснюючи волонтерську діяльність, роздаючи гуманітарну допомогу, волонтери можуть виявляти осіб, які потребують допомоги, долучатися до роботи гуманітарних штабів, роздачі гуманітарної чи натуральної допомоги; безпосередньо бути залученими до надання деяких соціальних послуг. Зокрема, поширена практика залучення волонтерів до інформування населення з різних питань за допомогою сучасних каналів комунікації (наприклад, мобільні додатки, чат-боти, соціальні мережі, смс-інформування, друковану продукцію), консультувати на гарячих лініях (консультативний кризовий телефон) тощо[4].

Висновки. Соціальні послуги є базовими елементами соціального захисту населення, спрямованими на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин. На законодавчому рівні пропонується широкий перелік соціальних послуг, що дозволяє забезпечити індивідуальні потреби різних груп населення чи окремих громадян.

Згідно законодавства, в умовах воєнного стану, за неможливості застосування загального порядку організації та надання соціальних послуг, соціальні послуги мають надаватися екстрено (кризово), особливо це стосується громадян, які перебувають на територіях ведення бойових дій та внутрішньо переміщених осіб. Така організація роботи забезпечує оперативне прийняття рішення про надання соціальних послуг у надзвичайний період.

Реалізація змін у законодавстві надала можливість забезпечити оперативне надання соціальних послуг особам та сім'ям, які постраждали в умовах введення на території України надзвичайного або воєнного стану з метою їх збереження життя та здоров'я.

Отже, організовуючи роботу в період військового стану необхідно розуміти, що соціальна робота та надання соціальних послуг – це професійна діяльність, і тут, як в медицині, головне – не зашкодити, потрібно дуже виважено підходили до прийняття рішень про надання соціальних послуг, ґрунтовно вивчати ситуацію кожної людини, її проблеми і можливості, працювали лише в тісному контакті з людиною, максимально залучаючи її до вирішення власних проблем та працювали на договірних відносинах з людиною.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання : Наказ Міністерства соціальної політики від 01.07.2016 р. № 716. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 389-VIII. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
4. Менеджмент соціальних послуг в умовах війни : Навчальний посібник. Київ : Міністерство соціальної політики України, 2022. 65 с.
5. Про затвердження класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20>
6. Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.04.2022 р. № 135. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-22>
7. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 560. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022>

8. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 р. № 576 і від 1 червня 2020 р. № 587 : Постанова Кабінету Міністрів України від від 16.03.2022 р. № 294. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2022>

УДК352:364.4.(045)

Чорна В. О.

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ НАСЕЛЕННЯ

Стаття присвячена особливостям соціального захисту в органах місцевого самоврядування. Акцентується увага на понятті місцевого самоврядування та на основних етапах надання соціальних послуг населенню.

Ключові слова: соціальний захист, органи місцевого самоврядування, захист населення, соціальна послуга, соціальна допомога.

У сучасних умовах соціальний захист населення є однією з ключових проблем суспільства. Національні уряди та органи місцевого самоврядування вкладають великі зусилля в забезпечення належного рівня соціального захисту населення. У зв'язку з цим, важливо дослідити роль органів місцевого самоврядування в соціальному захисті населення. Одним з основних завдань органів місцевого самоврядування є розробка та впровадження програм та проектів зі забезпечення соціального захисту населення. Такі програми можуть включати у себе питання забезпечення житлом, медичного обслуговування, пенсійного забезпечення, допомогу сім'ям з дітьми та інші.

Метою та завданням дослідження є дослідження ролі органів місцевого самоврядування в забезпеченні соціального захисту населення

Завданнями є: вивчити основні поняття та концепції, пов'язані із соціальним захистом населення місцевими органами самоврядування[1].

Соціальний захист населення - це система заходів, спрямованих на

забезпечення соціальної підтримки та захисту населення, яке знаходиться у складних життєвих ситуаціях. Основними напрямками соціального захисту населення є:

забезпечення соціальної допомоги - це допомога у вигляді матеріальної, медичної, житлової, харчової та іншої допомоги, надана населенню, яке потребує тимчасової або постійної підтримки;

забезпечення соціальних послуг - це послуги, які забезпечують соціальну підтримку населенню у вигляді послуг з охорони здоров'я, освіти, культури, спорту, транспорту, житлово-комунальних послуг та ін.;

захист прав та інтересів населення - це захист прав та інтересів населення від будь-яких форм дискримінації, надання правової допомоги та захисту від протиправних дій;

захист вразливих груп населення - це захист прав та інтересів дітей, людей з інвалідністю, людей похилого віку, бездомних та ін.

Місцеве самоврядування є однією з найважливіших складових демократичної системи влади в країнах з розвиненою демократією. Згідно з Конституцією України, місцеве самоврядування є основою демократії, правової держави та забезпечує вирішення місцевих питань відповідно до закону [3].

Основними принципами місцевого самоврядування є:

принцип територіальної громади - органи місцевого самоврядування діють від імені і на користь територіальної громади, на яку їх обрано;

принцип демократичної влади - місцеві органи влади обираються народом та відповідають перед ним;

принцип єдності і різноманітності - органи місцевого самоврядування вирішують питання відповідно до потреб та інтересів територіальних громад, забезпечуючи при цьому збереження їхньої єдності та різноманітності;

принцип самостійності - органи місцевого самоврядування мають право та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення та здійснювати владні повноваження;

принцип відповідальності - органи місцевого самоврядування несуть відповідальність перед територіальною громадою за свої рішення та дії.

Органи місцевого самоврядування грають важливу роль у забезпеченні соціального захисту населення на місцевому рівні. Вони забезпечують розвиток та реалізацію соціальних програм, надають соціальну допомогу та послуги, захищають права та інтереси населення, зокрема вразливих груп.

Органи місцевого самоврядування можуть реалізовувати свої повноваження у галузі соціального захисту населення шляхом створення спеціалізованих підрозділів, які займаються соціально-економічними питаннями та координацією роботи органів соціального захисту населення. Крім того, вони можуть співпрацювати з іншими органами влади та громадськими організаціями з метою забезпечення ефективного соціального захисту населення [1].

Завданнями органів місцевого самоврядування у галузі соціального захисту населення є:

- розробка та реалізація програм соціального захисту населення на місцевому рівні;
- забезпечення надання соціальної допомоги та послуг населенню, яке потребує тимчасової або постійної підтримки;
- захист прав та інтересів населення від будь-яких форм дискримінації;
- захист вразливих груп населення та забезпечення їхньої соціальної підтримки;
- розвиток та підтримка інфраструктури соціального захисту населення;
- забезпечення координації роботи органів соціального захисту населення на місцевому рівні.

У процесі виконання своїх завдань органи місцевого самоврядування спираються на механізми демократичного управління та залучення громадськості до прийняття рішень у галузі соціального захисту населення.

Важливість забезпечення розвитку соціальних послуг на рівні громади підкреслюється наступним:

1. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо забезпечення надання соціальних послуг населенню закріплені законодавчо. Бездіяльність щодо реалізації цих повноважень тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, а в деяких випадках і кримінальну відповідальність.

2. Забезпечення соціальної підтримки осіб /сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, захист їхніх прав збільшує довіру до органів місцевого самоврядування. Вищезгадані заходи прямо впливають на якість життя всіх мешканців громади, підвищуючи соціальне благополуччя і безпеку.

3. Вклад у розвиток соціальних послуг має позитивні економічні ефекти.

По-перше, особа/сім'я, яка отримує соціальну підтримку у вирішенні складних життєвих обставин, може працювати та приносити дохід до бюджету громади через сплату податків. По-друге, мінімізація кількості мешканців громади, які перебувають у складних життєвих обставинах, за рахунок надання їм вчасної підтримки, сприяє зменшенню проявів негативних соціальних явищ (алкоголізму, бездомності, тощо) та запобігає протиправній поведінці населення (крадіжкам, вандалізму і т.д.).

Органи місцевого самоврядування є відповідальними за забезпечення надання базових соціальних послуг з урахуванням потреб мешканців громади. Поняття соціальних послуг визначено в Законі України «Про соціальні послуги» і включає дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають.

Таблиця 1 – Види надання соціальних послуг за класифікацією та змістом

Прості	Не передбачають надання постійної або комплексної допомоги. Їх прикладом є консультування чи представництво інтересів
Комплексні	Передбачають систематичну допомогу, наприклад, соціальний супровід чи соціальна інтеграція тощо
Спеціалізовані	Надаються певним категоріям осіб (наприклад, особам, які постраждали від торгівлі людьми чи ВІЛ-інфікованим особам)
Допоміжні	Надаються у натуральному вигляді зокрема, продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, одяг, взуття, та технічні послуги (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо)

Соціальні послуги є необхідними для всіх мешканців громади, тому що їх своєчасне надання сприятиме попередженню виникнення проблемних ситуацій. Наприклад, благополучні сім'ї можуть потребувати підтримки у вихованні дітей, зокрема, через надання необхідних консультацій. Мешканці громади, які належать до вразливих категорій населення (наприклад, малозабезпечені сім'ї

або такі, в яких один із членів сім'ї має тяжке захворювання) можуть потребувати консультування, інших видів послуг, щоб своєчасно отримувати підтримку, вирішувати проблемні питання, та попереджувати виникнення кризових ситуацій. Особи чи сім'ї, які вже не можуть самотійно вирішити складні життєві обставини, потребують комплексної соціальної підтримки.

Органи місцевого самоврядування є також відповідальними за забезпечення ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг на рівні відповідної територіальної громади та інформування її населення про соціальні послуги, з якими жителі можуть ознайомитися у формі, доступній для сприйняття особами з будь-якими порушеннями здоров'я [4].

Отже, можна зробити висновок, що роль органів місцевого самоврядування в соціальному захисті населення є надзвичайно важливою. Вони забезпечують надання соціальної допомоги та послуг, захищають права та інтереси населення, розробляють та реалізують програми соціального захисту населення, забезпечують розвиток інфраструктури соціального захисту, та координують роботу органів соціального захисту на місцевому рівні. Важливою складовою роботи органів місцевого самоврядування є залучення громадськості до прийняття рішень у галузі соціального захисту населення.

У зв'язку з тим, що соціальний захист населення є однією з головних функцій держави, важливо, щоб органи місцевого самоврядування мали достатні ресурси для виконання своїх завдань у галузі соціального захисту населення. Це означає, що держава повинна забезпечувати належне фінансування органів місцевого самоврядування для виконання їхніх завдань у галузі соціального захисту населення.

Таким чином, роль органів місцевого самоврядування в соціальному захисті населення полягає у забезпеченні соціальної допомоги та послуг населенню, захисті прав та інтересів населення, розробці та реалізації програм соціального захисту, розвитку інфраструктури соціального захисту, та координації роботи органів соціального захисту на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування мають велике значення у взаємодії з державними та іншими організаціями з метою забезпечення ефективного соціального захисту населення.

Список використаних джерел:

1. Бориченко К. В. Європейські стандарти права на соціальний захист / Правове життя сучасної України : у 2 т. : матер. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 1. С. 545–547.
2. Волошин І. П. Соціальний захист малозабезпечених осіб в Україні: дис. канд. юрид. наук : 12.00.05. Львів, 2020. 240 с.
3. Клименко А. Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків: Юрайт, 2019. 176 с.
4. Костюк В. Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерел права соціального забезпечення: науково-теоретичний аспект. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 68-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2018_1_14.
5. Чанишева Г. І. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. N 11. С. 80-85.

ВІСНИК СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА «ВАПРА»

**ВІННИЦЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ІНСТИТУТУ
ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Випуск 163

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ХІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

*«Актуальні проблеми ефективного соціально-
економічного розвитку України: пошук молодих»*

Редактор: Фатєєва Т.
Комп'ютерна верстка: Шуляк Н.

Підп. до друку 2023 р. Формат 60х84/16. Папір офсетний
Друк ксероксний. Ум. друк. арк. 17,78.
Обл.-вид. арк. 14,49. Тираж . Зам. №

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25